

Свѣтъ
зашѣ
Ломашу
Пай

Саргу
зашти
Хотами
Шай

ДУШАНБЕ
«ТОҶКАЛАМ»

ОҒОЗИ КИТОБ

Ровиёни¹ ахбор ва нокилони² осор, муҳаддисони³ дostonи гулистони куҳан ва тӯтиёни шакарминқору булбулони ширингуфтор ва андалебони бўстону хӯшачинони хирмани суҳан чунин ривоят мекунад, ки ровӣ Мир Ашрафи Рамузӣ дар «Чомъе-ул-хикойт»-и худ дар баёни таваллуди Ҳотам овардааст, ки Ҳотам бинни Тай, бинни Қаҳлон, бинни Син, бинни Нахшаб, бинни Қаҳтон, бинни Худ аст.

Овардаанд, ки Худ марде буд соҳиби қуввату бозу. Дар ҳадди Яман падараш деҳқонӣ мекард ва баъд аз чанд муддат вафот ёфта буд. Аз сабаби қуввату бозу ба сари Худ ҳавое афтод, ки бо ин ҳама қуввату бозу ва чуръате, ки ман дорам, чун анкабут ба шавқи торкашӣ барои сайди мағасе умр ба сар бурдан қамоли ҳамоқату аломати дунҳимматист. Ва ҳамаи қавму бародарону дӯстони худро қамъ намуда, машварат кард ва гуфт:

— Эй азизон, дар дили ман меғузарад: сар аз итоати султон бартобам ва зӯрозмоӣ намоям. Агар худон таоло қарам намояд, тахту салтанат аз ин подшоҳӣ Яман биситонам. Мулкро чунон оронш дода раиятпарварӣ созам, ки гургу гусфанд, шеру рӯбоҳ дар як ҷо об хӯранд. Тамоми халқон бар адлу инсофи ман таҳсину офарин ғӯянд. Шумоён дар ин боб чӣ маслиҳат медиҳед?

Ҳама бародарону дӯстони ӯ розӣ шуда гуфтанд, ки:

¹Ровӣ — ривояткунанда.

²Ноқил — нақлкунанда.

³Муҳаддис — ҳикояткунанда.

— Бисъёр хуб аст, аммо дар ин боб хазина даркор аст. Агар фикри хазинаву зар мешавад, ин кору хаёл ба ҷо мерасад ва илло, не.

Охируламр, барои ҷамъ кардани хазина муқайид шуданд¹. Баъд аз ҳафт сол навқару сипоҳи бисъёр ҷамъ намуда буданд, ки хабар ба подшоҳи Яман расониданд, ки писари фалон деҳқон, ки баъд аз ғавти падараш риёсати қалъа ба ӯ муқаррар шуда буд, ҳаёли фосиде бар сар афтода ва лашкари бисёре ҷамъ карда меҳаҳад, ки сар аз итоати султон бартобад ва дар дил ҳаёли салтанати мулк дорад.

Подшоҳи Яман ин хабарро, ки шунид, дар ғазаб шуда амр кард, ки бо лашкари бекарон ҷанд амиру сардор рафта сари Ҳудро аз тан ҷудо созанд, ки дигаронро ибрат шавад.

Ба мӯҷиби² фармудаи шоҳ лашкар бо сардорон бар сари ӯ расида ҷанги мағлубае карданд.

Алқисса, лашкари шоҳи Яман шикаст ёфта аксари эшон ба қатл расиданд. Подшоҳи Яман аз ин қардаву қирдори Ҳуд оғаҳ шуда, дар ғазаб даромад ва худ бо лашкари бисёру тирандозони бешумор бар сари Ҳуд расид. Ҳуд бо ёрону дӯстон баромада ба подшоҳи Яман муқобил шуд ва ҷанги бузурге дар миён воқеъ гардид.

Чун нияти Ҳуд бар адлу адолат ва раиятпараварӣ буд, ҳудои таоло ёри ӯ шуд ва лашкари подшоҳи Яманро шикаст дода, ҳуди подшоҳро дастгир кард ва тахту тоҷ аз ӯ ситуда³ бар маснади⁴ хилофат омада нишаст. Подшоҳи Яман аз қасрати ғуссаву фирок баъд аз ҷанд муддат ҷон ба ҷонофарин таслим кард.

Ҳуд ҷунон бар адлу адолат кӯшида, раияту фуқарои мулки Яманро аз худ розӣ гардонид, ки ҷамеи дӯсту душману пиру барно бар адлу инсофи ӯ таҳсину офарин мекарданд. Чунин адолат варзид, ки дасти зулму аз ҳар мазлума кӯтоҳ гардонид ва мамлакат ба қисме обод шуд, ки гург бо ғусфанд, шер бо рӯбоҳ дар як ҷо об хӯрданд. Мардуми Яман ба хубию айшу ишрат умр ба сар бурданд. Баъд аз ҷанд муддат оллоҳ таоло ӯро фарзанде қаромат кард, ӯро Қахтон ном гузошт ва ҷанд муддат Ҳуд дар Яман подшоҳ буд.

¹Муқайид шудан — машғул шудан, азм кардан.

²Ба мӯҷиби — мувофиқи.

³Ситудан — гирифтани.

⁴Маснад — тахт.

Охируламр, умраш тамом шуда шарбати ачалро бичашид. Писараш Қахтон ба ҷои падар нишаста мулки Яманро обод гардонид, ӯро ҳам оллоҳ таоло писаре каромат кард. ӯро ном Нахшаб гузошт. Вақте ки Нахшаб ба қадди балоғат расид, рӯгардон аз падар шуд ва дар тамоми мулки падараш ҳалал расонид ва падараш ӯро ғзаб кард. ӯ рӯ ба ҷониби араб карда рафт ва баъд аз муддате падараш шарбати марғро бичашид ва Нахшаб омада ба ҷои ӯ подшоҳ шуд. Аз ӯ низ писаре ба олами вучуд омад, ӯро Син ном ниҳоданд.

Вақте ки Син худро донист, феълҳо аз вай ба вукӯ омад, падар аз вай безор буд. ӯ меҳост, ки падарро дастгир кунад, муяссар намешуд, падар меҳост, ки ӯро бикушад, модараш намегузошт ва пинҳон мекард ва аз ин замон чанд вақт гузашта буд, ки Нахшаб ҷон ба ҷонофарин таслим кард ва Син ба ҷои падар нишаста ҳокими Яман шуд. Ва мулки Яманро ба зулму тааддӣ ҳароб кард ва аз ӯ писаре шуд, ӯро Қахлон ном ниҳоданд. Вақте, ки Қахлон худро донист, раво надошт, ки падараш зулму тааддӣ карда мулкро ҳароб гардонад.

Охируламр падарро ба макру ҳила ба даст дароварда, дар қайд нигоҳ дошт. Худ ба ҷои падар нишаста подшоҳӣ мекард ва падараш дар қайд бимурд.

Қахлонро худон таоло писаре дод, номи ӯро Тай гузоштанд ва баъд аз марғи падар Тай бар тахти подшоҳӣ нишаст. Ҷунон адлу инсоф варзид, раиятпарварӣ кард, ки ба шарҳ рост наояд. Ва мулки Яманро ҷунон ободонӣ воқеъ шуд, ки аз падаркалонаш гузаронид.

Тай сипоҳу лашкар ҷамъ карда, мамлакати арабро дар тахти тасарруфи худ даровард, валекин ин таҷаммулу¹шукӯх аз ҳосияти адлу инсофи ӯ буд. Ва аз атрофу ҷавониб бузургону ҳубону таҷрибақоронро дар хидмати худ ҷамъ намуда сӯхбат медошт ва дар ин сӯхбат сифати ҳусни духтари Адан дар миён оварда меғуфтанд.

Тайро рағбату ҳавои ҳусни ӯ гирифт. ӯро ба даст оварда дар ақди² худ даровард ва аз ӯ писаре шуд, рӯй ба монандӣ офтоби ҳовар. Номи ӯро Ҳотам гузоштанд.

Ҷамеи ҳакимону мунаҷҷимонро талабида фармуд, ки толеи Ҳотамро бубинанд. Мунаҷҷимон куръа андохтанд. Аз рӯи ҳикмату куръа нуктарезӣ карда дарёфтанд ва ба арзи шоҳ расониданд, ки толеи Ҳотам бисёр

¹ Таҷаммул — дабдаба.

² Ақд — никоҳ.

хуб баромадааст, ки подшоҳи ҳафт кишвар мешавад ва дар кори бериё барои муҳиббон ҷонбозӣ месозад ва номи неки ӯ то киёмат дар олам машхур ва равшан мемонад.

Тай, падари Хотам, аз шунидани толеи писари худ хушхол шуда, инъому эҳсони бешумор ба ҳакимону муначчимон намуд. Мардуми хосу ом дар шодии Хотам омада обу таом тановул намуда, дуои шоҳу фарзанди ӯро қарданд. Ҳеч кас аз хони ӯ ноумед нахост.

Ҳамон рӯзе ки Хотам аз модар ба дунё омада буд, шаш ҳазор писар дар ҳамин шаҳр ба олами вучуд омада буданд ва падари Хотам, ки Тай аст, дар шаҳр мунодӣ¹ кунонид, ки «имрӯз ҳар фарзанди писаре, ки дар шаҳр таваллуд шуда бошад, ҳамаро дар назди ман ҳозир созанд». Дарҳол мулозимон шаш ҳазор писарро дар пеши ӯ ҳозир қарданд.

Тай шаш ҳазор доя барои тарбияти онҳо муқаррар гардонид. Дояҳо ба тарбияти бачаҳо муқайид гардиданд ва ҷаҳор дояи хушрӯи соҳибҷамолро аз байни шаш ҳазор доя баргузида Хотамро ба онҳо супурд. Онҳо низ ба тарбияти Хотам муқайид шуданд. Вакте ки дояҳо пистони худҳоро ба даҳони Хотам ниҳоданд, Хотам пистони дояҳоро дар даҳони худ нагирифт ва шир аз пистони дояҳо нахӯрд.

Ин воқеаро ба самъи² Тай расониданд, ки эй шоҳи олампаҳ, писари шумо аз пистони доягони ҳеш шир намеҳӯрад ва пистони дояҳоро ба даҳони худ намегирад. Шох фармуд, ки муначчимону ҳакимонро биёред. Дарҳол оварданд.

Тай фармуд, ки:

— Эй ҳакимон ва муначчимон, писари мо шир намеҳӯрад ва пистони дояҳоро ба даҳони худ намегирад. Сабаби ин чӣ бошад?

Муначчимон қуръа андохта гуфтанд:

— Эй шоҳи олампаҳ, дар дунё Хотам аз бобати саховат бисёр шӯҳрат хоҳад гирифт ва як донаву як лукмае бе ширкат дар даҳони худ нахоҳад андохт. Бояд, ки ҳама писарҳояи дояҳоро ба хидмати Хотам ҳозир карда, дар пеши назари ӯ шир бидиҳанд, ӯ низ шир хоҳад хӯрд ва пистони дояҳоро ба даҳон хоҳад гирифт.

Ҳамчунон қарданд. Хотам пистони дояҳоро ба даҳон гирифта шир хӯрдан гирифт. Ва ҳислати дигари

¹ *Мунодӣ* — ҷорчи,

² *Самъ* — гуш.

Ҳотам ин буд, ки ҳаргиз гиря накардӣ ва дар вақти танҳой шир нахӯрди ва дар хоби ғафлат нарафтӣ.

То ҳангоми ширхӯрда¹ будан гузашт, об, нон ва таом хӯрдӣ. Ва ғаҳе ки берун рафти, агар ғарибу шикастаро дидӣ, бо дасти худ ишорат кардӣ: «ба ин чизе бидихед». Ва нишонаи саховату эҳсон аз кирдуқору гуфтори ӯ зоҳир мешуд, то ин ки дар синни чаҳорсолагӣ расид: Падараш Ҳотамро бо шаш ҳазор аз барои таълими илму ҳикмат ва адаб дар назди мактабдор гузошт.

Вақте ки олим ба илми он замон гардида, ба синни дувоздаҳ расид, шуғлаш саховат буд. Падараш ҳазинаи бисёр чамъ карда буд, Ҳотам он ҳазинаҳоро гирифта ба ғарибону фақирон садақаву эҳсон мекард. Аммо падараш Ҳотамро бисёр дӯст медошт, ҳама кардаҳои ӯро ба ҷону дил қабул мекард.

Ҳотам гоҳе ба шикор мерафт, сайдро ба найзаву тир намезад, ба дом мегирифт, то чандон озор наёбад.

Ҳар мусофиру ғариб, ки манзури назараш мешуд, оварда обу таом медод ва суханҳои нарму ширин ба ӯ мегуфт ва ба ҳеҷ кас сухани дурушт нагуфтӣ, бағоят фасеҳу ширинкалом будӣ ва соҳиби ҳусну ҷамол будӣ, ҳазорон ҳазор мардону занон ошиқи рӯи ӯ будандӣ. Ва ҳар касе бар сари роҳи ӯ истода, арзи аҳволи худ кардӣ, сари тақовар кашида кайфияти ҳол пурсидӣ ва арзи доди ӯро шунидӣ. Агар аз золиме зулму аламе ба ӯ расидӣ, дасти золиму аз сари ситамрасида кӯтоҳ кардӣ. Агар даъвою муомила доштӣ, ба забони ширину ба мукаддимаи каломи рангин муддаиро² розӣ кардӣ. Зулму ситам бо касе раво надоштӣ.

Ҳам дар ин муддат овони туфулияташ³ гузашту вақте ки хатти райҳонӣ ба гирди орази чун моҳаш дамид, ҳусни ӯ даҳчандон аз аввал зиёда шуд. Чунончи аксар мардону занон барои дидани ҷамоли бокамоли Ҳотам меомаданд. Овозаи ҳусну ҷамол ва ҷавонмардию саховати Ҳотам қоф то қоф машҳур гардид.

ҲИҚОЯТИ ПОДШОҲИ ХУРОСОН ВА ДУХТАРИ БАРЗАҲИ БОЗАРГОН

Ривоят мекунанд, ки дар мулки Хуросон подшоҳе буд ном Кӯрдоншоҳ, панҷ лак сипоҳи савора ва панҷ

¹ Ширхӯрда — ширхор, синамак,

² Муддаӣ — додхоҳ.

³ Туфулият — кӯдакӣ, бачагӣ.

ҳазор пиедарав ва ҳазор баркандоз¹ дар рикоби ӯ ме-
давиданд.

Порae лашкари худро бо амирон аз барои фатху
тасхир дар мамлакатҳо фиристода буд ва дар инсофу
адолат ҳамто надошт.

Дар аҳди ӯ бозаргоне буд Барзах ном ва моли бисъ-
ёру гумоштаҳои билониҳоя² дошт, ки ба ҳар чониб ме-
рафтанд барои тичорат ва худӣ он дар хона нишаста,
бо мардумон муомила мекард ва рушиноси подшоҳ буд
ва дар назди подшоҳ кадрӯ манзалати азим дошт. Кур-
доншоҳ ӯро бисёр дӯст медошт. Баъд аз чанд гоҳе Хо-
ҷа Барзахи бозаргон фавтида, ғайр аз як духтар ҳеҷ
ворисе намонд ва номи неки ӯ малика Ҳуснбону буд.
Вай бағоят соҳибҷамол буд, аз шаъшаан ҷамоли ӯ оф-
тобу маҳтоб хира мегаштанд ва сифати ҳусни ӯ дар
диёрҳо мунташиру машҳур шуда буд.

Духтар дар синни дувоздахсолагӣ буд, ки падараш
ба подшоҳ васият карда гуфта буд:

— Эй шоҳ, акнун маро сафари охират дар пеш аст.
Ин духтарро ба шумо супоридам ва шуморо ба мураб-
бии ҷамеи оламиён. Бояд, ки духтарро падарӣ карда,
муруввату шафқати худро дарег надоред ва дар бораи
ин духтар марҳамат карда, ба ҷои фарзанди худ донед.
Курдоншоҳ:

— Эй Хоҷа, хотири худро аз ваҷҳи малика Ҳусн-
бону ба кулӣ ҷамъ доред, ки меҳрубониرو дар бораи
ин духтар дусадчандони шумо созам. Акнун ин духтар
духтари мо шуд,— гуфта Ҳочаро тасаллӣ дода буд.

Хоҷа Барзах аз ваҷҳи духтари худ хотирҷамъ шу-
да ҷон ба ҷонофарин таслим намуда буд. Ва ҷамеи мол-
ҳои худро бо малика Ҳуснбону ба подшоҳ супурда буд.

Курдоншоҳ аз рӯи инсофу адолат ҳама молҳои бо-
заргонро ба духтари он супурда буд. Духтар бағоят
соҳиббасорат³ буд. Баъд аз чанд муддат пок мулоҳиза
кард, ки дунё ҷои сахл аст ва фонию нопойдор. Ба худ
андеша кард: «Ин молу ашъе ки дар тасарруфи ман
аст, барои ризои худо ба факирону бечорагон бояд дод.
Худро ба дунё олоиш додан чандон хуб нест».

Малика модару хоҳар надошт, аммо канизону ғуло-

¹ Барқандоз — тирандоз.

² Билониҳоя — бениҳоят.

³ Соҳиббасорат — зираку дурандеш.

мони бисъёр ба хизмат дошт. Дояе дошт бағоят соҳиб-
хушу соҳибтадбир. Малика аз ӯ шир хӯрда буд. Ҳамон
замон дояро дар назди худ талабида гуфт, ки:

— Эй модар, ба хотири ман мерасад, ки дар ин ола-
ми фанӣ ихтиёри шавҳар нанамоям ва аз ин дунёи но-
пойдор таҷарруд¹ бигзарам. Аммо аз дасти аҳли дунё
чӣ тадбир кунам, ки раҳой ёбам? Маслиҳати ин кор
чӣ мешавад?

Доя гуфт:

— Эй чони модар, ба хотири ман ҳилае расидааст.

Малика гуфт:

— Бигӯ, он ҳила ба чӣ қисм аст ва оё сабаби хотир-
ҷамъии ман мегардида бошад?

Доя гуфт:

— Эй маликаи олам, ба хотири ман ҳафт саволи
мушкиле расидааст. Ҳар касе ба хостгории шумо ояд,
бигӯед, ки ҳафт савол дорам. Ҳар ки ҷавоби ин ҳафт
саволи маро бидиҳад, аз онӣ ӯ бошам ва илло, ихтиёри
молу чони ӯ бар ман бошад.

Ва ҳеҷ кас аз ӯҳдаи ҷавоби ин ҳафт саволи шумо
баромада наметавонад ва аз талаби мардумон ҳалос ме-
шавед. Ҳафт савол ин аст:

Саволи аввал:

Як бор ҷамоли ёр дидан ҳавас аст,
Дар орзуи дубора бисёр кас аст.

Саволи дувҷум:

Ту неқӣ мекуни дар даҷла² андоз,
Ки эзид дар биёбонад диҳад боз.

Саволи саввҷум:

Ҳар ки бадӣ кард, ба бад ёр шуд,
Ҳам ба бади хеш гирифта шуд.

Саволи чаҳорҷум:

Ростӣ овар, ки шавӣ растагор³,
Ростӣ аз ту, зафар аз кирдигор.

¹ Таҷарруд — танҳой, мучарради.

² Даҷла — даръё.

³ Растагор — начотъёфта, ҳалосшуда.

Саволи панҷӯм:

Он ки матлуби худ ба даст орад,
Хабар аз кӯху аз нидо орад.

Саволи шашӯм:

Эй ҳамон кас, ки фитрате¹ дорӣ,
Сирри Ҳаммоми бодгард оӣ.

Саволи ҳафтӯм:

Дурре дорам чу тухми мурғобӣ,
Чуфти уро магар ту дарёбӣ?

Алқисса, малика Ҳуснбону аз дояи худ ин ҳафт саволро шунида бисёр хушҳол гардид ва гуфт:

— Эй модар, аз ин ҳафт саволи шумо хотирчамъӣ ҳосил гардид.

* * *

Рӯзе малика бар болои қасри худ баромад. Нишаста буд, атрофу ҷавонибро тамошо мекард ва аз дур дид, ки дарвеше бо чиҳил ходим меояд. Қадам бар замин намениҳод. Чунончи ходимон дар зерӣ пои дарвеш хиште аз тиллову хиште аз нукра мегузоранд ва он дарвеш пои худро бар болои он хиштҳо гузошта роҳ меравад.

Малика пурсид, ки:

— Эй модар, медонед, ин бузургвор кӣ бошад? Бо ин ҳама таҷаммули тамом меояд ва пой бар замин намегузорад ва бар болои хишти тиллову нукра қадам мениҳад?

Доя гуфт:

— Эй барнои олам, ин азизро, ки мебинед, пиру муршиди Курдоншоҳ мешавад. Курдоншоҳ моҳе ҷаҳор маротиб омада ин азизро зиёрат мекунад ва ҳар чӣ ки азиз гӯяд, Курдоншоҳ ба сад ихлос қабул менамояд. Аммо бисёр дарвешӣ шабзindaдор мегӯянд.

Малика гуфт:

— Эй модар, ин азизро дар хона талабида меҳмон бояд кард, поре назар бояд дод. Сару ҷашми худро ба пои ин азиз хоҳам молид.

Доя гуфт:

¹ Фират — акли хуш.

— Эй маликаи олам, бисъёр хуб аст.

Малика дарҳол ғуломи соҳибэътибори худро фармуд, ки рафта он бузургворро ба ин қониби кулбахона таклиф намой. Ғулом ба фармоиши малика рафта ба дарвеш салом кард. Дарвеш ҷавоби салом дода пурсид, ки:

— Эй ҷавон, чӣ матлаб дорӣ?

Ғулом гуфт:

— Ё азиз, малика Ҳуснбону мегӯяд, ки ҳазратам ба ин қониби кулбахонаи канизашон қадам ранча намоянд.

Дарвеш қабул карда фармуд, ки фардо бар сари хони малика Ҳуснбону хоҳам рафт.

Ғулом ба хидмати маликаи худ омад ҷавоби дарвешро арза намуд.

Малика хушҳол шуда фармуд, ки таомҳои рангину меваҳои гуногун аз барои дарвеш муҳайё созанд.

Дарҳол мулозимон ҳаман гуфтаҳои маликаро бекамукост тайёр намуданд. Ва нӯҳ тўкқуз парчаи бирешимӣ ва ҳафт хон аз зарри сурху ҳафт хон аз зарри сафед тайёр намуданд.

Алкисса, шаби торики зулмонӣ аз сари даст гузашта, офтоби ҷаҳонтоб дар ин олам тулӯ намуда буд, ки дарвеш бо ҷиҳил ходими хеш бар дари сарои малика расид. Дарвеш зоҳири худро бо либоси сабзу аммомаи сабзу ридои сабзу асои сабз орошта буд.

Чун маликаро аз омадани дарвеш хабар шуд, мулозими худро гуфт:

— Пойандозҳои зарбофт дар зерӣ қадами дарвеш паҳн созед.

Мулозимон аз дарвоза то ба пойгоҳи хона пойандозҳои зарбофт андохтанд.

Чун дарвеш дар болои кўрпачаҳо гузашта нишаст, ҳафт хон ки пур аз зарри сурху сафед буд, оварда ҳадя гӯён дар назди дарвеш ниҳоданд. Баъд аз он фаррошон¹ офтобаву ташти аз тиллову нукра оварда, дарвешро бо ходимонаш даст шӯениданд. Сипас дастархонҳои зангорӣ дар пеши шайх фарш карда нонҳои обию рағғанӣ дар пеши онҳо гузоштанд. Баъд аз он хонҳои таом бо сарпӯшҳои тиллову нукра дар пеши онҳо гузоштанд.

Дарвеш бо ходимон даст ба таом бурда нӯши қони

¹ Фаррош — ин ҷо ба маънои дастархончӣ.

худ мекард ва дар дили худ мегуфт, ки Барзахи бозаргон ачаб соҳибдавлате будааст. Инчунин асбоб дар хонаи подшоҳе нахоҳад буд ва дар дили худҳо муқаррар карда мегуфтанд: «имшаб омада, ин ҳама асбобҳо ва зарфҳоро хоҳем дуздида бурдан».

Чун аз ақлу шурби¹ обу таом фориғ шуданд, хизматгорон дастшӯй оварда, дастҳои эшонро шӯёнданд ва меҳмонон дар ҳинни даст шустан бо якдигар чашмакҳо мезаданд ва дар дили худҳо дуздида бурдани асбобҳои маликаро нақш мекарданд.

Алғараз, вақти шом дар ҳаққи малика дуои бисёре карда, ба тарафи хонаи худҳо озим² шуданд ва дар ватани худҳо рафта қарор гирифтанд.

Шаб ба сари ҷанг даромада буд, хизматгори малика як шабу рӯз меҳнат кашиданд, ҳоб бар онҳо ғалаба карда буд. Ва дари хонаҳоро бекуфл монда дар ҳоб шуданд. Чу нимае аз шаб гузашта буд, ки дарвеш бо ҷиҳил ходими хеш омада аз дари сарои малика дохил гардид. Дид, ки ҳама посбонон ба ҳоби фароғат рафта ва аз ин кирдори бади эшон хабардор нахоҳанд гардид.

Алкисса, поре аз мулозимонро кушта, дасти дуздӣ ба асбобҳои малика ниҳоданд ва ҳамаи асбобу амволи ӯро ба фароғати тамои гирифта бадар бурданд. Аммо малика бо дояи хеш аз қанора дида, ҳамаи дуздонро шинохт. Чунки ӯ бар болои ҷаҳордари олии нишаста ибодат мекардӣ ва аз ҳама қорҳои шайху муридони ӯ воқиф ва нозир будӣ.

Чун рӯз шуд, диданд, ки ҷанде аз хизматгори малика аз дасти дарвешу муридони ӯ мурдаанд. Малика мулозими худро гирифта ба дарбори Қурдоншоҳ расида фарёд баровард. Шоҳ пурсид, ки:

— Ин додхоҳ кист?

Ҳоҷибон³ ба арзи шоҳ расониданд, ки ин додхоҳ духтари Ҳоҷа Барзахи бозаргон аст. Мегӯяд, ки агар шоҳ марҳамат намояд, худ рафта арзи бандагӣ намоям.

Қурдоншоҳ духтари бозаргонро дар назди худ талабида кайфияти ҳолро пурсид.

Малика забон ба дуо кушода гуфт:

— Эй шоҳ, умр ва давлати шуморо бақо бод. Арзи қанисак ин ки имшаб дарवेशи беандеш бо ҷиҳил ходи-

¹ Ақлу шурб — ҳурдану нӯшидан.

² Озим — омода, омодаи рафтан.

³ Ҳоҷиб — посбон, дарбон.

ми худ дар қасри ин ходима даромада, поре хизматгори кушта ва ҳамаи асбобу молу палосҳоро гирифта бадар бурд ва ман дар он вақт бар болои ҷаҳондари баланд бедор будам ва аз ҷамаи қору қирдори дарвешӣ бадкеш муталлеъ гардидам. Ва ҳамаи онҳоро шинохтам ва он пири ғабр¹ дар ҳаққи ин бечораи бекас ва рафиқони ман чунин ҷабру ситам намуд. Шумо подшоҳи одилу соҳибтаҷаммулед, бояд, ки доди мазлумонро аз ин золимони нобакор бистонед.

Курдоншоҳ аз шунидани ин калом дар ғазаб даромада гуфт:

— Эй ноқисулақли ғесӯбурида², ту ба зоти он бузургвор забони таъну лаън кушода тӯҳмат мекуни ва ўро тамаъ аз ҷифаи дунё³ нест. Холо ту ўро дузд меғуй ва ў моли мардумон ва ҷифаи дунёро бар худ ҳаром гардонидаст. Ва ў қутби замон аст.

Малика дар ҷавоби шоҳ гуфт:

— Эй султони одил, шумо ўро ғалат шинохтед, у иблиси замона аст ва ўро аз ҷумлаи малъунон бояд гуфт.

Байт:

Шайхони замона доми тазвир⁴ ниҳанд,
Тасбеҳ ба даст, амома бар сар биниҳанд.
Чун дар назари халқ намоянд дарвеш,
Андар шаби тор по ба дузди биниҳанд.

Шоҳро аз ин каломи малика ҳашм зиёда шуда амр кард, ки:

— Эй ҳочибон ва эй ясавулон, ин ғесӯбуридаро бо доягонаш дар миёни шаҳр бурда сангсор бикунед ва ҳамаи амволу амлоки ўро тороҷ намоед, ки инчунин суҳанҳои беҳуда дар ҳаққи муршиди⁵ ман меғӯяд, то он ки дигаронро ибрат шавад. Минбаъд дар ҳаққи муршиди ман инчунин тӯҳмат касе накунад.

Ҳочибон меҳостанд, ки маликаро бо мулозимонаш каш-кашону зан-занон бурда сангсор намоянд, вазир аз ҷои худ бархосту дар пойгоҳ истода гуфт:

¹ *Ғабр* — оташпараст; инчо ба маънои бедии фосик.

² *Ғесӯбурида* — беҳаё, бешарм.

³ *Ҷифа* — чизи нопок, киноя аз моли дунё.

⁴ *Тазвир* — макру фиреб.

⁵ *Муршид* — пир, роҳнамои динӣ.

— Эй шоҳ, ин духтари Хоҷа Барзах аст, ки солҳои сол умри худро ба хизмати шумо сарф карда буд. Дар бораи ӯ марҳамату меҳрубонӣ бисёр менамудед ва ин духтарро ба шумо супурда буд ва шумо ӯро фарзанд хонда будед. Хоҷа аз ин тараҳҳуми шумо хотирҷамъ шуда, аз дунё ба охират интиқол намуда¹ буд. Акнун ин мазлумаро сангсор фармудед ва ҳамон аҳду паймону васияти бозаргонро фаромӯш кардед. Бояд ки ба риояи арвоҳи бозаргон ва хурсандии ин камина афв намоед. Ин духтарро дар қайду банд нигоҳ доред.

Курдоншоҳ гуфт:

— Эй вазир, ба хотири ту ва ба хотири арвоҳи бозаргон чони ӯро бахшидам. Аммо ин гесӯбуридаро аз ин шаҳр бадар кунед ва қасри ӯро бо амволу амлокаш тороч созед!

Мулозимон бо фармоиши шоҳ хонаҳои маликаро тороч карданд ва ӯро бо хизматгоронаш аз шаҳр бадар карданд. Ҳамаи мулозимон аз малика ҷудо шуда, ба атрофу ҷавониб рафтанд.

Малика рӯ ба саҳро оварда, зор-зор чун абри навбахор мегирист ва ба дояи худ мегуфт:

— Аз ман чӣ гуноҳ содир шуд, ки худои таоло ба ин меҳнатҳову балоҳо гирифтор гардонид? — Ва ин ғазал меҳонд:

Чӣ кардаам, ки фалак бефатила доғам кард,
Фалак душанбе шуда, якшанбе суроғам кард.
Барои ӯ дилу ҷон бохтам, намедонам,
Ба қуху дашту биёбон ба мисли зоғам кард.
Насибу қисмати ман ин замон чунин буда,
Ки сайри имшаба тор аст, бечароғам кард.
Зи оби дидаи ман гашт тар биёбонҳо
Ҳазор лола бирӯнду дарду доғам кард,—

гуфта малика зор-зор мегирист, доя тасалли меод.

Алқисса, малика як шабу як рӯз ҳамроҳи доя роҳ рафт, рӯзи дуйӯм ба ҷое расида, дарахти азимеро диданд ва малика бо дояи худ зери он дарахт биншаст. Хоб бар эшон ғалаба кард. Дар ҳангоми хоб малика дид, ки шахсе маҳосинсафед² мегуяд, ки:

— «Эй маликаи олам, чаро ғам меҳӯрӣ, биё бархез, дар зери ин дарахт ҳафт ҳазоини³ подшоҳӣ аст. Ҳамаи ин ҳазоинҳоро бигиру сарфи рӯзгори худ бикун. Бар—

¹ Интиқол намудан — кучидан, рафтан.

² Маҳосинсафед — ришсафед.

³ Ҳазоин — хазинаҳо.

хез, зери ин дарахтро биков ва ҳамаи хазоинро дар тасарруфи худ кун».

— «Эй бузургвор, ман авратам, танҳо ин хазоинро чӣ гуна берун орам».

Он азиз гуфт:

«— Эй малика, бо як чӯбе андак биков, иншооллох ба андак тараддуд ин хазоин намудор хоҳад гардид ва ин зару симро¹ аз ту дигар касе гирифта наметавонад ва дар ин мабодӣ² шаҳре бино кун ва душманони ту ҳама бар боди фано хоҳанд рафт...»

Малика ларзида аз хоби ширин бедор шуд ва хоби худро ба доя гуфт.

Доя гуфт:

— Эй чони модар, муборак бод, айёми меҳнат гузашта, ба роҳат восил хоҳем гардид³.

Алқисса, ҳарду чӯбе гирифта, зери он дарахтро ковиданд. Бо андак таваҷҷӯҳ сари чоҳи хазоин намоён шуд. Диданд, ки ҳафт хона пур аз зари сурху ҷавохир, ба шарҳ рост намеояд. Аз як дона ёкути сурх устодон товусе сохта дар хазоин гузошта буданд ва чанд ҷавохир баробари байзаи⁴ мурғобӣ дар даруни хазоинҳо буд. Малика ин ҳама ҷавохиротро дида хушҳолу шодмон шуд ва шукр кард.

Доя гуфт:

— Ҳамаи кори банда мукофот дорад. Чанд баробари амволи бурдагии дарवेशи бадандеш худои таоло арзонӣ намуд.⁵

Малика гуфт:

— Эй модар, шумо ба тарафи шаҳр равед, мулозимону дӯстону рафикон дар ҳар ҷое, ки бошанд, ёфта биёред. Ва аз чинси мокулоту машруботу малбусот⁶ бо чанд муздуре биёред. Меъморону гилкоронро ҳам биёред, то ин ки дар ин ҷо шаҳре олий бино созем.

Доя гуфт:

— Чӣ гуна шуморо дар ин ҷо танҳо гузошта равам?

¹ Зару сим — тиллову нукра.

² Дар ин мабодӣ — яъне дар ҳамин ҷое, ки дида истодаӣ.

³ Восил шудан — расидан.

⁴ Байза — тухм.

⁵ Арзонӣ намудан — бахшидан, ато кардан.

⁶ Хӯрданию нӯшиданию пушидани.

Ягон махrame дар назди шумо набошад, хотири ман мушавваш хоҳад буд.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки дояи калони малика ба сурати гадоён шуда даррасид. Доя маликаи худро шинохта, дар зери қадами ӯ афтод ва чашмҳои худро ба пой малика мемолиду мегуфт, ки:

— Дар хоб дидаам, ё дар бедорӣ?

Малика гуфт:

— Эй модар, ин бедорӣ аст, на хоб ва худон таоло кодир аст ба як дам гадоро шоҳ кунад ва факирро ғанӣ.

Дояи калон аз ҷои худ бархост, якдигарро дар канор гирифтанд.

Малика гуфт:

— Эй модар, ғам махӯред, худон таоло дар бораи мову шумо чунин фазлу қарам қардааст. Аз бобати молу ҷавоҳир он миқдор муяссар шудааст, ки ҳисоби онро наметавонам донист. Зуд аз ҷои худ бархезед, поре аз ин зарҳо гирифта дар шаҳр равед. Аз он ҷи ғулмону қанзону мулозимон дар назари шумо дароянд², гирифта биёред. Муздурони қорғар, ғалла ва хуроқӣ ҳам биёред.

Дарҳол доя таъзими маликаро ба ҷой оварда, ба тарафи шаҳр роҳӣ гардид.

Малика гуфт:

— Эй доя, хабардор шавед, аз ин сир қасе воқиф нашавад ва ба зудии зуд ба ин ҷониб муроҷиат намоед.³

Доя гуфт:

— Эй ҷони модар, ин сирри шуморо ба ғайр нахоҳам ифшо қардан⁴. Хотири худро аз ин вачҳ ба қуллӣ қамъ доред.

Ин гуфта роҳи шаҳрро пеш гирифт ва манзили мароҳил⁵ тай қарда, ба қари дарвозаи шаҳр расиду аз дарвоза дохил шуд. Ҳамаи гуфтаҳои маликаро қари дарёфт қард ва қанде аз қилқорону муздуронро гирифта бо мулозимон ба ҷониби малика роҳӣ гардид, тайи манзили мароҳил қарда ба қизмати малика расиданд.

Ҳама мулозимону қардонон маликаи худро дида,

¹Ғанӣ — бой.

²Яъне: маъқул шаванд.

³Муроҷиат қамудан — барғаштан.

⁴Ифшо қардан — гуфтан, қош қардан.

⁵Мароҳил — марқалаҳо, мақонҳо.

шукри эзидиро ба чо оварданд ва дар он чо асбоби табхро¹ мухайё карда неъматҳои гуногун пухта тано-вул намуданд. Баъд аз фароғи обу таом ба муздурони бороварда дучандон учра² доданд. Ҳамаи муздурон аз ин кирдори малика хушдиҳ шуданд. Боз малика ба муздурон гуфт, ки:

— Ман кори бисъёр дорам ва шумоён ба кори ман муқайид шавед, дучандони дигари он учра меदिҳам.

Муздурон гуфтанд:

— Умру давлаташон зиёд бод! Агар иҷозат шавад, моён зану фарзандони худхоро гирифта дар ин чо биёрем.

Малика гуфт:

— Бисъёр хуб аст,— дояи худро фармуд,— эй модар шумо ба ҷониби шаҳр рафта меъмору коргаронро биёред, ки дар ин чо шаҳру қалъа бино месозам.

Доя ба фармудаи малика бозрафт ва дар пеши сардори меъмрон истода гуфт, ки:

— Эй ҷавону эй бародарон, худованде³ дорам, марде савдогару соҳибҳиммат, дар беруни ин шаҳр фуруд омадааст. Меҳоҳад, ки бинобар хушии обу ҳавои ин чо барои мусофирону ғарибон қорвонсарое бино кунад. Бояд, ки шумоён дар назди ӯ равед, зарри бисёр ба шумоён дода аз вачҳи дунё шумоёнро мустағни хоҳад гардонид⁴.

Қалони меъмрон, яке аз бародарони худ ки Маъмур ном дошт, ҳамроҳи доя ба хизмати малика фиристод. Доя Маъмурро ҳамроҳи худ гирифта ба хизмати малика даррасид.

Малика либоси мулукона ва хилъати шоҳона ба Маъмур бахшид. Маъмур бо муздурону гилкорон чанд муддат қор қарда сарое олӣ тайёр намуд.

Малика даруну беруну болою поёни саройро тамошо қарда ба Маъмуру муздурон зар ва сарупо дода гуфт:

— Эй Маъмур ва эй муздурон, меҳоҳам, ки дар ин чо шаҳре бино қарда ин мабодиро обод гардонам.

Маъмуру коргарон гуфтанд, ки:

— Эй маликаи олам, бе иҷозати Курдоншоҳ дар ин чо шаҳру қалъа бино наметавонем қардан. Аз барои

¹ Асбоби табх — масолеҳи ош.

² Учра — музд.

³ Худованд — хоҷа, соҳиб.

⁴ Яъне: аз пулу моли дунё шуморо бениёз мегардонад.

бинои шаҳр ҳукми волии ин мулк даркор аст. Агар Курдоншоҳ иҷозат бидиҳад, ба андак рӯз шаҳре бино хоҳем кард.

Малика гуфт:

— Бисёр хуб аст.

Ва дарҳол либоси мардона ва хилъати шоҳона пӯшида, камари заррин дар камари худ барбаст ва зинҳои тумтарок бар болои аспҳо андохт. Ҳамаи онҳо мурассаъ¹ аз ҷавоҳиру тиллои аҳмар² буд ва чанд ғулумбачаҳои зарринкамар дар ҷилави худ андохта ва чанд хону хончаро пур аз ҷавохир карда ва як товуси мурассаъ пешкашу тӯҳфа гирифта, ба хизмати шоҳ роҳи гардид. Қатъи манзилу тайи мароҳил карда ба дарвозаи шаҳр расида, дохили шаҳр шуд.

Мардумони шаҳр хусну ҷамолу таркиби маликаро дида, хайрон бимонданд ва мегуфтанд: «Бинозам он худоеро, ки инчунин раънописаре халқ кардааст».

Охируламр, малика бо мулозимони худ ба дарборгоҳи Курдоншоҳ расида ҳоҷибонро мулозимат намуд. Ҳоҷибон хусну ҷамоли маликаро дида мутаҳайир шуданд ва мегуфтанд: «Офарин бод бар падару модари ин ҷавон, ки инчунин зебописареро ба вучуд овардаанд».

Ҳоҷибон пурсиданд, ки:

— Эй ҷавон, аз кучо меой ва ба кучо меравӣ?

Малика гуфт:

— Ман мардеам савдогар, барои мулозимати шоҳ омадам.

Дарҳол солорон³ ба хизмати шоҳ рафта гуфтанд, ки:

— Марде савдогари хушхусну ҷамол ба мулозимати шумо омадааст. Фармони шумо чӣ мешавад?

Шоҳ гуфт:

— Дар назди ман биёред!

Ҳоҷибон омада гуфтанд ки:

— Эй ҷавон, шуморо дар назди шоҳ мебарем.

Малика даст бар чайби худ карда, мушт-мушт зару ҷавохир ба ҳоҷибон дод.

Ҳоҷибон маликаро дар назди Курдоншоҳ расониданд.

Малика сари таслимот⁴ ва одоби шоҳона ба ҷо оварда рӯ ба рӯи шоҳ истода шуд.

¹ Мурассаъ — нигинакуб

² Аҳмар — сурх

³ Солор — калон, сардор.

⁴ Яъне: сарашро ҳам карда.

Шоҳ хусну чамоли у дида хайрону мутааччиб бимонд.

Малика хама чавохирхову пешкашхову товуси мурассаъро аз назари шоҳ гузаронид. Шоҳ ва хамаи аркони давлат мутаҳайир шуданд ва бо ин пешкашу суррини малика таҳсину офаринҳо карданд.

Баъд аз соате шоҳ пурсид, ки:

— Эй чавон, аз кучо омада ва ба кучо меравӣ ва чӣ ном дорию аз кадом диёр мебошӣ?

Малика гуфт:

— Эй шоҳ, асли моён аз хамин диёр будаеҷ ва падарам бо тобеони хеш барои савдогарӣ ба ҷонибу вилоятҳо рафта будааст ва таваллуди фақир дар мулки Ирам шудааст ва номи фақирро Хоҷа Ҳасан мегӯянд. Аз мулки Ирам баромада, бар кишти нишаста будем. Киштии падару модари маро наҳанги казо шикаст дода, ба дарьёи Кулзум ғарқ гардонид.

Падару модарам аз дори дун ё ба дори охират интиқол намуданд. Камина аз офати дарё наҷот ёфта, ба хизмати шоҳи олампаҳо омадаам. Акнун бақияи умри худро дар таҳти қаламрави шоҳи олиҷоҳ сарф созам. Дӯст доштани ватани гузаштагон дар дил ҷой гирифтааст. Аз падару модар моли бисёре монда ва ҳисоби онро наметавонам донист ва дар навоҳии фалон саҳро фуруд омадаам. Агар шоҳи олампаҳо иҷозат бидиҳанд, дар ин ҷо барои мусофирону ғарибон шаҳре бино созам ва он мавзеъро обод гардонам. Ба илтифоти шоҳи олимаҷом муддате умри худро дар ин ҷо гузаронам.

Курдоншоҳ аз ин суҳанҳои малика хушдил шуда, хилъати шоҳона ба малика бахшид. Шоҳ фармуд, ки:

— Эй чавон, ту аз хонадони маврусии¹ мо будай. агарчи падару модари ту нест, ғам махур, ки дар бораи ту падарӣ хоҳем кард.

Малика аз ҷои худ бархост ва дар пойгоҳи борғох рафта одоби шоҳона ба ҷой овард. Боз малика ба арзи шоҳ расонид, ки:

— Эй шоҳ, ин каминаро ба фарзанди сарфароз гардонидед. Умедвории дигар ин ки фақирро ба хитоби номе низ сарфароз гардонед.

Ҳамон замон Курдоншоҳ маликаро Моҳиршоҳ ном ниҳод ва гуфт:

¹Маврусӣ — меросӣ.

— Эй фарзанд, он сахро дур аст, ба наздики ин шаҳр шаҳре бино кунед ва номи шаҳри шуморо Хусн-обод ном ниҳодем.

Малика гуфт:

— Эй шох, он мавзеъ маро бисъёр хуш омадааст. Қариби ин шаҳр шаҳре бино кардан мучиби тарки одо-бу хурмат аст. Умед аз карами шох дорам, ки меъморону коргаронро фармоянд, то он ки рафта дар бино кардани шаҳри дуогӯй муқайид шаванд.

Ҳамон замон Курдоншоҳ фармуд, ки:

— Эй ҳочибон ва эй мулозимон, меъморону гилкоронро фармод, ки рафта дар бино кардани шаҳри Моҳиршоҳ муқайид шаванд,— ва гуфт,— эй фарзанд боз кай хоҳед омад?

Малика гуфт:

— Моҳе як маротиба ба хизмати шоҳи олиҷоҳ мера-сам, чаро ки то тамои шудани шаҳр дар назди меъморону гилкорон ҳамаи авҷот будан зарур аст.

Шоҳ гуфт:

— Бисъёр хуб аст!

«Моҳиршоҳ» хушҳолу хуррам руҳсат гирифта, бо ҳамроҳии меъморону коргарон ба ҷониби мулозимону дояғони худ роҳи гардида, ба андак вақт расид ва ҷамеи муздурону коргаронро дар бино кардани шаҳр фармуд. Коргарон дар бино кардани шаҳр муқайид шуданд. Малика ҳар моҳе як марта либоси мардона пӯшида ба хизмати Курдоншоҳ меомад.

Алғараз, дар обод кардани шаҳр муддати ду сол гузашт. Баъд аз ду сол шаҳри азимро тамои ораста гардониданд. Аз атрофу ҷавониб салаҳову¹ некон ва аз ҳар синф² мардумон омада дар шаҳри «Моҳиршоҳ» сукунат ихтиёр варзиданд.

Шаҳри «Моҳиршоҳ» ҷунон ба шукуҳу музайян³ орос-та гардид, ки ҳамаи мардумон таҳсину офарин карданд.

Меъморону коргаронро инъому зар бисъёр бахшида ҳамаро хушдило розӣ гардонид.

Рӯзе Курдоншоҳ ба зиёрати Арзаки дарвеш ме-

¹ Салаҳо — ҷамъи солаҳ аст, ки маънояш хубу некаст.

² Синф — навъ.

³ Музайян — зинатнок.

рафт. «Мохиршоҳ» омада мулоқ¹ гардид. Курдоншоҳ гуфт:

— Эй фарзанд, ба зиёрати пири худ меравам, шуморо ҳам рабати рафтан бошад, бо мо ҳамроҳ равед. Ӯ кутби замонаву нодири даврон аст. Дидани он зиҳи саодати² кас аст.

«Мохиршоҳ» дар дили худ мегуфт: «Инчунин мӯчиби исьён³ аст ва гумроҳии кас. Ба мулозимати ин чунин саги маълун рафтан раво набошад. Чӣ кунам, ки шоҳ далолат месозад». — Ин гуфта бо ҳамроҳии шоҳ равона гардид.

Ҳангоме ки ба хизмати дарвеш, алайҳиллаъна⁴ расиданд, диданд, ки он маълуми малъун худро чун иблис ороста, аммомаи бузургу мисвоки⁵ бузург бар сарниҳода ва тасбехе аз ҷавохир ба даст гирифта ва ридои⁶ ачибе бар дӯши худ андохта, ба ҳазор макру ҳила нишастааст.

Курдоншоҳ наздик расида салом кард ва ба сад ихлосу эътиқод рӯбарӯи ӯ бинишаст ва шайхи бадандеш ба ҷониби ӯ бештар шуд. Шоҳ аз ин ҳол воқиф шуда мегуфт, ки муршиди раҳнамо ба ҷониби фарзандхондам назар карда истодаанд. Бояд якчанд қалима аз авсофи фарзандхондам ба хизмати муршидам арза намоям», — ин гуфта «Мохиршоҳ»-ро таърифу тавсифи бисёре кард.

«Мохиршоҳ» сар дар чайби тафаккур фуру бурда, дар дили худ дарвешии бадандешро ҳақоратҳо ва дашномҳо мекард ва мегуфт: «Эй иблиси замона, дар ин мақом ягон каромат лозим аст, ки аз аҳволи ин нишастагон воқиф шавӣ ва моро бишиносӣ ва илло ман ҳамон духтари Хоҷа Барзахам, ки ба сабаби ту шоҳ маро сангсорон фармуда буд. Худо хайри вазирро диҳад, ки мӯчиби халосӣ шуд».

Курдоншоҳ хост, ки аз пири худ рухсат талабида ба ҷониби боргоҳи худ равад. Дарҳол «Мохиршоҳ» аз ҷои худ бархост ва дастҳо дар сафҳаи синаи худ гузашта гуфт, ки:

— Ҳазрати пири муршиди олам, ба ҷониби кул-

¹ Мулоқӣ — ҳамроҳ.

² Зиҳи саодат — чи саодате, ачаб саодате!

³ Исьён — гуноҳ.

⁴ Алайҳиллаъна — лаънат бод ба ӯ.

⁵ Мисвоқ — реша, беҳи гиёҳест, ки зоҳидон, бо он дандон тоза мекунанд.

⁶ Ридо — ҷодаре, ки зоҳидон бар китф мегиранд.

бахонаи ин ғуломзодаи худ қадами шариф арзонӣ на-
моянд.

Дарвешӣ бадкеш гуфт:

— Бисъёр хуб аст. Ҳар вақт ки хоҳед, беҳост хо-
ҳем рафт.

Боз «Моҳиршоҳ» гуфт:

— Фақирхона дур аст. Меғӯянд, ки ҳавлии Хоча
Барзах холист. Ҳамон чоро фарш намуда¹, таклифи
бузургворро он ҷо хоҳем кард.

Курдоншоҳ гуфт:

— Эй фарзанд, он ҳавлиро ба шумо бахшидем.

«Моҳиршоҳ» дар дил меғуфт: «гӯе ки аз мероси па-
дарат ба ман чизе доӣ».

Курдоншоҳ бо ҳамроҳии писархонди худ аз хизма-
ти он дарвешӣ бадандеш мураххас шуда,² ба ҷониби
боргоҳи худ рафт.

«Моҳиршоҳ» аз падархонд ҷудо шуда, дар ҳавлии
падараш омада дид, ки тамоми айвону кайвон хароб
ва ба хоки сиёҳ яксон гардидааст. Аз ин ҳаводисоти³
дунёи нопойдор яъсе⁴ рӯйдод шуда, об аз дидағони

— Меъморои гилкоронро оварда шикастурехти ин-
хоро таъмир созад.

Алқисса, ходимон рафта меъморои оварда ва ба
андак вақт хонахоро дуруст таъмир карданд. Баъд аз
он ба «Моҳиршоҳ» хабарӣ тайёрии айвону кайвонро
расониданд.

«Моҳиршоҳ» гуфт, ки:

— Эй мулозимон, палосҳои қиматбаҳо андохта, ин
ҳавлиро музайяну ораста ғардонед.

Хизматкорон ҳамчунон карданд. Хабар дарҳол ба
«Моҳиршоҳ» расониданд, ки ҳамаи ғуфтаҳоро муво-
фики он тайёр намудем.

«Моҳиршоҳ» шабро гузаронида аввали рӯз бо хо-
сони худ дар ҳавлии хоча омада дид, ки тамоми ай-
вону кайвонро мувофики амр тайёри музайян карда-
анд. Гуфт:

¹Яъне: палос андохта.

²Яъне: рухсат шуда, ҷавоб шуда,

³Ҳаводисот — ҳодисаҳо.

⁴Яъс — ғаму андӯх.

— Эй ходимон, аз барои дарвешӣ бадкеш ба дастури¹ собиқ зиёфати оӣ ва зарфҳои тиллову нукра гайёру мухайё гардонед.

Мулозимон ҳамаи гуфтаҳои «Моҳиршоҳро» мавҷуду мухайё гардониданд ва товуси мурассаъро, ки аз ҷоҳи ҳазоин баромада буд, оварда, дар назаргоҳи дарвеш гузоштанд. Баъдуху «Моҳиршоҳ» ба дари боргоҳ рафта бо Курдоншоҳ салом карда гуфт, ки:

— Эй шоҳ, фардо таклифи пири Муршид хоҳем намуд.

Шоҳ гуфт:

— Неку бошад.

«Моҳиршоҳ» аз боргоҳи падархонди худ баромада, аз дари ҳавлии Ҳоҷа Барзах дохил гардид. Шаб даррасида буд, ки фармуд:

— Эй мулозимон ва эӣ ходимон чанде аз шумоён рафта шайхи «рахнаморо» ба садъъзозу икром ба ин ҷониби ҳавли биёред.

Хизматгорон рафта гуфтанд, ки:

— Эй бузургвор, шуморо Моҳиршоҳ барои зиёфат ва атои садоқат металабад.

Дарвешӣ бадкеш гуфт, ки:

— Фардо бар сари хони ӯ хоҳам расид.

Алкисса, шаби зангӣ ва талъати зулмат гузашта, офтоби ҷаҳонтоб тулӯъ карда буд, ки шайхи беандеш бо ҷиҳил ходими худ ба дари дарвозаи Ҳоҷа Барзах ҳозир гардид.

«Моҳиршоҳ» аз дари дарвоза то ба саҳни хона пой-андозҳои киматбаҳо андохта, дарвешро ба садъъзоз бурда, бар болои маснадҳои² фарангӣ нишонид.

Дарвешӣ бадкеш бо «муридон» фотеха хонда, бар болои палосҳои мурассаъ қарор гирифт.

Алкисса «Моҳиршоҳ» чанд сар ҷавохир ва товуси мурассаъро оварда, дар пеши дарвешӣ бадкеш ҳадя гуён гузошт.

Дарвеш ин ҳама нузуроти³ «Моҳиршоҳ»-ро аз рӯи макру ҳила қабул накард ва гуфт:

— Эй мухлиси холис-ул-ақида, зарру сими ин дунёро мо ба худ ҳаром гардонидаем ва моро аз ҷифаи дунёи дун тамаъу орзуе намебошад.

¹ Дастур — тартиб.

² Маснад — тахт, курсӣ.

³ Нузурот — назрҳо.

«Мохиршоҳ» зарфҳои тиллову нуқраро бо чанд сар ҷавоҳиру товуси мурассаъ дар назаргоҳи дарвеш гузошт, то он ки ҳар замон назари ин дуздон афтода хирсашон зиёда шавад.

Дарवेशи бадкеш бо «муридон» дар дили худ фикр мекард ва мегуфт:

«Эй ёрон, ин хона шавкати нек дорад, ин ҳама матоу ҷавохирхоро дар шаб хоҳем гирифта бурдан».

Боз ба забони мӯканӣ¹ мегуфт:

— Эй ёрон, ин дафъа матоу ҷавохир дар ин хона даҳчандони дафъаи аввал аст.

«Муридон» гуфтанд:

— Ин ҳама каромати шумост. «Мохиршоҳ» дар дили худ мегуфт: «Эй маккорон ва нобакорон, ин ҳама ҷавохироту зарфҳову товуси мурассаъ тавки гардани шумоён хоҳад шуд ва шумоёнро бо ин алоқа дар барзахи дузах² хоҳем фиристонд ва молу матои собикро аз шумоён хоҳем гирифт ва шоҳро дар мобайни аркони давлаташ ҳиҷолатманд хоҳем гардонид. Пиру муридонро дар ҷӯбаи дор хоҳем кашонид».

Алқисса, чанд алвон мева бо зарфҳои тиллою мурассаъ оварда, дар пеши шайху муридони ӯ гузоштанд ва эшон дуздаи бурдани ин ҳама асбобҳову зарфҳоро дар шаб ба дили худҳо нақш мекарданд.

Баъд аз он фаррошон офтобаҳои мурассаъ ва дастшӯи тилло оварда, эшонро даст шӯёниданд ва дастархонҳои мурассаъ паҳн карда, таомҳои лазизу латиф бо зарфҳои мурассаъ дар пеши эшон гузоштанд. Ҳамаи эшон ба ҳӯрдани таом муқайид шуданд. Аммо дарвеш кам-кам меҳӯрд чаро ки рағбати ўро ҷавохироту зарфҳои мурассаъ ва асбобҳои гаронбаҳо гирифта буд. Вале муридони ӯ аз барои бардоштани амволи дузди сабаби зиёдати қувват шавад гуфта, лӯқмаҳои калон мегирифтанд ва шикамҳои худхоро сер карда бар болои серӣ боз меҳӯрданд.

«Мохиршоҳ» дид, ки дарवेशи бадандеш аз акли таом даст кашидааст, аз ҷои худ бархоста гуфт, ки:

— Эй раҳнамо, чанд лӯқма ба хотири ин дуоғу тановул намоянд!

Пири ботазвир гуфт:

¹ Киноя аз паст-паст гап задан.

² Байни дӯзах, миёнаи дӯзах.

— Эй шоҳ, фақирро ду-се лукма кофӣ аст, барои поси хотири шумо чанд лукма зиёда тановул намудам.

Баъд аз фароғи обу таом фотеҳа хонда, дарвеш бо муридони хеш ба ҷониби касофатхонаи худ рафта қарор гирифт ва ба муридони худ гуфт, ки:

— Эй ёрон, бояд ки имшаб рафта ҳама ҷавохироту амволи Моҳиршоҳро дуздида биёрем.

Муридон гуфтанд:

— Эй раҳнамо, моён дар дили худҳо ин маслиҳатро нақш карда будем. Дар ин боб қаромат зоҳир на мудард.

* * *

Ақнун чанд калима аз малика шунавед:

Малика дар дили худ ҷазм кард, ки имшаб дарвеш баданеш аз барои дуздида бурдани асбобу амвол бо муридон хоҳад омад ва хизматгорони худро талабида гуфт:

— Эй ходимон, имшаб бояд, ки дар гушаҳои ин қаср ҳозирро бедор бошед.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Малика боз гуфт:

— Эй ходимон, имшаб дуздон омада дасти дуздӣ ба ин ҷавохироту асбобҳо хоҳанд ниҳод. Имшаб тамоми асбобҳову молҳоро нағундоред ва тамоми дару дарвозаҳоро беқуфлу безанҷир гузоред, то он ки он намақҳаромони беандеш ба муроди худҳо бирасанд. Бояд, ки яке аз шумоён эшонро чизе нагӯяд ва дар мақоми худҳо соқит бошед, то он ки эшон ин ҳама ҷавохироту амволу асбобҳоро дар пушти худҳо бардоранд ва аз даруни ин қаср берун оянду чанд қадам роҳ раванд. Баъд аз он ҳамаи шумоён ба иттифок омада, эшонро бигиред, дастҳои эшонро бар пушт барбандед. Баъд аз ин қор шӯро ғавғо созед, ки ҳамаи мардумону мулозимони кутвол шунида биёянд ва аз қори бади бадқирдорон воқиф шаванд.

Хизматгори гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Баъд аз он малика нома ба ҷониби кутвол равон намуда гуфт:

«Эй кутвол, имшаб ба нияти дуздида бурдани ҳамаи асбобу амволи мо чанд авбоши бебош дар ин қас-

¹ Кутвол — миршаб.

ри Хоҷа Барзах хоҳанд омад. Бояд ки бо шогирдпешагони худ аз атрофу чавониби ин каср хабардор бошӣ».

Кутвол аз мутолиаи ин нома мутағайир шуда, худ барои ҳақиқатпурсӣ ба хизмати «Моҳиршоҳ» омада, салом карду гуфт:

— Эй шоҳ, ҳеҷ дуздери ҳадди он нест, ки ба нияти бад ба ин мақом қадам гузорад ва ҳар ҳарфе ки ба эшон расонидаанд, ғалат гуфтаанд ва аз ин вачҳ хотири худро парешон надоранд.

«Моҳиршоҳ» ба кутвол гуфт:

— Дар ин ҷо сиррест, бояд, ки дар дили худ пинҳон дорӣ ва ба ҳеҷ касе зоҳир насозӣ. Оқибатуламр ҳақиқати ин кор маълум хоҳад шуд.

Кутвол гуфт:

— Фармонбардорам! — Ва боз гуфт: — Эй шоҳ, имшаб бояд, ки худи фақир он бадкоронро дастгир созам.

«Моҳиршоҳ» гуфт:

— Маслиҳат ин аст: бояд, ки худ рафта, чанде аз шабравонро фиристонӣ, эшон дар ин ҷо бо мулозимон бошанд. Хангоме ки шӯру ғавғо хезад, албатта худро дар ин ҷо расонӣ.

Кутвол гуфт:

— Фармон мар шуморост!

Билохир, «Моҳиршоҳ» ба кутвол хилъати шоҳона бахшида рухсат намуд.

Кутвол чанде аз шабравонро ба ҷониби қасри «Моҳиршоҳ» фиристод. Шабравон омада дар зайли ходимони «шоҳ» қарор гирифтанд.

Алқисса, посе аз шаб гузашта буд, ки дарвешӣ бададеш бо ҷиҳил муриди хеш омада, аз дари қасри Хоҷа Барзах даромад. Ҳамаи мулозимону посбонон дар каминҳо бедор нишаста буданд. Дарвеш бо муридони хеш ба мувоқаба рафта¹ дарёфт, ки ҳамаи хизматгорону посбонон ба мисли мурдаи садсола дарҳоб шудаанд.

Алқисса, шайхи ноқис ба муридони хеш гуфт, ки:

— Эй ёрон, ҳамаи ин посбонон ба манзалаи мурда² ба ҳоби фароғат рафтаанд.

Муридон вақти худро ғанимат дониста, ҷамеи ас-

¹ Яъне: зехн монда, нек назар карда.

² Яъне: мурдавор.

бобу амволу чавохироту палосҳоро баста, ба пушти худҳо бардоштанд ва аз даруни қаср берун шуданд.

Посбонон диданд, ки ҳама амволро гирифта, аз қаср берун шуданд, ба якборагӣ аз дунболи онҳо хез карда расиданд, дарҳол дарвеши бадкешро бо муридони гирифтанд, шӯру ғавғо бардоштанд. Ҳамаи мардумони шаҳр шӯру ғавғоро шунида, бар болои сари эшон ҳозир шуданд.

Кутвол низ расида дид, ки дарвеши бадандеш инчунин кори бадро пешаи худ кардааст, фармуд, ки:

— Эй мулозимон, машъалҳоро афрӯzed!

Дарҳол мулозимон чанд машъал афрӯхтанд, шаб мисли рӯз равшан шуд.

Шабгардон онҳоро баста ба хизмати «Моҳиршоҳ» оварданд.

Малика дар маснади иззат нишаста буд, ки шабгардон салом карданд. «Моҳиршоҳ» фармуд, ки:

— Инҳоро бар ҳамин қисм баста нигоҳ доред, ки ба хизмати шоҳ барем ва мулозимони худро ҳам таъкид кард, ки аз мардум боҳабар бошед, фардо ба хузури подшоҳ хоҳем бурд.

Малика дид, ки душман ба балои бад гирифтор шуд, хушвакт шуда, боқии шабро ба ором гузаронид.

Чун фардо рӯз шуд, миршабро подшоҳ талаб карда ҳақиқат пурсид, ки:

— Шаб чӣ шӯру ғавғо буд?

Миршаб ба арза расонид, ки:

— Вақти дуними пос аз шаб гузашта буд, ки ба давлатхонаи Моҳиршоҳ дуздон даромадаанд. Маро хабар шуд, ҳамоно вақт худро расонидам, дуздонро бо молу ашё гирифта, назди Моҳиршоҳ бурдем ва молу ашёро ман бурда нигоҳ доштам. Моҳиршоҳ фармуд: «Ба ҳамин қисм, ки гирифтӣ, ба ҳамоно қисм инҳоро аз назари шоҳ гузарон». Алҳол молу ашё ва дуздонро баста овардаам, амри мубораки шумо шавад, биёрам.

Дар суҳан буданд, ки «Моҳиршоҳ» омад.

Шоҳ пурсид:

— Эй фарзанд, имшаб дар хонаи шумо дуздон даромада буданд?

Малика аз ҷои худ бархоста, ба арз расонид, ки:

— Умру давлати шоҳ зиёда бод, миршаб расида хабардор шуд. Алҳол бояд, ки дуздонро ба хузури худ талабида, чеҳраи онҳоро мушоҳида намоем.

Малика ба Миршаб ишорат кард, ки «дуздонро рӯ ба рӯи шоҳ ҳозир бисоз».

Миршаб ҳамон соат дуздонро бо чехрахон баста қатор гардонид.

Шоҳ онҳоро молу ашё бар пушт ва дастҳо баста дид ва товуси мурассаъро дар гардани касе овехта.

Курдоншоҳ гуфт:

— Эй кутвол, дуздонро пештар биёр!

Кутвол пештар бурд.

Курдоншоҳ ба таҳқиқ назар карда дид, ки калони уздон пири муршид, дигарони ӯ муридонанд.

Шоҳ ба «Моҳиршоҳ» рӯ оварда гуфт:

— Эй фарзанд, ин дузд пири муршиди мо будааст.

Малика гуфт:

— Наздик талабида хуб мулоҳиза кунед, сурати одам бо одам мемонад, шояд ки он дарвеш набошад.

Шоҳ ҳар кадомро, ки чудо-чудо мол дар пушт бастагӣ буд, мешинохт. Ӯ аз ҳиҷолат сар дар чайби тафаккур фуру бурда, баъд аз соате сари худро бардошта, боз назар кард, дид, ки ба гардани пири муршид товуси мурассаъ овезон ва ба пушти муридон амволу асбоби билониҳоя боркунон дастҳои эшонро барбастаанд. Ҳиҷолати шоҳ зиёда шуда, бо аркони давлат ангушти ҳайрат дар даҳон мекарданд.

Шоҳ гуфт:

— Эй Моҳиршоҳ ва эй кутвол, ба гардани дарвеш беандеш чӣ бошад?

Дарҳол кутвол аз ҷои худ бархоста, товуси мурассаъ аз гардани шайх гирифта, дар назди Курдоншоҳ ниҳод.

Малика гуфт:

— Эй шоҳ, ин товус ҷураи ҳамон товусест, ки банда аз назари шоҳи олампаҳо гузаронида будам.

Курдоншоҳ дар ғазаб шуда фармуд, ки чизҳоро аз пушти эшон гирифта миёниҳон эшонро кушоянд.

Ҳоҷибон ҳамчунон карданд, асбоби дуздӣ ва доруҳои мадхушӣ аз зери бағали эшон афтодан гирифт.

Шоҳ ҳамаи амволу ҷавоҳирҳоро ба худи Моҳиршоҳ супорид. Баъд аз он амр кард, ки:

— Дарвешӣ бадандешро бо муридони ӯ тамомӣ шаҳро гардонида, баъдан ҳамаи инҳоро бо шайхи бадкуништ ба дор.қашида сангсорашон кунед.

Ин гуфта буд, ки малика аз ҷои худ бархост ва

дар поёни боргоҳ рафта ҳарду дасти худро бар сафҳаи синаи худ дошта гуфт:

— Эй шоҳ, бидонед ва огоҳ бошед, камина хоназоди маврусии шумо, ҳамон духтари Хоҷа Барзахи бозаргонам, ки ба хотири ин дарвешӣ бадандеш ҳамаи амволу ашёи фақирро тороч кунонида, худӣ дуогӯйро сангсорон фармуда будед.

Алқисса, баъд аз баёни ҳақиқати саргузашти худ ва найрангу фиреби дарвешӣ бадандеш гуфт:

— Эй шоҳ, ҷавоҳироту амволе, ки пештар ин дарвеш бо муридони хеш дуздада бурда буд, гирифта бидиҳанд, то он ки эшон ҳаққи толибонро гирифта, ба ҷаҳаннам набаранд.

Шоҳ ангушт ба дандони таҳайюр газида, таҳсини офарин ба ин доноии малика менамуд ва аз кардаҳои худ шармсор шуда фармуд, ки:

— Эй ҳоҷибон, рафта хонаҳои ин бадкоронро кӯвед, тамоми амволу асбоби маликаро ёфта бидиҳед!

Ҳоҷибон «фармонбардорем», гуфта хонаҳои дарвеш ва муридони ӯро кофта микдори зиёде молу ҷавоҳир ва асбоб ба даст оварданд ва ҳамаи он молҳоро ба соҳибонаш супурданд.

Арзаки дарвешро бо муридон кӯчаҳои шаҳрро гардонид, ба ҷубайн дор кашиданд. Онҳо аз олам даст шуста сазовори ҷаҳаннам гардиданд.

Курдоншоҳ дасти маликаро гирифта, ба ҷониби ҳарами худ равона гардид ва дар назди занони худ оварда гуфт:

— Эй ходимон ва эй маҳрамон, ин духтарро фарзанд хондаам. Бояд, ки се шабу се рӯз ҷашне орошта, ӯро хуб меҳмондорӣ намоед.

Мулозимон ва ходимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Курдоншоҳ боз гуфт:

— Эй фарзанд, акнун ҳақиқати саргузашти худро ба ман бирасон.

Малика аз ҷои худ бархост ва забони васф дар мадҳи шоҳ кушода, баъд аз он ки дар ин муддат рӯй дода буд, яқояк бозгуфт ва дар охир илова кард:

— Умед аз карами шоҳ дорам, ки бо арқони давлат ба ҷониби шаҳри камина кудуми шариф арзонӣ фармоянд ва ин марҳаматашон боиси сарафрозии ин пошикаста дар миёни халонк хоҳад гардид ва ҳамин

чавоҳирхову зархоро нисори макдами шоҳи олиҷоҳ гардонам.

Курдоншоҳ гуфт:

— Бисёр хуб аст, ҳар гоҳ ки шумо хоҳед, он замон хоҳем рафтан.

Малика аз хизмати шоҳ мараххас шуда, ба шаҳри худ даррасид ва онро оинбандӣ карда, тамоми атрофу акнофи он шаҳро ороставу музайян гардонид. Баъд аз се рӯз падари худро бо аркони давлат ба ҷониби шаҳри худ таклиф намуд.

Курдоншоҳ бо сардорону вазирон ба ҷониби шаҳри Хуснбону роҳи гардид.

Малика аз омадани шоҳ воқиф шуда бо ходимони хеш истикбол намуд. Алқисса, микдори як фарсанг омада пойандозҳои заррину бирешумин андохт. Курдоншоҳ бо аркони давлат рӯй-рӯи пойандозҳо кадам ниҳода дар боргоҳи малика расид. Билохир, дар боргоҳи малика даромада, бар болои маснадҳову қолинҳо бинишаст ва ғотиҳа аз барои зиёди умр ва ҳашами малика хонданд.

Дарҳол малика фармуд, чанд микдор чавоҳиру зар оварда, нисори кудуми Курдоншоҳ гардониданд. Баъд хонҳои мурассаъ оварда, дар пеши шоҳ ва аркони давлати ӯ гузоштанд ва дар даруни ҳар хон ҳафтад гуна таоми лазизу латиф буд.

Курдоншоҳу вазирони ӯ бо ин ҳама асбобу таҷаммули малика таҳсину офаринҳо карданд ва Курдоншоҳ даст ба таом бурда бо аркони давлат тановул менамуд ва мегуфтанд:

«Боракалло ба эътиқоду ихлоси малика!»

Алқисса, малика аз ҷои худ бархосту гуфт:

— Эй шоҳ, ҳазинадоронро фармод, ҳамаи ин чавоҳиру зархоро бурда дар ҳазинаи шоҳи ҷаҳонпаноя дохил созанд.

Дарҳол Курдоншоҳ ба ҷониби вазир нигоҳе карда гуфт:

— Эй вазир, бояд, ки ин ҳама чавоҳиру зархоро бурда, дар ҳазина дохил кунед.

Вазир аз ҷои худ бархоста бо чанд хизматгор дари ҳазинро кушода дид, ки ҳамаи он зару чавоҳирот ба сурати мору қадум шуда, ба ҷониби вазир рафтигони ӯ ангез карданд. Вазир мутаҳайир шуда, ба хизмати шоҳ омаду гуфт:

— Эй шоҳи олам ва эй султони боқарам, ҳамаи он

зарҳо ба сурати мору каждум шуда, қасди моён ме-
кунанд ва моён аз ин тилисмот мутаҳайиру мутааччиб
шудем.

Шоҳ гуфт: .

— Гузоред зарҳоро ба ҳоли хеш!

Курдоншоҳ ба ҷониби малика нигоҳе карда гуфт:

— Эй малика, ҳамаи ин корҳо меҳрубони ҳақ аст
дар бораи ту ва барои насиби ту ин зарҳоро бо ин
тилисм гузоштаанд. Ҳеҷ касро ин ҳазоин дар тасар-
руф нест. Мо ҳам инҳоро ба шумо бахшидем, ҳарчи
муроди дили шумо бошад, ҳамон кунед.

Малика аз ҷои худ бархоста гуфт:

— Эй шоҳ, агар ҳукми олампаҳо шавад, ин ҳа-
зоин ба мустаҳикон¹ ва ба мусофирон эҳсон намоем.
Бояд ки ҳеҷ аҳаде² дар ин боб музоҳими³ ман наша-
вад.

Курдоншоҳ гуфт:

— Иштиёр мар турост, ба тавре ки хоҳӣ, бахшӣ.

Алкисса, муддати ҳафт шабонаруз ба рӯи шоҳ чаш-
не орошта, шоҳ ва аркони давлатро хурраму хурсанд
гардонид. Баъд аз ҳафт шабонаруз Курдоншоҳ бо арко-
ни давлат аз шаҳри малика баромада қатъи манзил ва
тайи мароҳил карда, дохили боргоҳи худ гардид.

Малика моҳе ҷаҳор маротиба ба хизмати Курдоншоҳ
омадӣ ва Курдоншоҳ дар бораи малика марҳамату меҳ-
рубонии аз ҳад афзун намудӣ.

Алкисса, малика дар шаҳри худ низ сарои олий бино
карда ва барои мусофирону ғарибон орошта гардонид.
Мусофирону ғарибонро паноҳ дода, бо обу таом шаф-
қат мекард ва агар мустаҳик ва бебизоате будӣ, ҳар-
чӣ зарру сим меод ва агар ғаниву соҳибдавлате будӣ,
зиёфатҳои хубу олий мекард. Валекин ҳусну ҷамолу са-
ховати ӯ ба тамоми олам мунташир шуда, ки ба қа-
рибии шаҳри Хуросон духтари Барзахи бозаргон шаҳру
сарое барои мусофирон бино кардааст. Шоҳи Хуросон
ӯро духтари худ хонда ва ӯро ном малика Ҳуснбону
буда, иштиёри шавҳар намекардааст ва ҳар шахсе, ки ба
макони ӯ равад, бо зару сим аз дунё бениёз ва мус-
тағний мегардонидааст ва дар тамоми олам назиру ми-
сол нашоштааст. Ходимону мулозимони ӯ ба мисли он

¹Мустаҳик — ниёзманд.

²Аҳад — қасе, шахсе.

³Музоҳим — ҳалалрасонанда.

сохибдиёнату мурувват будаанд ва ин ҳама авсофи малика дар мулкҳо ва диёрҳо расида, ҳамаи мардумон орзуи дидани ҷамоли малика ва саховати ӯ мекардаанд.

* * *

Ровӣ чунин ривоят кардааст, ки дар шаҳри Хоразм подшоҳе буд, номи ӯ Мунаввар ва ӯро писари бистудусолае буд бисёр хубу сохибҷамол ва номи ӯро шахзода Мунир гуфтандӣ.

Шахзода низ авсофи ҷамоли боҷамоли Ҳуснбонуро шунида, ғоибона ошиқи рӯи ӯ гардид ва ба хизмати худ сураткаше дошт дар боби сураткашӣ ягонаи замон ва нодири даврон буд. Дарҳол фармуд, ки сураткашро биёранд. Мулозимон рафта сураткашро оварданд.

Шахзода гуфт:

— Эй мусаввир¹, ба қарибни Хуросон шаҳре будааст номи он Ҳуснобод ва дар он шаҳр духтаре будааст сохибҷамол ва сохибсаховат. Ӯ духтархонди подшоҳи Хуросон буда ва он шаҳрро ҳуди он духтар бино карда будааст. Метавонӣ, ки рафта сурати ӯро кашида дар назди ман биёри?

Мусаввир гуфт:

— Фармонбардорам!

Алқисса, поре харҷи роҳ ба мусаввир дода, ба ҷониби Ҳуснобод роҳи гардонид.

Мусаввир роҳи Ҳуснободро тай карда, баъд аз се моҳ дохил дар шаҳри Ҳуснобод гардид ва дар сарои мусофирон рафта қарор гирифт. Дарҳол мулозими малика дар назди мусаввир чандин алвон таом оварда ниҳоданд. Мусаввир обу таомро хӯрда, дар ҳаққи малика дуои бисёре кард. Субҳу шом хизматгори малика дар назди мусаввир обу таом меоварданд ва дар бораи мусаввир муруввати бисёр мекарданд.

Алқисса, бад-ин минвол чанд рӯз гузашт. Рӯзе аз рӯзҳо мусаввир ба хизмат рафта, маликаро мулозимат намуд ва гуфт:

— Эй маликаи олам, меҳоҳам ки ба шумо навкар шавам ва бақияи умри худро дар хизмати шумо гузаронам.

Малика гуфт:

— Хунари ту чист?

¹ Мусаввир — сураткаш.

Мусаввир гуфт:

— Хунари сураткашӣ дорам, мохро дар паси парда сурат мекашам.

Малика гуфт:

— Эй мулозимон, бояд, ки мусаввирро яке аз худҳо дониста, эъзозу икромӣ уро бар ҷо биёред.

Баъд аз чанд рӯз ба хотири малика расид, ки мусаввирро фармоям сурати маро бикашад. Боз ба хотираш расонид, ки рӯй ба ӯ намудан аз рӯи маслиҳат нест ва дар дили худ андешаҳо мекард ва тадбири ин корро меҳост.

Алқисса, рӯзе мусаввирро талабида, аз паси парда гуфт:

— Эй мусаввир, сурати маро бикаш, то ман бидонам, ки қавли туву гуфтори ту рост аст?

Мусаввир гуфт:

— Фармонбардорам! Ҷаноби малика бар болои бом баромада, дар даруни зарфи об назар андозанд.

Малика: «хуб аст», гуфта дар зери бом ташти об гузошт ва аз болои бом дар даруни зарфи об назари худро андохт.

Мусаввир аз даруни зарфи об сурати маликаро нақш карда гирифт ва дар хилватхонаи худ аз рӯи он сурат сурати дигаре кашида, якеро худ нигоҳ дошт ва якеро ба хизмати малика фиристод. Дарҳол малика оина талабида дар баробари руи худ ниҳод, яке бар руи худ ва яке ба нақши мусаввир назар карда дид, ки мусаввир заррае хато накарда ва ҳамаро ҷо ба ҷо нақш кашидааст.

Малика аз хунари мусаввир хушҳол шуда, инъому эҳсони билониҳоя ба ӯ бахшид.

Мусаввир аз вачҳи дунё мустағнӣ ва бениёз гардид ва бо ин ҳиммату саховати малика таҳсину офарин мекард ва аз ин қору кирдор чанд рӯз гузашта буд, мусаввирро ба хотир расид. «Аз барои хизмати шахзода омада будам, он хизмат ҳосил шуд, акнун дар ин ҷо бисёр истодан аз маслиҳат нест, аз малика ҷавоб гирифта, ба хизмати шахзода бояд рафт». Пас омада ба хизмати малика арз карда гуфт:

— Эй моҳи олам, каминаро руҳсат шавад, рафта фарзандону вобастагони худро биёрам.

Малика гуфт:

— Эй мусаввир, зудтар биёй.

Мусаввир аз хизмати малика баромада, ба ҷониби

Хоразм роҳи гардид. Баъд аз муддате катъи манзил ва тайи мароҳил карда ба мулозимати шахзода расид.

Шахзода гуфт:

— Эй мусаввир, сурати маликаро овардӣ?

Дарҳол мусаввир аз бағали худ суратро бароварда ба дасти шахзода дод.

Назари шахзода ба сурат афтода буд, ки беҳуш шуда бар замин афтод. Дарҳол хизматгорон уду анбар ба димоғи шахзода доштанд. Баъд аз муддате ба хуш омада, сари худро бардошт ва дар дили худ мукаррар кард, ки либоси қаландарӣ пушида, бе иҷозати падару модар ба тарафи шаҳри Хуснобод хоҳам рафт, кадом аст, ки аз дар ноумед шавад.

Алқисса, гиряву зорикунон ба ҷониби шаҳри Хуснобод роҳи гардид. Баъд аз чанд рӯз дар шаҳри Хуснобод ба хизмати малика даррасид. Дарҳол хизматгорон шахзодаро дар корвонсаро бурда, дар макони оли нишониданд. Ба фармони малика чандин алвон таом дар назди шахзода ҳозир карданд. Шахзода даст ба таом бурда, ба суръати тамои тановул менамуд.

Алассабох хизматгорон поре зари сурх оварда, дар пеши шахзода ниҳоданд ва гуфтанд:

— Эй шоҳи қаландарон, ин зарро худованди мо фиристода. Бояд ки ин зарро гирифта харҷи роҳи худ кунӣ.

Шахзода зарро қабул накард. Ин кирдори шахзодаро хизматгорон ба мулозимати малика расониданд ва гуфтанд:

— Эй моҳи олам, қаландаре дар корвонсаро фуруд омада, муддати чанд рӯз аст обу таом дода хушҳол гардонидем. Имрӯз бо фармони шумо поре зари сурх ба ӯ додем, нагирифт.

Малика гуфт:

— Эй ҳоҷибон, рафта он қаландари бадрузиро ба назди ман биёред!

Дарҳол, ҳоҷибон шахзодаро ба хизмати малика ҳозир карданд. Малика дид, ки фарри¹ шоҳӣ аз ҷабини қаландар хувайдост, таркиби ачабе дорад. Аз паси парда гуфт:

— Эй қаландари жандапуш, чаро зарро намегири, ки дар вақти ҳоҷат туро ба кор ояд?

Шахзода гуфт:

¹ Фарр — нур.

— Эй малика, зар даркори ман нест, чандин хазо-ин дорам ва зарру хазоинро гузошта омадаам ва ман подшоҳзодаи Хоразмам.

Малика гуфт:

— Эй шахзода, чаро либоси қаландарӣ пушида, худро ба сурати гадоён кардаӣ?

Шахзода гуфт:

— Эй маликаи ҳусн, сурати шумо инчунин савдоро бар сари ман андохта ва аз ақлу ҳуш бегона кардааст.

Дар ишқи ту ман ҷону дилам бохтаам,
Аз баҳри висол сар фидо сохтаам.
Дорам ҷу умед баски аз пардан ғайб.
Шояд ки муроди ман дихад холики раб.

Шахзода боз гуфт:

— Эй малика, муштоки рӯи ту шуда, аз тамоми лаззати дунё ва ҷони худ гузаштаам. Ихтиёр мар турост, ҳарчӣ донӣ, бикун.

Малика сар дар чайби тафаккур фуру бурда, баъд аз соате сар бардошта гуфт:

— Эй ҷавони содда, аз ин хаёли маҳол даргузар ва худро мубтало ба меҳнатҳову балоҳо масоз. Агар бод шавӣ ба гарди ман нарасӣ. Даррасидани ту бар мо аз ҷумлаи маҳолот аст.

Шахзода гуфт:

— Эй малика, дар роҳи, висоли тучон хоҳам дод
Малика гуфт:

— Эй шахзода, агар дар ин хаёл камар баста бошӣ, чанд саволе дорам, ҷавоб гӯӣ, чӣ хуб ва илло номи маро бар забон наёри.

Шахзода гуфт:

— Миннатдорам ва аҳдест, ки туро меҷӯям.

Малика боз гуфт:

— Эй шахзода, ҷавоби ҳафт саволро ёбӣ, зиҳӣ саодати туст ва мӯчиби халосӣ аз меҳнатҳо ва боиси неқномӣ хоҳад буд.

Саволи аввал ин аст:

Як бор ҷамоли ёр дидан ҳавас аст
Дар орзуи дубора бисёр кас аст.

— Бархезу ҷўяндан ин кавро дарёб, аввал киро дидааст ва бори дуйум чӣ чизро орзуи дидан дорад ва хамеша фарёд карда мегардад? Чун ҷавоби ин саволро дарёбӣ, саволи дуйумро хоҳам гуфт.

Шаҳзода гуфт:

— Ӯ дар кучост?

Малика гуфт:

— Агар донистаме, аз ту чаро пурсидаме?

Шаҳзода сар дар чайби тафаккур фуру бурда, баъд аз соате сари худро бардошт ва охи сард аз дили пурдард баркашиду гуфт:

— Кучо равам, аз кӣ пурсам?

Малика гуфт:

— Эй шаҳзода, агар аз ҷавоби саволи мо очизӣ, дар ин ҷоҳо набошӣ ва ин ҳаёли мушкилро аз сари худ дур кунӣ.

Шаҳзода гуфт:

Эй ҳар мижа дар дида сӯзан бе ту,
Ҳар мӯй синоне шуда дар тан бе ту.
Ман бе ту чигуна бигзаронам, ки ҷаҳон.
Чун чашмаки сӯзанест бар ман бе ту?

— Эй барно, дар ин шаҳр ба ҳаёли васли ту будан ғанимат аст ва агар ба доғи ғами ту бимирам, камоли саъй ва саодат аст.

Духтар гуфт:

— Эй шаҳзода, чунин каломи муҳмалро нагӯй, туро дар ин ҷоҳо нахоҳам гузошт.

Ва малика дарҳол фармуд, ки:

— Эй ҳочибон, ин туркбачаро аз ин шаҳр бадар кунед!

Ҳочибон хостанд, ки шаҳзодаро аз шаҳр бадар кунанд. Шаҳзода ба сад тавалло гуфт:

— Ҷоно, ба доғи ҳаҷр дилам мубтало макун,
Якбора роҳи дӯстӣ аз ман раҳо макун.
То пой ман кушода нагардад зи банди ишк
Дасти маро зи домани суҳбат ҷудо макун.

— Эй барнои олам, бояд ки ин мискинро чанд рӯзе муҳлат бидихӣ. Сар дар биёбони ишки ту гузошта, ҷавоби саволи туро дарёбам.

Малика гуфт:

— Ба ваъдаи ту чанд рӯз интизори кашам?

Шаҳзода гуфт:

— Як сол!

Малика гуфт:

— Хуб аст,— ва дарҳол фармуд:— Эй ходимон, поре зар ба ин каландари саргардон бидихед!

Ходимон чунин карданд.

Шаҳзода аз хизмати малика баромада зор-зор ме-
гирист ва рӯ ба сахро карда мерафт ва мегуфт:

Якбора зи ман меҳр буридаст фалак,
Озори маро ба чон харидаст фалак.
Ё аввали меҳнат аст ё охири умр.
З-ин гуна, ки танг баркашидаст фалак.

Аз қабилӣ шаҳзода ва ақобирзодагон аз ҳар тараф
омада ҳаваси ишқи маликаро мекарданд ва аз уҳдаи
ҷавоби саволҳои малика баромада наметавонистанд, боз
мерафтанд ва намеомаданд.

Алқисса, шаҳзодаро ишқ рост буд ва дар ишқи худ
собиткадам буд ва ҳонумони худро ба боди фано дода,
рӯ ба ҷониби биёбон карда мерафт. Гузораш дар мулки
Яман афтод. Расида дар зерӣ дарахте бинишаст ва ба
он дарахт тақякунон рӯ ба осмон карда; зор-зор ме-
гирист:

Ғами замона ҳурам ё фироки ёр кашам,
Ба тоқате, ки надорам, қадом бор кашам.
На дасти сабр, ки дар остини ақл барам,
На пой ақл, ки дар домани қарор кашам.

Қазоро гузори Ҳотам дар ҳамон ҷо афтод. Дид, ки
ҷавони соҳибҷамоле фарри шоҳӣ аз ҷини у хувайдо,
зор-зор чун абри навбаҳор мегиряд.

Охи дилсӯзи шаҳзода ба дили Ҳотам таъсир карда
ва Ҳотамро раҳме бар ҳоли у омад ва пурсид:

— Эй ҷавон, туро чӣ мушките пеш омадааст, ки ин
ҳама нолаву зорӣ мекуни?

Шаҳзода дид, ки ҷавони хушрӯе рӯ ба мисли оф-
тоби ховар ба сари у истодааст, фарри шоҳӣ аз ҷини
у хувайдо, тақовари арабӣ дар зерӣ пой, либоси шоҳона
дар бар, саропо ба зару ҷавохир ғута хӯрда, акнун-ак-
нун хати ресмонӣ ба гирди орази чун моҳаш дамидааст.

Шаҳзода гуфт:

— Эй барно, чӣ гуям аз саргузашти худ, ба гуфтан
рост намеояд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ҷавон, хотири маҳзуни худро ҷамъ дор ва ҳар
кори душвору мушките пешомадан туро худон таоло
осон хоҳад кард. Акнун рози худро бар ман бигӯй, шо-
яд ҳамаи мушкилиҳои туро сабаб шуда, осон мекарда
бошам. Агар аз дунё даркор аст, аз вачҳи дунё туро

мустағни ва бениёз гардонам ва агар маъшука дори, туро ба маъшука восил гардонам.

Шаҳзода гуфт:

— Эй барно, офарин бод бар ҳиммату бар эътиқоди ту.

Алқисса, шаҳзода сурати маликаро аз бағали худ бароварда ба дасти Ҳотам доду гуфт:

— Соҳиби ин сурат маро дар ин савдо андохтааст. Ҳотам дид, ки ин чунин сурату шакл ба ҳеч зоте нахоҳад буд, гуфт:

— Эй чавон, хотирро чамъ дор, дар ин боб бо ту ҳамроҳи карда, ба маъшукаат восил гардонам.

Шаҳзода гуфт:

— Эй барно, он маъшука чавоби ҳафт саволро аз ман талабидааст ва ман аз чавоби саволҳои ӯ очиз омада, ин ҳама нолаву зорӣ мекунам.

Алқисса, шаҳзадари Ҳотам дар хонаи худ бурда, либоси шоҳона пӯшонида ва муддати се рӯз чашне ба рӯи шаҳзода ораста ва эъзозу икромии бисёр намуд. Рӯзи чаҳорӯм Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, акун дар паи чавоби саволи малика кӯшида, мушкили шуморо осон гардонем.

Шаҳзода гуфт:

— Эй барно, ихтиёр мар шуморост.

Дарҳол Ҳотам мулозимони худро талабида гуфт:

— Эй ходимон, бо ҳамроҳии ин чавон дар паи қоре меравам. Бояд мусофирону мискинонро обу таом дода, аз ҳар ваҷҳ мустағни ва бениёз гардонед ва дар бораи чамъи халқо муруввату шафқат намоед ва рафтани маро ба касе изҳор накунад.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Алқисса, Ҳотам бо шаҳзода аз Яман баромада, ба қониби шаҳри Ҳуснобод роҳи гардид. Баъд аз муддати мадиде¹ манзили мароҳил тай карда, ба шаҳри Ҳуснобод расиданд. Беҳост шаҳзода дасти Ҳотамро гирифта, ба дари боргоҳи малика овард.

Мулозимон ба арзи малика расониданд:

— Ду чавони соҳибчамол ба дари боргоҳ омада истодаанд.

Малика фармуд:

— Ҳар дуи онҳоро дар назди ман биёред.

¹ *Мадид* — дароз.

Ҳочибон хардуи онҳоро ба хизмати малика расониданд.

Малика дид, ки осори шоҳӣ ва чини эшон ҳувайдо, либоси шаҳаншоҳӣ дар бари худҳо доранд.

Малика пурсид, ки:

— Эй ҷавонон, ба чӣ матлаб дар ин ҷо кадам овардаед.

Ҳотам гуфт:

— Эй маликаи хусн, ҷамолу авсофи ҳамидаи¹ туро шунида омадаем ва бо моён аҳду паймон намо ва руи руҳафзои худро бар моён як бор бинамо.

Малика аз ин гуфтори Ҳотам хандаи ачибе карда гуфт, ки:

— Аҷаб ҷавонони соддадил будаанд. Ҳеч аврат руи худро бе узр ба номаҳрам нишон додааст, ки мо бинамоем?

Ҳотам аз ин гуфтори дилсӯзи малика ҳичолатманд шуда, сар дар ҷайби тафаккур фуру бурд. Баъд аз соате сари худро боло карда гуфт:

— Эй маликаи олам, бояд ки ҳафт саволи худро аз ин бекасон пурсӣ, шояд ки саволхоятро ҷавоб гуфта,² ба муроди худҳо бирасем.

Малика гуфт:

— Хуб аст.

Боз Ҳотам гуфт:

— Эй малика, бояд ки чанде аз муътабарони ин шаҳрро дар ин мақом ҳозир соӣ ва дар назди онҳо аҳду паймон ба ҷо оӣ, то он ки меҳнату ранҷи ин бечорагон абас ва зоеъ нашавад.

Малика гуфт:

— Қабул кардам,— дарҳол чанде аз ҳочибонро фармуд, ки рафта сарҳангон² ва муътабарони ин шаҳрро дар ин ҷо ҳозир кунед!

Алқисса, ҳочибон рафта сарҳангону муътабарони шаҳрро ба хизмати малика оварданд.

Малика дар ҳузури сарҳангону муътабарони худ аҳду паймон карда, Ҳотамро хотирчамъ сохт.

Билохир Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун саволи худро бигӯ.

¹ *Авсофи ҳамида* — сифатҳои нек.

² *Сарҳанг* — сарлашкар.

Малика гуфт:

— Савол ин аст:

Як бор чамоли ёр дидан хавас аст.

Дар орзуи дубора бисёр кас аст,—

ва гуфт:

— Эй Хотам, гуяндаи ин гуфтор дар кучост, чӣ дидааст ва дуйӯмбора чӣ орзу дорад? Бояд, ки аз ҳақиқати кори вай маро огоҳ гардонӣ, саволи дуйӯм низ хоҳам гуфт.

САФАРИ ЯКУМ

Хотам аз хизмати малика мураххас шуда, ба корвонсаро омад ва шаҳзодаро дар он ҷо гузошта, рӯ ба биёбон овард. Қатъи манзил ва тайи мароҳил карда мерафт. Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида дид, ки модаи охуро бо ду бачаи он гурги гурусна пеш карда наздик аст, ки гирифта тӯмаи худ созад. Хотам бонг бар гург зада гуфт:

— Эй ҳайвон, бигзор он махлукро ки бачагони ширхора дорад!

Гург истода шуд ва ба забони фасеҳ гуфт:

— Эй одамӣ, магар ту Хотамӣ?

Хотам гуфт:

— Аз кучо донистӣ, ки ман Хотамам?

Гург гуфт:

— Эй азиз, аз шафқати ту маълум мешавад, ки сарховату мурувватро худо ба ту арзонӣ фармудааст. Дигар авсофи ту дар миёни ҳайвонот ва инсон аз ҳар чӣ машхуртар ва маъруфтар аст. Имрӯз кути маро гирифтӣ, ба ҷои он чизе хӯрдани бар ман ато намоӣ?

Хотам гуфт:

— Чӣ меҳурӣ?

Гург гуфт:

— Хӯроки моён гӯшт аст.

Хотам гуфт:

— Эй гург, гӯшти кадом узви ман туро хуш ояд?

Гург гуфт:

— Гӯшти рон меҳоҳам.

Хотам дарҳол аз гӯшти рони худ бурида, дар пеши

гург андохт. Гург он гуштро хурда аз гуруснагӣ махлас¹ ёфт ва гуфт:

— Эй Хотам, чаро подшоҳии Яманро гузошта, дар ин роҳи пуршӯру машаққат афтодай?

Хотам гуфт:

— Бо хоҳири ҳочатманде дар ин роҳ афтодаам ва малика Ҳусибону ҷавоби ҳафт савол аз ман талаб кардааст. Бояд ки ба ҳафт саволи ӯ ҷавоб гуфта, ба шахзодаи-хоразмӣ гирифта бидихам. Саволи аввал ин аст, ки бишнави:

Як бор ҷамоли ёр дидан ҳавас аст,
Дар орзуи дубора бисёр кас аст.

Намедонам, ки гуяндаи ин гуфтор дар кучост.

Гург гуфт:

— Ман он чоро медонам ва аз забони бузургони худ шунида будам. Онҳо дашту биёбон аст ва номи онро дашти Ҳувайдо мегӯянд ва дар он дашт мардест, тамомии рӯз мегардад ва ҳамин суҳанро мегӯяд.

Хотам гуфт:

— Эй махлук, он дашт ба кадом ҷониб аст?

Гург гуфт:

— Аз ин ҷо меравӣ, ба дуруҳие ҳоҳӣ расид. Бояд, ки роҳи дасти ҷапро гузошта, ба роҳи дасти рост равӣ.

Алкисса, оҳуи мода бо бачагони хеш ва гург Хотамро дуо карда, ба ҷониби бераҳаи биёбон рафтанд.

Алкисса, Хотам андак роҳ рафта буд, ки пой ӯ ба дард омад. Бо машаққати бисёре рафта, дар зери дарахте ғалтид ва дар зери он дарахт шағолон хона сохта буданд. Қазоро ҳамон рӯз барои тӯъмаи худ ба шикор рафта буданд. Шағолон аз шикоргоҳи худҳо гузашта омада диданд, ки одамизоде рӯй ба мисли офтоби ҳовар, фарри шоҳӣ аз ҷабини ӯ ҳувайдо, мадхуш шуда, дар пеши хонаи эшон хобидааст. Модааш гуфт:

— Эй ҷуфти азиз, ин одамизод аз кучо омадааст ва дар ин макони моён қарор гирифтааст? Бояд ки ин маконро гузошта, ба ҷои дигар равем ва бо ин ғайри чинс унс гирифта аз ҳикмат нест.

Наршағол гуфт:

¹ Махлас — халоси.

— Эй завча, ҳеч медонӣ ки ин кист?

Модашағол гуфт:

— Намедонам.

Наршағол гуфт:

— Ин чавон Ҳотам бинни Тай, подшоҳзодаи Яман аст.

Модашағол гуфт:

— Эй ороми чон, чӣ донистӣ, ки ин Ҳотам бинни Тай аст?

Наршағол гуфт:

— Аз забони бузургони худ шунида будам, ки дар фалон мох ва дар фалон рӯз Ҳотам бинни Тай дар зери ин дарахт хоҳад омад.

Модашағол гуфт:

— Эй мӯниси чон, Ҳотам чӣ хосият дорад, ки бузургон аз аҳволи он дар замони собик хабар додаанд? Ҳақиқати кори ўро бар ман баён кун.

Наршағол гуфт:

— Эй роҳати чон, Ҳотам барои ризои ҳақ молу чони худро бохта, ҳоҷати ҷамеи одамонро мебарорад. Дар бобати саховат ва мурувват дар ин олам назир надорад.

Боз модааш гуфт:

— Чаро Ҳотам ба ин ҳол афтода ва дар ин ҷоҳо омадааст?

Наршағол гуфт:

— Эй ҳамдами чон, гурги гурусна охумодаро бо ду бачааш пеш карда гашта буд, қазоро гузори Ҳотам ба сарвакти онҳо афтода дид, ки гурги гурусна охумодаеро пеш андохта меҳоҳад, ки бо бачагонаш гирифта тўмаи худ созад. Ҳотам аз рони худ гушти лализ бурида, дар пеши гург андохт, ивази гушти рони худ охуро бо бачагонаш аз офати гург халос карда гирифт ва аз он ҷо ба ин ҷо роҳ гашта аз дарди рони худ дар ин ҷо беҳуш афтодааст.

Модашағол гуфт:

— Инчунин каси бомурувват дар мобайни инсону ҳайвонот наҳоҳад буд, таҳсину офарин ба муруввати ин!

Боз модашағол гуфт:

— Эй ёри чонӣ, аз ин чароҳати кавӣ чи гуна сикат шавад ва ба дашти Ҳувайдо чи гуна мерасад?

Наршағол гуфт:

— Эй завҷаи меҳрубон, агар мағзи сари мурғи париро оварда, ба захми рони ин гузошта шавад, дарҳол

сиҳат хоҳад шуд. Аммо рафтани ин аз рафтан ба дашти Хувайдо зиёда мушқил аст.

Модашағол гуфт:

— Эй ороми чон, он мағз аз кучо пайдо мешавад?

Наршағол гуфт:

— Ин мурғ дар чангали Мозандарон пайдо мешавад ва он мурғест, рӯй ба мисли олам ва тани он ба монанди товус. Агар шарбати ўро ба касе бидиҳанд, хурдан баробар ба ракс меояд ва тамошохо мекунад.

Модашағол гуфт:

— Эй чуфти мушфик, кадом зот аст, ки рафта аз Мозандарон сари он мурғро биёрад ва Ҳотамро аз ин озор халос гардонад?

Наршағол гуфт:

— Агар ҳафт шабонарӯз ту аз ин чавон бохабар бошӣ, ман рафта мағзи сари он мурғро биёрам.

Модааш гуфт:

— Фармонбардорам! Зудтар бирав, ки то ба омадани ту ман аз ин чавон хабардор хоҳам шуд.

Наршағол бо модаи худ видоъ карда, ба ҷониби Мозандарон равона шуд.

Ҳотам гуфтори шағолонро мешунид ва мефаҳмид, аммо тоби бархостан ва суҳан гуфтан надошт.

Алқисса, наршағол катъи манзили тайи мароҳил карда, баъд аз ҳафт шабонарӯз дар чангали Мозандарон дохил гардида дид, ки дар зери дарахте мурғи парӣ бо фароғати тамои хобидааст. Наршағол оҳиста-оҳиста ба ҷандин ҳилаву макр расида, сари он мурғро аз танаш ҷудо карда гирифт ва аз чангали Мозандарон баромада, ба ҷониби маскани худ роҳи гардид.

Модашағол дар ин муддат гирдо-гирди Ҳотамро ғашта, посбонӣ ва нигаҳбонӣ мекард. Ҳотам ин ҳамаро мушоҳида мекард.

Алқисса, наршағол баъд аз ҳафт шабонарӯзи дигар мағзи сари он ҷонварро оварда, ба чуфти худ мулоқот кард. Модашағол сари он ҷонварро бо дандони худ зӯр карда бишикаст ва мағзи сари ўро бо забони худ ба ҷароҳати Ҳотам молид. Дарҳол осори ҷароҳати Ҳотам бартараф шуд.

Ҳотам ҷашми худро кушода, аз ҷои худ бархост ва ба ҷониби шағолон нигоҳе карда гуфт:

— Эй ҳайвонон, ин чӣ эҳсоне буд, ки дар бораи ман кардед, маро аз озори ин ҷароҳат махлас додед. Аммо

барои ман меҳнат кашида, чондореро бечон карда, ма-
ро зомини хуни он гардонидед.

Шағолон гуфтанд:

— Эй барно, худо баъзе ашёро ба баъзеи он са-
баб кардааст.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки чароҳати Хотам фаро-
ҳам омада ва ба тариқаи асли баробар шуд.

Хотам ба чониби шағолон нигоҳе карда гуфт:

— Эй махлуқон, хочати шумоён чист, ки раво карда,
ивази некиатон гардонам?

Шағолон гуфтанд:

— Эй барно, дар ин навоҳӣ чоҳест, чаеи кафто-
рон¹ дар он чо маскан карда, ҳар сол бачагони мо,
бечорагонро меҳӯранд ва моён дар назди онҳо очизем.
Агар шумо онҳоро аз сари моён дур созед, талофий²
эҳсони моён хоҳад шуд.

Хотам гуфт:

— Ин меҳнатро аз сари шумоён дур хоҳам кард.
Шумоёни мискин онҳоро бар ман намоед.

Шағолон гуфтанд:

— Эй одамизод, аз ин чо то ба макони онҳо шаш
фарсанг аст.

Алқисса, шағолон Хотамро сар карда, ба макони
онҳо расиданд ва гуфтанд:

— Эй одамизод, инак маскани кафторон. Хотам
пештар рафта дид, ки кафторон дар макони худҳо нес-
танд. Соате дар ғӯшае биншаст. Баъд аз муддате каф-
торон дар макони худҳо омада диданд, ки одамизоде бар
дари ғори эшон истодааст. Ҳар ду ғуррида-ғуррида
наздиқ расиданд ва ба забони ҳол гуфтанд:

— Эй одамизод, аз ин чо барҳез ва ба раҳи ома-
даи худ бирав ва илло туро ҳамин соат пора-пора хо-
ҳам кард.

Хотам гуфт:

— Эй нодонон, ман дар ин макон аз барои озор
додан наёмадаам ва шумоён аз ин макони худҳо бар-
хезед ва ба чои дигар равед.

Кафторон гуфтанд:

— Эй одамизод, инчунин суҳанони муҳмал меғӯй
ва моёнро меҳоҳӣ ки аз ин макон бадарқа соӣ ва аз
ҷони худ наметарсӣ?

¹ Кафтор — даррандаест гургмонанд.

² Талофӣ — мукофот, подош.

Ҳотам гуфт:

— Эй хайвонон аз офаридгори худ наметарсед, хар соле бачагони шағолонро оварда мехуред?

Кафторон гуфтанд:

— Эй одамизод, магар ту шағолонро ба чанги моён овардай ва имруз бо моён дар ин мақом масоф¹ меку-
ни?

Ҳотам гуфт:

— Ман аз барои насихат ва маслиҳат омадам ва ба шумоён чанд сухани насихатомез мегуям. Бояд ки шумоён аз хӯрдани бачагони шағолон тавба кунед.

Кафторон гуфтанд:

— Эй одамизод, ту ғами шағолон ва бачагони ӯ мехӯри? Ғами худ бояд хӯри, ки хамин соат туро пора-пора карда хоҳем хӯрд!

Ҳотам гуфт:

— Агар гушти ман даркор аст, барои ризои ҳақ додам, бигиреду бихӯред, аммо аз хӯрдани бачагони шағолон тавба кунед.

Кафторон гуфтанд:

— Эй одамизод, туро ҳам мехӯрем ва бачагони шағолонро ҳам мехӯрем!

Ҳотам гуфт:

— Шумоёнро ба худон худ савганд медиҳам, ки аз хӯрдани бачагони шағолон тавба кунед ва ризки шумо ёнро розики чондорон хоҳад расонид.

Кафторон гуфтанд:

— Эй одамизод, аз хӯрдани бачагони шағолон ҳаргиз даст набардорем!

Ҳотам донист, ки кафторон ба сари инсоф намеоянд дар дили худ гуфт: «Акнун тоқат намондааст». Аз ҷои худ бархост ва бар пушти наркафтор савор шуда, яке зер карда буд, ки наркафтор ба ду пой пеш ҷукида дар зери қадами Ҳотам кулӯла шуда афтод. Дарҳол пой ва гардани наркафторро ба таноби бирешиму барбаст ва модакафторро ҳам инчунин барбаст ва дар дили худ фикр кард, ки: «Ҳеч офаридаро озор надода будам, имруз ин махлуқонро чи гуна озор бидиҳам. Чӣ созам, ки инҳо бадкирдоранд. Бояд, ки дандонҳову нохунҳои эшонро бирехт».

Алкисса, Ҳотам нохунҳову дандонҳои кафторонро

¹ Масоф — чанг.

фуру рехт ва бандхоро аз кафторон кушода сар дод.

Кафторон мегуфтанд:

— Моён ба чӣ тавр зиндагонӣ мекунем ва лукмаи худро ба кадом навъ фуру мебарем?

Ҳотам гуфт:

— Эй кафторон, таксир¹ аз ман нест ва аз худи шумоён аст.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки шағолон расида гуфтанд:

— Эй кафторон, ғам махуред, хуроки шумоёнро моён мерасонем.

Алқисса, Ҳотам шағолонро видоъ карда, ба ҷониби биёбон роҳӣ шуд.

Модашағол ба нари худ гуфт:

— Эй шоҳи даррандагон ва эй молики ин биёбон, Ҳотам ба талаби дашти Ҳувайдо танҳо меравад. Бояд ки ту бо ӯ дар ин роҳ ҳамроҳӣ бикунӣ ва Ҳотамро дар ин роҳи пурмеҳнат танҳо нафиристонӣ.

Наршағол ба назди Ҳотам расида омада гуфт:

— Эй Ҳотам, бояд, ки дар ин роҳи пуршур ман ба ту ҳамроҳӣ кунам ва тӯро дар ин биёбон танҳо нафиристонам.

Ҳотам гуфт:

— Эй махлук, аз ӯҳдаи яке некии шумоён набаромадам. Эҳсони дигар дар бораи ман мекунад, ивази инро чи гуна хоҳам расонид? Акнун хушҳолии ман дар ин аст, ки аз ин ҷо баргардед ва дар пеши бачагони худҳо бошад ва бо ман роҳи дашти Ҳувайдоро намоед.

Шағолон гуфтанд:

— Эй барно, агар роҳи наздик намоем, дар он роҳ офатҳо хоҳӣ дид ва агар роҳи дур намоем, ҳалокӣ ва беобӣ хоҳӣ кашид.

Ҳотам гуфт:

— Ҳарчи аз худост, роҳи наздикро бар ман намоед ва корҳои мушкили бандагонро худо осон хоҳад кард.

Наршағол гуфт:

— Пештар рафта, бар сари чаҳорраҳае хоҳӣ расид ва ба роҳи рӯ ба рӯ равӣ, ба дашти Ҳувайдо мерасӣ.

Ин гуфта шағолон ба ҷои худҳо истода шуданд. Ҳотам шағолонро видоъ карда ба ҷониби биёбон роҳӣ шуд.

Алқисса, Ҳотам баъд аз як моҳ бар сари чаҳорра-

¹ Тақсир — кутӯҳӣ, гуноҳ.

хае расид ва роҳи ру ба руро пеш гирифта мерафт. Баъд аз чанд рузе ба як сахрое расида дид, ки хирси бисёре чамъ шуда гаштаанд ва дар миёни худҳо подшоҳе доранд. Ҳамаи онҳо паризодон буданд, ки ба тилисме худхоро ба сурати хирс сохта, дашту биёбонро сайругашт мекарданд. Яке аз эшон рафта ба подшоҳ гуфт:

— Эй шоҳ, дар ин маком ва дар ин дашту биёбон як одамизоде омадааст, ачаб хусну чамоле дорад, ки осори шохӣ аз чабини у хувайдо.

Подшоҳи эшон фармуд, ки:

— Эй мулозимон, рафта одамизодро дар назди ман биёред!

Дарҳол мулозимон омада Ҳотамро дар пеши подшоҳи худҳо бурданд. Шоҳи паризодон дид, ки фарри шохӣ аз чабини у хувайдо, рӯй ба мисли офтоби ховар, мутаҳайир шуда пурсид, ки:

— Эй одамизод, чӣ ном дорӣ ва аз кучо меояӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, номи ман Ҳотам, аз шаҳри Яман меоям.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, хуш омадӣ ва кадами сафо овардӣ.

Дарҳол мулозимони худро фармуд:

— Дар назди Ҳотам обу таом биёред!

Мулозимон чанд алвон мева оварда, дар нази Ҳотам гузоштанд. Ҳотам аз меваҳо ба қадри рағбати худ тановул намуда, дуои фотиҳа хонд.

Баъд аз фароғи таом шохӣ паризодон гуфт:

— Эй Ҳотам ман духтаре дорам дар паси пардаи исмат, бояд ки ту уро ба занӣ қабул намой ва дар ин макони моён бошӣ.

Аз шунидани ин сухан Ҳотам сар дар чайби тафаккур фуру бурда хомӯш монд.

Шохӣ паризодон гуфт:

— Эй Ҳотам, боиси сар фуру бурдан чист? Андеша масоз ва он духтар муносиби туст ва ту муносиби уӣ.

Ҳотам сари худ бола карда гуфт:

— Эй шоҳ, шумоён парӣ, ман инсонам. Инсонро бо парӣ чи нисбат аст ва парӣ бо инсон чӣ гуна мувофиқ шавал?

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, дар лаззати шахвонӣ инсон бо парӣ баробар аст. — Боз гуфт: — Эй Ҳотам, дар хотири худ

ҳеч маёр, духтари ман мисли туст. Эй хизматгорон, бояд, ки духтарро дар пеши Ҳотам ҳозир созед!

Мулозимон «хуб» гуфта, баъд аз соате духтарро дар пеши Ҳотам ҳозир карданд. Ҳотам дид, ки ачаб духтаре, ба сурат мисли инсон, рӯй ба монанди моҳи шаби чордах, ороми чоне, мурчамиёне, шамшодкадде, дар олами фано мисол надорад ва аз шаъшааи чамолаш офтоби чаҳонтоб ҳяра мешавад ва ақлу хуш аз сари бинандагон мерабояд.

Боз Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ту шоҳӣ, камина гадоям. Шохро гадо муносиб нест.

Шоҳи паризодон гуфт:

— Эй Ҳотам, ин ҳама ҳилаҳоро бигзор ва ба рағбати тамом қабул кун. Бинобар он ки ман туро аз худ беҳтар медонам, агар ҳазорон-ҳазор худро пинҳон дорӣ, ҳақиқати кори туву гузаштагони ту бар ман маълум аст.

Ҳотам дар фикр шуда, ин байтро меҳонд:

Ғамро кӣ нишон доду балоро кӣ хабар кард?

Бахти сияҳам аз ватанам басқӣ бадар кард.

Умед чунин аст расам бар ватани хеш.

Толеъ чу бигашт, боз ба дил ғурбат асар кард.

ва дар дили худ мегуфт: «Ман барои кори касе омада будам, бо ин ҳама балоҳо мубтало шуда, шахзода Мунирро дар он ҷо мунтазир гузоштам». Боз ба хотир меовард, ки: «Ҳости худованди олам чунин бошад, чора чист, ҳарчи бошад ба қазои илоҳӣ гардан ниҳодан воҷиб аст».

Шоҳи паризодон дид, ки Ҳотам сар фуру карда, қабули ин амр намекунад, гуфт:

— Эй Ҳотам, агар қабули ин амр нақунӣ, дар қайди банду занҷири ман то ба қиёмат хоҳӣ монд!

Ҳотам ҳеч нагуфт.

Шоҳи паризодон дар ғазаб шуда гуфт, ки:

— Эй ходимон, ин одамизодро бурда, дар фалон ғор ба ғулла ва занҷир нигоҳ доред!

Дарҳол чанде аз паризодон Ҳотамро гирифта, парвоз карданд ва ба он ғоре ки шоҳи эшон таъин карда буд, расонида дасту пой ва гардани Ҳотамро ба ғуллу занҷир банд карданд ва дар даҳони он ғор санге ҳазорманиро оварда ниҳоданд.

Аз ин муқаддима як ҳафта гузашт. Ҳотам дар ин

муддат гуруснаву ташна дар даруни он ғор буд. Баъд аз чанд рӯз шоҳ фармуд, ки:

— Эй ходимон, раведо Ҳотамро гуед, ки қабули ин амр кунад ва илло гуруснаву ташна дар он ғор хоҳад мурд.

Вазир бо чанде аз паризодон дар назди Ҳотам расида, насиҳати бисёре кард ва гуфт:

— Эй Ҳотам, бояд, ки қабули ин кор кунӣ ва илло аз чони азизи хеш чудо хоҳӣ шуд.

Ҳотам ҳеҷ нагуфт. Вазир бо рафикон баргашт ва ба хизмати шоҳ омада гуфт:

— Эй шоҳ, он одамизод қабули ин амр намекунад.

Шоҳ гуфт:

— Ҳануз ба ҳолаш гузored!

Ва як ҳафтаи дигар гузашт.

Посбонон рафта гуфтанд:

— Эй шоҳ, он одамизод аз гуруснагиву ташнагӣ ба ҳалокат хоҳад расид.

Шоҳ гуфт:

— Эй мулозимон, рафта он одамизодро гирифта биёред!

Чанде аз паризодон парвоз карда рафта, Ҳотамро дар пеши шоҳи худҳо оварданд. Шоҳ дид, ки дар ҳақиқат Ҳотам ба монанди фонуси ҳаёл шуда анқариб аст, ки чони ширин ба чонофарин супорад.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, биё амри маро қабул кун.

Ҳотам боз сар фуру карда, хомӯш монд.

Шоҳ фармуд, ки:

— Эй мулозимон, чизе хӯрдани биёред!

Дарҳол мулозимон чандин қисм мева оварда, дар пеши Ҳотам гузоштанд. Аз он меваҳо чизе тановул намуда, шиками худро сер кард.

Боз шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, амри маро қабул кун.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, инсонро бо парӣ чӣ муносибат аст?

Аз ин каломи Ҳотам шоҳ дар ғазаб шуда гуфт:

— Эй мулозимон, ин одамизодро бурда, дар ҳамон ғор ба ғуллу занҷир банд карда маҳбус созед!

Дарҳол Ҳотамро чанде аз паризодон бурда дар ҳамон ғор дар банд кашиданд.

Ҳотам ин байтро меҳонд:

Гирифторам ба дасти ин париён,
Ба марги хеш кай бошам харосон,
Худо бошад ризо аз ман дар ин дам,
Ки созад кори он шахзоди Хоразм.
Намедонам чӣ сир аст баҳри инсон,
Ки чуфти у кунӣ ин вақт ҳайвон.
Илоҳо фазл кун аз пардаи ғайб,
Бикун қорам базудӣ зуд осон.
Ба роҳам кун равона рӯзу ҳам шаб,
Расон, ёраб, маро зудтар ба матлаб...

Алқисса, Ҳотам ин байтро хонда-хонда, дар хоб шуд. Дар айнаи хоби ширин марде маҳосинсафеде гуфт:

«— Эй Ҳотам, гуфтаи париёно чаро қабул намекуний?»

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, агар духтари онҳоро қабул кунам, маро нагузоранд, ки аз паи матлуби худ равам.

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, халосии ту дар ҳамин аст ва қорҳои мушкили ту ба сабаби инҳо осон хоҳад шуд, вагарна дар зери ғуллу занҷир дар ин ғори торик ҳаё мурд».

Ҳотам ларзида, аз хоб бедор шуд, дар назди худ ҳеҷ касро надид.

Алқисса, баъд аз ду ҳафта чанде аз паризодон парвоз карда рафта, Ҳотамро пеши шоҳи худҳо оварданд. Шоҳ Ҳотамро дар пеши худ бинишонд ва боз ҳамон сухан дармиён овард.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ба шартӣ ин қабул мекунам, ки ҳеҷ қадом аз париён дар макони ман наёянд.

Шоҳ гуфт:

— Қабул кардам,— дарҳол фармуд, ки: — Эй мулозимон ва эй ходимон, уламову фузало ва ақибиро ҳама бар диҳед!

Мулозимон ҳамчунон қарданд. Шоҳ дасти Ҳотамро бигирифт ва бар болои маснади шаҳаншоҳӣ бинишонд. Умарову ақиброн омада, ҳар қадом ба ҷои худ бинишастанд. Раққосон дар миён даромада, рақс ва симо¹ мекарданд ва муганниён бо овози соз ҷаҳонро пур аз ошубу ғавғо сохта буданд.

Ҳотам ин ҳама шодиву ғавғои эшонро дида, таҳсину офарин мегуфт.

Алқисса, паризодон духтарро ба Ҳотам ақд баста

¹ Симо — хониш, ашӯлаҳои.

супурданд. Хотам дар пеши духтар рафта дид, ки руй ба монанди офтоби ховар, кад ба мисли сарв, балки аз сарв нозуктар ва аз шаъшааи чамолаш олами зулмонӣ мунаввар. Ҳамчунон ҷое аз бистаре оростаанд, ки дар зери тасарруфи ҳеч подшоҳу амир нахоҳад буд.

Хотам дасти духтарро гирифта дар бистар рафт...

Шоҳ аз барои Хотам чанд қисм мева фиристодӣ, лекин нон ва аз ҷинси матбахот² дар миёни паризодон ҳеч набуд. Аммо хӯрдани мева дили Хотамро гирифта буд.

Рузе Хотам гуфт:

— Эй паризодон, маро мева хуш намеояд ва таоме мешояд.

Ходимон гуфтанд:

— Эй шоҳ, Хотам аз хӯрдани мева дилғир шуда. Дар ин боб амр чист?

Шоҳ гуфт:

— Эй мулозимон, рафта аз макони одамизодон аз ҳар ҷинси хӯрокиву матбахот биёред!

Дарҳол паризодон рафта аз мамлакати одамиён ғусфанд ва ғайра ва аз аҷноси ғалла оварда, ба Хотам пухта доданд. Хотам нуши ҷон кард.

Хотам бо духтари паризод шаш мохро ба айшу ишрат гузаро намуд. Баъд аз шаш моҳ дар хотир овард, ки «барои кори бандаи муштоқе омада будам, алҳол кори он муштоқро аз хотир бароварда дар ин ҷо бо айшу тараб умр ба сар мебарам». Ин мегуфт ва ин байтро мехонд:

Шудам бо духтари ҷинӣ ҷамоғӯш,
Ҳама кори худо кардам фаромӯш.
Басо бечораи шаҳзоди Хоразм.
Ба навмедӣ ба худ мурдан кунад ҷазм...

Алкисса, баъд аз хондани ин абёт назар ба ҷониби духтар карда гуфт:

— Эй барно, ман барои муҳимми бечорае омада будам. Падари шумо дар ин муддат маро дар ин ҷо нигоҳ дошт ва он бечора мунтазири роҳи ман хоҳад шуд. Фардон қиёмат дар назди худо ҷи ҷавоб хоҳам гуфт? Агар мурувват карда, чанд рӯзе маро рухсат бидихед ва падари худро аз ин ҳол огоҳ гардонед, боиси сарафрозӣ ва мӯчиби корсозии ман хоҳад шуд.

¹ Матбахот — пухтаниҳо, хӯрокҳои гарм.

² Аҷнос — ҷинсҳо, навъҳо.

— Духтар гуфт

— Эй шоҳи Яман, мунтазират кист ва матлуби у чист?

Дарҳол Хотам ҳамаи саргузашти шахзодаву саргузашти худ ва ҳикояти малика Хуснбонуро дар пеши духтар як-як баён намуд ва дар дили духтар раҳме омада, аз ҷои худ бархост ва дар назди падар рафту гуфт:

— Эй шох, ин одамиздро бояд ки чанд рӯз ҷавоб бидиҳед.

Шох гуфт:

— Эй нури дида, ихтиёр мар турост.

Духтар аз назди падар омада гуфт:

— Эй шох, ба шарте туро рухсат медиҳам, ки ба-рои муҳимми он бечораи мунтазир бирави ва хочати уро барорӣ.

Хотам аз ҷои худ бархост ва ба зани худ видоҳ карда, роҳи дашти Ҳувайдоро пеш гирифта буд, ки духтар мӯҳраеро бароварда ба дасти Хотам дод ва гуфт:

— Эй шоҳи Яман, ин мӯҳра ба худ нигоҳ дор, туро дар ин роҳи пурифат ба қор хоҳад омад.

Хотам гуфт:

— Эй нозанин, ин мӯҳра ҷӣ ҳосият дорад?

Духтар ҷамеи ҳосиятҳои он мӯҳраро як-як баён кард ва боз дар назди падар рафта гуфт:

— Эй шох, бояд, ки чанде аз мулозимонро фармо-ед, Хотамро то ба ҳадди фалон мақом бурда гузоранд.

Шох гуфт:

— Эй фарзанд, ҳамчун бояд кард.

Чанде аз паризодонро фармуд, паризодон Хотамро ҳамроҳи худҳо гирифта қатъи манзилу тайи мароҳил карда, бар ҳадде расонида гузоштанд.

Хотам яккаву танҳо роҳи биёбонро пеш гирифта мерафт. Билохир, аз зӯри ҳалоқӣ ва ташнагӣ дар як ҷой рафта қарор гирифт. Ҳангоми шом буд, ки як ку-за обу чанд нони гарм ниқобдоре оварда, дар пеши Хотам ниҳод ва ҳуди он бадар рафт. Аз ин кирдори ниқобдор Хотам ҳайрон бимонд.

Охируламр нону обро хӯрда, баъд аз об фароғи нон рӯ ба бераҳаи биёбон карда роҳ мерафт. Аз дур сурати аждаҳое ба назараш бинамуд, наздик расида дид, ки дар ҳақиқат аждаҳо будааст. Харосе дар дили Хотам пайдо шуд. Аждаҳо ба қуллоби нафас Хотамро дарка-

шид. Ҳотам ҳарчанд, ки зӯр кард, худро нигоҳдошт карда натавонист.

Охируламр, давон-давон рафта дар коми аждаҳо қарор гирифт. Ҳотам дид, ки аз ин олами фанӣ даст шуста, дар пешгоҳи шиками аждаҳо маҳбус шуд, дар даруни аждаҳо медавид. Муддати се рӯз дар батни¹ ӯ буд ва он мӯҳраи париро дар даҳон гирифта буд, нафаси аждаҳо таъсир намекард. Яке аз хосиятҳои мӯҳра ин буд, ки агар касе онро бо худ дошти, сӯхтани оташ ва захри мору қачдум ва ғайра ба ӯ таъсир накардӣ ва ба оби дарё ғарқ нашудӣ. Бинобар он нафаси аждаҳо ба ӯ таъсир накард ва дар шиками ӯ саломат монд. Аждаҳо беқарор шуда мегуфт: «Аҷаб тӯъмае хӯрдам, ки ҳаргиз ҳазм намешавад ва рӯдаҳои маро помол карда, ба ҳар тараф медавад». Ин мегуфт ва ба худ мепечид.

Охируламр, Ҳотамро аз шиками худ берун андохт. Ҳотам аз балои азим халос шуда, роҳи биёбонро пеш гирифта, ба талаби дашти Ҳувайдо озим шуд. Муддате дар миёнаи регистон баромада, бар лаби дарёе расида дид, ки бар лаби он дарёе чизе нишаста. Нимаи танааш аз миён поён ба монанди моҳӣ ва нимаи танааш ҳамчун одамӣ, рӯй ба мисли офтоби ховар.

Ҳотам мутаҳайир шуда, андеша мекард, дар ин вақт моҳӣ даст дароз карда Ҳотамро ба қониби худ кашид. Ҳотам ҳарчанд зӯр кард, худро нигоҳ дошта натавонист.

Охируламр, Ҳотамро ба монанди гунчишк қулула карда, дар қаъри дарё ба макони худ бурд ва бар болои маснад ва палоси олӣ бинишонд. Баъд аз соате даст ба қониби Ҳотам дароз кард. Ҳотам худро дур кашид ва ба муроди ӯ нарафт.

Он махлук Ҳотамро муддати ҳафт шабонарӯз дар банд нигоҳ дошт.

Охируламр, Ҳотам гуфт:

— Эй махлук, барои муҳимми бечорае омада будам, бояд ки маро аз қаъри ин дарё берун кунӣ ва дар хушкӣ расонӣ, бо ту сӯхбат хоҳам кард.

Он махлук ба ин қавли Ҳотам розӣ шуда аз ҷои худ бархосту гуфт:

— Эй Ҳотам, бояд, ки дар ин мақом бо ман мусо-

¹ Батн — шикам.

ҳабат¹ намоӣ. Баъд аз ҷаҳор руз туро аз ин макон берун хоҳам кард.

Ҳотам дар он макон бо он махлук ҷаҳор руз мусоҳабат кард. Баъд аз ҷаҳор руз Ҳотам гуфт:

— Эй барно, бояд, ки ба ваъдаи худ вафо карда, маро аз ин макон берун оӣ.

Он махлук гуфт:

— Фармонбардорам!

Охируламр, Ҳотамро аз қаъри дарё берун карда, ба хушкӣ расонид. Ҳотам ба он махлук видоъ карда, ба талаби дашти Ҳувайдо роҳӣ шуд ва баъд аз чанд руз меҳнату машаққати бисёре кашида, ба доманаи кӯҳе расида ва аз зери он кӯҳ саъй карда, бар болои он кӯҳ баромада дид, ки дарахтҳои аръар, сарв ва савнаббар, сабзаву райҳон. Қумриёну булбулони хушилхон дар шоҳҳои он дарахтон машғул ба зикри малики макон буда ва дар миёнаи он дарахтон суфае орошта. Ҳотам бар болои суфа баромада нишаст. Атрофу ҷонибро тамошо мекард. Баъд аз соате аз ғалабаи ҳалокӣ хоб даррабуд. Дар хангоми хоб соҳиби он макон омада дид, ки бар болои суфа ҷавони соҳибҷамоле, осори шаҳаншоҳӣ аз ҷабини ӯ ҳувайдост, дар ҳоби ширин рафтааст. Ҳеч нагуфта, бар сари болини Ҳотам бинишаст. Баъд аз муддате Ҳотам аз хоб бедор шуда дид, ки марди маҳосинсафеде бар сари болини ӯ нишастааст. Аз ҷои худ бархост ва таъзими он бузург ба ҷо оварда бинишаст.

Он мард гуфт:

— Эй ҷавон, ҷӣ ном дорӣ ва аз кучо омадӣ ва ба ҷӣ сабаб дар ин макон қадам овардӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, номи ман Ҳотам, аз шаҳри Ҳуснобод омадаам, ба талаби дашти Ҳувайдо меравам.

Он азиз сари худро ҷунбонида гуфт, ки:

— Эй ҷавон, расидан ба дашти Ҳувайдо аз ҳарчӣ мушкилтар аст. Туро ҳеҷ касе набуд, ки аз ин амри маҳол мамнӯъ² созад?

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, мехоҳам, ки ҳочати муҳтоҷеро барорам ва уро аз ғами дунё ҳалос намоям,— ва тамоми сар-

¹ Мусоҳабат — ҳамсӯҳбатӣ.

² Мамнӯъ — манъ.

гузашти шахзодаро ва саргузашти худро бо хафт са-
воли малика дар назди он бузург як-як баён кард.

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, боракалло бар ҳиммату бар эътико-
ди ту! Ин ҳиммату муруввате, ки ту дорӣ, туро ба даш-
ти Ҳувайдо хоҳанд расонид ва аз замони қадим то ба
ин дам ҳеҷ аҳаде аз дашти Ҳувайдо саломат гашта
наёмадааст. Эй ҷавон, ин панди маро гуш дор: Ҳар гоҳ
ки ба дашти Ҳувайдо бирасӣ, ҷизе туро ба зулумот
хоҳад расонид ва дар он зулумот нозанинон ҷилваку-
нон дар наздики ту хоҳанд омад, бояд ки ба ҳеҷ кадо-
ми онҳо назар насозӣ. Хусусан аз миёни онҳо як но-
занине, офтобталъате, муштарисаодате, ҳамчун моҳи
шаби ҷаҳордах ҷилвакунон дар пеши ту хоҳад омад ва
дил аз ту хоҳад даррабуд. Бояд ки дилро моили ӯ на-
гардонӣ ва ҷашмҳои худро пӯшонида, дасти ӯро ба
дасти худ бигирӣ ва он нозанин туро бетаваккуф ба
дашти Ҳувайдо хоҳад расонид.

Дар ин ҳин, шахсе хони мурассаъ пур аз таоми ла-
зиз оварда, дар пеши эшон ниҳод.

Ҳотам сари хонро кушода дид, ки ҷандин қисм тао-
ми лазиз ва ончунон лазиз, ки дар назди ҳеҷ аҳаде
муяссар нахоҳад шуд. Ҳотам ба фароғати тамои аз
он тамоҳо шикамсерӣ хӯрда, шабро дар он мақом гу-
заро намуда, алассабоҳ ба хизмати пири бузург омаду
гуфт:

— Эй азиз, каминаро рухсат бидиҳед.

Пир гуфт:

— Хуб аст!

Алкисса, аз хизмати пир баромада, ба талаби даш-
ти Ҳувайдо равона шуд. Баъд аз ҷанд рӯз манзили
мароҳил тай карда, бар лаби толобе¹ даррасид. Дид,
ки дарахти азиме сар бар фалак кашида, баргҳои ачи-
бе дорад ва дар зерин он дарахт бинишаст. Баъд аз соа-
те зани соҳибҷамоле сару пой бараҳна аз об берун
омаду дасти Ҳотамро бигирифт ва бар оби толоб гӯта
зад. Ҳотам ҷашмҳои худро пӯшонида, бо ҳамроҳии он
зан дар қаръ мерафт. Ногоҳ пойҳои Ҳотам бар замин
расид. Ҷашм кушода дид, ки ӯ бо ҳамроҳии он зан дар
даруни бӯге истода ва он бӯг гулзорҳои ачибе дорад ва
он зан дасти Ҳотамро гузошта, ба як тарафи он бӯг

¹ Тоғоб — ҳавз, кӯл.

рафт. Ҳотам сайркунон ба атрофу ҷониби он боғ ме-
гашт. Ногоҳ дид, ки аз ҳар тарафи он боғ нозанинони
мохлико пайдо шуда омада, дасти Ҳотамро гирифта ба
суи худҳо мекашанд. Насиҳати пирро ба хотир оварда
ба ҳеҷ кадоми онҳо назар намекард, ва мегуфт: «Тилис-
моте, ки пир гуфта буд, инҳо хоҳанд буд». Нозанинон
Ҳотамро гирифта дар маҳалле бурданд ва тамоми де-
ворҳои он маҳалли мурассаъ аз тиллову ҷавохир буд
ва сурати чанде ин нозанинонро дар он девор нақш
карда буданд. Ҳотам пештар рафта дид, ки айвоне
оливу фаршҳое шаҳаншоҳӣ ва дар пешгоҳи он айвон
тахти мурассаъ аз ёкуту зумурраду забарҷад буда, чу-
нончи ҳамаи он нозанинон дар пеши тахт расида нақш
девор шуданд ва ҳазорон ҳазор сурат ба девори он
маҳалла менамуд ва дар дили худ мегуфт: «Ин чӣ
тилисмот аст, ки ҳамаи эшон ба наздики тахт расида,
нақши девор шуданд» ва бар забари¹ тахт баромада
бинишаст. Баъд аз соате овози тарақ-тарақ ба гӯши ӯ
расид, ба болову поёни он тахт назар карда мегуфт, ки
«камари ин тахт шикаста нобуд хоҳад шуд» ва аз ҷои
худ бархост ва ба тарафи дасти рост гузашта бини-
шаст.

Баъд аз соате ҳамон садо боз баромад. Дарҳол ҳа-
мон дилбари нозанин ба ҳазор нозу карашма аз девор
фуруд омада қасд ба ҷониби Ҳотам карда наздик ра-
сид. Ҳотам мутаҳайир шуд ва гуфт: «Ин ҳама нақш-
ҳои зарринлибос карашмакунон, никоб бар рӯи худҳо
кашида меоянд».

Охируламр, он нозанинон наздики Ҳотам, дар зе-
ри он тахт истода шуданд. Ҳотам аз ин қору кирдори
эшон беқарор шуда хост, ки никоб аз рӯи он нозанини
соҳибҷамол бигирад, насихати пир ба хотираш расиду
гуфт: «Агар дасти ин нозанинро бигирам, аз ин тилис-
мот натавонам баромадан ва дар ин мақом то ба қиё-
мат хоҳам монд». Бо ин андеша дар он ҷо се шабона-
руз буд. Аммо шаб мешуд, шамъҳои мумин аз ғайб
пайдо шуда, дар назди Ҳотам меомаданд ва раққосону
муғанниён аз ғайб пайдо шуда, дар назди Ҳотам сози
сӯхбат мекарданд.

Аз аввали шаб то ба ҳангоми субҳ овози суруду
нағмаву ҷангу рубоб тамоми оламро фаро мегирифт
ва ҳамон суратҳои девор низ дар рақс мебаромаданд

¹Забар — боло.

ва он никобдор дар зери тахт истода, ҳар замон ба чониби Ҳотам нигоҳе карда табассум мекард ва он нозанинон таомҳои гуногуну меваҳои рангоранг оварда дар пеши Ҳотам мениҳоданд. Ҳотам ҳарчанд меҳурд, шикамаш сер намешуд, ба ин ҳол тааҷҷуб мекард. Боз ба ин кайфият се рӯз гузашт ва дар дили худ гуфт: «Агар сад сол дар ин ҷо бошам, аз тамошои инҳо сер нахоҳам шуд ва аз пай матлуби худ хоҳам монд». Ин бигуфту дасти он нозанинро бигирифт. Дар ин хин нозанин аз зери тахт баромада, чунон лагаде бар сафҳаи синаи Ҳотам зад, ки Ҳотам сина бар ҳаво бар рӯи тахт афтод. Чашми худро кушода дид, ки на боғу на тахт ва на он нозанин. Ҳеҷ аҳаде дар он ҷо нест. Дар як даште афтода, ки не сар дораду не-поён ва ҳамаи он биёбонҳо сароб менамояд. Ӯ дар дил гуфт: «Дашти Хувайдо ҳамин бошад, ба талоши ӯ бояд кӯшид». Андаке пештар рафта буд, ки ҳамон овоз ба гушаш расид:

Як бор ҷамоли ёр дидан ҳавас аст,
Дар орзуи дубора бисёр кас аст.

Алқисса, Ҳотам тафаҳхуси бисёр карда, ба чониби он овоз равона шуд. Муддати ҳафт шабонарӯз аз пай овоз роҳ рафт. Рӯзи ҳаштум хангоми шом ба ҷое расида дид, ки марде маҳосинсафеде ба ҷой нишаста ин суханро мегӯяд ва ашк ба монанди оби равон аз дидагон мерезад. Наздик расида салом кард. Ва он пир ҷавоби салом дода пурсид, ки:

— Эй ҷавон, аз кучой ва дар ин мақоми пурҳасрат ба ҷӣ кор омадӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, барои ин кор омадаам, ки шахсе мегӯяд, ки «як бор дидам ва бори дуйӯм орзуи дидан дорам».

Пир гуфт:

— Эй ҷавон, биншинӣ, то ки ҳақиқати ин суханро бар ту гӯям.

Пас Ҳотам дар назди пир биншаст. Дарҳол, кӯзаи обу нон дар пеши эшон аз ғайб ҳозир шуд.

Билохир, он нон ва он обро хурда, пир дар сухан даромад ва ҳақиқати саргузашти худро як-як баён намуду гуфт:

— Эй ҷавон, дар овони ҷавонӣ сурати он раъноро як бор дида будам, акнун нур аз чашму қувват аз ми-

ён рафта ҳанӯз сурати он дилбар аз хотири ман маҳв намешавад ва дар орзуи дидани он чон меканам.

Ин бигуфту охи сард аз дили пурдард баркашида давидан гирифт ва ин байтро меҳонд:

Як бор чамоли ёр дидан ҳавас аст,
Дар орзуи дубора бисъер кас аст.

Алқисса, Ҳотам донист, ки ошики содиқ аст. Дарҳол Ҳотам расида, дасти он пирро гирифту гуфт:

— Эй азиз, агар бори дигар бубинӣ шод мешавӣ?

Пир гуфт:

— Дидани он аз ҷумлаи маҳолот аст,— пир боз гуфт: — Кошкӣ!

Ҳотам гуфт:

— Биё бо ман ҳамроҳ шав, ман он нозанинро бар ту нишон бидиҳам.

Он пир бо ҳамроҳии Ҳотам равон шуд. Баъд аз чанд рӯз дар зери он толоб расиданд. Ҳотам гуфт:

— Ё бузург, меҳохӣ, ки он нозанинро ҳамеша бинӣ бояд, ки дасти уро нагирӣ ва ниқоб аз руи ӯ набардорӣ ва агар ниқоб аз руи ӯ бардорӣ ва бинӣ боз дар он дашт ба ҳамон бало мубтало хоҳӣ шуд ва боз дар ин ҷо расидани ту маҳол аст. Ман ки дар ин ҷо расидам ба сабаби ҳидояти марди бузург.

Ва боз гуфт:

— Эй пир, агар меҳохӣ, ки дидани он барно бар ту муяссар шавад, барҳез бар сари ин талоб бинишин. Ҳамон зани сарупо бараҳна барояд ва дасти туро бигирад, зинҳор майл бо ӯ накуни.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки ҳамон зан аз зери толоб баромад. Пир наздик расида, дасти худро ба дасти он зан биниҳод. Он зан дасти пирро гирифта дар оби толоб ғӯта зада пирро дар қаъри об бурд.

* * *

Ҳотам баъд аз ин рӯ ба ҷониби шаҳри Ҳуснобод карда равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба хизмати пири роҳнамо расида салом кард. Пир Ҳотамро дар канори худ гирифта навозиши бисёре кард ва гуфт:

— Эй Ҳотам, боракалло бар ғиммату эътиқоди ту, аз он тилисмоти пурифат саломат баромадай.

Алқисса, он пир Ҳотамро як шабу рӯз меҳмондорӣ ачибе карда хушҳол сохт. Баъд Ҳотам аз он пир

рухсат гирифта, ба чониби шаҳри Хуснобод роҳи шуд. Дар арзи роҳ ба лаби дарёе расида, бо он моҳи муло-кот карда ва дар роҳ даромада манзили мароҳил тай карда, баъд аз чанд рӯз ба регистоне расида ва аз ре-гистон гузашта, ба мақоми паризодон бирасид. Пари-зодон аз омадани Ҳотам воқиф гашта, ба истиқбол баромаданд ва Ҳотамро мулозимат карда дар пешии подшоҳи худҳо бурданд. Шох Ҳотамро дар канори худ гирифт ва навозиши бисёре кард. Баъд аз он завҷаи Ҳотам омада, дар қадами ӯ афтод. Ҳотам сари завҷаи худро бардошта дар канор гирифт. Паризодон бар са-ри Ҳотам зару ҷавоҳири бисёре нисор карданд.

Алқисса, Ҳотам муддати як моҳ ба зани худ айшу ишрат кард. Баъд аз як моҳ аз паризодон рухсат ги-рифта, равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба мақоми шағо-лон расид. Алассабоҳ бо онҳо видоъ карда, роҳи Хусн-обод пеш гирифт. Қатъи манзили тайн мароҳил карда, дар шаҳри Хуснобод расида ва дар корвонсарой ома-да, бо шахзода Мунир мулоқот кард. Дарҳол шахзода дар зери қадами Ҳотам афтод, Ҳотам сари ӯро бар-дошта гуфт:

— Дил хуш дор, ҷавоби саволи духтарро овардам.

Ҳамон замон омадани Ҳотамро ба самъи малика расониданд. Дарҳол малика чандин қисм таом барои Ҳотам фиристод. Ҳотам бо шахзода таомҳои малика-ро нӯши чон карда, шукри худро ба ӯ овард.

Алассабоҳ мулозимон омада Ҳотамро дар пешии ма-лика бурданд. Ҳотам салом дода ва таъзироти малика-ро ба ӯ овард. Малика аз паси парда ҷавоби салом дода пурсид, ки:

— Эй ҷавон, ҷавоби саволро овардӣ?

Ҳотам гуфт:

— Оре.

Духтар гуфт:

— Эй ҷавон, акнун аз ҳақиқати ҳол маро огоҳ гар-дон.

Ҳотам гуфт:

— Эй раъно, дар дашти Хувайдо марди пире дар тилисмот нозанинро дида, ошику фирефтаи ҷамоли он нозанин гашта ва дар он дашт афтодааст. Орзу меку-над ва мегӯяд, ки як бор дидам, бори дуйӯм медида бошам? Ин суҳанро дар тамоми рӯз гуфта, атрофу чо-ниби он даштро мегардад ва медавад.

Ҳотам ҳамаи саргузашти худро як-як дар пеши малика баён карду гуфт:

— Эй малика, акнун овози он мардро касе нахоҳад шунид.

Малика шунидан баробар ба ҷамеи кӯру кирдори Ҳотам таҳсину офарин кард.

Доя гуфт:

— Эй малика, ҳар чӣ Ҳотам мегӯяд, рост мегӯяд. Баъд аз он малика фармуд, ки:

— Эй мулозимон, ин ҷавонро чизе хӯрдани бидиҳед!

Дарҳол мулозимон чандин қисм таом оварда, дар назди Ҳотам ва шаҳзода гузоштанд. Ҳардуи эшон нӯши чон карданд. Баъд аз фароғи таом Ҳотам гуфт:

— Эй малика, як саволи шуморо ҷавоб гуфтам. Акнун саволи дигарро гӯед.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, чанд рӯз дар ин шаҳр ором гир ва ғубори роҳ аз худ дур кун, баъд аз он саволи дигарро хоҳам гуфт.

Ҳотам бо шаҳзода аз боргоҳи малика баромада доҳили корвонсарой гардид. Муддати се шабонарӯз дар он ҷо қарор гирифт. Баъд аз се рӯз боз ба хизмати малика рафта гуфт:

— Эй нозанин, бояд, ки саволи худро гӯӣ, банда ба талаби он хоҳам рафт.

Духтар гуфт:

— Касе ба дарвоза навиштааст ки:

Ту неки мекуну дар дачла андоз,
Ки эзид дар биёбонат диҳад боз.

Бояд ки аз ҳақиқати ин суҳан ва гӯяндаи он маро огоҳ гардони.

САФАРИ ДУВВҶМ

Дарҳол, Ҳотам аз хизмати малика баромада, дар корвонсаро омад ва бо шаҳзода видоҳ карда, рӯй ба биёбон ниҳод.

Муддати чанд рӯз қатъи манзилу тайи мароҳил карда, дар зери дарахте расид ва дар сояи он дарахт бинишаст. Ногоҳ овозе ба гӯши Ҳотам расид, ки нолаву зорӣ мекунад. Аз шунидани он овоз тоқат дар дили Ҳотам намонд ва аз ҷои худ бархосту ба ҷониби он

овоз равона шуд. Дар чое расида дид, ки чавоне нишаста ва ашк аз дидагон ба монанди оби равон мерезад, нолаву зорӣ мекунад ва ҳар замон охи сард аз дили пурдард мекашад.

Алқисса, Ҳотам ба сари он чавон расида гуфт:

— Эй чавон, туро чӣ шудааст, ки ин нолаву зорӣ мекуни? Он чавон ба ҷониби Ҳотам нигоҳе карда гуфт:

— Эй барно, саргузашти ман ба шарҳ рост намеояд ва агар аз аҳволи худ шаммае баён намоям, туро дарди сар хоҳад шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, беибо саргузашти худро бар ман гуй.

Чавон гуфт:

— Эй марди нек, аз ин ҷо то ба шаҳри ман чаҳор фарсанг роҳ ҳаст ва дар он шаҳр мардест Ҳорис ном ва ўро духтаре ҳаст бағоят соҳибҷамол ва соҳибтадбир. Ман барои тиҷорат дар ин шаҳр омада будам. Рӯзе гузори ман дар зери қасри ў афтод. Дидам, ки он нозанин аз дариҷа назар карда атрофи оламо тамошо мекунад. Ба мучарради дидан ақлу хуш аз сари ман бадар рафт ва ба дарди ишқи ў мубтало шудам. Аз мардумон пурсидам, ки ин қаср азони кисту ин духтар зодаи кист?

Мардумон гуфтанд:

— Ин қаср аз духтари Ҳориси бозаргон аст.

Боз гуфтам:

— Эй ёрон, он духтар шавҳар дорад, ё не?

Мардумон гуфтанд:

— Ин духтар ба касе намерасад ва ў се савол дорад. Ҳар касе саволи ўро ҷавоб бидиҳад, духтар ба ў хоҳад расид ва илло не.

Чун ин суҳанро шунидам, беқарору беором ба дари хонаи маҳлиқо рафтам ва бандавор муроди худро ба ў гуфтам.

Ҳориси бозаргон гуфт:

— Иштиёр бо ман нест. Дар ин боб худи ў мухтор¹ аст.

Аз ин ҷо баргашта ба дари қасри он духтар расидам ва ба мулозимони ў муроди худро гуфтам.

Мулозимон он духтарро аз муроди ман огоҳ гардониданд. Духтар маро талабида гуфт: --

— Эй чавон, се савол дорам. Агар ин саволҳоро

¹ Мухтор — соҳибхитёр.

чавоб гӯй, бисъёр хуб, ва илло молу матое ки дорӣ, ҳама аз ман бошад.

Ман низ аҳд бастам. Аммо аз чавоби саволҳои ӯ оғиз омадам ва аз пай чавоби он се савол дар биёбонҳо саргардон мегардам. Намедонам, ки охири кори ман чи гуна шавад.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, саволҳои духтарро бар ман гӯй.

Дарҳол он чавони бозаргон гуфт:

— Саволи аввал ин ки мегӯяд: Дар навоҳии ин шаҳр нақбест¹ маъруф ва машҳур. Хабари он нақбро биёр. Саволи дувуми ӯ ин, ки шахсе мегӯяд: «Он чӣ ба кор омадани буд, накардам» ва он шартӣ сейӯми ӯ ин ки мӯҳраи моҳпариро аз ман талаб дорад.

Бозаргони чавон боз гуфт:

— Эй чавон, ҳамаи амволро аз ман гирифта, маро аз ин шаҳр бадар кард.

Байт:

Ери ман ку, ғамгусори ман ку?
Ман барги ҳазон, навабхори ман ку?
Гӯянд, ба дилбарон биёнд дилдор,
Бурданд ба ҳаҷр ихтиёри ман ку?

Алқисса Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, хотир чамъ дор, ман бар он шаҳр биравам ва маъшуки туро бар ту гирифта бидихам.

Чавони бозаргон гуфт:

— Эй Ҳотам, муяссар шудани он духтар аз ҷумлаи маҳолот аст. Бинобар он, ки ҳазорон ҳазор мардону шохону ақобирон дар пай се саволи он духтар асири ҳок шудаанд. Мабодо ки ту ҳам ҷунин шавӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, сари худро барои ҳоҷати мӯҳтоҷон ва муҳимии бечорагон бохтаам. Ғами ман чӣ меҳурӣ? Барҳез гиряву нола макун. Бо ман ҳамроҳикунон ба тарафи он духтар равон шав.

Чавон аз ҷои худ бархост. Бо ҳамроҳи Ҳотам ба ҷониби шаҳр озим шуд.

Баъд аз чанд соат аз дарвозаи шаҳр дохил шуда, ба дари сарои Ҳориси бозаргон ба монанди соҳилон² рафта истоданд ва ба мулозимати духтар хабар расони-

¹Нақб — ба маънии ғор

²Соҳил — гадо.

данд, ки ду чавони толиб омада ва ба дари ин қаср истода ва фарри шоҳӣ аз чабини эшон хувайдо.

Дарҳол духтар Ҳотам ва он чавонро андарун талабида, худ дар паси парда биншасту гуфт:

— Эй чавонон, ба чӣ кор омадед ва чӣ матлаб доред?

Ҳотам гуфт:

— Эй барно, дар ҳузури чанде аз мӯътабарон аҳду паймон намой, ман саволҳои туро ҷавоб хоҳам гуфт ва ту аз қавли худ нагардӣ ва нукси аҳд накуни¹ ва баъд аз гуфтани ҷавоб ихтиёр маро бошад, хоҳ худ бигирам ва хоҳ ба дигаре бахшам.

Духтар гуфт:

— Хуб аст, хоҳ худ бигир ва хоҳ ба дигаре бубахш.

Пас духтар чанде аз бузургонро талабида, дар ҳузури эшон аҳду паймон карда гуфт:

— Эй чавон, агар яке аз ин се саволро ҷавоб натовонӣ гуфтан, дар бораи ту чӣ хоҳам кард?

Ҳотам гуфт:

— Ҳар чӣ хоҳӣ, бикун.

Духтар ҳам қабул кард.

Ҳотам гуфт:

— Эй нозанин, шарти ту кадом аст?

Духтар гуфт:

— Шарти аввали ман ин ки дар навоҳии ин шаҳр нақбест. Бояд, ки аз даруни ин нақб хабар биёри.

Ҳотам гуфт:

— Фармонбардорам.

Духтар чанде аз хизматгорони худро фармуд ва гуфт:

— Эй мулозимон, бояд, ки рафта бо ин чавон сари нақбро намоед.

Дарҳол мулозимон бо ҳамроҳии Ҳотам омада, сари нақбро нишон доданд ва гуфтанд:

— Эй чавон, инак сари нақб.

Ҳамаи онҳо гашта, ба хизмати духтар рафтанд.

* * *

Ҳотам яккаву танҳо худро дар даруни он нақб андохт. Манзили мароҳил тай карда роҳ мегашт.

Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида дид, ки аз як ҷо равшани менамояд ва ба он ҷониб рафта дид, ки биё

¹Яъне: аҳдро нашикани.

бони бепоён ва ӯ дар он биёбон афтода роҳ мерафт. Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида дид, ки ҷуи об рафта истодааст. Дар дили худ гуфт: «Оби хурдани ман соф шуда буд, худон таоло маро ба ҷуи об расонид».

Ин бигуфту бар лаби он ҷуи об биншаст. Чанд куличаи¹ равғанӣ бо чанд мағзи бодом аз кулвори худ баровард ва бо косае ки аз як дона ёкути сурх буд, об аз он ҷуӣ гирифт ва он куличаҳоро ба он оби коса тар карда тановул намуд. Баъд қадам дар роҳ ниҳода равона шуд. Муддати чанд рӯз роҳ рафта ба ҷое расид. Дид, ки деворе пуршукӯҳ сар ба Сурайё кашида ва аз як ҷои он девор дарвозаи фулодин ниҳодаанд. Аз дарвоза дохил шуда пештар рафта буд, ки қасри оӣ ба назараш бинамуд ва дар наздики он қаср расида дид, ки айвону кайвон ва хобгоҳи оӣ дорад.

Он мақом макони девон буд. Баногоҳ девон Ҳотамро дида, ба ҷониби ӯ хез карда омада, дар банд гирифтанд. Хостанд, ки пора-пора карда бихӯранд. Яке аз онҳо гуфт:

— Эй девон, гӯшти одамӣ ачаб ширин аст, вале агар ин кори шумоёнро подшоҳ шунавад, ҳамаи шумоёнро ғзаб ва қатл хоҳад фармуд. Бояд, ки аз баҳри одамизод даргузарем.

Ҳама гуфтанд:

— Хуб аст.

Охируламр, Ҳотамро махлас дода¹, ба роҳи омадаш фиристоданд. Ҳотам аз инҳо халос шуда пештар рафта дид, ки макони оӣ. Дар дили худ гуфт: «Шояд ки дар ин ҷо аз ҷинси одамӣ бошад». Аммо аз он ҷо низ девони дигар пайдо шуда омада Ҳотамро гирифтанд.

Ҳотам мутаҳайир шуд. Ин девон низ хостанд, ки Ҳотамро бихӯранд. Яке аз онҳо гуфт:

— Эй девон, ин одамизодро набояд, ки нобуд кунед. Беҳтар он ки инро ба хизмати шоҳ тӯҳфа барем. Подшоҳ дарди шикам ва духтараш ранҷи азим дорад. Ҳазор одамизодро аз барои муолиҷаи худ ва заҳмати духтараш талабонидааст. Ҳеҷ кадоми эшон муолиҷа натавонистанд кунанд. Алҳол ҳамаи онҳо дар банди шоҳанд.

Биёед, ки ин одамизодро ба хизмати шоҳ барем. Шояд ки аз дасти ин илоҷи меҳнати шоҳ ва заҳмати

¹Яъне: халос карда.

духтараш ояд ва бо ин алоқа шоҳ дар бораи шумоён меҳрубонӣ хоҳад намуд.

Девон гуфтанд:

— Эй бузург, аз қабили ин чандин одамизодро бурдем, ҳеҷ кадоми эшон илоҷ натавонист кардан ва муҷиби маломату ихонати моён шуданд.

Боз калони девон гуфт:

— Агар кирдори бади шумоён ба самъи шоҳ расад, шумоёнро бо зану авлод қатл хоҳад фармуд.

Охируламр гуфтаи сарҳанги худхоро қабул карда, Ҳотамро раҳо намуданд.

Ҳотам аз ҷанги онҳо ҳалос шуда роҳ мерафт ва мегуфт:

— Дар ин нақбу дар ин роҳ ин ҳама балоҳо будааст, ки духтари бозаргон толибонро дар ин ҷо фирис-тода, нобуду ҳалок мекардааст.

Ҳотам пештар рафта буд, ки аз макони дигаре девони дигар расида Ҳотамро гирифтанд ва дар пеши раиси худҳо бурданд. Ҳотам дид, ки раиси девон ғамнок нишастааст. Пурсид, ки:

— Ё бузург, сабаби ғаму изтиробашон чист?

Раиси девон гуфт:

— Эй одамизод, зан озори чашм дорад. Ҳарчанд ки илоҷ мекунам, дуруст намешавад.

Ҳотам гуфт:

— Ба ман намоӣ.

Раиси девон Ҳотамро дар пеши зани худ даровард ва гуфт:

— Инак зани маъ.

Ҳотам дид, ки як зане қад ба монанди манору даҳон ба монанди ғор ва дастҳо ба мисли чинору рӯй ба монанди деги сияҳ дар шаби тор. Дар дил мегуфт: «Аҷаб зани соҳибҷамоле будааст». Пас гуфт:

— Эй бузург, ба ман аҳду паймон кунӣ ва маро ба ҷой ва макони шоҳи худ бирасонӣ, илоҷи озори чашми ин занро хоҳам кард ва илло аз ин дард махлас нахоҳад ёфт.

Дев гуфт:

— Эй барно, дар ин боб савганди ҳазрати Сулаймон ёд хоҳам кард ва туро дар пеши шоҳ хоҳам расонид.

— Ин бигуфта савганди мӯҳри Сулаймон бар забон

¹Иҳонат — ба маънии беқадри, безътиборӣ.

чорӣ кард. Дарҳол Ҳотам мӯҳраи паризодро аз чай-би худ гирифт ва ба об сойида, ба чашми зани дев молид. Дарҳол омоси чашмаш гашта ва аз дарди он халос шуд ва ин табобати Ҳотамро раис дида, мутаҳайир шуд ва гуфт:

— Эй барно, мисли ту доно ва ҳозик дар миёни одамиён ва парӣён нахоҳад буд.

Ходимонро фармуд чандин қисм таом оварда, дар пеши Ҳотам гузоштанд. Ҳотам аз он таомҳо хӯрда, фароғати тамои ҳосил кард. Баъд аз чанд рӯз гуфт:

— Эй сарҳанги девон, чашми занат сиҳати комил ёфта чаро ба ваъдаи худ вафо намекуни ва маро ба хизмати шоҳи худ намерасонӣ ва он шоҳ чӣ ном дорад?

Сарҳанги девон гуфт:

— Номи ӯ Фурқосшоҳ.

Ва дарҳол аз ҷои худ бархост ва бо ҳамроҳии Ҳотам равона шуд ва баъд аз чанд муддат ба дарборгоҳи Фурқосшоҳ расид. Посбонон боргоҳ рафта гуфтанд, ки:

— Эй шоҳ, раиси фалон мавзеъ одамизодеро оварда.

Шоҳ гуфт:

— Раисро биёред.

Дарҳол ҳочибон омада раисро дар назди шоҳ бурданд. Раис гуфт:

— Эй шоҳ, одамизоде ба дасти ман афтода, бисёр доно ва ҳаким. Бандаро зане буд ва он зан муддати мадиде озори чашм дошт, ҳарчанд илоҷ мекардам, сиҳат намешуд ва ин одамизод чашми он занро ба муолиҷа сиҳат кард. Билохир ӯро ба хизмати шоҳ овардам.

Аз ин гуфтори раис шоҳ хурсанд шуда фармуд, ки:

— Эй ҳазинадорон, ба ин раис хилъати шоҳона бидиҳед!

Ҳазинадорон ҳамчунон карданд.

Боз гуфт:

— Эй мулозимон, одамизодро дар назди мо биёред!

Дарҳол Ҳотамро дар пеши шоҳ оварданд. Ҳотам аз дари боргоҳ даромада дид, ки деви бузурге бар болои тахти мурассаъ нишаста, ба ҷапу рости он тахт девони бузург нишастаанд.

Дарҳол шоҳи девон Ҳотамро дар назди худ бинишонд ва гуфт:

— Эй одамизод, муддатест, ки таом бар ман ҳазм

намешавад ва шиками ман ҳамеша дард дорад. Ин дарди маро муолича кунӣ, туро меҳрубониҳо намоем ва аз моли дунё мустағни гардонам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, дар таом хӯрдан нишинӣ чӣ микдор навакарони ту ҳозир мешаванд?

Шоҳ гуфт:

— Ҳамаи онҳо ҳозир мешаванд.

Ҳотам гуфт:

— Мулозимонро фармо таом биёранд.

Мулозимон дарҳол чанд хон таом оварда, дар назди шоҳ гузоштанд. Шоҳ хост, ки даст дароз карда, аз он таомҳо бихӯрад. Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, соате сабр кун. Эй ҳоҷибон, як хон таомро сарпӯш бардоред.

Мулозимон ҳамчунон карданд, чашми хосу ом барафтад.

Ҳотам боз гуфт:

— Болои ўро пӯшонед.

Ҳоҷибон ҳамчунин карданд. Соате бигзашт. Боз фармуд, ки сарпӯши ҳамаи он табақхоро бардоранд. Мулозимон дарҳол сарпӯш аз он табақҳо бардоштанд. Шоҳ ва ҳамаи аркони давлати ӯ назар карда диданд, ки ҳамаи таоми он табақ кирм шуда, дигари он таомҳо чунин не. Шоҳ ва девон ҳайрон бимонданд.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, ин чӣ сир аст, ки таоми хони аввал кирм шуда, таоми хонҳои дигар инчунин не? Шоҳ аз аркони давлат пурсид, ки дар назари шумоён чи гуна менамояд?

Аркони давлат гуфтанд:

— Чунон ки дар назари шумо менамояд, дар назари моён низ чунон менамояд ва ҳама дар тааҷҷуб ҳастем.

Ҳотам гуфт:

— Сабаби кирм шудани ин таом афтодани назари халқон аст,— ва гуфт: — Эй шоҳ, агар хоҳӣ ки ин заҳмат аз ишқаи ту дур шавад, бояд, ки таом дар хилват хӯрӣ ва ё бо навақарон ҳамроҳу баробар хӯрӣ ва аз ин ранҷу аз ин заҳмат халосӣ хоҳӣ ёфт ва илло не.

Ва Ҳотам ба ҷои об арақи бодӣён¹ фармуд.

¹ Арақи бодӣён — навъе дорун обакӣ.

Шоҳ ҳамаи гуфтаҳои уро ба ҷо оварда, сикҳати та-
мом ёфт ва гуфт:

— Эй одамизод, талаб аз ман ҳар чӣ металабӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, чанд аз бародарони мо дар банди шумо
буданд, бояд, ки ҳамаи онҳоро аз қайд ҳалосӣ диҳӣ.

Дарҳол, шоҳ фармуд, ки ҳамаи он одамизодонро
биёранд.

Мулозимон рафта ҳамаи онҳоро оварданд. Ҳотам,
дид, ки ҳамаи эшон ба монанди фонуси ҳаёл шудаанд,
гуфт:

— Эй бародарон, ба кадом сабаб дар ин ҷоҳо ома-
дед ва дар қайди инҳо гирифтор шудед?

Ҳама гуфтанд:

— Сабаб духтари Ҳориси бозаргон.

Боз Ҳотам гуфт:

— Алҳол, ҳама ба ватани худҳо меравед?

Ҳама гуфтанд:

— Кошкӣ!

Якчанд рӯз ҳамаи онҳоро дар он ҷо нигоҳ дошта
хуб парво кунонид. Баъд аз чанд рӯз пораи зар ба
эшон дода фармуд, ки ҳеҷ деверо ба инҳо коре набо-
шад.

Шоҳ гуфт:

— Киро ҳадди он аст, ки ба инҳо назари бад кунад.
Бигузор ки ба фароғати тамои ба ватани худҳо бира-
ванд.

Боз подшоҳ гуфт:

— Эй меҳтари инс¹ як муҳимми дигаре дорам, бо-
яд, ки уро ҳам осон сози.

Ҳотам гуфт:

— Кадом аст?

Шоҳ гуфт:

— Духтаре дорам дар паси пардаи исмат, муддати
мадидест, ки ба дарде мубтало шуда, ҳоли ӯ рӯз ба
рӯз бадтар хоҳад шуд.

Ҳотам гуфт:

— Уро ҳам илоҷ хоҳам кард.

Шоҳ аз ҷои худ бархост ва дасти Ҳотамро гирифт,
ба ҳарамии хеш бурд ва духтарро ба ӯ намуд.

Ҳотам дид, ки аҷаб духтари «моҳруй», қад ба мо-
нанди манору даҳон ба монанди ғор, дастҳо ба монан-
ди чинор ва пӯсти бадани он чун пӯсти ҳар ва миёни

¹ Яъне: эй бузургтарин инсон.

ду ронаш ҳамчун дарвозаи шаҳр ва бо ин хубиву нозуки омоси баданаш зур гашта.

Дарҳол Ҳотам гуфт:

— Обе биёред ва пораи канди сиёҳ ҳам.

Дарҳол оварданд. Мӯҳраро аз чайби худ бароварда, ба об соида ва бо канди сиёҳ ҳамроҳ карда, ба дасти духтар дод. Духтар ҳамаи он шарбатро то охир даркашид. Баъд аз соате аз ҷониби поён даруни он рафтан гирифт. То ба вақти шом ҳамаи ахлоту ғубор аз даруни он берун шуда, хосияти мӯҳра асар карда, ранги рӯяш кушода шуд. Иштиҳояш ғолиб омадан гирифт.

Шоҳ рӯй ба ҷониби Ҳотам карда гуфт, ки:

— Офарин бод бар доногию ҳақимии ту, ки духтар аз ҳамаи заҳматҳо ва дардҳо халосӣ ёфт. Акнун дар ин ҷо будани ту лозим аст ва туро аз ин ҷо нахоҳем гузошт ва ҳарчи муроди дили ту бошад, ба он хоҳем расонид.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, дар ин ҷо будани ман аз тасаввур берун аст. Дар ин боб омилони рӯзгор чанд байте гуфтаанд:

Кунад ҳамчунс бо ҳамчунс парвоз,
Қабулар бо қабулар, боз бо боз.
Ки шеру ғусфанд оянд ба як ҷой,
Қучо гуянд ба якдигар басте роз?

Маро мондан дар ин ҷо қай бишояд,
Ба инсон сӯхбати девон нашоад.
Ба коре омадам, дидам ҳақиқат,
Ки коре мушкилам акнун барояд.

Алқисса, Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ба коре омада будам ва ҳақиқати он бар ман маълум гашт, акнун бояд, ки каминаро рухсат фармоянд.

Фурқосшоҳ фармуд:

— Эй ҳазинадорон, дари ҳазоинро кушода, зару ҷавоҳири бисёре ба ин одамизод бидихед!

Дарҳол ҳазинадорон зари сурху ҷавоҳир ва алмоспораи бисёре оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ман ин ҳама ҷавоҳир ва алмоспораи бекиёсро чи гуна хоҳам бурд?

¹ Омилон — бузургон.

Ҳамон замон шоҳ фармуд, ки чанде аз мулозимон ин ҳама зару ҷавохирхоро бо Ҳотам бардошта, то ба қарибии шаҳри эшон бирасонед ва худҳо бозгардед, аз сиҳат ва саломатии ӯ хат биёред, то ки хотирҷамъӣ ҳосил ояд.

Мулозимон дарҳол Ҳотамро бо он зархову ҷавохирхо бардошта, наздики даҳони он ғор расониданд.

* * *

Мулозимони духтари Ҳорис омада гоҳо аз сари он нақб хабар мегирифтанд. Иттифоқо, ҳамон руз мулозимони духтар омада буданд, дар ин вақт Ҳотам бо девон аз сари нақб берун шуд.

Мулозимон девонро дида, дар гурез шуданд. Ҳотам фарёд карда гуфт:

— Эй мулозимон, нагурезед, ман ҳамон касам, ки барои хабар гирифтани дар ин нақб рафта будам. Акнун хабар аз ин нақб гирифта омадаам. Шумоён на тарсед ва дар назди ман биёед. Мулозимон гашта дар пеши Ҳотам омаданд ва ӯ ҳамаи он ҷавохиру зархоро ба мулозимони духтар супурд. Қаламу даво аз кисаи худ бароварда, сиҳату саломатии худро навишта ба дасти девон дод. Девон аз он ҷо бозгашта, ба мулозимати Фурқосшоҳ равона шуданд.

Ҳотам бо мулозимон ҳамаи он ҷавохиру зархоро гирифта, дар қорвонсаро омада қарор гирифт.

Мулозимон ба хизмати духтар рафта гуфтанд:

— Эй барнои олам, он ҷавоне ки ба шумо шарт карда, дар ин нақб рафта буд, имрӯз бо девони бадҳайбат ва зару ҷавохири бисёр омада, дар қорвонсаро нишастааст. Ва он девонро руҳсат карда, ба тарафи макони эшон фиристод ва ҳамаи он зару ҷавохирхоро ба он ҷавони бозаргон бахшид.

Дарҳол духтар гуфт:

— Эй ходимон, рафта он одамро биёред.

Мулозимон Ҳотамро бо он ҷавони бозаргон дар пеши духтар оварданд. Ҳотам ҳамаи саргузашти худро бо аҳволоти даруни он ғор як-як дар пеши он духтар баён намуд.

Духтар гуфт:

— Эй ҷавон, боракалло бар ҳиммату шуҷоати ту!

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун саволи дуйӯмро баргӯй ва ман ба талаби ӯ биравам.

Духтар гуфт:

— Эй Ҳотам, саволи дуйӯм ин, ки ҳар шаби ҷумъа овозе ба гӯши ман мерасад, ки: «Оҳ, коре ки мӯчиби сарафрозии ман дар он буд, накардам». Эй Ҳотам, бояд ки аз ҳақиқати ин гуфтори суз маро огоҳ гардонӣ, гуяндаи ин сухан кист ва надомати ӯ аз чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй моҳи тобон, аз ҳақиқати ин гуфтор хабар хоҳам овард. Инак, рафтам.

Ин гуфта аз дари касри он духтар берун шуд ва бозаргонро дар корвонсаро оварда гузошт ва рӯй ба бераҳаи биёбон карда ҳамчун бод мерафт.

* * *

Ногоҳ дар зери дарахте расид, ки сар ба Сурайё кашада. Дар зери он дарахт бинишаст. Чун шаб бар сари чанг даромад¹, овозе ба гӯши Ҳотам расид: «Оҳ, накардам он чӣ ба кор омадани буд».

Дарҳол ба ҷониби он овоз равона шуд, тамоми шаб роҳ рафт. Чун рӯз шуд, дар зери дарахте расида бинишаст. Чун шаби ҷумъа расид, боз ҳамон овоз ба гӯш расид. Ба ҷониби чапу рост назар мекард ва мегуфт: «Гӯяндаи ин овозро аз кучо хоҳам ёфт?» Тамоми шаб роҳ рафт, чун рӯз шуд, дар деҳае расида қарор гирифт ва шаби ҷумъа буд, ки боз ҳамон овоз ба гӯши Ҳотам расид. Ҳотам донист, ки ин овоз дар шаби ҷумъа мешудааст ва дар шабҳои дигар не. Рӯ ба биёбон карда, боз аз паи он овоз роҳи шуд. Баъд аз чанд рӯз маҳалли дигаре бинамуд. Дар он маҳал рафта қарор гирифт. То шаби ҷумъа шуд боз ҳамон овоз ба гӯш расид. Аз паи он овоз муддати як моҳ роҳ гашт. Баъд аз як моҳ ба деҳае расида дид, ки аҳли он деҳа берун омада, ба як ҷо ҷамъ шудаанд, нолаву зорӣ мекунанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, боиси гирияи шумоён чист?

Он ҷамоа гуфтанд:

— Эй ҷавон, ту мусофир менамояӣ, аз аҳволи моён воқиф нестӣ. Муддати мадидест, ки балон азиме пайдо

¹ Яъне: рӯз бегоҳ шуд.

шуда, ҳар шаби чумъа як одам гирифта меҳурад. Акнун навбати шахнаи¹ ин деҳа аст, ки писари уро ба ин балои азим медиҳем ва аз барои ӯ нолаву зорӣ мекунем ва дар таъзияи ӯ мотам медорем.

Ҳотам гуфт:

— Шахнаи шумоён кадом аст?

Дарҳол раиси худҳоро ба Ҳотам намуданд. Ҳотам дар пеши он раис омаду гуфт:

— Эй бузург, аз ваҳми он боло ҳеҷ ғам маҳур ва сурати он балоро ба ман баён кун, ки ба кадом ҳайат² аст ва ман чони худро дар ивази чони писари ту ба он боло хоҳам дод.

Раис дид, ки ин ҷавон мусофир аст, аз барои дилхушии ӯ инчунин суҳанони ширин мегуяд, гуфт:

— Эй ҷавон, офарин бод бар ҳиммату эътиқоди ту! Маълум мешавад, ки ту аз ин маконҳо нести.

Ҳотам гуфт:

— Эй бузург, ман ҳамин замон омадаам ва оби деҳаи шуморо нахӯрдаам, аммо рафоқати шумо бар ман лозим аст.

Ҳамаи мардумон бар ҳиммату бар муруввати Ҳотам таҳсину офарин карданд.

Раис гуфт:

— Эй ҷавон, дар ин овони ғаму фирок ҳеҷ кадоме аз ҳешон ва қадрдонон инчунин мураввату марҳамат накарда буд,— ва гуфт: — Эй ҷавон, ин боло аз шумии худӣ моён аст. Ҳарчӣ бошад, банда ба қазо розӣ ва ба боло собир³ бошад. Акнун чор чист? Илоҷи ин балоро наметавонем кард.

— Эй ёрон, гуфтаи маро қабул намоед ва сурати он балоро кашида, бар ман нишон бидиҳед.

Дарҳол сурати он балоро кашида, ба Ҳотам нишон доданд. Ҳотам дида шинохт ва гуфт:

— Ин балоро Ҳалуқа мегуянд, рӯинтан⁴ аст. Ба тег кушта намешавад. Агар шумоён гуфтаи маро қабул намоед, илоҷи он балоро хоҳем кард.

Ҳама гуфтанд:

— Эй ҷавон, аз ин беҳтар чӣ бошад, ба фармудани ту амал созем.

¹ Шаҳна — миршаб, ин ҷо ба маънии сардор, калон.

² Ҳайат — шакл.

³ Собир — сабркунанда, пурсабр.

⁴ Рӯинтан — оҳанинган,

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, дар деҳаи шумоён шишарез хаст?

Ҳама гуфтанд:

— Оре!

Дарҳол шишагаронро ҳозир карданд. Ҳотам фармуд, ки:

— Эй оинасозон, як оина резед тӯли¹ ӯ сад газ ва арзаш² низ сад газ бошад.

Дарҳол шишагарон чунин оина рехтанд. Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, ин оина сабаби ҳалокии он бало хоҳад шуд ва илло тамоми ин деҳаро хароб менамуд.

Ҳамон замон Ҳотам фармуд:

— Эй ёрон бояд, ки ин шишаро бардошта баред ва дар ҷои он бало гузоред.

Мардумон он оинаро бардошта, дар маррагоҳи он бало бурда гузоштанд.

Ҳотам аз пораи карбос ба он оина ғилоф карда дар маррагоҳи он бало истода шуд ва гуфт:

— Эй бародарон, акнун шумоён рафта, дар хонаи худҳо ба фароғи дил бошед. Ҳар касе ки завқи тамошо дорад, дар ин ҷо бо мо ҳамроҳ бошад.

Раис гуфт:

— Эй писар, бояд, ки бо ин ҷавон дар ин ҷо ҳамроҳ бошӣ. Писари ӯ гуфт:

— Албатта,— ва боз гуфт: — Эй мусулмонон, шумоён аҷаб одамонеда, ҷавони мусофирро дар ин ҷо танҳо гузошта, дар хонаи худҳо меравед. Ин кирдори шумоён аз мурувват нест.

Аз ин гуфтаи писари раис ҳама бозгаштанд ва ба Ҳотам рафоқат карданд. Он рӯз гузашт, шаб бар сари ҷанг даромад, ба дастури собиқ овозе ба гӯши онҳо расид. Ранги рӯи ҳама аз тарси он бало ба монанди заъфарон зард гашт.

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, матарсед ва қудрати худоро мушоҳида намоед...

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки баъд аз муддате чизе бинамуд ба монанди қуллаи, кӯҳе, ки на пой ӯ маълум ва на дасти ӯ, кафк аз даҳони худ лахта-лахта меандозад ва аз пешгоҳи даҳони ӯ дуду оташ меборад.

¹ *Тӯл* — дарозӣ.

² *Арз* — бар, пахнӣ.

Ҳамаи мардумон сурати он балоро дида, дар гурез шуданд. Қадре роҳ рафта, ҳамаи онҳо мурдавор афтоданд ва он бало наздиктар расид. Ҳотам дарҳол он оинаро ба он бало ру ба ру кард ва он бало сурати худро дар он оина муоина карда, дарҳол дам дарун кашида ва як наъраи босалобат кашид, ки саҳрову биёбон аз зӯри наъраи он бало ҳамчун кӯраи симоб биларзид. Ва бало аз зӯри наъраи худ ду тақсими баробар шуда, овози пурҳайбате аз тарқиши он бало баромад. Боз ҳамаи он мардумон аз садои пурҳайрбати ӯ беҳуш шуда афтоданд. Баъд аз дере ба хуш омада диданд, ки ахлооти шиками ӯ тамоми дашту биёбонро пур гирифтааст ва худӣ он бало аз ҷони ширин ҷудо гашта.

Рост ҳамаи эшон давида омада, дар зери қадами Ҳотам афтоданд ва гуфтанд:

— Эй ҷавони некӯкор, мурдани ин бало худ ба худ аз қадам сабаб аст?

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, ин балоро Ҳалуқа мегӯянд ва бо ҳеҷ чизе инро кушта намешавад ва ба дидани сурати худ ҷон ба моликони дузах месупорад.

Ба ин қардаву қирдори Ҳотам ҳамаи онҳо таҳсину офарин қарданд. Ҳамаи онҳо назр гуён зару ҷавоҳире алоқадри ҳол оварда, дар пеши Ҳотам гузоштанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй азизон, ин ҳама зару ҷавоҳир дарқори ман нест ва ман ин қорро барои ризои ҳақ қардаам.

Онҳо гуфтанд:

— Эй бузург, мӯчиби омадани шумо дар ин ҷо аз ваҷҳи чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, ҳар шаби ҷумъа овозе ба гӯши ман мерасад, ки «Оҳ, он ҷӣ ба қор омадани буд, онро нақардам». Аз пайи ин гуфтори дилсӯз дар ин ҷоҳо омадаам ва соҳиби ин овозро дарёбам ва аз ӯ савол кунам «қадам чизеро нақардӣ, ки ба қори ту меомад?» Имшаб шаби ҷумъа аст, боз ҳамон овоз ба гӯши ман хоҳад расид ва ман аз пайи он хоҳам рафт. Ҳотам дар ин гуфтугӯ буд, ки ҳамон овоз ба гӯшаш расид, аз пайи он тамоми шаб роҳ рафт.

Алқисса, аз пайи он овоз ду моҳ гашта ба ҷое расид. Дид, ки дарахти азиме сар ба Сурайё кашида. Ба наздики он дарахт қабристон дид, ки дар он ҷо ҷанде аз бузургон осудаанд. Ва дар зери он дарахт биншаст.

Рӯз гузашта буд. Чун шаб шуд ва посе аз шаб гузашта буд, ки аз ҳамаи он қабрҳо мардони покизару, ҳуллаҳои¹ биҳишти дар бари худҳо пӯшида баромада, бар болои фаршҳои олии гузашта бинишастанд. Баъд аз инҳо аз як қабр марде баромад, гирёну нолон ва тамоми бадани ӯ чиркин, аз ин бузургон дуртар дар болои хоки мазаллат бинишаст.

Дарҳол дар назди он азизон аз ғайб чандин алвон таом оварда гузоштанд. Ҳамаи он бузургон даст дароз карда, аз он таомҳо тановул намуданд ва ба он шахси гирёну нолон намедоданд. Дар он вақт он марди гумбахт охи сард аз дили пурдари баркашиду гуфт:

— Дареғо, накардам он чи, ба кор омадани буд. Ҳотам ҳамаи инҳоро муоина мекард ва шодие дар дил дошт ва мегуфт: «Ҳамон овозе ки ба гӯши ман мерасид, овози ҳамин мард буд».

Алқисса, аз миёни он азизон бузурге гуфт:

— Эй ёрон, имшаб мусофиреро худо дар ин ҷо расонидааст, бояд ки он мусофирро меҳмондорӣ кунед.

Дарҳол яке аз он азизон омада, дасти Ҳотамро биғирифт. Бурда бар болои маснад ва дар қатори азизон бинишонид ва хони олии пур аз таоми биҳишти оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд. Ҳотам даст дароз карда, аз он таомҳо меҳурд.

Он мард ҳамчунон охи сард аз дили реши хеш мекашид ва нолаву зорӣ мекард.

Ҳотам дид, ки хонеро оварда, дар назди он марди пурдари биниҳоданд ва дар даруни он хон захру зуқум ва сангрёза ва ба ҷои об — риму хун. Даст дароз карда, аз захру зақум ва сангрёзаю риму хун меҳурд ва меошомид.

Чун бузургон аз хурдани он таомҳо фориғ шуданд, муваккалон² хонҳоро бардошта бурданд.

Ҳотам ин ҳолро дида, дар ҳайрат шуд ва гуфт:

— Эй азизон, ин чӣ сирр аст, ки шумоён бар болои маснадҳо нишаста ва таомҳои хубу лазиз тановул менамояд ва он бечора бар хоки мазаллат нишаста, захру зақум ва сангрёзаву риму хун меҳурад?

Бузургон гуфтанд:

— Эй ҷавони нақӯхӯй, моён аз ин сирр вокиф нестем, аз ҳуди он бояд пурсид.

¹ Ҳулла — либос,

² Муваккал — дастархончӣ.

Ҳотам аз ҷои худ бархост ва дар назди он шахс омаду гуфт:

— Эй марди пурдари, ин чӣ сирр аст, ки мегӯӣ: «Он чӣ ба кор омадани буд, накардам онро»? Аз ҳақиқати ин гуфтори дилсӯзи худ маро огоҳ гардон.

Он мард гуфт:

— Эй ҷавон, ман марди савдогаре, сардори ин ҷамоа будам ва номи ман Юсуфи бозаргон аст. Барои тиҷорат ба ҷониби Хоразм мерафтем ва ҳамаи инҳоро ки мебинӣ, хизматгорони ман буданд ва дар кори хайру эҳсон ҳарисӣ доштанд ва бо мардумон муруввату шафқат карда нону ош ва либосу зар медоданд ва ман эшонро аз кори хайр ва аз садақа додан манъ мекардам ва мегуфтам: «Эй бародарон, ҷаро зару мол зоеъ мекунед?» Онҳо мегуфтанд: «Моён ин зару молро дар роҳи хайр медиҳем, то ки дар вақташ ба кори моён ояд». Ва ман ба ин гуфтори эшон ханда мекардам ва онҳо даст аз саховат барнамедоштанд. Ва маро насихат карда мегуфтанд. «Эй маҳдум, ин ҳама зару ҷавохиротро меросхӯрон хоҳанд хӯрд ва ба кори шумо нахоҳанд омад ва шумо ҳам чизе хайру саховат бикунед ва ба фақирону мискинон садақоту эҳсон намоед». Аз ин гуфтори эшон ҷирсу ғазаби ман зиёда мешудӣ ва бо касе донаро раво надоштамӣ ва ба ниҳояти бахили ва шумӣ будамӣ ва кори нек дар олам ҳеҷ накардамӣ ва дар олам ҳеҷ кас қатраи обу намак аз дасти ман наҷашидӣ.

Алқисса, ба мулоҳизаи тиҷорат дар ин ҷо расидем. Дуздон воқиф шуда, ба якборагӣ бар сари моён рехтанд ва ҳамаи моёнро кушта молҳоро бадар бурданд. Хостанд, ки дошҳои моёнро гузошта раванд. Яке аз туркон гуфт: «Эй рафиқон, инҳоро ба ноҳақ кушта молҳо гирифтем, бояд ки мурдаи инҳоро дафн карда равем, то он ки молҳои эшон бар моён вафо кунад. Ҳамаи онҳо хуб гуфтанд. Ҷасади моёнро дар ин замин дафн карда рафтанд ва инҳо ба сабаби хайру саховат ин дараҷа ёфтанд. Қардаи эшон ба қорашон омад ва ман аз бахили ва аз шумӣ бо ин балоҳо мубтало шуда, нолаву хорӣ мекунам ва ватани ман дар шаҳри Чин аст. Алҳол авлодони ман аз шумию бахилии ман гадой мекунанд ва дар кунчи ҳавлии худ зару ҷавоҳири бисёре гӯр карда монда будам. Аз ин кирдори ноҷаи ман ҳеҷ аҳаде воқиф нашуда буд.

Ҳотам гуфт:

— Эй бечора, агар халосии ту дар ҳамин аст, ман

рафта он зару чавоҳиротро ёфта, ба мардумон биди-
хам.

Он мард гуфт:

— Эй барно, солҳои сол ҳамин афғон дорам, касе ба дарди ман намерасад ва агар ту камари ғиммат бар миёни хеш барбандӣ ва дар шаҳри Чин равӣ, ҳавлии ман дар гузари баззозон аст. Аз кунҷи ҳавлӣ ҳамаи он зарҳоро гирифта чаҳор тақсим соӣ ва се тақсими онро ба мискинон ва ба мустаҳикон бидиҳанд ва як тақсими онро ҳуди ворисон ба қадри расамаи худҳо ҳисса карда бигиранд, ба ҳафт пушти онҳо хоҳад расид. Шояд, ки ба сабаби ин некии ту аз ин уқубатҳо ва меҳнатҳо халосӣ ёбам. Ва ба сабаби саховат ҳамроҳони ман дар айшанд ва ман ба сабаби бахилӣ бо ин азобҳо гирифтаам.

Дарҳол Ҳотам савганд ёд карда гуфт, ки:

— Эй бечора, аз пушти Тай бинни Қаҳлон набуда бошам, ки ба доди ту нарасам ва туро аз ин машаққат раҳо накунам!

Ҳангоме субҳ буд, ки ҳамаи он азизон ва он марди пурдард ба қабрҳои худҳо даромаданд. Ҳотам бо онҳо видоӣ карда, дар роҳи Чин даромад. Манзили мароҳил тай карда мерафт ва дар арзи роҳ ба сари чоҳе расид. Дид, ки марде аз он чоҳ об мекашад. Ҳотам хост, ки наздики он рафта аз ӯ об хоҳад. Ногоҳ аз зери он чоҳ аждаҳое баромад ба монанди ҳартуми фил. Ба камари он мард печид ва он мардро дар зери он чоҳ бурд. Ҳотам даст ба даст зада мегуфт:

— Эй нобакор, чӣ коре буд, ки ӯ кард ва он бечораро дар зери чоҳ бурд,— ва бо худ гуфт: «Эй Ҳотам, зану фарзанди ӯ барои об интизорӣ хоҳанд кашид ва ту дар ин ҷо истода тамошо мекунӣ, ин кори ту нишонаи бемурувватист ва ба фарёди ӯ бирас». Ин бигуфту худро даруни он чоҳ андохт. Ғалтону печон дар зери чоҳ мерафт. Ногоҳ пои Ҳотам бар замин расид. Соате истода чашм бикшод. Дид, ки не чоҳ ҳаст ва не об. Майдони васеъ ва дар он майдон боғу чаҳорбоғи олий аз ҳар қисм дарахтони сабзу хуррам буда ва дар даруни он боғ иморати олий сар ба Сурайё кашида. Ба ҷониби он иморат равона шуд ва дар дил мегуфт: «Ҳамон аждаҳо он мардеро дар кучо бурда бошад?» ва дар наздики он иморат расида дид, ки нишешманҳои орошта ва дар миёнаи он нишешманҳо тахте гузоштаанд, ки мурассаъ аз чавоҳир ва марди болобаланде бар бо-

лои он тахт хобида ва ба як тарафе як нардеви пурхайбат хуфтааст. Боз ба тарафи дигар нигоҳ карда дид, ки он аждаҳо он марди обкашро дар миёнаи боғ гузошта, ба ҷониби Ҳотам хез карда меояд.

Ҳотам низ ба ҷониби он аждаҳо хез карда расида, аз ду лаби он аждаҳо ба ду даст гирифта меҳост, ки мисли карбоси пӯсида ду тақсими баробар кунад. Он аждаҳо яке фарёд баровард, ки аз зури фарёди ӯ заминро замон ва макину макон ҳамчун кураи симоб дар ларза даромад ва он деви хуфта аз хоб бедор шуда бонг бар Ҳотам зада гуфт, ки:

— Эй одмизод, инак расидам. Бигзор он ёру муниси маро!

Ҳотам гуфт:

— Эй деви пуркасофат, ин бародари маро намегузорад, ман инро кай г. зорам!

Дев гуфт:

— Эй модар, бохабар бош, ин марде менамояд, ки тилисмотро хоҳад шикаст. Ҳозир бош, ки андарун наравад.

Чун Ҳотам ин суҳанро шунид, филҳол даҳони аждаҳоро кушода, худро дар коми ӯ андохт ва дар пешгоҳи шиками аждаҳо рафта қарор гирифт ва андеша мекард ва дар шиками аждаҳо ҳаракат мекард, атрофу ҷониби онро медид. Ногоҳ овозе ба гӯши Ҳотам расид, ки: «Эй маҳбус, ҳарчи дар ин макон ба назари ту ояд ба ханчар пора соз, то аз ин тилисмот берун шавӣ».

Ҳотам ин овозро шунида тафаккур намуд.

Ногоҳ чизе гулула ба дасти Ҳотам даромад. Дарҳол он чизро бо ханчар пора кард. Ба мучарради пора кардани он чиз об аз ҳар тараф мавҷзанон пайдо шуд. Ҳотам дар он оби бепоён ғута зад. Чун пой ӯ бар замин расид, чашм кушода дид, ки не боғ пайдосту не он иморат ва не он дев барҷосту не он аждаҳо, дар саҳрои васеи истодааст ва дар он саҳро мардумон қатор-қатор баъзе мурда ва баъзе зиндаи қариб ба мурдан расида, баъзе қоқ ва баъзе лоғар ва он марде ки аждаҳо дар зери ҷоҳ бурда буд, дар миёни онҳо истодааст.

Ҳотам наздики ӯ рафта гуфт:

— Эй бародар, ту ро дар ин ҷо кӣ овард?

Он мард гуфт:

— Эй бародар, ман аз ҷоҳ об мекашидам, аждаҳое аз зери ин ҷоҳ баромада, маро даррабуд ва дар ин ҷо оварда гузошт ва худӣ он ба ҷонибе рафт.

Он мардумоне ки зинда ва коку лоғар буданд, низ гуфтанд:

— Моёнро низ ҳамин тавр оварда, дар ин ҷо гузоштааст. Муддатест, ки дар ин ҷо бо ин тилисм гирифтorem. Алҳол ба сарвакти мо, бечорагон, ту омада расидӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, дил хуш оред, он душмани шумоёнро барҳам зада, шумоёнро аз тилисми ӯ халос гардонидам,— ва ҳама дидаву кардаи худро дар назди онҳо баён намуда гуфт: — Эй бародарон, акнун ба ҳар тарафе, ки хоҳед биравед.

Онҳо гуфтанд:

— Эй ҷавон, худо хайри туро бидиҳад. Моёнро аз ин бало ҳаслос кардӣ ва илло ба монанди он мурдагон аз гуруснагиву ташнагӣ дар ин ҷо нобуд мешудем.

Алқисса, Ҳотам бо инҳо видоъ карда, роҳи Чинро пеш гирифт. Баъд аз чанд рӯз ба як ҷое расида шаҳри азиме дид. Мехост, ки аз дарвозаи он шаҳр даромада, растаҳои онро тамошо кунад, дарвозабонон расида омада Ҳотамро бигирифтанд. Ҳотам мутаҳайир шуда ва гуфт:

— Эй дарбонон, чаро чунин мекунед?

Онҳо гуфтанд:

— Эй ҷавони мусофир, дар ин шаҳр подшоҳе ҳаст ва ӯ духтаре дорад дар паси парда. Ҳар мусофире, ки дар ин шаҳр ояд, он духтар аз ӯ чанд суол мекунад. Агар суолҳои ӯро ҷавоб бидиҳад, бисёр хуб, ва илло он мусофирро ба ҷубаш даркашида, ба қатл мерасонад.

Ҳотам гуфт:

— Ин чӣ расм аст, ки мусофиронро гирифторме-намоянд?

Дарвозабонон гуфтанд:

— Эй ҷавон, моён навқари уем. Лоилоҷ ҳар мусофире, ки дар ин ҷо ояд, гирифта дар пеши вай мебарем.

Ҳотам бо ҳамроҳии дарвозабонон равона шуда, ба дари боргоҳи подшоҳ расид. Аз дари боргоҳ даромада, бо ду дасти адаб ба подшоҳ салом кард.

Шоҳ аз Ҳотам пурсид, ки:

— Эй ҷавони некӯрӯй, чӣ ном дорӣ, аз кучо меояи ва ба кучо мерави?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, камина аз Яманам ва ирода ба чониби шаҳри Чин дорам ва аз ном пурсидан чӣ даркор аст ва мусофиронро оварда ранҷонидан? Боист ки мусофиронро марҳамату навозиш созанд, ки эшон шаҳр ба шаҳру диёр ба диёр мегарданд, номи неки шоҳи олам-панохро дар атрофи олам ва дар ҳамаи шаҳрҳо машхур ва мунташир гардонанд.

Шоҳ гуфт:

— Эй ҷавони некӯрӯй, балои баде бар мо нозил шудааст. Чунон адлу адолат доштам, ки ҳамаи халқон бар ман таҳсину офарин мегуфтанд. Аз зиёдин адлам ин шаҳри ма о Одилобод гуфтандӣ.

Оллоҳ тас о маро духтаре додааст, ки ӯ бедодгарӣ мекунад ва мусофиронро дар пеши худ бурда, чанд чизро савол мекунад ва он бечорагон аз ҷавоби саволҳои ӯ очиз меоянд. Бӣ обар он бечорагонро ба дор кашада, ба қатл мерасонад ва бо ин сабаб ин шаҳро «Бедодгарон» ном ниҳодаанд. Вуболи ҳамаи мусофирони бечора ба гардани ман афтода.

Ҳотам сар дар ҷайби тафаккур фуру бурда, баъд аз соате сар аз синаи худ бардошта гуфт:

— Эй шоҳ, чаро ин духтарро намекушӣ ва ба сабаби як духтар инсофу адолатро аз даст дода, мулки худро хароб мегардонӣ?

— Эй ҷавон, ҳеҷ касе фарзанди худро куштааст, ки ман бикӯшам? Ин нақли бузургонро нашнидай, ки гуфтаанд:

Фарзанд агар тӯдан хокистар аст,
Сурмаи ҷашми падару модар аст.

— Эй ҷавони некӯхӯй, бигӯ ӯро ба чӣ навъ бикӯшам ва ин офатро чӣ тадбир созам?

Ҳотам ҳеҷ нагуфт.

Дарҳол мулозимон Ҳотамро ба дари қасри он духтар бурданд ва гуфтанд:

— Эй маликаи ҷаҳон, мусофире омада ва ба дари қаср истодааст.

Малика аз мулозимон ин суҳанро шунида, аз ҷои худ бархост ва худро бо либоси шоҳона ва бо хилъати мулукона биёроғ ва бар болои тахти мурассаъ бинишаст ва гуфт:

— Эй мулозимон, он мусофирро биёред!

Дарҳол мулозимон Ҳотамро дар назди ӯ дароварданд.

Ҳотам дид, ки бар болои тахти мурассаъ шахсе нишаста рӯ ба монанди офтоби ховар, аз шаъшаанӣ ҷамоли вай олам мунаввар ва дар боби ҳусн дар ин олам зухуру мисол надорад. Аммо пардаи ҳаёву шарм аз пеши ҷашми ӯ бархоста. Ҳотам таъзиму тавозӯи он духтарро ба ҷо оварда, дар пойғаҳи боргоҳи ӯ истода шуд.

Духтар гуфт:

— Эй ҷавони мусофир, дидан баробар мубталон ҳусну ҷамоли ту гашта, ошику беқарор шудаам.

Ин бигуфту дасти Ҳотамро гирифта пеш кашид ва бар болои тахти мурассаъ биншонд ва худи ӯ бар болои курсии заррин биншаст. Дарҳол дояи худро талабида гуфт:

— Эй модар, ҷавонони бисёр омада буданд, ҳеҷ кадоми онҳо марғуби табъи ман набуд. Аммо ин ҷавони хушлиқоро дида ошику нигарони ӯ шудам ва аз ҷабини ин ҷавон фарри шоҳӣ ва осори ҳақонӣ зоҳир мешавад ва лоиқӣ ҳамбистар шудани ман дорад. Аммо ҳайфи ман меояд, ки фардо ин ҷавонро ба дор кашида хоҳанд кушт.

Доя гуфт:

— Эй барно, чун кори ту инчунин бедодгарӣ бошад, ҷӣ тадбир бояд кард, ки ҳамаи мусофиронро аз зиндагонии дунё сер карда, дар охират мефиристонӣ ва даст аз ин зулму ситам бознамедорӣ. Аммо ин ҷавоне, ки бар болои тахт нишастааст, лоиқу муносиби туст. Шояд ки кори ту аз ин барояд.

Ҳотам гуфт:

— Эй доя, маро аз бедодгариини ин духтар огоҳ гардонӣ.

Доя гуфт:

— Эй ҷавон, чун посе аз шаб гузарад, ин духтар девона мешавад ва сари худро ба дару девор зада, ҳазёни билониҳоя мегӯяд. Дар овони беҳудӣ ва девонагӣ се савол аз мусофир мепурсад. Мусофири бечора аз саволҳои ин духтар очиз меояд ва он мусофирро ба дор мекашад. Эй ҷавони мусофир, дар он вақте, ки саволи худро ин духтар аз мусофир мепурсад, ман дар маҷлис ҳозир нестам.

Ҳотам гуфт:

— Боре шаб шавад, бубинам, ҳаёт боқист ё аҷал маро асири хоки сиёҳ менамояд.

Дарҳол ба фармони духтар таббохон¹ чандин қисм таом оварда, дар пеши Ҳотам гузоштанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ходимон, ин ҳама таомҳоро бардоред. Алҳол таом нахоҳам хӯрд ва ман дар макони ғаму бим ҳастам. Таом аз замон меҳӯрам, ки кори ин духтарро саранҷом карда коми дил аз ӯ ҳосил созам.

Доя гуфт:

— Маълум хоҳад шуд.

Алқисса, посе аз шаб гузашта буд, ки ҳамаи хизматгорон ба маконҳои дигар рафта, духтарро дар назди Ҳотам танҳо гузоштанд. Вакте буд, ки духтар аз ҷои худ бархост ва ҳазён гуфтан гирифт. Баъд аз дере аз гуфтан бозмонд ва ба ҷониби Ҳотам нигоҳе карда гуфт:

— Эй ҷавони мусофир, туро тарсе аз ҷон набуд, ки дар ин ҷо омадӣ? Акнун се саволи маро ҷавоб бигӯй, аз ҳама беҳтар бошад ва илло ҷони ширин ба ҷон-офарин таслим хоҳӣ намуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй бедодгар, бигӯ саволи худро.

Духтар гуфт:

— Он қатра дар кадом дарёест, ки аз он ҷондоре пайдо мешавад?

Ҳотам гуфт:

— Он қатра нутфа² аст ва он дарё сари одам аст ва аз он нутфа одамай пайдо мешавад.

Духтар гуфт:

— Он меваи ширин, ки миёнаи махлуқот аст, кадом аст?

Ҳотам гуфт:

— Он фарзанд аст. Аз ҳама чизҳо ширинтар миёнаи махлуқот аст, ҳама фидои ӯ мешаванд.

Духтар гуфт:

— Он чист, ки ҳеҷ касро намонанд?

Ҳотам гуфт:

— Он марг аст, ки ҳеҷ ҷондореро намонанд.

Духтар ба саволҳои худ ҷавоб шунида, сар дар ҷайби тафаккур фуру бурд. Баъд аз соате ларзида-ларзида аз болои курсии заррин бар замин афтод. Дар ҳамон

¹ Таббох — ошпаз

² Нутфа — Тухма

соат аз сахни хона мори сиёҳи бадҳайбате пайдо шуда, ба ҷониби Ҳотам хез кард. Ҳотам дид, ки мори сиёҳ қасд ба ҷониби ӯ карда меояд, дарҳол мӯҳраи париро ба даҳони худ гирифта, ба ҷониби он мор хез кард. Аз гулӯгоҳи он мор гирифта яке хафа карда буд, ки он мор суст шуда афтод. Дарҳол кулӯла карда, дар машраби тилло андохт ва дар кунҷи он хона гӯр кард. Қори он морро саранҷом карда, бар болои тахт гузашта биншаст.

Чун посе аз шаб гузашта буд, ки духтар ба хуш омада ниқоб ба рӯй кашида гуфт ки:

— Эй номаҳрам, ту кистӣ ва чаро дар ин ҷо нишастай?

Ҳотам гуфт:

— Эй бедодгар, магар маро фаромӯш кардаӣ ва ман ҳамон касам, ки дирӯз худ оварда, бар болои ин тахти мурассаъ нишонида будӣ ва худ бар сари курсӣ нишаста мегуфтӣ: «Ошику мубталои ин ҷавон шудаам». Доя ва ходимони ту он вақт низ ҳозир буданд. Алҳол рӯи ҷонсӯзи худро пӯшонида, аз гуфтори худ бозмеистӣ?

Дарҳол духтар дояи худро бонг зада гуфт:

— Эй модар, дар ин ҷо ҳозир шавед.

Дарҳол доя омада дид, ки ҷавони мусофир бар болои тахт ба завқи тамои нишастааст ва духтар ниқоб бар рӯй кашида, бо шарму бо ҳаёи тамои бар замин нишастааст.

Доя ба дил мегуфт: «Шояд, ки тилисми ин духтарро ин ҷавони мусофир шикаста бошад ва ин ҷавони соҳибҳикмат ва соҳибдониш будааст».

Духтар хитоб ба ҷониби доя карда гуфт:

— Эй модар, ин ҷавон дар ин ҷо чи гуна зинда мондааст?

Доя гуфт:

— Эй ҷони модар, ҳуи фитнаомез ва ситамнишонро аз сари ту дур карда ва бар оташи ғазаби ту об зада ва ҳамаи бедодгарӣ ва шурангезиро аз тинати ту дур андохтааст. Алҳамдулиллоҳ, мусофирон дигар аз ҷабру ситами беҳудаи ту, бедодгар, халосӣ ёфтанд. Акнун аз ҳақиқати қори худ маро огоҳ гардон.

Духтар гуфт:

— Эй модар, аз ҳақиқати қори ман аз ин ҷавони ботадбир пурсӣ. Боиси ин ҳама бедодгариву мардум-озориин ман чӣ будааст? Филҳол маълум шуд, ки он

бало аз сари ман дур шуда ва маро шарму ҳаё дар оғӯш гирифтааст.

Доя гуфт:

— Эй чони модар, аҳволи пешинаро бар ту намебинам.

Духтар гуфт:

— Алҳамдулиллоҳ, аз чамаи он балоҳо халосӣ ёфта ва шарму ҳаё рафиқи ман шудааст.

Доя хитоб ба чониби Ҳотам карда гуфт:

— Эй ҷавон, бояд, ки аз ҳақиқати асрори имшаба маро огоҳ гардонӣ ва сабаби бедодгарии ин духтарро ба ман баён сози ва низ аз кардаву кирдори имшабаи хеш ба ман чизе бигӯй.

Ҳотам гуфт:

— Эй доя ҳақиқати асрори ин духтар ва кардаву кирдори имшабаи хешро дар назди шоҳ баён хоҳам намуд.

Дарҳол мухбирон хабар ба подшоҳ расонида гуфтанд:

— Эй шоҳ, маликаи хуснафруз аз ҳамаи балоҳо ва тилисмҳо халосӣ ёфта, бо ҳамроҳии ҷавони дируза бо шарму ҳаё нишастааст ва он ҷавон мегӯяд, ки кайфияти қору кирдори духтарро бо асрори имшаба дар назди шоҳ арза намоям, на дар пеши дигаре.

Аз шунидани ин сухан шоҳ аз ҷои худ бархост, шодикунон дар назди духтар ва Ҳотам омада дид, ки духтар бо шарму ҳаё парда бар рӯи худ кашида нишастааст. Дарҳол, шукри эзидиро ба ҷо оварда гуфт:

— Эй ҷавони ҳумоюнқадам¹, бигӯ, чи гуна зинда мондӣ ва чӣ дидӣ ва чӣ кардӣ ва дар тинати ин духтар чӣ балову чӣ офат будааст?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, посе аз шаб гузашта буд, ки духтар деваона шуд ва ҳазён гуфтан гирифт ва ними шаб буд, ки хитоб ба чониби ман карда гуфт: «Эй ҷавони содда аз ҷон сер шудай, акнун се савол дорам. Бояд, ки ҳамаи ин саволҳоро ҷавоб гӯй ва илло туро аз ҷони ширин бечон хоҳам кард». Ман гуфтам: «Эй бедодгар! Ҳамаи он саволҳоро аз ман пурсӣ». Дарҳол се саволи худро аз ман пурсид ва ман ба инояти оллохтаоло саволҳои ӯро ҷавоб гуфтам. Дарҳол духтар хомӯш шуда, баъд аз соате ларзида-ларзида аз болои ин тахт беҳуш

¹Хумоюнқадам — муборакқадам, некқадам.

шуда сарнагун бар замин афтод. Дар ин хангом мори сиёҳи бадхайбат аз сахни ин хона пайдо шуда, касд ба чониби ман кард ва ман худои оламиёро ба ягонагӣ ёд карда, аз гулӯгоҳи ӯ гирифта хафа карда будам, ки ба монанди карбос суст шуда, бар замин афтод. Дарҳол он пуркасофатро кулӯла карда дар машрабаи тилло андохтам ва дар кунчи ин хона гур кардам.

Шоҳ, ки аз авлоди подшоҳони каён буд, аз сухани Хотам шод шуда, пурсид:

— Эй чавон, аслу насаби худро баён кун!

Хотам гуфт:

— Эй шоҳ, номи ман Хотам бинни Тай, подшоҳзодаи Яманам ва ба ин духтари шумо чин ошиқ шуда, инчунин фитнаву бедодгарӣ мекунонидааст.

Боз гуфт:

— Эй шоҳ, акнун духтари шумо аз он балои пуршӯру шар халос шуда ва он балои пуркасофат аз ин шаҳр ва аз сари шумоён дур шуд.

Шоҳ ба чониби Хотам нигоҳе кард гуфт:

— Эй бузургзодаи Яман, акнун ин духтарро ба ту бахшидам ва ман аҳд карда будам, ки касе ин духтарро ба феъли хуш ва қавли нек оварад, духтар аз он ӯ бошад. Эй чавон, бигир ин духтарро, коми дил аз ӯ ҳосил кун.

Хотам гуфт:

— Эй шоҳ, ба шарте ин духтарро қабул мекунам, ки ҳар ҷо ки хоҳам гузорам ва ҳар ҷо ки хоҳам бо худ барам, дар ин боб касе музоҳими¹ ман нашавад.

Шоҳ гуфт:

— Эй барно, ихтиёр мар турост, ба ҳар ҷое ки хоҳӣ, бигзори ва ба ҳар ҷое ки хоҳӣ, бибарӣ.

Хотам қабул кард.

Дарҳол шоҳ ба тамоми шаҳри худро оинбандӣ карда, муддате чанд рӯз чашне ораста, тую тамошои ачибе кард, маликаи Хуснафрузро ақд карда ба Хотам супурд.

Хотам дар гулистони малика даромада коми дил аз ӯ ҳосил кард.

Муддати се моҳ бо он духтар дар айшу ишрат буд.

Баъд аз ин муддат тамоми саргузашти худ ва ҳикояти

¹ Музоҳим — монёв.

маликаи Хуснбону ва қиссаи шахзода Мунирро дар пеши духтар як-як баён намуд ва гуфт:

— Эй нозанин, акнун шумову падари шумо каминро рухсат фармояд, ки аз паи матлуби хеш ба чониби Чин равам.

Боз гуфт:

— Эй малика, дар вучуди шумо барои ҳамл муоина мекунам, агар писар мутаваллид шавад, номи ӯро Хуррамшоҳ гузоред.

Алқисса, аз каёнӣ шоҳ рухсат гирифта, ба чониби шаҳри Чин равона шуд. Боз хитоб ба чониби малика карда гуфт:

— Эй нозанин, агар зинда монам бо ин роҳ хоҳам омада, саранҷоми кор намуда, авкотро ба хушвак்தи хоҳам гузаронид ва агар дер монам ва ё ба роҳи дигар рафтам, ватани ман шаҳри Яман аст ва ба ин бозубанд номи ҳафт пушти ман мактуб ва мазкур аст. Бояд, ки ин бозубандро нигоҳ дорӣ ва бар бозуи у барбандӣ.

Ин бигуфту ба чониби Чин роҳӣ шуд. Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз муддати мадиде гарди наълайни худро ба дарвозаи шаҳри Чин фуру куфт. Аз дарвозаи Чин даромада пурсид, ки:

— Эй мардумон, маҳаллаи баззозон кадом аст?

Мардумон гуфтанд:

— Фалон чониб аст.

Ҳотам ба маҳаллаи баззозон расида пурсид ки:

— Эй ёрон, ҳавлии Юсуфи бозаргон кадом аст?

Дарҳол аҳли он маҳалла набераҳои Юсуфи бозаргонро хабар доданд, ки аз ҷои дур шахсе омада шумоёнро меурсад. Дарҳол фарзандони бозаргон омада, бо Ҳотам мулоқот карданд ва гуфтанд:

— Эй ҷавони некӯрӯй, бар моён ҷӣ кор дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, ман аз назди ҷадди¹ шумоён Юсуфи бозаргон пайғом овардаам ва ӯ гуфт, ки аз ман розӣ бошанд.

Аз шунидани ин калом ҳама якбора хандаҳо карда гуфтанд:

Эй бародар, магар ту девонаӣ ва ё чизе мадхушӣ хурдаӣ, аз замони мавти ӯ то ба ин замон муддати

¹ Ҷадд — бобо.

мадиде гузашта. Моённо, ки мебинӣ фаръи¹ дуввум ва сейуми уем ва у туро чи гуна пайғом медиҳад?

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, рост мегӯед, ҳеҷ мурда ҳам ба касе пайғому хабар медодааст? Аммо дар ин боб меҳрубонии ҳақ чунин шудааст ва дар ин боб сиррест, филҳақиқат, ҳудои оламиён медонад ва мурдари зинда мебардонад ва зиндари мемиронад, агар бозаргон пайғом намедод, ҷӣ медонистаме шумоённо ва ҳавлии бозаргонро.

Боз гуфт:

— Агар бовар надоред нишони осори уро ба шумоён гуям.

Онҳо гуфтанд:

— Бигӯ, шунавем.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, бозаргон гуфт, даф фалон кунҷи ҳавлӣ хучраест ва он хучра ҳамеша хобгоҳи ман буд ва дар зери он хучра зару ҷавоҳири бисёре дафн карда монда будам ва аз он хонаи зеризаминӣ ва аз зару ҷавоҳири он ҳеҷ аҳаде вокиф нашуда буд ва он зарҳову ҷавохирҳоро аз он ҷо берун оварда ҷаҳор тақсим созад ва як тақсими онро ворисон, ғиранд ва се тақсими онро бинобар ҳалоси ман аз меҳнату аз машаққати охират барои ризои оллоҳ садақаву эҳсон намоёнд, то ман аз укубати қабру охират начот меёфта бошам...

Ва ҳама саргузашти Юсуфи бозаргонро дар назди наберагони у як-як баён намуд.

Ҳамаи онҳо оби дида карда гуфтанд:

— Акнун бовар хоҳем кард, аммо он ҷавохирҳоро бе изни подшоҳ ба даст овардан мушкул аст.

Алқисса, Ҳотамро дар назди подшоҳи Чин бурданд. Ҳотам ҳамаи саргузашти бозаргонро ва васияти уро дар назди подшоҳ як-як баён намуд.

Подшоҳ мутаҳайир шуда фармуд, ки рафта ин қиссан ачибро бояд дид.

Шоҳ бо аркони давлат савор шуда, ба ҳавлии бозаргон даррасид. Дарҳол белдоронро фармуданд, он ҷои мутаайинро кофта ва осору аломати онро дарёфтанд. Боз андак кофта буданд, ки хонаи ачибе баромад ва дари он хонаро кушода диданд, ки он миқдор зару ҷавохир ки ба гуфтан рост намеояд.

¹ Фаръ — насл

танд, ки ин чавон хоҳад буд, ҳарчи гуфт рост баромад, моён ба гуфтан ин чавон ханда карда будем.

Шоҳ ва ҳамаи он мардумон мутаҳайир шуда гуфтанд, ки ин чавон вали хоҳад буд, ҳарчи гуфт рост баромад, моён ба гуфтан ин чавон ханда карда будем.

Алқисса, тамоми ин зарҳову чавоҳирхоро бароварда, чаҳор тақсим карданд ва як тақсими онро ба авлоди ӯ доданд ва се тақсими онро бинобар ҳалосии бозаргон аз уқубати ғуру охират ба масокин¹ ва ба фуқаро² доданд.

Ҳотам чанд рӯзе дар шаҳри Чин истода, баъд аз чанд рӯзе аз шоҳ ва за кадрдонон рухсат гирифта, дар ҳамон роҳе, ки омад буд, даромад.

Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз чанд рӯз ба шаҳри Одилобод даррасид ва бо Каёнишоҳу духтари ӯ мулозимат карда дид, ки малика баъд аз рафтани Ҳотам писари моҳруё аз олами адам ба олами вучуд оварда, номи ӯро Хуррамшоҳ гузоштаанд ва он писарро дар бағал гирифта бӯса аз рӯи ҳамчун моҳаш мекард ва шукри худовандиро ба ҷой меовард ва дар шаҳри Одилобод муддати се моҳ истода, баъд аз се моҳ аз Каёнишоҳу аз духтари ӯ рухсат гирифта, ба роҳи омадан худ равона шуд.

Манзилу мароҳил тай кардан ба ҳамон қабристон расид. Чун рӯз гузашта, шаби ҳабашиналъати зулмонӣ бар сари ҷанг даромад, ҳамаи он мадфунон аз қабрҳои худҳо баромада, бар болои минбарҳо бинишастанд. Дарҳол муваққалон ҷандин гуна таом оварда, дар назди эшон гузоштанд ва Юсуфи бозаргон ҳам дар қатори онҳо нишаста, ба мисли онҳо аз он таомҳо тановул намурад.

Ҳотам пурсид, ки:

— Эй бозаргон, акнун аҳволи ту чӣ гуна аст?

Бозаргон гуфт:

— Эй чавон, офарин бод ба ростиву бар ҳиммати ту, ки ба ваъдаи худ вафо кардӣ ва ин некие, ки дар бораи ман намудӣ ба сабаби он аз уқубати ғуру охират наҷот ёфтам ва аз замоне ки чавоҳирҳову зарҳоро ба масокин садақа карданд, то ба ин дам аз оҳу афғони худ бозмондаам ва обу таоми ман бо аҳли ин қабристон баробар шудааст. Валекин бояд гуфт, ки ҳулаҳо ва хушбӯиҳои эшон аз ман зиёдтар аст, чаро ки эшон дар қайди ҳаёти худ эҳсон карда буданд ва ман ба туфайли

¹ Масокин — мискинон.

² Фуқаро — факирон.

ту ин дараҷаро ёфтаам. Алҳамдулиллоҳ, аз укубатҳо наҷот ёфтам ва роҳати кулӣ маро муяссар шуд.

Чун шаб гузашт, ҳангоми субҳ буд, ки ҳамаи он бузургон ва Юсуфи бозаргон дар қабрҳои худҳо даромаданд.

Ҳотам бо онҳо видоҳ карда, роҳи Ҳуснободро пеш гирифт.

Баъд аз чанд рӯз дар биёбоне расид. Дид, ки пиразане нишаста. Вай аз Ҳотам чизе суол кард. Дарҳол ангуштарини худро бароварда, ба дасти он пиразол дод ва он ангуштарин аз алмос буд. Ҳотам хост, ки аз сарвакти пирзол гузарад. Он пирзол фарёд кард.

Аз зӯри фарёди ӯ заминро замон ва макину макон ҳамчун кураи симоб дар ларза даромада, ҳамон соат аз чапу рост мардумони дуздталъат ва қарақчитаркиб даррасиданд ва ҳамаи онҳо фарзандони он пирзол буданд. Пирзол он ангуштарини алмосро нишон дода гуфт, ки:

— Эй фарзандон, бигиред ин ҷавонро, ки соҳиби мол будааст.

Писарони ӯ ба Ҳотам ҳамроҳ шуда роҳ мерафтанд ва мегуфтанд:

— Ё бузургвор, моён берузгорем, мехоҳем ки бо шумо ҳамроҳ рафта муздурӣ ва мардикорӣ намоем.

Ҳотам гуфт:

— Беҳтар бошад.

Нохост аз таоқуби Ҳотам каманди айёри андохта, сару гардани Ҳотамро банд карда пеш андохта мебуданд. Дар ҷое расида диданд, ки ҷоҳе амики пурофат. Ҳама чизҳои Ҳотамро гирифта ва чанд ханҷар бар бадани ӯ зада дар даруни он ҷоҳ ҳаво доданд.

Ҳамон кулоҳе, ки дар вай мӯҳраи парӣ буд, бар сари Ҳотам монда буд ва Ҳотам аз сари ҷоҳ сарнагун рафта, дар зерин ҷоҳ афтод, баъд аз се рӯз ба ҳуш омада дид, ки кулоҳ бар сараш истода. Аз зерин ҷоҳ хишттахтае гирифта, мӯҳраро бо оби даҳони худ тар карда ва бо он хишт соида, бар захми бадани худ молид. Дарҳол захмҳои бадани ӯ сихат шуда ва бо худ мегуфт: «Он мардон чи коре буд, ки карданд. Агар аз ман зару ҷавохир талаб мекарданд, ман эшонро аз дунё бениёз қардаме, акнун онҳо бар ман мулоқӣ шаванд, чандон молу зар ба эшон бидиҳам, ки дар тамоми умри худҳо аз дунё маътале нақашанд». Дар ҳамин фикр буд, ки хобаш даррабуд ва дар хоби ширин дид, ки марде маҳосинсафед мегӯяд:

«— Эй Хотам, ғамгин мабош, дар ин чо омадани ту бе вачҳ нест ва боиси омадани ту дар ин чо ганчест ниҳода, бигир ҳамаи зарҳову молҳоро. Чун ту дили худро танг ва малул дорӣ, кори худро чи гуна саранҷом диҳӣ?

Хотам гуфт:

— Эй бузург, ба ҳар ҳол шокирам, агар касеро сари ман даркор аст, ба худ саодат медонам».

Чун аз хоб бедор шуд, дар назди худ касеро надид. Шаб гузашт. Чун руз шуд, ду бузурге бар сари ҷох омада гуфтанд:

— Эй Хотам ҳастӣ?

Хотам гуфт:

— Оре, ҳастам.

Он ду азиз дастҳои худҳоро дароз карда гуфтанд:

— Эй Хотам, бигир дасти моёнро.

Дарҳол дасти он азизонро гирифта аз ҷох берун омад ва он азизон ба Хотам мулоқот карда гуфтанд:

— Акнун туро матлаб чист?

Хотам гуфт:

— Эй бузургон, дар зери ин ҷох ганчест.

Онҳо гуфтанд:

— Берун хоҳем баровардан.

Яки онҳо дар ҷох даромада ва яки дигар зарҳоро кашида анбор мекард. Чунончи ба андак фурсат ҳамаи он зарҳоро кашида, аз ҷох берун оварданд.

Хотам гуфт:

— Эй азизон, шумоён аз ин зарҳо чизе бигиред.

Онҳо гуфтанд:

— Эй Хотам, моён ин корро барои худо кардем, на барои дунёву нафси шум.

Ин гуфта ба роҳи омадаи худҳо бадар рафтанд.

Хотам гуфт:

— Он маккорон меомаданд, ин ҳама зарҳову ҷавохирҳоро ба онҳо тақсим мекардам, то он ки бандагони худойро озор надиханд ва пораи зару ҷавохирро дар киси худ андохта равона шуд ва дар ҷили худ мегуфт, ки «илоҳӣ он пирзолро бар ман мулоқӣ гардон».

Порae роҳ рафта буд, дид, ки он пирзол бар сари роҳ нишастааст. Дарҳол мушти зар аз киси худ бароварда, ба он пирзол дод ва он пирзол ба дастури собик овоз кард. Дарҳол он ҳафт тан расида омаданд ва гуфтанд.

— Эй чавонмард, ба кучо меравӣ?

Хотам гуфт:

— Эй бародарон, ман бо шумоён сухане дорам, агар қабул мекунед, гуям ва илло не.

Онҳо гуфтанд:

— Бигуй.

Хотам гуфт:

— Эй чавонон, агар шумоён тавба кунед, минбаъд касеро озор надихед, чандон зару чавохир ба шумоён бидихам, ки ҳафт пушти шумоён хӯрда адо карда натавонад.

Онҳо гуфтанд:

— Эй чавон, моён ин кори бадро аз барои нафси шум ва шиками гурусна мекунем.

Хотам гуфт:

— Қасам хӯред ва ба аҳди худҳо устувор бошед, то зару ганҷ ба шумоён бидихам.

Онҳо гуфтанд:

— Эй чавон, аввал ту он зару чавохирро бар мо бинамоӣ, баъд аз он моёнро тавбаву қасам бидеҳ.

Дархол Хотам дасти онҳоро гирифта бар сари зару чавохир овард, ҳамаи зару чавохирҳоро ба онҳо бинамуд.

Дуздон зару чавохирҳоро дида шод шуданд ва гуфтанд:

— Эй чавон, акнун бигӯ, моёнро ба кадом номи оллоҳ қасам медиҳӣ?

Хотам гуфт:

— Қасам ба он худое ки мову шумоёнро офаридааст ва ӯ яккаву ягона аст, минбаъд ба молу ба чони бандагони ӯ хиёнат устодарози накунед.

Он замон дуздон аз афъоли¹ ношоистаи худҳо тавба карда аз роҳи залолат² баргаштанд.

Хотам пораи зар мувофики харчи роҳи худ гирифта, ҳамаи зару чавохирҳоро ба онҳо супурд ва худ роҳ пеш гирифта равона шуд ва дар айни роҳ гаштан дид, ки як саги гаргини коку лоғар аз парраи³ биёбон забон берун аз даҳон ва ба частухез давон меояд.

Хотам дар дил гуфт: «Корвоне ба ин наздикӣ **фа-ромада**, ва ин саги гаргин аз эшон буда, дар ин биёбон

¹ Афъол — корҳо, кирдорҳо.

² Залолат — гумроҳӣ.

³ Парра — тараф, чониб.

мондааст». Наздик расида дид, ки он саг қариб ба ҳалокат расида меҳоҳад, ки қони ширин ба қонофарин таслим намояд. Раҳме дар дилаш омада, он сагро бар китфи худ бардошт ва аз барои он саг дар тараддуи об шуд. Аз дур сурати деҳае ба назараш бинамуд. Он сагро бардошта, ба қониби деҳа равона шуд. Баъд аз соате ба он деҳа расид.

Мардумони он нони ҷаву дӯғ оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд. Ҳотам нону дӯғро дар пеши он саг биниход. Дарҳол саг нону дӯғро шикамсерӣ бихӯрд.

Ҳотам назар карда дид, ки он саг таркиби хуше, хусни дилкаше пайдо кард. Даст бар пушти сару гардани ӯ мекашид ва мегуфт: «Зиҳи қудрати комилаи ӯ ки ҳар киро ба сурати алоҳидае халқ кардааст». Ногоҳ дасти Ҳотам бар миёнаҳои сари он саг расид. Дид, ки қизи сахте ба монанди шох бар сари он саг маълум мешавад. Нек-нек тааммуқ¹ кард ки як меҳи оҳанин бар сари ӯ задаанд. Дарҳол он меҳро аз сари саг ҷанда гирифт.

Ҳамон замон саг ғалте зада, ба сурати ҷавони соҳибҷамоли хушрӯй шуд. Ҳотаму мардумони он деҳа ҳамма дар ҳайрат шуданд ва ин ҷӣ сир аст гуфта, ҳама хо-муш монданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ҷавон, аз аҳволи худ ба моён чизе бигӯ ва аз ҳақиқати ин кор моёбро огоҳ гардон, ту кистӣ ва номат чист ва аз кучой?

Ҷавон аз қои худ бархост ва дар зерӣ қадами Ҳотам сар монда гуфт:

— Эй бузург, дар бораи мани бечора чунин неки кардед, акнун бидонед ва огоҳ бошед, ки ман аз ҷинси одамам ва ман писари савдогаре будам. Падарам молу зари бисёре сарф карда, маро қадҳудо карда, худ аз дунё дар дори охират рафт ва он ҳама молу матоъ ба тариқаи ирс бар ман расид. Муддате умри худро ба айшу ишрат гузаро намудам. Билохир сармоя ва дастгоҳ камтар шуд. Бинобар он касби падарро ихтиёр намудам. Баъд аз чанд вақт аз тичорат гашта, дар хонаи хеш омадам ва ба ҳоби фароғат муқайид шудам. Аммо зани ман бағоят соҳибҷамол буд.

Ғуломи ҳабашии зархарид ба дари хонаи худ доштам ва зани ман бо он ғуломи ҳабашии девталъат дил

¹ Тааммуқ, қардан — дар фикр фуру рафтан.

дода, ба қасди ҳалоки ман будааст. Дар ҳангоми ҳоб он нобакор вақти худро ғанимат ёфта, ин меҳи тилисмиро бар сари ман фуру кӯфт. Аз ҳоби ширин бедор шуда, худро ба сурати сағ дидам.

Эй азизон, намедонам ин тилисмиро худи он сохта бошад ё ба дигаре сезонида бошад? Аз зӯри дард ва озор гурехта баромадам ва ба ҳар чое ки расидам, сағони шаҳр бегона дида, маро дар миёна гирифтанд ва захмҳои чароҳатҳои бар бадани ман андохтанд. Бинобар он роҳи биёбонро пеш гирифта гурехта меомадам, ки шуморо худро оламиён ба сарвақти ман расонид. Ин ҳама шафқатҳо ва марҳаматҳо дар бораи ман кардед ва он меҳи қодуе будааст, ки аз сари ман қанда гирифтанд.

Ва боз гуфт:

— Эй бузург, ҳақиқати кори ман ва асли муқаддимаи ман ин буд, ки ба шумо арз намудам.

Ҳотам аз шунидани ин суҳан сар фуру карда, дар тафаккур рафт. Баъд аз соате сар бардошта гуфт:

— Эй ҷавон, шаҳри ту дар қучост?

Писари бозаргон гуфт:

— Эй азиз, аз ин ҷой то ба шаҳри ман серӯза роҳ ҳаст ва номи он шаҳро Шаҳри Шӯр мегӯянд.

Ҳотам ба дил гуфт: «Духтари бозаргон ҳам дар ин шаҳр аст, ки ман аз паи ҷавоби саволи ӯ рафта будам» ва ба ӯ гуфт:

— Эй ҷавон, ин меҳро нигоҳ дор, барои дафъи душман ба кори ту хоҳад омад. Ҳангоме, ки дар хонаи худ бирай вақтро ғанимат ёфта, ин меҳро бар сари зани худ бизанӣ, модасағ шавад ва ба сари ғуломи худ бизанӣ, ба сурати нарсасғ шавад.

Алқисса, он ҷавон аз ҷои худ бархоста, бо ҳамроҳии Ҳотам ба ҷониби Шаҳри Шӯр равона шуд.

Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз чанд рӯзе аз дарвозаи он шаҳр дохил шуданд. Он ҷавон Ҳотамро дар хонаи худ бурд. Дарбонон ва мулозимон омада, дар зери қалами ӯ афтоданд ва гуфтанд:

— Эй хидеванд, дар ин муддати чанд рӯз дар қучо будед? Аз ҳарамии мухтарамии шумо мепурсидем, ки хидеванди моён қучо бошанд. Онҳо мегуфтанд, ки муддатест ки барои рафта, ҳеҷ асаре ва нишоне намебошад.

Он ҷавон гуфт:

— Эй ёрон хомуш бошед ва аз ин ваҷҳ напурсед ва касро аз омадани мо воқиф насозед.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем.

Дархол фармуд, ки:

— Эй мулозимон, шамшери буррову тез оварда бар ман бидихед.

Дархол ходимон шамшери тезе оварда, ба дасти он чавон доданд ва шамшерро ба даст гирифта, дар харами хеш даромада буд, ки ҳамаи канизон мавлои худхоро дида, шодикунон меҳостанд, ки бибии худхоро аз ин ҳол вокиф созанд. Он чавон ишорат карда гуфт, ки «Эй канизон, пеш оед».

Ҳамаи онҳо давида омада дар пеши он чавон истода шуданд. Вай гуфт:

— Бибии шумоён дар кучост?

Онҳо гуфтанд:

— Бибӣ бо ҳамроҳии ғуломи ҳабашӣ ба айшу фароғат хобидааст.

Дарвоқеъ дар хонаи зарандуд даромада дид, ки занаш бо ҳамроҳии ғуломи ҳабашӣ ба айшу фароғат хобидааст. Дарҳол он меҳи оҳаниро бар сари зан фуру куфт. Зан ғалте зада, ба сурати модасағ шуд ва бо он шамшери бурро ба сари ғулом зад, ки сараш ҳамчун гуй дар миёни хона дар рақс даромад. Сипас дар пеши Ҳотам баромад ва аз дасти ӯ гирифта оварда, бар болои маснади шоҳона бинишонд ва он маккораро ба сурати сағ ва сари ғуломро оварда, дар пеши Ҳотам гузошт.

Ҳотам сурати ғуломи ҳабаширо дида, дар тааҷҷуб шуд. Ҳотам он меҳро аз сари сағ канда гирифт ва зан ба сурати асли омада, тавбаву тазарруи бисёре карда, дар зерикадами шавҳари худ ғалтида ба мулозимати ӯ гашт.

Алқисса, Ҳотамро чанд рӯз нигоҳ дошта, эъзозу иқром ба ҷой овад. Баъд аз чанд рӯз Ҳотам аз Ҳоҷа Музаффар руҳсат гирифта, ба қорвонсаро дар назди Наими бозаргон омад. Бозаргон аз ҷой худ барҳост, бо Ҳотам мулоқот кард ва гуфт:

— Эй барно, чанд муддатест, ки он овоз ба гуши духтари Ҳорис намерасад.

Ҳотам гуфт:

— Эй бозаргон, аз он овоз ва аз барҳам хӯрдани он хабар овардаам.

Дарҳол ҳарду аз ҷои худҳо барҳостанд ва ба дари қасри он духтар омаданд. Духтар парда дар миён андохта Ҳотамро андарун талабида гуфт:

— Эй, Хотам, аз ҳақиқати он овоз ва аз барҳам хурдани он маро огоҳ гардон.

Хотам ҳамаи кардаву дидан худро як-як баён намуд.

Духтар гуфт:

— Рост гуфти, алҳол он овоз намеояд. Акнун бояд, ки шарти сейуми моро ба ҷо оӣ.

Хотам гуфт:

— Шарти сейум кадом аст?

Духтар гуфт:

— Эй Хотам, бояд, ки рафта муҳраи Моҳпариро гирифта биёӣ.

Дарҳол Хотам аз мулозимати духтар баромада, дар қорвонсаро омад ва бозаргонро видоҳ карда, ба ҷониби биёбон роҳи шуд.

Баъд аз чанд рӯз дар зери дарахте расида бинишаст ва бо худ фикр карда мегуфт: «Ба кучо равам?». Дарзамон ба хотираш расид, ки «дар пеши подшоҳи девон равам ва аз у мақоми Моҳпариро пурсам ва у бояд, ки донад». — Ин бигуфт ва соате аз сари нақб даромада, манзилу мароҳил тай карда, баъди як ҳафта нигоҳ карда дид, ки ба қанори ҳамон биёбон расидааст ва бо он роҳи рафта омадаи худ даромада роҳи шуд.

Баъд аз чанд вақт ба деҳае расид. Девон хабар ёфта омада тавозуи Хотамро ба ҷо оварданд.

Дарҳол омадани Хотамро ба Фурқосшоҳ расониданд. Фурқосшоҳ бо арқони давлат баромада, Хотамро дарёфт қард ва дар оғуши пурҷуши худ қашида аҳвол-пурсӣ менамуд. Дар ҳамон деҳа як шаб таваққуф карда алассабоҳ девон Хотамро бар сари хушро бардошта, ба дари боргоҳи шоҳ расониданд ва бар болои тахти подшоҳӣ бинишонданд ва ҷамеи арқони давлат омада Хотамро мулозимат қарданд. Баъд аз инҳо чандин қисм таом оварда, дар пеши Хотам гузоштанд. Баъд аз фароғи таом шоҳ гуфт:

— Эй бузург, ба кадом сабаб боз ба ин ҷониб қадам ранҷа фармудед?

Хотам гуфт:

— Эй шоҳ, барон муҳраи пари омадаам.

Шоҳ сари худро ҷунбонида дар фикр фуру рафт.

Хотам гуфт:

— Эй шоҳ, муҷиби сар фуру қардан чист?

Шоҳ сари худро бардошта гуфт:

— Эй бародар, он муҳраро аз дасти Моҳпарӣ гирифта аз ҷумлаи маҳолот аст.

Ҳотам гуфт:

— Касе ки маро дар ин ҷо расонидааст, мӯҳраро ба дасти ман хоҳад даровард. Ман донаму Моҳпарӣ.

Шоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, ин хаёло аз сари худ дур кун ва аз баҳри ин кор бигзар.

Ҳотам гуфт:

— Чӣ гуна бигзарам? Бо касе аҳд карда будам, чӣ гуна нукси аҳд намоям?

Нонлоҷ Фурқосшоҳ чанде аз девонро фармуд, ки:

— Ҳотамро ба сарҳадди макони Моҳпарӣ расонед.

Дарҳол чанде аз девон Ҳотамро бардошта, баъд аз як моҳ дар ҳадди мамлакати Моҳпарӣ расониданд.

Девон гуфтанд:

— Эй азиз, аз ин кӯҳ он тараф тааллуқ ба Моҳпарӣ дорад ва моёро аз ин ҳадд пеш рафтан тоқат нест.— Ин гуфта ҳамаи девон аз он ҷо бозгаштанд.

Ҳотам аз девон ҷудо шуда, ба сарҳади мамлакати доманай кӯҳе расида дид, ки он кӯҳ сар ба фалак кашида ва бар болои он кӯҳ ҷамоае аз паризодон истодаанд ва мегуфтанд, ки «одамизоди хомтамаъ ба ин ҷониб меояд ва касди баромадани ин кӯҳ дорад». Дарҳол ҳамаи эшон аз кӯҳ фуруд омада Ҳотамро гирифта бар болои он кӯҳ бурда, ба ғулу занҷир дасту гарданаширо банду мустаҳкам намуданд ва гуфтанд:

— Эй махлуқ, аз кучо омадӣ ва ба кучо меравӣ ва туро дар ин мақом кӣ овард ва чӣ матлаб дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Маро дар ин ҷо худо овард ва ман аз Шаҳри Шӯр омадам.

Паризодон гуфтанд:

— Магар туро духтари Ҳорис фиристодааст ва ўро рағбати мӯҳраи Моҳпарист?

Ҳотам дар дили худ гуфт: «Агар гӯям, барои мӯҳра омадаам, зинда нахоҳанд гузошт. Беҳтар он ки хомӯш бошам». Ҳотам ҳеч нагуфт.

Паризодон машварат карда гуфтанд:

— Ин одамизодро дар оташ андозем.

Ҳотам мӯҳраи паризодро дар даҳони худ гирифта, муддати се рӯз дар даруни оташ истод.

Паризодон хотири худро ҷамъ карда, ба ҳар тараф рафтанд.

Баъд аз се рӯз Ҳотам аз он оташ берун омад.

Паризодон диданд, ки он одамизод дар оташ насух-

та ва зинда берун омадааст. Дарҳол ўро дар зери санги азиме ниҳоданд. То се рӯзи дигар Ҳотам дар зери он санг буд. Баъд аз се рӯз аз зери санг берун омад.

Паризодон диданд, ки одамизод дар зери он санг намурдааст, дарҳол бурда, ба дарёи Кулзум андохтанд ва худҳо бозгаштанд.

Ҳотам ба оби он дарё ғутазанон мерафт. Қазоро наҳанги азиме аз зери дарё расида, Ҳотамро дар коми худ кашид. Ҳотам дар пешгоҳи шиками наҳанг мадҳуш шуда афтод.

Баъд аз соате ба ҳуш омада, дар шиками он наҳанг давидан гирифт ва дилу чигари наҳангро помол карда, рӯдаҳои ўро фурӯ кӯфт. Аз ин ҳаракату давидани Ҳотам шиками моҳӣ ба дард омада худро дар хушкӣ гирифт. Билохир бетоқат шуда, Ҳотамро аз шиками худ берун андохт.

Ҳотам мурдавор аз коми наҳанг дар даруни лои бисёр афтод. Баъд аз соате ба ҳуш омада, аз ҷои худ бархост ва ба канорае равона шуд. Чанд кадам роҳ рафта буд, ки заъф ва гуруснагӣ ғолиб омада, дар даруни тӯдаи реге афтод ва ба ҳар сӯ назар мекард. Ногоҳ хайле¹ аз паризодон ба сарвакти ӯ расида пурсиданд, ки:

— Эй чавон, туро дар ин мақом кӣ овард.

Ҳотам гуфт:

— Маро дар ин мақом ҳудои карим овард. Муддати мадидест, ки маро наҳанг дар коми ҳуд кашида ва ду рӯз аст ки аз шиками худ маро дар ин макон андохтааст. Агар шумоёнро тавфиқ бошад, чизе хӯрданӣ бар ман бидиҳед ва маро аз меҳнати гуруснагӣ халос намоед. Имруз ҳафт рӯз аст, ки дар батни наҳанг гуруснаву бетӯъмае ҷой гирифта будам. Алҳол маро тоқати гаштан нест.

Паризодон гуфтанд:

— Эй одами хомтамаи саргардон, чи гуна обу таом бар ту бидиҳем, ки подшоҳи моён ҳукм кардааст: «Агар одаме ё деве дар ин маконҳо биёяд, гирифта ўро бикушед ва ё дар пеши ман биёред». Алҳол ту дар ин макон омадаӣ ва туро ба қатл хоҳем расонд.

Ин гуфта хоистанд, ки Ҳотамро пора-пора созанд. Яке аз эшонро раҳм бар ҳоли Ҳотам омада гуфт:

— Эй паризодон, моён кучову шоҳ куча. Ин бечора ба чандин машаққат аз шиками моҳӣ берун омада ва аз чинси одамист. Ин фиркаро ҳудои оламиён аз моён ша-рифтар офаридааст. Биёед ин мазлумро дар макони худ-

¹ Хайл — гуруҳ, тӯда.

хо барем ва чанди руз парвариш намоем. Баъд аз он ба хизмати Мохпарӣ расонем.

Дар ин гуфтугӯ буданд, яке аз мулозимони Ҳуснопариро гузор ба сарвакти Ҳотам афтод. Дарҳол рафта ба мулозимати Ҳуснопарӣ гуфт:

— Эй нозанини чаҳон, дар ин мамлакат одамизоде омада, осори шохӣ аз чини ӯ хувайдо. Рӯй ба мисли офтоби ховар ва он одамизодро ниғаҳбонони Қулзум дастгир кардаанд.

Аз шунидани ин хабари дилсӯз Ҳуснопариро шодӣ ҳосил шуд. Ҳамеша дар дили худ дидани одамизодро орзу мекард.

Ҳуснопарӣ духтари Муншопарӣ буд ва Муншопарӣ яке аз нӯкарони Мохпарӣ буд.

Алқисса, Ҳуснопарӣ ба мулозимони худ гуфт:

— Эй ёрон, ман ҳамеша дар орзуи дидани одамизодам.

Онҳо гуфтанд:

— Эй чаҳонорой, албатта дарроҳ рафта вайро бояд дид.

Ҳуснопарӣ гуфт:

— Аз хона берун шудани ман маҳол аст.

Онҳо гуфтанд:

— Ба баҳонаи сайру шикор аз падару модар рухсат гирифта хоҳед рафтан.

Алқисса, Ҳуснопарӣ аз падару модар рухсат гирифта, ба баҳонаи шикор ба ҷониби Ҳотам равона шуд. Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз се руз ба канори дарёи Қулзум расиданд ва диданд, ки лашкари бекарон ба канораи дарё фуруд омада. Дарҳол яке аз мулозимони худро фармуд, ки:

— Рафта аз ин лашкариён хабар гир, ки инҳо киёнанд.

Он мулозим омада ба таҳқиқ дид, ки ниғаҳбонони дарёи Қулзум як одамизодро дар миёна гирифта нишастаанд. Дарҳол гашта омада, ҳамаи дидагӣҳои худро баён кард ва гуфт:

— Ёро ниғаҳбонони Қулзум дар назди Мохпарӣ мебаранд ва дар бобати ҳусну чамол дар ин олам назир надорад.

Аз ин таърифи мулозим Ҳуснопарӣ ба сад дил ошику нигарони Ҳотам шуд ва ба мулозимони худ гуфт:

— Ин одамизодро ба кадом тадбир дида мешавад?

Паризодон гуфтанд:

— Эй фитнаангези олам, чун шаб шавад, ҳамаи ни-

гахбонони Кулзум ба хоби фароғат муқайид хоҳанд шуд. Ба ҳангоми хоби эшон ин одамизодро ба дуздӣ хоҳем овард.

Аз ин гуфтори паризодон Ҳуснопарӣ хушвакт шуда, ба ҷониби бӯстони худ равона шуд. Ба қадри як санг роҳ аз ҷаҳорбоғи худ ин ҷониб нузул фармуда, мунтазири шаб шуда истод. Чун рӯз гузашта, шаб бар сари чанг даромад, мулозимони худро талабида гуфт, ки:

— Рафта он одамизодро гирифта биёред.

Чанде аз айёрон байни замину осмон парвоз карда, истоданд. Ҳангоме ки ниғаҳбонони Кулзумро хоб даррабуд, дар он вақт айёрон доруи мадхушӣ дар димоғи Ҳотам заданд. Ҳотам ҳамчун мурда сарнагун афтод. Дарҳол кулӯла карда ва ба пардаи гилеми худ печонида, ба пушти худҳо бардоштанд. Манзилу мароҳил тай карда оварда, дар пеши Ҳуснопарӣ гузоштанд.

Дарҳол пардаи гилемро кушода, бар рӯи Ҳотам нигоҳе карда дид, ки рӯй ба мисли панҷаи офтоб. Тири зарандуди уқобпаре аз камонхонаи Ҳотам часта, дар сандуки сини Ҳуснопарӣ зад, ки то пару пайкон ва пеши синон дар ҷигараш ғарқ гардид.

Ҳуснопарӣ дарҳол мадхуш шуда афтод. Ҳамон замон мулозимон хушбӯи оварда дар димоғаш доштанд, дарҳол ба хуш омад ва гуфт:

— Дорун ҳикмат ба димоғи одамизод дошта ба хуш биёред.

Дарҳол хизматгорон ҳамчунон карданд. Ҳотам чашм кушода дид, ки боғи ачибе ва ӯ дар миёни як ҷамоа занони соҳибҷамол истодааст. Аз паризодон пурсид:

— Шумоён кистед ва маро дар ин мақом кӣ овард?

Ҳуснопарӣ гуфт:

— Ин боғ азони Муншопарист ва ман духтари уям ва номи ман Ҳуснопарист. Чун овозаи ту ба гуши ман расид, маро орзуи дидани рӯи ту ғолиб омад. Билохир аз дасти он ҷамоаи паризодон туро дуздаида дар ин мақом овардем.

Ҳотам гуфт:

— Боиси дуздаида овардан чист? Ин кори шумоён мӯчиби таъхири кори ман хоҳад шуд.

Ҳуснопарӣ гуфт:

— Туро чӣ кор буд?

Ҳотам гуфт:

— Эй парӣ, ман барои мӯҳраи Мохпарӣ омада будам.

Хуснопарӣ гуфт:

— Эй барно, муҳраро аз дасти Моҳпарӣ гирифтани маҳол аст. Акнун туро дида ошику мубталои рӯи ту шудам.

Ҳотам гуфт:

— Муҳраро аз дасти Моҳпарӣ хоҳам гирифт ва муроди ту аз ман ҳосил нахоҳад шуд.

Парӣ гуфт:

— Агар муроди маро ҳосил сози, муҳраро ман хоҳам ба ту гирифта додан.

Ҳотам гуфт:

— Чӣ гуна ба даст меорӣ?

Парӣ гуфт:

— Ба хотири ту саъй хоҳам намуд, хотири худро чамъ дор.

Алқисса, Ҳотамро дар он боғ нигоҳ дошта рӯзу шаб ба айшу ишрат гузаро менамуд.

* * *

Акнун чанд калима аз паризодон шунавед:

Посе аз шаб гузашта буд, ки бедор шуда диданд, Ҳотам дар миёнаи эшон нест. Дар ин боб мутаҳайир шуда, ба ҳар тараф медавиданд, аз ҳеҷ ҷо чизе ва асаре наёфтанд. Мутафаккир шуда, ба якдигар мегуфтанд, ки кадоме аз парӣён дида ва мубталои рӯи ӯ шуда, дуздада бурдааст. Агар подшоҳ аз ин кирдори бади он воқиф шавад пуст аз косахонаи сараш хоҳад канд. Ба якдигар гуфтанд:

— Акнун маслиҳат чист?

Баъзеи онҳо гуфтанд:

— Ҳафт иқлим тараддуд бояд кард, шояд, ки аз ягон ҷой дараку нишон аз вай ёфта шавад.

Дар ин ҳин хабари ба даст афтодани Ҳотамро ба Моҳпарӣ расонида буданд, ки ниғаҳбонони Қулзум одамизодеро гирифта меоваранд.

Аммо ниғаҳбонон тамомии оламро тараддуд карда мегаштанд ва аз ҳеҷ ҷо асару нишони Ҳотамро намеёфтанд.

Алқисса, дар ин боб муддати як моҳ гузашт.

Рӯзе аз рӯзҳо Моҳпарӣ ба аркони давлати худ гуфт:

— Эй мулозимон, ниғаҳбонони Қулзум одамизодро чаро наёварданд? Бояд, ки яке аз шумоён рафта хабари ӯро биёред.

Дарҳол яке аз парӣён парвоз карда, ба лаби дарёи Қулзум расида пурсид, ки:

— Эй ниғаҳбонон, одамизодро гирифта чӣ кардед? Онҳо гуфтанд:

— Муддатест, ки уро бо ҳамроҳии як фирқае аз парӣён ба хизмати шоҳи олампаҳо фиристодаем.

Ин гуфта ҳамаи нигоҳбонон аз ғазаби подшоҳ тарсида мутаҳайир шуданд ва он қосид гашта омада, ба хизмати шоҳ ҳамаи аҳволро арза намуд.

Моҳпарӣ дар ғазаб шуда гуфт:

— Эй ходимон, бояд, ки чанде аз шумоён рафта он одамизодро бо парӣён, ки ба ӯ ҳамроҳ бошанд, гирифта биёред, то маълум шавад, ки он ҳаромзодагон одамизодро ба кучо бурдаанд ва чӣ кардаанд!

Паризодон «фармонбардорем» гуфта миёни осмону замин дар парвоз даромаданд. Тамомии атрофи оламо мекофтанд. Ногоҳ гузори хайле аз парӣён дар боғи Муншопарӣ афтод. Диданд, ки овози суруду нағман ҷанг меояд.

Алқисса, аз як ғушаи он боғ нигоҳе карда диданд, ки духтари Муншопарӣ даст ба даст, гардан ба гардани одамизодро гирифта, хиромон-хиромон масти бодаи ноб меҳоҳад, ки аз боғ баромада, қасби ҳавои биёбон кунад.

Ҳамаи онҳо ин ҳолро дида, ба якдигар гуфтанд, ки «дасти одамизодро духтари Муншопарӣ гирифта гаштааст». Алқисса, мулозимони Моҳпарӣ дар назди хизматгори Ҳуснопарӣ омаданд ва гуфтанд:

— Эй парӣён, моён одамизодро гирифта, ба хизмати шоҳ мебурдем. Дар арзи роҳ маликаи шумоён моёнро дар ҳоб дида, ин одамизодро дуздида овардааст. Бояд, ки ин одамизодро оварда бар моён бисупоред ва илло умед аз ҳаёти худҳо барканед чаро ки аз ин кори шумоён ғазаб бар сари шоҳ муставлӣ¹ шудааст.

Мулозимони Ҳуснопарӣ омада гуфтанд:

— Эй малика, огоҳ бош, ҳамон паризодон, ки аз дасти онҳо одамизодро дуздида оварда будем, филҳол хабар ёфта омадаанд ва ин одамизодро талаб мекунанд ва меғунанд, ки ин одамизодро ба ҳубӣ ҷавоб бидиҳед ва илло ҳамаи шумоёнро ба амри шоҳи олиҷоҳ ба қатл хоҳем расонид ва ин ҳама мақолиҳои шумоёнро харобу нобуд хоҳем гардонид. Муншопариро бо ҷамъи авлодонаш дар пеши шоҳ бурда хоҳем кушонид.

Чун Ҳуснопарӣ ин хабарро шунид, дар ғазаб шуд ва гуфт:

¹ Муставлӣ — ғолиб.

— Эй хочибон, бизанед ин нобакоронро, ки дар бистаргоҳи ман ба дуздӣ омадаанд.

Ҳочибон дарҳол шашпархову чӯбҳо ба дасти худҳо гирифта хез карда буданд, ки ҳамаи онҳо гурехта, яке аз эшон ба даст афтод ва ин бечораро чунон куфтанд, ки аз зӯри чӯбу шашпар худро ба монанди мурда ғохта, бар замин афтод.

Ҳуснопарӣ фармуд, ки:

— Эй ходимон, мурдаи ин нобакорро аз ин боғ берун андозед!

Мулозимон ҳасади он бечораро аз боғ берун андохтанд. Баъд аз соате ба худ омада дид, ки ҳеҷ кадом аз парӣён дар назди ӯ не. Вактро ғанимат дониста, фарёдкунон ва гириёну нолон ба дари боргоҳи шоҳ расид.

Шоҳ пурсид, ки:

— Эй мулозимон, ин додхоҳ кист?

Дарҳол чанде аз дарбонон он бечораро дар назди шоҳ оварданд.

Шоҳ пурсид қи:

— Эй мазлум, туро ки ранҷонид ва аз дасти кӣ ин ҳама фарёду иола мекуни ва рӯйҳои худро чаро сиёҳ кардай?

Он парӣ гуфт:

— Ё қиблаи олам, аз дасти духтари Муншопарӣ ин ҳама нолаву фарёд мекунам.

Шоҳ гуфт:

— Сабаби ранҷонидани ӯ чист?

Он парӣ гуфт:

— Эй шоҳ, ман аз ҳамон париёнам, ки одамизодро гирифта, ба хизмати шумо меовардем. Дарарзирох мулозими Ҳуснопарӣ он одамизодро дуздида, дар назди Ҳуснопарӣ бурдаанд. Ҳамаи моён дар тараддуди ёфтани ӯ будем. Қазоро гузори ман бар сари боғи Ҳуснопарӣ афтод. Ба рӯи ҳаво овози суруду нағма аз замин бар гуши ман расид ва аз канораи он боғ назар карда дидам, ки дар даруни боғ Ҳуснопарӣ масти шароби ноб он одамизодро гирифта сайркунон мегардад ва ба мулозими ӯ гуфтам, ки Ҳуснопарӣ ин одамизодро ба ман бидиҳад, ман онро ба хизмати шоҳ мебарам. Аз ин гуфтори ман дар ғазаб шуд ва мулозими ӯ маро зарбу ситами бисёре карда, ҳамчун мурда гардониданд. Акнун, эй шоҳи олам-паноҳ, шумо соҳибхитиёред.

Аз ин гуфтори парӣ шоҳ дар ғазаб даромада фармуд ки:

— Эй Мухайёпарӣ! Бо сӣ ҳазор лашкари ороставу чаррор рафта Муншопариро бо зану фарзандону мулозимонаш дасту гардан баста, бо ҳамроҳии он одамизод дар назди ман биёри!

Дарҳол Мухайё аз ҷои худ бархост ва одобу таслимоти шоҳро ба ҷо оварда, бо сӣ ҳазор лашкари ороставу чаррор ба тарафи Муншопарӣ равона шуд. Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз чанд рӯз ба мақоми Муншопарӣ расид.

Муншопарӣ ин ҳама лашкарро дида, мутаҳайир шуд ва гуфт: «Мӯчиби ғазаб кардани шоҳ бар ман чӣ бошад, ки бо ин ҳама лашкар Мухайёро ба сари ман фиристода?»..Ин бигуфту бо муқаррабони худ баромада дар назди Мухайё расид ва бо ӯ мулозимат карда гуфт:

— Эй Мухайё, сабаби омадани ту дар ин мақом чист? Мухайё гуфт:

— Эй Муншо, духтари ту одамизодро аз дасти мулозимони шоҳ дуздида оварда, ниғаҳбонони Қулзумро зарбу ситами бисёре кардааст.

Муншо гуфт:

— Эй Мухайё, маро аз ин ҳодиса ҳеҷ хабаре ва огоҳе нест, бозрафта аз модари ӯ пурсам.

Дарҳол дар пеши зани худ рафта гуфт:

— Эй нобакор, духтар дар кучост?!

Зани ӯ гуфт:

— Аз он рӯзе ки аз мову ту руҳсат гирифта рафта буд, муддати се моҳ мешавад, ки ҳануз наёмадааст.

ӯ дар ғазаб шуда гуфт, ки:

— Эй гесубурида, духтари ту одамизодро аз дасти ниғаҳбонони Қулзум дуздида овардааст, шоҳ шунда ғазаб кардааст!

Аз шунидани ин калом рангу рӯи модари Хуснопарӣ зард шуда, ба заъфарон мубаддал гашт ва ба ҷониби боғ равона шуд. Аз дари боғ даромада дид, ки духтар масту бепарво дар айшу ишрат машғул шуда, бо ҳамроҳии Хотам нишастааст. Модараш давида омада ҳарду мушти худро гиреҳ карда, бар сари духтар зад ва гуфт:

— Эй нобакор, падару модаратро харобу бадном карди. Шоҳ барои ин одамизод Мухайёро бо сӣ ҳазор лашкар бар сари моён фиристодааст!

Аз шунидани ин каломи бесаранҷом рангу рӯи Хуснопарӣ ба монанди гули заъфарон зард шуд, наздик буд, ки ҷони ширин ба ҷонофарин таслим намояд.

Дарҳол модари ӯ духтарро бо ҳамроҳии Ҳотам гирифта, дар хонаи худ овард. **Муҳайёпарӣ** ва Муншопарӣ ва зани ӯ духтарро бо Ҳотам гирифта ба мулозимати шоҳ равона шуданд.

Қатъи манзилу тайи мароҳил намуда, баъд аз чанд вақт ба дари боргоҳи шоҳ даррасиданд.

Дарҳол Муҳайё ба мулозимати шоҳ даромада ба арз расонид, ки:

— Эй шоҳ, инак, Муншоро бо ҳамроҳии зану духтари ӯ ва одамизодро овардам.

Шоҳ гуфт:

— Дарҳол, ҳозир созед!

Мулозимон Муншопариро гирифта дар пеши ӯ оварданд. Муншо одоби шоҳона ба ҷо оварда қадамбӯсӣ карда истод. Баъд аз соате Муншо ба арз расонид, ки:

— Эй муттақои ғарибон ва эй фарёдраси бечорагон, бандаро аз ин вачҳ ҳеҷ чизе ва иттиҳое набуд. Банда фармонбардорам. Чун моро бандагӣ ва хизмати шоҳи олампаҳо мусаллам аст, мулозим рафтан ҳамон бо зану фарзанду тобеон ба хизмат омадем. Ҳарчи ба хоҳири мубораки шоҳи олампаҳо мерасад, бандаро ҳеҷ ҳуҷҷат нест. Могу чону кабил фидои кудуми шоҳи олиҷоҳ аст.

Шоҳ гуфт:

— Эй Муншо, ҳамаи кардаҳои туро муоф¹ кардам ва аз ҷамеи тақсироти шумоён даргузаштам — ва фармуд:

— Одамизодро биёред!

Дарҳол Ҳотамро дар назди шоҳ оварданд. Шоҳ ба ҷониби Ҳотам нигоҳе карда дид, ки аҷоиб одамизоде: рӯй ба монанди офтоби ҳовар, аз шаъшааи ҷамолаш олами зулмонӣ мунаввар, дар синии бисту дусолағӣ, акнун хати райҳонӣ ба гирди орази чун моҳаш дамида. Дар дил гуфт, ки «ҳақ ба ҷониби духтари Муншо будааст, ки ошику фирефтаи ҷамоли ин шуда, аз сари ору номус гузаштааст». — Ин гуфта Ҳотамро дар назди худ талабида биншонд ва гуфт:

— Эй одамизод, ба кадом сабаб дар ин мамлакати мо афтодай? Аз саргузашти худ ба ман чизе бигӯ.

Ҳотам гуфт:

— Авсофи шумову аҷоиботи мамлакати шуморо аз Фурқосшоҳ шунида будам. Орзуи дидани ҷамоли шумо бар ман ғолиб шуд. Бинобар он худро ба ҳазор машаққат дар ин ҷо расонидам.

¹ *Муоф* — афв.

Шоҳ гуфт:

— Эй барно, туро дар ҳадди мулки мо кӣ расонид?

Ҳотам гуфт:

— Нӯкарони **Фурқосшоҳ**.

Моҳпарӣ бозгуфт:

— Эй одамі ҳеҷ медонӣ ки дар миёни бани одам табиби ҳозиқу доно ҳаст ё не?

Ҳотам гуфт:

— Шоҳро бо ҳақим чӣ кор? Магар миёни парӣён ҳақими донову ҳозиқ камтар аст?

Шоҳ гуфт:

— Шарофату қаромат ва доноиро ҳудо бар чинси одамі арзонӣ фармудааст ва аз одамі донотар синфе дар миёнаи махлуқот нест, чунончи деу париву чинро дар қайди тасхири худ мекунад.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, аз ин пурсидан матлаб чист?

Шоҳ гуфт:

— Эй одамі, дар тамомии ҳашаму шавкати худ маро як писарест, дар ҳусну ҷамол бебадал. Аммо дар ҷашми ӯ обила пайдо шуда, ҷашмҳои ӯ аз дидан бозмондааст ва ба ҳеҷ илоҷ ҷашмҳои ӯ кушода намешавад.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, агар шаҳзодаро ҷашм кушода шавад, бар банда чӣ инъом хоҳанд кард?

Шоҳ гуфт:

— Эй азиз, ҳарчи ту хоҳӣ онро бидиҳам.

Ҳотам гуфт:

— Ба шарте ки аҳду паймон кунанд ва аз қавли худ нагарданд, иншооллоҳ ман ӯро илоҷ хоҳам кард.

Дарҳол шоҳ даст дароз карда дасти Ҳотамро бигирӣфт ва гуфт:

— Агар ман аз қавли худ баргардам ба ҳудои оламиён банда набуда бошам ва ҳудои таоло аз ман безор бошад ва ман аз ҷумлаи иблисон бошам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, фардо дар илоҷи ӯ хоҳам кӯшид.

Чун шаб гузашт, алассабоҳ шаҳзодаро оварда бар болои тахт бинишонданд.

Дарҳол Ҳотам мӯҳраи паризодро аз ҷайби худ баровард ва ба луоби даҳони худ соида, ба ҷашмҳои шаҳзода молид. Баъд аз як рӯз обила аз ҷашмҳои шаҳзода дур шуда аз омоси он ҳеҷ асаре боқӣ намонд.

Аммо нур ба чашмҳои шахзода пайдо нашуд, ки чизеро бубинад.

Шоҳ гуфт:

— Эй инсони некӯкор, чашмҳои шахзода сиҳат ёфта, омоси обила аз чашмҳои ӯ дур шуд, аммо чизеро намебинад.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, дар пардаи зулмот дарахтест ва он дарахтро нуррез мегуяд. Агар як катран об аз он дарахт оварда, дар чаши шахзода чаконем, чашмҳои шахзода равшану мунаввар хоҳанд шуд.

Шоҳ гуфт:

— Эй париён, касе дар миёни шумоён бошад, ки ин хизматро ба ҷо орад?

Ҳамаи париён сар дар пеш андохта гуфтанд:

— Эй шоҳ ҳеҷ кадоми моёро ҳадди он нест, ки рафта аз он дарахт катрани об биёрем. Бинобар он ки роҳ зиёда пурхатар аст ва нармадегон дар роҳи он хобидаанд, ки оламо зеру забар мекунад ва бӯи онҳо ба димоғи ҳар ҷондоре бирасад, аз хуш беҳуш мешавад.

Ҳуснопарӣ ба монанди бандиён дар гушае истода буд. Дид, ки ҳамаи париён аз овардани оби дарахти нуррез очиз омаданд, дарҳол дар пеши тахти шоҳ омада истода шуд ва гуфт:

— Эй шоҳ, агар аз тақсироти ин шикаста даргузаранд ва ин одамизодро ба ин камина бахшанд, рафта об аз пардаи зулмот хоҳам овард.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳусно, агар ин хизматро ба ҷо оӣ аз тамоми хатоҳову тақсироти ту даргузаштам ва он сарҳадро ба падару ба модари ту бахшидам, аммо ихтиёри одамизод бар ман нест ва худӣ ӯ мухтор аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, агар ӯ дар тамоми умр маро дар назди худ нигоҳ дорад, маро қавли ӯ дуруст нест. Аммо дар ҳузури шоҳ аҳдӯ паймон намоям, ки ихтиёр ба дасти ман бошад, хоҳ биистам ва хоҳе биривам.

Ҳуснопарӣ гуфт:

— Маро бо ту кори дигар нест, меҳоҳам, ки чанд рӯзе дар сӯхбати ман бошӣ, тӯро серии борағбат бубинам ва ҷои худро бо ман бинамой, ҳар гоҳе ки хоҳам, ба хизмати ту бирасам ва аз ман рӯй нагардонӣ ва боқӣ ихтиёр мар тӯро.

Ҳотам гуфт:

— Эй Ҳусно, ин ҳама суҳанҳои ту мақбули ман шуд. Бояд, ки рафта об аз он дарахт биёри.

Ҳуснопарӣ аз завки Ҳотам бо ҳамроҳии ҳафт ҳазор парӣ ба ҷониби пардаи зулмот равона шуд. Дар аснои роҳ ҳаман парӣён аз тарси девон аз Ҳуснопарӣ як-як чуда шуда монданд. Ҳуди ӯ яккаву танҳо дар миёни замин у осмон муддати чихил шабу рӯз дар парвоз буд.

Алқисса, баъд аз чихил шабу рӯз дохили пардаи зулмот шуда дид, ки дарахти азиме сар ба фалак кашида ва катра-катра об аз танани он мерезад. Шишаеро аз бағали дилсӯзи худ бароварда, дар баробари он об дошта буд, ки баъд аз лаҳзае он шиша аз он об пур шуд. Дарҳони шишаро мустаҳкам карда, дар бағал андохта, дар парвоз даромад.

Деви Ҳалқос, ки бо дувоздаҳ ҳазор дев ниғаҳбони он дарахт буд, аз ин кардаву кирдори Ҳуснопарӣ хабардор шуда дид, ки паризоде об аз дарахти нуррез бурда истодааст. Дарҳол бо дувоздаҳ ҳазор дев аз тақуби Ҳуснопарӣ пеш карда меҳост, ки расида Ҳуснопариро дастгир созад.

Ҳуснопарӣ дар гурез шуд.

Алқисса, девон микдори ҷаҳор фарсанг роҳ пеш карда расида натавонистанд ва аз рӯи ночорӣ аз он ҷо бозгаштанд.

Ҳуснопарӣ баъд аз чихил рӯз ба хизмати шох ва Ҳотам худро расонид ва ҳаман саргузашти худро як-як баён намуда, шишани обро дар пеши подшоҳ гузошт.

Шох Ҳуснопариро дар канор гирифта навозиш кард, аз ҷумлаи муқаррабон ва хосони худ гардонид. Дарҳол шишани обро ба дасти Ҳотам дод. Ҳотам муҳраро бо он оби шиша соида, дар ҷашми шахзода кашид ва муддати ҳафт рӯз ҷашми шахзодаро баста монд. Баъд аз ҳафт рӯз кушода диданд, ки ба сабаби он муҳра ва он об ҷашми шахзода равшану мунаввар гаштааст, гӯе ки аз модар нав таваллуд шуда бошад.

Дарҳол шахзода рӯи падару модарро бидид ва аз ҷои худ бархост ва дар зери қадами падару модар афтода заминбӯсӣ кард.

Шох шаҳри худро оинбандӣ фармуд. Мулозимон ба фармоиши шох шаҳро оинбандӣ карданд.

Моҳпарӣ аз қаламрави худ тамоми паризодонро талабида ва ҷашни аҷибе орошта, ба аркони давлати худ

фармуд, ки минбаъд одамизоде дар ин мамлакат ояд, ҳеҷ аҳадеро бо ӯ коре набошад ва ҳар орзуе дар дили ӯ бошад, бигӯяд, уро хизмат кунанд.

Муддати чихил рӯз ба рӯи Ҳотам чашне ораста, хуш-хол гардонид. Баъд аз фароғи сӯхбат чандон зару ҷаво-хири беқиёс оварда дар назди Ҳотам гузоштанд, ки ба ҳисоб рост намеояд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ ин зару ҷавохирҳо маро чӣ кор ояд. Ма-гар маро ба кор ояд дар он вақт ки ба ҳадди хоки Фур-қос расонида бидиҳанд ва Фурқосшоҳ ин зарҳову ҷаво-хирҳоро ба макони ман хоҳад расонид.

Мохпарӣ мулозимони худро фармуд, ки ҳаргоҳ ода-мизод ба ҷониби ватани худ ирода орад, бояд шумоён ин ҳама зару ҷавохирҳоро то ба ҳадди мулки Фурқосшоҳ расонида бидиҳед.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Ҳотам боз гуфт:

— Эй шоҳ, ин ҳама зару ҷавохирро ба завқи худ мар-ҳамат кардед ва он аҳду паймоне ки карда будед дар ку-ҷо шуд?

Шоҳ гуфт:

— Ҳар чӣ муроди ту бошад, ба он расонам.

Ҳотам гуфт:

— Мӯҳрае дар дасти туст, ба ман марҳамат намоӣ.

Подшоҳ сари худро дар пеш афканда, баъд аз соате сар бардошта гуфт:

— Магар ин мӯҳраро духтари Ҳориси бозаргон тала-бидааст?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ман низ бо он духтар аҳду паймон карда будам.

Дарҳол мӯҳраро аз дасти худ бароварда, ба Ҳотам дод ва гуфт:

— Эй азиз, агар ин мӯҳраро ба духтари бозаргон би-дихӣ, ба дасти ӯ нахоҳем гузошт.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ бигузор то ҳангоме ки ошиқи толиб ба му-роди худ расида, мақсуд ба даст орад.

Шоҳ гуфт:

— Ошиқи ӯ кист?

Ҳотам ҳақиқати Наими бозаргонро дар назди шоҳ як-як баён намуд.

Шоҳ мутааҷчиб шуда гуфт:

— Ту ошиқи ӯ нестӣ?

Ҳотам гуфт:

— Не, ин ҳама корхоро аз барои ӯ кардаам.

Шоҳ гуфт:

— Эй бузурги асил, номи ту чист?

Ҳотам гуфт:

— Номи ман Ҳотам бинни Тай, подшоҳзодаи Яма-
нам.

Шоҳ ба таҳқиқ номи Ҳотамро шунида, бо узри бис-
ёре гуфт, ки агар тақсире аз ман гузашта бошад, даргу-
зарӣ ва маоф намоӣ.

Ҳотам мӯҳраро ба бозӯи худ барбаст.

Ҳамин ки мӯҳраро ба даст гирифта буд, ганҷҳои зе-
ри заминӣ ва рӯи заминӣ ҳама ба назараш бинамуд.

Алкисса, Ҳотам аз шоҳ рухсат гирифта, ба ҷониби дух-
тар равона шуд.

Шоҳ бо аркони давлат миқдори се манзил роҳ бо Ҳо-
там ҳамроҳӣ кард.

Баъд аз он мулозимонро фармуд ва гуфт:

— Эй мулозимон, ин ҳама зару ҷавохирро бардошта,
ин бузургро ба ҳадди мулки Фурқос расонед ва дар айни
гаштан ба ин ҷониб хати расад аз ин одамитод гирифта
биёред.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем.

Ин бигуфта шоҳ бо Ҳотам видоъ намуда, ба ҷониби
боргоҳи худ бозгашт.

Ҳотам бо Ҳуснопарӣ ва чанде аз мулозимони Моҳпа-
рӣ манзили мароҳил тай карда роҳ мегаштанд.

Баъд аз чанд вақт ба қарибии мақоми Ҳуснопарӣ ра-
сиданд.

Ҳуснопарӣ Ҳотамро ба макони худ тақлиф намуд.

Ҳотам муддати се моҳро дар мақоми Ҳуснопарӣ ба
айшу ишрат гузаронид.

Баъд аз се моҳ Ҳотам аз Ҳусно рухсат хост.

Ҳуснопарӣ бо паризодон ба Ҳотам рафоқат намуд,
то он вақте ки ба сарҳадди Фурқосдеҳ расиданд.

Баъд аз он паризодон бо Ҳуснопарӣ бо ҳазор ҳасра-
ту надомат бо Ҳотам видоъ карда, ба ҷониби макони худ
ҳо бозгаштанд.

Фурқосшоҳ аз омадани Ҳотам воқиф шуда, бо арко-
ни давлат Ҳотамро истиқбол карда, дар шаҳри худ даро-

вард ва меҳмондориҳои ачибе барои Ҳотам намуд. Баъд аз чанд вақт Ҳотам аз шох рухсат хост.

Дарҳол Фурқосшоҳ чанде аз девонро фармуд, ки:
— Эй девон, бояд, ки ин азизро ба Шаҳри Шур расонида, дар бозгашт хати расад аз ин бузург гирифта биёред.

Девон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Алқисса, девон ҳамаи ҳазоинро бо Ҳотам бардошта, қатъи манзили тайи мароҳил карда, баъд аз чанд вақт бар сари он нақб оварда гузоштанд.

Ҳотам аз кисаи худ каламу давои бароварда, хати расад навишта, ба дасти девон дод.

Девон бо Ҳотам видоъ карда, хатро гирифта ва ба ҷониби макони худҳо бозгаштанд.

Ҳотам ҳамаи он зарҳоро гирифта, дар корвонсари дохил шуд, бо Наими бозаргон мулоқот кард.

Дарҳол бозаргон аз ҷои худ бархоста, дар зери қадими Ҳотам афтод. Ҳотам бозаргонро дар канори худ гирифта тасалли дод ва гуфт:

— Эй бозаргон, ин ҳама ҷавоҳири зарҳоро ба ту бахшидам.

Бозаргон хушҳол шуд.

Алқисса, шабро дар он ҷо гузаронид. Алассабоҳ ба дари қасри духтар омад. Мулозимон ба духтар омадани Ҳотамро расониданд.

Духтар парда ба руи худ кашида, Ҳотамро андарун талабида аҳвол пурсид.

Ҳотам ҳамаи саргузашти худро дар пеши духтар якҷоя баён намуд. Мӯҳраро аз бозуи худ кушода дар пеши духтар ниҳод ва гуфт:

— Эй оламсӯз, акнун ҷӣ матлаб дорӣ?

Духтар гуфт:

— Алҳол азони ту шудам, ҳарҷӣ хоҳӣ бикун ва ба ҳар кӣ хоҳӣ бидех.

Дарҳол падари духтарро оварда, ба асбоби қадҳудой машғул шуданд.

Билохир ҳамаи лавозимоти қадҳудо ро ба ҷо оварда, духтарро ба бозаргон ақд карда супориданд.

Бозаргон дар шабистони духтар даромада коми дил ҳосил кард.

Алқисса, баъд аз гузаштани даҳ рӯз он мӯҳра аз даст духтар ғойб шуд, духтар дар гиря даромад.

Ҳотам шунида бозомад, духтарро дилосой дод ва гуфт:

— Эй духтар, чаро ғам меҳӯрӣ, он ҳама зару ҷавоҳир ва матоъ ба шавҳари ту додаам, ки агар ҳафт пушти ту бихӯрад, адо нахоҳад шуд. Агар қабул надорӣ, бубин ҳамаи зару ҷавоҳирхоро.

Дарҳол ҳамаи он зару ҷавоҳирхоро оварда, дар пеши духтар биниҳоданд.

Духтар дид, ки ҳафтод пушти ӯ бихӯрад, адо нахоҳад шуд, аз ғияр бозистод.

Баъд аз он Ҳотам бо эшон видоъ карда, ба талаби ҷавоби саволи малика Хуснбону рӯй ба саҳро ниҳода ме-
рафт. Ногоҳ бар лаби дарёе расида дид, ки иморати олие
ороста ва музайян. Дар пештоқи қасри он навиштаанд,
ки:

Ту ней мекуну дар даҷла андоз,
Ки эзид дар биёбонат диҳад боз.

Алқисса, Ҳотам дидан ҳамоно шукри худон оламиён-
ро ба ҷо овард ва гуфт: «Алҳамдулиллоҳ, ба матлаби хеш
восил шудам». — Наздик рафта, аз дарвозаи он қаср са-
до карда буд, ки дарҳол чанде аз мулозимон баромада
пурсиданд, ки:

— Кистӣ ва аз кучо омадӣ ва ба кӣ кор дорӣ?

Ҳотам гуфт:

«Ба хидеванди шумоён кор дорам».

Дарҳол мулозимон рафта гуфтанд:

— Эй бузург, ҷавони хушрӯи соҳибҷамол аз роҳи дур
омада ва ба дари қаср истодааст. Он бузург гуфт:

— Андарун биёред!

Дарзамон мулозимон Ҳотамро андарун бурданд.

Ҳотам наздик рафта дид, ки марди куҳансоле бар бо-
лои тахти мурассаъ нишастааст. Дарсоат таслим ва одоб
ба ҷо оварда, ба он пир салом кард. Ва он бузург ҷавоби
салом дода, аз ҷои худ бархост ва Ҳотамро дар канои ги-
рифта, бар сари тахти мурассаъ бинишонд. Рӯ ба ҷони-
би мулозимон назар карда гуфт:

— Обу таом биёред!

Дарҳол мулозимон чандин қисм таом оварда, дар пе-
ши Ҳотам гузоштанд.

Он пири бузург бо ҳамроҳии Ҳотам ба хӯрдани таом
муқайид шуд. Баъд аз фароғи таом он бузург аз Ҳотам
пурсид, ки:

— Эй чавон, чи ном дорӣ ва аз кучо омади, ба кучо меравӣ ва сабаби омадани ту дар ин маком чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй пир, ман аз шаҳри Яманам ва номи ман Ҳотам бинни Тай бинни Кахлон аст ва дар мулки Хуросон бозаргоне будааст. Ҳоҷа Барзах ном ва ўро маликаи Хуросон шаҳре бино карда, ва худӣ ў бағоят соҳибчамол ва босаховат аст.

Ҳотам ҳамаи қиссаи духтару шахзода ва саргузашти худро дар пеши пир як-як баён намуд ва гуфт:

— Эй азиз, нишони як саволи онро дар қасри шумо ёфтам.

Пир гуфт:

— Эй чавон, бигӯ, ў кадом аст?

Ҳотам гуфт:

— Эй пир бишнавед:

Ту некӣ мекуну дар дачла андоз.
Ки эзид дар биёбонат диҳад боз

ва гуфт:

— Эй азиз, мехоҳам, ки ҳақиқати ин гуфтори дилсӯзро бар ман гӯед.

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, бидон ва огоҳ бош, ман дар ин олам марди роҳзан будам. Чун молю матои тоҷирон ва мусофиронро ба зӯр мегирифтам, ҳар рӯз ду нон аз моли дуздии худ пухта ба моҳиёни дарё меандохтам ва моҳиёни дарёро тамошо мекардам ва гоҳ дар дили худ мегуфтам, ки «ин ҳама нонхоро ба ин моҳиён аз барои худо додаам, ҷазои ин кори ман чӣ мешуда бошад». Рӯзе аз қазои илоҳӣ озоре дар бадани ман пайдо шуда, аҳволам ба ҷое расид, ки ҷони ширин ба ҷонофарин таслим намоям.

Охируламр ҷон аз қолибам кашиданд. Муваккалонӣ дузах хостанд, ки маро ба дӯзах гузаронанд. Ду ҷавони фариштаҳӯй дасти маро гирифта аз дӯзах бароварданд. Муваккалон хостанд, ки боз маро ба дӯзах андозанд, он ду ҷавон гуфтанд:

— Ҷои ин дар бихишт аст.— Ва ҳардуи эшон дасти маро гирифта ба дарвозаи ҷаннат бурданд ва дар он ҷин азизе пайдо шуда омада гуфтанд, ки:

— Эй чавонон, чаро инро дар ин мақом овардед? Аз умри ин ханӯз сад сол боқист. Дар ин ҷо меомадагӣ кас дигар аст, ўро биёред ва инро бурда дар ҷояш гузоред. Дарҳол аз он ду чавон пурсидам, ки:

— Эй чавонон, шумоён киёнед, маро аз дўзах халос карда дар бихишти анбарсиришт ҷоям додед?

Он ду чавон гуфтанд:

— Моён ду ноне, ки ба моҳиёни дарё андохта эҳсон мекардӣ.

Чун ба ҳуш омадам, худро тандурусту сиҳат дидам ва шукри худон оламиёнро ба ҷо овардам ва аз ҳамаи кирдору корҳои бади худ тавба кардам ва аз он рӯз то ба имрӯз ин қасро бино карда дар пештоқ ин байтро навишта мондаам, ки чизеро ба дарё андохтан ғоидаи уқбо¹ будааст.

Ва гуфт:

— Эй чавон, мурдан ҳақ аст ва маънини ин байт чунин ва ҷунон буд, ки баён кардам.

Ва он пир Ҳотамро то се рӯз нигоҳ дошт. Баъд аз се рӯз Ҳотам аз пир руҳсат гирифта, ба ҷониби Ҳуснобод роҳӣ шуд. Манзилу мароҳил тай карда, ба Ҳуснобод, даррасид ва дар қорвонсаро рафта, ба шаҳзода мулоқот намуд.

Чун рӯз гузашта шаб шуд, ҳамаи саргузашти худро дар назди шаҳзода як-як баён намуд.

Алкисса, шаб гузашт, офтоби ҷаҳонтоб дар ин олами зулмонӣ тулуъ карда буд, ки мулозимон омада, Ҳотамро дар назди маликаи оламсӯз бурданд.

Малика парда бар рӯи худ кашида гуфт:

— Эй мулозимон, чизе хурданӣ дар пеши Ҳотам гузоред.

Дарҳол ходимон чандин қисм таом оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд. Ҳотам тановулкунон аз аҷоиботу ғароибот ба малика ҳикоят мекард.

Алкисса баъд аз фароғи таом ҳақиқати он саволи худро аз Ҳотам пурсид.

Ҳақиқати он саволро Ҳотам ба маликаи дилором баён намуд.

Малика ва доя таҳсину офаринҳо карданд ва мегуфтанд, ки:

— Ин чавон малоикасифат афтодааст, ҳарчӣ мегӯяд, рост мегӯяд.

Малика гуфт:

¹ Уқбо — охират.

— Эй Ҳотам, чанд рӯзе дар ин ҷо ором гир, то ки куфти роҳ аз ту дар шавад. Баъд аз он саволи сейӯмро бар ту хоҳам гуфт.

Дарҳол Ҳотам аз хизмати духтар баромада, дар пеши шаҳзода омад ва гуфт:

— Эй шаҳзода, хотири худро ҷамъ доред, ки оқибат кори шуморо ба инояти оллоҳ саранҷом хоҳам намуд.

Алқисса баъд аз чанд рӯз Ҳотам ба хизмати малика омаду гуфт:

— Эй малика, саволи сейӯми худро бигуй.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, саволи сейӯм ин ки дар биёбони Ҳумро марде мегӯяд ки:

Ҳар ки бадӣ кард, ба бад ёр шуд,
Ҳам ба бади хеш гирифтор шуд.

Бояд, ки аз ҳақиқати ин суҳан маро огоҳ гардонӣ.

САФАРИ САВВҮМ

Ҳотам аз духтар рухсат гирифта, ба ҷониби биёбони Ҳумро роҳӣ шуд ва намедонист, ки биёбони Ҳумро ба кадом тараф аст. Таваккал карда мерафт ва суроғи он чоро мепурсид. Ҳеҷ кас хабари биёбони Ҳумро намедонист.

Алқисса, баъд аз як моҳ ба ҷое расида дид, ки кӯҳи бузурге сар бар фалак кашида. Аз болои он кӯҳ овозе меояд, ки пуршӯру дилсӯз:

Биё, биё, ки намондаст тоби маҳчурӣ,
Кашидаем басе дардҳои ранчурӣ.
Биё, илочи ман инак бикун, ки аз сари меҳр,
Ғаме, ки ҳаст ба ман, нест завқи масрурӣ.

Алқисса Ҳотам бар болои он кӯҳ баромада дид, ки дар зери дарахте як ҷавони соҳибҷамол бо тани лоғар ва заиф шохи он дарахтро ба ду даст гирифта ва чашмҳои худро пушонида ҳамон мисраҳоро меҳонад.

Ҳотам мутаҳайир шуд ва дар пеши ӯ рафта пурсид, ки:

— Эй чавон, аз ин оҳи дилсӯзи худ ба ман чизе бигӯй.

Он чавон ҳеҷ нагуфт ва чашми худро ҳам накушод. Ва ба хондани он рубой мукайид буд.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, чаро чашм намекушой ва бо ман сухан намекунӣ?

Ӯ чашми худро кушода дид, ки як чавон омада нишастааст. Ва ӯ матлуб набуда. Боз чашм пушонида ҳеҷ нагуфт ва ба кори худ машғул шуд.

Ҳотам боз гуфт:

— Эй чавон, магар гӯши шунаво надорӣ? Се маротиба аст, ки аҳвол мепурсам, ҷавоб намегӯй!

Дарзамон он чавон чашми худро кушода гуфт:

— Эй азиз, чӣ ном дорӣ ва аз кучо омадӣ ва аз мани аламзада чӣ мепурсӣ? Бояд ки бархезӣ ва ба роҳи омадаи худ биравӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, саргузашт ва муроди худро ба ман бигӯй, шояд, ки мушкили ту аз дасти ман осон шавад.

Он чавон гуфт:

— Эй бузург, мисли ту касони бисёре дар ин ҷо омада аҳволпурсӣ карда рафтанд ва бозгашта наёмадаанд ва ту ҳам яке аз онҳой. Бархез ва ба роҳи омадаи худ бирав ва маро ранҷа мадор.

Ҳотам боз гуфт:

— Эй чавон, ба ҳаққи он худое ки марову туро офаридааст, аз аҳволи худ ба ман чизе бигӯй, то маро орзу дар дил намонад.

Он чавон гуфт:

— Эй азиз, соате дар пеш бинишин ва аз рози дилсӯзи худ ба ту чизе бигӯям.

Ҳотам бинишаст.

Он чавон гуфт:

— Эй азиз, ман марди савдогаре будам, бо ҳамроҳии қофила аз зери ин кӯҳ мегузаштам. Маро ҳаваси дида ни куллан кӯҳ ба хотир афтод. Чун наздики ин дарахт расидам, дидам, ки нозанине рӯй ба монанди панҷаи офтоб дар зери ин дарахт нишастааст. Дарҳол тири ишки он нозанин дар чигари реши ман расида ҷой гирифт ва аз хуш рафта, дар ин мақом афтодам.

Байт:

Дидам туро зи даст бирафт ихтиёри дил,
Оре, зи дасти дида харобаст кори дил.

Алқисса, баъд аз соате чашм кушода дидам, ки он моҳруй сари маро бар болои зонуи худ ниҳода, гулобу атр бар рӯи ман мезанад. Аз ин марҳамати он маҳруй шуриши дили ман ҳазорон ҳазор зиёда шуд ва аз ҷои худ бархоста гуфтам:

«— Эй оламсӯз, дар ин мақом бо кадом сабаб омади ва аз кадом синфи?»

Он нозанин гуфт:

«— Эй ҷавон, бидон ва огоҳ бош, ман париям ва ин куллаи кӯҳ макони ман аст».

Боз гуфт:

«— Чун ту одамизодеро меҳостам. Солҳои сол орзӯ дар дил доштам. Имрӯз ба он орзӯ расидам».

Аз ин сӯзи дилдӯзи он моҳруй молу матоъ ва қофиларо фаромӯш карда, бо ҳамроҳии ӯ дар ин мақом будам. Баъд аз чанд рӯз ба ӯ гуфтам:

«— Эй барно, дар ин биёбон будан чӣ фоида дорад? Бояд ки ба ободӣ рафта, дар миёни мардумон умр ба сар барем».

Он дилбар гуфт:

«— Хуб аст, аммо руҳсати падару модар даркор аст». Ин бигуфта аз ҷои худ бархост ва ба хизмати падару модараш озим шуд.

Боз гуфтам:

«— Эй нозанин, кай хоҳӣ омадан?»

Ӯ гуфт:

«— Баъд аз як ҳафта дар ин ҷо хоҳам расид ва ту аз ин ҷо ба ҷои дигар наравӣ ва дар ин мақом мунтазир ба омадани ман бошӣ».

Ман гуфтам:

«— Некӯ бошад.»

Акнун аз он замон то ба ин ҳафт сол гузашта меравад, ҳеч нест, ки биёяд. Ман ба ҷое рафта наметавонам, мабодо ки биёяд, маро аз ин мақом наёбад ва аз ман ранча шавад. Акнун, эй азиз, маро тоқат намондааст, ки аз паи ӯ рафта нишон ва асар аз ӯ биёбам. Ба қуввати ман барги ҳамин дарахт сабаб шуда. Об аз ин чашма менушам. Акнун ба ҳоли худ назар месозам, осмон баланду замин сахт. Чун ту касони бисёре омада аҳволпурсӣ карда раф-

танд, гашта наёмадаанд. Сабаб ин буд, ки бо ту такал-
лум накардам.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, чӣ ном дорӣ?

Чавон гуфт:

— Тамими Хоразмист номи ман.

Ҳотам боз гуфт:

— Он парӣ номи худ ва қабоили худ ва макони худ-
ро гуфта буд ё не?

Чавон гуфт:

— Эй азиз, номи ӯ Алканпарӣ ва қабоили ӯ Алкон
аст ва аз макони ӯ ҳеч намедонам, аммо ба қониби рост
чанд қадам ниҳода буд.

Байт:

Ғоиб ту ҳастӣ аз назар, гулро тамошо чун кунам?

Чун лола доғ аст дар чигар, гулгашти сахро чун кунам?

Алқисса, Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, ту ба кори худ машғул бош ва маро мисли
дигарон мапиндор. Ман низ молу қони худро дар роҳи
худо бохтаам ва ба кори бандағони ӯ қон фидо месозам.
Инак, аз паи маъшуқаи ту рафтам ва ту дар ин мақом
бошӣ.

Тамими Хоразмӣ гуфт:

— Неку бошад.

Алқисса, Ҳотам аз Тамими Хоразмӣ чудо шуда, ба
хамон тарафе, ки парӣ рафта буд, роҳӣ шуд. Баъд аз чанд
вақт аз қуллаи ин кӯҳ гузашта, ба қуллаи кӯҳи дигаре
баромада дид, ки дарахтони бисёр сар бар фалак каши-
да ва дар миёни он дарахтон суфае ороста ва музайян.
Бар болои он суфа баромада бинишаст. Баъд аз соате аз
қўлвори худ кулчарезае бароварда, ба қадри иштиҳо та-
новул намуда, ба хоби фароғат муқайнд шуд. Ҳангоми
шом буд, ки чаҳор паризоди моҳрӯй омада диданд, ки бар
болои суфа одамизоде хобидааст.

Ҳамаи эшон бар сари болини Ҳотам бинишастанд.
Баъд аз чаҳор соат Ҳотам аз хоб бедор шуда дид, ки ча-
ҳор паризоди офтобталъат бар болои маснадҳо рӯ ба рӯи
ӯ нишастаанд. Дарҳол аз қои худ бархост ва бо он ноза-
нинон салом кард. Паризодон ҷавоби салом дода пурси-
данд, ки:

— Эй одамизод, дар ин чо чи гуна расидӣ ва ба кадом матлаб дар ин мақом омадӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй нозанинон, маро дар ин чо худованди олам овард ва ман барои Алканпарӣ ба кӯҳи Алқон меравам. Паризодон гуфтанд:

— Алканпарӣ духтари подшоҳи париёни кӯҳи Алқон аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй нозанинон, Тамими Хоразмӣ ном ҷавонеро ба худ гирифтор карда, ваъдаи васл дода рафтааст.

Паризодон гуфтанд:

— Уро чӣ афтадааст, ки ба одамизод ваъдаи висол диҳад? Магар туро хуш рафтааст, ки ба ин роҳи пурбалуи офат меравӣ? Агар ҳазор ҷон туро бувад, якеро нахоҳанд гузошт.

Ҳотам гуфт:

— Эй ҷаҳонсӯзон, алҳол бо ин бечора ваъда карда омадаам. Ҳар чӣ пеш ояд, хоҳам дид, банда ба ҳеҷ кас хилофи ваъда накардаам.

Париён гуфтанд:

— Эй одамизод, бояд, ки чанд рӯз бо моён дар ин мақом мусоҳиб бошӣ. Баъд аз он ба ту рӯҳи кӯҳи Алқонро менамоем.

Ҳотам гуфт:

— Некӯ бошад.

Ҳотам чанд рӯзро дар ин мақом бо паризодон ба айшу ишрат гузаронида гуфт:

— Эй-паризодон, бояд, ки фақирро ба кӯҳи Алқон расонед.

Паризодон гуфтанд:

— Хуб аст.

Алқисса, ҳамаи он паризодон бо ҳамроҳии Ҳотам ҳафт шабонарӯз ба тарафи кӯҳи Алқон роҳ рафтанд. Баъд аз ҳафт шабонарӯз ба ҷое расида гуфтанд, ки:

— Эй одамизод, акнун моёнро руҳсат фармо, ки ҳади моён дар ҳамин мақом аст ва аз ин пештар рафтаи моёнро ҳад нест.

Боз гуфтанд:

— Эй одамӣ, бояд, ки аз ин роҳи рост набарои. Баъд аз чанд рӯз ба домани кӯҳе хоҳӣ расид.

Ҳотам бо паризодон видоъ карда, ба тарафи кӯҳи Алқон равона шуд. Ба ҷое расида ду роҳ дид ва бар сари

он дуруха қарор гирифт. Посе аз шаб гузашта буд, ки аз як ҷониби биёбон овози гирияву нола меояд. Дар дил гуфт: «Эй Хотам, чун камари хизмат ба роҳи худо бастай, аз соҳиби ин овоз хабар бигир, шояд, ки кори он бечора аз дасти ту барояд».

Дарҳол аз ҷои худ бархоста, ба ҷониби он овоз раво-на шуд. Шаби панҷум қариби саҳар буд, ки аз паи он овоз ба сари манзиле расид. Дид, ки ҷавони соҳибчамол сару по бараҳна зор-зор чун абри навбаҳор гирияву нола мекунад ва ҳар замон оҳи сард аз чигари пурдард ме-кашад. Тараҳҳум бар ҳоли ӯ карда пурсид ки:

— Эй ҷавон, чаро ин ҳама нолаву зорӣ мекунӣ?

Он ҷавон ҳеҷ дам нозада ба гирияи худ машғул шуд. Хотам боз гуфт:

— Эй ҷавон, бигӯ чӣ матлаб дорӣ?

Он ҷавон гуфт:

— Эй азиз, аз ман чӣ пурсӣ? Ман марде сипоҳӣ бу-дам. Барои коре аз шахр баромада роҳ гум карда ба хук-ми қазову қадар гузорам ба сарманзиле афтода дидам, ки аҷаб манзиле ороста. Дар он ҳин шахсе маро мулоқӣ шуд. Аз он шахс пурсидам:

« — Ин маконро чӣ ном аст ва волии ин макон қист?»

Он шахс гуфт:

« — Волии ин маконро Мусаххари ҷоду меғуянд».

Тарсида аз он ҷо дуртар рафтам. Ба ҷое расида дидам, ки беге оли. Ба дидаин ин боғ маро дил моил шуд, наздик расида аз асп фуруд омадам ва дар он боғ дарома-дам. Чанд қадам роҳ рафта будам, ки парирӯёнӣ соҳиб-чамол бинамуданд. Донистам ки ин боғ азони парирён аст. Дарҳол аз он ҷо мурочиат намудам.

Иттифоко яке аз эшон маро диду гуфт:

« — Эй одамизод, ба кучо меравӣ, баргард!»

Ҳангоме ки назарам афтод, мадхуш шудам, аз нова гурехта ба новадон гирифтор шудам. Баъд аз соате ба хуш омадам, дасти маро гирифта, бар болои маснад дар назди худ бинишонд ва ба нозу карашма дилу хуш аз ман даррабуд ва ман ба сурати ӯ назаркунон мутаҳайир бу-дам ва ӯ бо ман овезон. Дар ин ҳин падари ӯ даррасид, ҷӯшону хурушон ба чандии ғазаб хост, ки аз гардани духтар гирифта ба замин занад ва устохони ӯ нарм-нарм шавад.

Духтар гуфт:

« — Ё падар, банда бегуноҳам. Аввал маро гуноҳ со-бит кун, баъд аз он ҳар чӣ хоҳӣ, бикун».

Дарҳол он духтарро ба замин инҳод.

Дояи он духтар дар он мақом ҳозир буд.

ӯ гуфт:

« — Эй бузург, раво надорем, ки кори бечо аз ин духтар ба вуқӯ ояд, боиси харобии мову шумо шавад, аммо ҳарфе дорем, меҳоҳем, ки ба шумо арза намоем».

Падари духтар гуфт:

« — Бигӯ!»

Доя гуфт:

« — Филҳол маълум мешавад, ки ин духтар ба ҳадди булӯг расида ва аз ҷабҳаи ин ҷавон осори бузургӣ зоҳир мешавад ва аз рӯи шарму ҳаё ҳанӯз суҳан нагуфтааст ва соҳиби хилму тамкин будааст ва муносиби домод шудан дорад».

Дарҳол падари духтар гуфт:

« — Ба се шарт ин ҷавонро ба домодӣ қабул дорам». Аркони давлати худро ҷамъ карда, се шарт дар миён андохт:

« — Яке аз он се ин, ки як ҷуфт ҷонвари парӣ ба ман биёри; дуйӯм, муҳраи мори сурхро биёри; сейӯм, дар деги рағғани ҷӯшон дарой».

Ман ҳамаи шартҳоро аз камоли рағбат ва муҳаббат қабул намудам ва аз барои ин ҳама матлаб дар ин ҷо ҳайрону-саргардон нолаву зорӣ мекунам, ҳеч кас нест, ки ба доди ман бирасад ва мақсуди маро ҳосил созад. Ва новаки миҷғони ӯ дар ҷигар халида, дар ин парраи биёбон ҳайронам.— Ҳама саргузашти худро як-як баён намуда ин байтро меҳонд:

Ман худ нашудам ба даст бисмил,

Зад новаки ӯ ба паҳлун дил.

Саргашта шудам дар ин биёбон

Аз ғамзаи ҷоду мебарад дил.

Алқисса, боз гуфт:

— Эй ҷавон, муддати ду сол аст, ки дар ин биёбон ба ин ғами бепоён гирифторам.

Ҳотам гуфт:

— Хотири худро ҷамъ дор, ҳама он шартҳоро ба ҷо оварда, туро ба он нозанин восил гардонам.

Дарҳол ба дили худ гуфт: «Ҷуфти ҷонвари парӣ дар дашти Мозандарон хоҳад буд на ба ҷои дигар».

Алқисса, бо он ҷавони нолону гирён видоъ карда, ба ҷониби Мозандарон роҳӣ шуд.

Қатъи манзили тайи мароҳил карда, ба ҷое расида дид, ки шаҳри азиме. Девори қалъаи он сар бар фалак кашида, хандаки амиқ ба гирдогирди ӯ кандаанд ва мардумони он ҳемаи¹ бисёреро оташ карда нишастаанд. Ҳотам дар дил гуфт: «Сабаби инро бояд пурсид».

Наздики он қалъа рафта гуфт:

— Эй ёрон, сабаби оташ кардан чист?

Он мардумон гуфтанд:

— Эй ҷавон, балои азиме меояд ва ӯ аз оташ метарсад ва илло ҳамаи моёнро харобу нобуд мекунад.

Ҳотам гуфт:

— Чӣ қисм балост?

Он мардумон дарҳол сурати он балоро кашида ба Ҳотам бинамуданд.

Ҳотам дида шинохт ва гуфт:

— Ин балоро Саҳмнок мегуянд, ҳашт по дораду ҳафт сар. Як сари ӯ ба монанди фил аст ва шаш сари дигари ӯ ба монанди сари шер аст ва он саре ки ба монанди фил аст дар миёна аст ва се чашм дорад.

Ва боз гуфт:

— Эй мардумон, хотири худхоро ҷамъ доред. Имшаб ин балоро аз сари шумоён дур хоҳам кард, валекин тиру камони бақувват маро бидиҳед.

Дарҳол чунин карданд.

Ҳотам тиру камонро ба даст гирифта, мунтазири шаб шуда истод. Чун рӯз гузашт, шаб бар сари ҷанг даромада посе аз он гузашта буд, ки ҷонвари Саҳмнок бо ҳазорон шӯру ғавғо қариб расида биистод. Баъд аз соате ба ҳар тараф медавид, садои фил ва ғавғои шер аз даҳонҳои хеш мебаровард. Аз ҳамаи мардумони шаҳр фарёду афғон баромад. Ҳамаи эшон аз тарси он ҷонвар ҳамчун кураи симоб дар ларза буданд.

Ҳотам тирро дар чиллаи камон пайваستا аз миёнаи ду чашми ӯ ҷунон зад, ки наъраи муҳиб аз ҷигар бароварда, бар замин афтод. Аз зӯри наъраи он заминро замон ва макину макон ҳамчун барги бедон дар ларза даромад. Баъд аз соате он ҷонвар аз ҷои худ бархост ва дар гурези шуда, ба ҷониби биёбони бадар рафт.

Ҳотам низ ба шаҳр даромад, бо мардумон мулоқот кард.

Мардумон гуфтанд:

— Эй ҷавон, аз он бало ту чӣ гуна халос шудӣ?

¹ Ҳема — ҳезум.

Ҳотам гуфт:

— Эй мардумон, агар бовар надоред ҳамаи шумоён баромада, бар болои бом хоб равед. Агар шаб наёяд, донед, ки сухани ман рост аст. Мардумон ҳамчунон карданд. Ҳамаи шаб гузашт, он бало наёмад. Алассабоҳ ҳамаи мардумон омада, дар зери қадами Ҳотам афтоданд ва зари бисёр оварда, ба Ҳотам доданд. Андак аз он зарҳо гирифта, боқии онро ба мискинон ва муҳтоҷон бахшид ва бо эшон видоҳ карда, ба ҷониби Мозандорон роҳи шуд ва дар айни роҳ гаштан ба ҷое расида дид, ки як мори сиёҳ ва як мори сафед ҷанг карда истодаанд. Тамошокунон наздики он морон расида биистод. Не мори сиёҳро зафар, не мори сафедро хатар.

Баъд аз соате Ҳотам бонг бар морон зада гуфт, ки:

— Морон, чаро ҷанг мекунед?

Мори сафед гуфт:

— Эй одамизод, ин падари маро кушта буд, меҳоҳам, ки хуни падари худро аз ин ситонам.

Мори сиёҳ гуфт:

— Ин хуроки ман аст, меҳоҳам, ки кушта бихӯрам.

Ҳотам гуфт:

— Эй мори сиёҳ, инро бигузор, ман худро ба ҷои ӯ медиҳам, ҳарчи хоҳӣ бикун.

Морон ин суханро аз Ҳотам шунида аз ҷанг бозистоданд.

Дарҳол мори сиёҳ гуфт:

— Эй одамизод, бояд ки гӯшти худро ба ман бидиҳӣ ва ба ваъдаи худ вафо намоӣ, то ин ки аз оташи гуруснагӣ халос ёбам.

Ҳотам гуфт:

— Аз кучои бадани ман меҳоҳӣ?

Мор гуфт:

— Аз рухсорои худ бидеҳ.

Дарҳол ханҷар аз наём бароварда, меҳост, ки ба рухсорои худ тӯғ ронад, мори сиёҳ гуфт:

— Бош, эй одамизод, моён аз барои озмоиш ҳилате карда чунину чунон гуфта будем. Офарин бод бар ҳиммату бар саховати ту.

Ҳотам мутаҳайир шуда гуфт:

— Эй махлукон, ин чӣ сир аст?

Мори сиёҳ гуфт:

— Эй барно, моён аз қавми ҳабашем ва падари инро кушта будам ва ба хоҳараш ошиқ шуда. Меҳоҳам ки инро низ кушта хоҳарашро бигирам.

Ҳотам гуфт:

— Ҳарду аз як чинс будаед, чаро хоҳари худро ба мори сиёҳ наменихӣ?

Мори сафед гуфт:

— Эй азиз, ин ҳам хоҳаре дорад, бар ман бидиҳад, ман низ хоҳари худро ба ин медиҳам.

Ҳотам гуфт:

— Салоҳ ҳамин аст, ки хоҳарони худхоро ба якдигар бидиҳед. Дар миёни шумоён дӯстӣ паدید хоҳад омад.

Мори сиёҳ гуфт:

Падари ман зинда аст, бе рухсати падар ин корро наметавонам кард.

Ҳотам гуфт:

— Маро дар назди падари худ бубар, ман ўро розӣ хоҳам кард.

Мори сиёҳ Ҳотамро гирифта равона шуд. Чанд масофат роҳ гашта, ба ҷое расида дид, ки шаҳри азиме.

Мор гуфт:

— Эй бузург, ту фалон маҳалро пурсида, дар ҳоҷан падари ман равӣ ва ман ба ҷои дигар хоҳам рафт.

Ҳотам гуфт:

— Хуб аст.

Ҳотам аз мор чудо шуда, дар назди падари ў рафт ва номи падари ўро Ҳурчин мегуфтанд ва ў подшоҳи чиниён буд.

Ҳотамро дида пурсид, ки:

— Эй одамизод, туро дар ин шаҳр чӣ кор аст?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, барои некӣ омадаам.

Шоҳ гуфт:

— Одамизод ба чиниён чӣ гуна некӣ мекунад, ки кори эшон ҳамеша ҷангу адоват аст?

Ҳотам гуфт:

— Ман чунин нахоҳам кард.

Ҳурчин гуфт:

— Бигӯ, бо чӣ омадаӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, туро писаре буда, аз ў даркорӣ дорӣ ё на?

Ҳурчин гуфт:

— Дар дунё маро як писар аст, бе ў зиндагӣ натавонам кард.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, чунин бошад, бояд, ки гуфтаи маро кабуд намоӣ ва илло кадом рӯзе кушта хоҳад шуд.

Дарҳол Хурчин дасти Ҳотамро гирифта дар назди худ бинишонд ва гуфт:

— Эй одамизод, раҳмат бар падару модари ту бод, ки маро аз аҳволи писари хеш огоҳ гардондӣ. Акнун бигу, ки чӣ ҳикоят аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, писари ту падари чинеро куштааст ва писари ӯ дар пай куштани писарат гаштааст ва ҳар дуи онҳо дар ҷанг будаанд, расида онҳоро аз ҷанг ҷудо карда, ба маслиҳати кори эшон омадам. Биё гуфтаи маро қабул бикун, духтари худро ба писари мактули писарат бидеҳ ва хоҳари ӯро ба писари худ бигир ва илло қасосу адоват аз миёни эшон модомулҳаёт бартараф нахоҳад шуд.

Хурчин аз ин гуфтан Ҳотам завки ачибе карда таҳсину офарин гуфт.

Дарҳол ҳамаи чинони оламро ҷамъ карда, ба ҷандин шодӣ ҳарду духтарро ба хостгорони эшон дода, сулҳи ачибе дар миёни онҳо воқеъ гардониданд.

Баъд аз он Хурчин гуфт:

— Эй одамизад, барои ин неки талаб аз ман чӣ металабӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ман ин корҳоро ба ризои оллоҳ кардаам, барои неки аз касе чизе нахоҳам гирифт.

Хурчин гуфт:

— Эй азиз, дониستم, ки аз касе чизе намегирӣ, боре ин асову мӯҳраи маро бигар, шояд, ки дар ҷое туро ба кор ояд, хусусан дар пиёдагардӣ хизмати аспро хоҳад кард. Хосияти ин мӯҳра зиёда бисёр аст. аввал он ки ба дорандаи ин мӯҳра заҳри мор таъсир намекунад; дуввум он ки сӯзиши оташ таъсир намекунад; сейм он ки доирадаи ин ба дарё ғарқ намешавад; ҷаҳорум он ки сеҳри соҳирон ва макри маккорон таъсир намекунад; панҷум он ки бар болои дарё андозӣ, пул мешавад. Хусусан заҳри мори сурх таъсир намекунад.

Вай боз гуфт:

— Эй одамизод, ҳангоме ки мори сурху сафед ва сиёҳу сабз дар назари ту дароянд, бояд, ки ин мӯҳраро ба даҳони худ бигирӣ, ҳеч осебе ва захме аз онҳо бар ту нахоҳад расид; шашум он ки ба даҳони худ дорӣ, ташнагӣ аз ту дур хоҳад шуд.

Алқисса, Ҳотам асову мӯҳраро аз шоҳи ҷинон гирифта, ба ҷониби Мозандарон равона шуд. Баъд аз ҷанд вақт ба ҷое расида, дид, ки дарёи азиме мавҷзанон меравад

ва садои мавчу гурриши он сар то сари биёбонро гирифта буд.

Ҳотам мутаҳайир шуда, ба ҳар тараф медавид ва илочи гузаштан намеёфт.

Ногоҳ ба хотираш асои Ҳурчин расид.

Дарҳол асои Ҳурчинро бар болои дарё андохта ва бар миёни он савор шуда мерафт. Ҳангоме ки дар миёни дар расид, аз зери дарё наҳанги азиме пайдо шуда Ҳотам ро бо он асо фуру бурд ва дар зери дарё даркашид. Микдори ҳафт фарсанг роҳ рафта, дар ҷое расид ва он замон Ҳотамро аз шиками худ берун карда дар он ҷо гузошт ва гуфт:

— Эй одамизод, туро дар ин ҷо аз барои ин овардам, ки ба доди ман бирасӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй махлук, туро чӣ матлаб аст?

Гуфт:

— Ин ҷо макони ман буд, муддатест, ки ин маконро Саратон ном наҳанге аз ман ба зулму ҷабр гирифта. Бояд ки ин маконро аз он бедодгар гирифта бидиҳӣ ва зулми ӯро аз сари ман дур кунӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй махлук, магар зӯри ту ба ӯ намерасад?

Наҳанг гуфт:

— Агар хоҳад, ки маро nobуд созад, дар миёни микроз гирифта ду пора мекунад.

Ҳотам гуфт:

— Ӯ дар кучост?

Наҳанг гуфт:

— Барои озук рафта, ҳамин замон хоҳад омад.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки он наҳанги Саратон расида омад ва наҳанги соҳиби макон гурехта дар ҷое пинҳон шуд.

Ҳотам дид, ки ду дандони ӯ ба монанди микроз ва чун манораи сар бар фалак кашида дароз. Агар куҳи оҳанро дар зери он дандонҳо гирад, ҳамчу тӯтиё гард-гард хоҳад шуд.

Ҳотам гуфт: «Ҳақ ба ҷониби он бечора будааст». Тарсу ваҳме дар дили Ҳотам пайдо шуд ва гуфт: «Илоҳо, маро аз ин балои зердастӣ наҷот деҳ».

Дарҳол Ҳотам асои Ҳурчинро ба ҷониби он дароз кард ва он наҳанг он асоро дида истода шуд.

Ҳотам ба ҷониби Саратон нигоҳе карда гуфт:

— Эй махлук, чаро соҳиби ин маконро ранчонида макон аз вай гирифтаӣ?

Наҳанг гуфт:

— Эй бузург, ману ӯ ба ин макон шарикем ва уро чӣ лозим ки ин ҳама мубоҳиса кунад?

Ҳотам гуфт:

— Эй махлук, ману ту аз офариниши худоем. Худой кай раво дорад, ки махлук ба махлук зарар расонад. Магар туро тарсе аз худо нест, ки ватан аз он бечора ситуда ӯро бадарқа кардай?

Саратон гуфт:

— Алҳол ба хотири ту бигузоштам, баъд аз ин замон туро аз кучо хоҳад ёфт? Пас уро дар даруни ин дарё будан аст ва моро бо ӯ кор аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй Саратон, магар ту муфсид¹ ва золимӣ ва аз тарси худо дар дил ҳеҷ надорӣ? Биё ба хубии хуб аз баҳри ин макон гузар ва илло туро ба ҳамин асо зада дар барзахи дузах хоҳам фиристод.

Он наҳанг гуфт:

— Аз ин макон нахоҳам рафт.

Ва инро гуфта, ба ҷониби Ҳотам хез карда меҳост, ки дар миёни микрози дандон гирифта пора-пора созад.

Аз вай пештар Ҳотам хез карда, бо асои Ҳурчин ҷунон зад, ки ғулғулаи садои ӯ то ба тахти Сурайё рафт ва он наҳанги Саратон аз зарби дасти Ҳотам беҳушу ёд аз ин макон гурехта бадар рафт ва дар қаъри дарё нопадид шуд.

Эй қабардасти зеридастозор
Гарм то кай бимонад ин бозор?
Ба чӣ кор оядат қаҳондорӣ
Мурданат беҳ, ки мардумозорӣ.

Алқисса, чун соҳиби макон дид, ки Саратонро тоқати ҳарб намонда гирехта меравад, хост, ки аз таоқуби ӯ рафта захме дар бадани ӯ андозад.

Ҳотам бонг бар ӯ зада гуфт:

— Эй номурод, акнун бо ӯ чӣ кор дорӣ, минбаъд ба ҷониби макони ту нахоҳад омад. Агар ту уро меранҷонӣ, ман туро аз ҷон сер хоҳам намуд.

Ва макони уро ба худӣ ӯ супорида, ба асои Ҳурчин савор шуд ва бо андак ҳаракат аз қаъри дарё ба лаби об

¹ Муфсид — бадтаниат, зараркор.

баромад ва роҳи Мозандаронро гирифта равона шуд.

Дар арзи роҳ ба ҷое расида дид, ки дарахти азиме сар бар фалак кашида ва дар зери он дарахт бинишаст. Ва озӯки резае аз миён бароварда тановул намуд ва бо худ фикр кард, ки ба кадом тадбир ҷонвари парӣ ба даст ман ояд.

Дар ин хин ҷонварон аз ҷарогоҳи худҳо гашта омаданд ва бо якдигар мегуфтанд ки:

— Одамизоде дар ин макон омада нишастааст.

Ва яке аз онҳо гуфт, ки:

— Ин одамизодро Ҳотам бинни Қаҳлон меғӯянд.

Яке аз онҳо гуфт:

— Маслиҳат: ин одамизодро ҷӣ бояд кард?

Дигаре аз онҳо гуфт:

— Ин ҷавони некукор аст, нашоёд ки аз моён маҳрум гардад.

Пас ҳамаи ҷонварон ба як ҷо ҷамъ шуданд ва дар назди Ҳотам ба қонуни худҳо саф кашиданд.

Чун Ҳотам ба сурати ҳар яке мушоҳида мекард, мегуфт: «Ҷӣ қудрати комила аст, ки тани эшон ҳамчун тоғус ба ҳазор ранг метобад ва сари эшон ба монанди сари паризодон».

Он ҷонварон мегуфтанд, ки:

— Аҷаб Ҳотаме, ба хоҳири дигаре ҳудро бо ин ҳама ранҷхову меҳнатҳо андохта гаштааст. Як одамизоде ба духтари Мусаххари ҷоду ошиқ шуда ва он ҷоду ҷуфти моёнро талаб аз ошиқи он духтар кардааст.

Боз яке аз онҳо гуфт:

— Эй Ҳотам, бинобар аҳде ба макони моён омадӣ?

Ҳотам гуфт:

— Оре, агар ҷуфти шумоён бо ман ҳамроҳ шавад, аз ҷумлаи эҳсони шумоён хоҳад шуд, ин ҳама ранҷу меҳнати ман зоеъ нахоҳад шуд ва он ошиқи бечора ба муроди худ хоҳад расид.

Алқисса, ҷонварон гуфтанд, ки:

— Калонтари моён унс нахоҳанд гирифт. Як ҷуфт хурдсолро ба ин ҷавонмард бояд дод, ки ба бачагони хурдсоли эшон унс хоҳад гирифт ва эшон бачагони хурдсолро ба монанди фарзанд тарбият хоҳанд кард.

Алқисса, бо иттифоқи кулл як ҷӯра хурдсол ба Ҳотам доданд. Ҳотам дуои нек дар ҳаққи онҳо гуфта, бо онҳо видоъ карда, ҳарду ҷонвари париро бағалкунон ба ҷониби Мусаххари ҷоду равона шуд.

Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз чанд вақт ба са-

ри манзили ошиқи толиб даррасид ва он ошики бечора рӯйҳои худро ба қадамҳои Ҳотам мемолид.

Дарҳол Ҳотамро бо ҳамроҳии он ду ҷонвар гирифта дар назди ҷоду бурданӣ шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародар, аввал худи шумо рафта биёед, баъд аз он ман хоҳам рафт.

Дарҳол он ду ҷонварро бурда дар пеши Мусаххар ниҳод.

Мусаххар гуфт:

— Ин кори ту нест, рост бигӯ, ки инҳоро кӣ овардааст?

Он ҷавон гуфт:

— Эй бузург, инҳоро Ҳотам ном ҷавоне овардааст — ва ҳамаи саргузашти Ҳотамро дар назди Мусаххар як-як баён намуд.

Мусаххар гуфт:

— Акнун мӯҳраи мори сурхро биёӣ.

Ҷавон гуфт:

— Эй бузург, як бор рӯи духтарро бинамой, баъд аз он аз паи овардани мӯҳра саъй хоҳам намуд. Муддати сол аст, ки ин ҳама меҳнатҳо мекашам ва чандин балоҳоро дида, ба чандин уқубат як шарти туро ба ҷо овардаам. Акнун аз паи мӯҳра дар маодини¹ балову офат меравам. Оё зинда меоям ва ё дар он роҳи пурифат ҳалок мешавам.

Дарҳол Мусаххар гуфт:

— Эй мулозимон, духтарро биёред, то он ки ошики бечора дида, аз паи шарти дуйӯм равад ва боиси тоқати ин бечора шавад.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки мулозимон рафта духтарро хабар доданд.

Дарҳол он духтар аз даричаи хонаи зарнигор сар бароварда ба ҷониби толиби ҳеш нигоҳе кард ва гуфт:

— Эй бечора, кора бош!²

Дарҳол он ҷавон аз худ рафта ба замин афтод. Баъд аз соате охи сард аз дили пурдард баркашида гуфт, ки:

— Чандон серӣ надидам.

Ҷоду гуфт:

— Аҷаб ҷавонибетокате зоҳир мешавӣ. Шарти дуйӯм ва сейӯмро ба ҷой ор, ҷӣ миқдор хоҳӣ, бубин.

Дарҳол он ҷавон аз Мусаххар рухсат гирифта, дар

¹Маодин — маъданҳо; маодини балову офат — макони балову офат.

²Кора бош — ба маънии кӯшиш кун.

назди Хотам омад ва ҳамаи шунидагиҳои худро дар пеши Хотам як-як баён намуд.

Хотам гуфт:

— Эй чавон, хотири худро чамъ дор, ба инояти оллох он муҳраро хоҳам овард.

Хотам макони муҳраро эҳтиётан аз Мусаххар пурсида буд. Мусаххар гуфта буд, ки он муҳра дар навоҳии куҳи Қоф аст.

* * *

Алкисса, Хотам ба он чавон видоъ карда, ба ҷониби куҳи Қоф равона шуд.

Манзилу мароҳил тай карда мерафт. Ногоҳ барои касе ҳолат ба ҷое нишаста буд, дид ки кайдуме бузурги ҳафтранг, калони он баробари мурғ, бо шитоб дар биёбон роҳ меравад.

Хотам низ аз таоқуби вай равона шуд ва бо худ ме-гуфт: «Инчунин кайдуми бузург дар ҳеҷ ҷо надида будам, аз таоқуби ин бояд рафт, ки макони ин дар кучост».

Алкисса, тамомии рӯз роҳ рафта, дар деҳае расид ва он кайдум дар зерӣ тахтасанге даромада пинҳон шуд.

Хотам низ наздиктари он қарор гирифт ва гуфт: «Боре бинам, имшаб ҷӣ қор мекунад».

Мардумони он деҳа диданд, ки чавони соҳибҷамоле омада дар гушае қарор гирифтааст. Дарҳол ҳар кадоми онҳо обу таом оварда, дар назди Хотам гузоштанд.

Чун шаб шуд, ҳамаи онҳо ба хонаи худҳо рафтанд.

Хотам яккаву танҳо дар гушае нишаста ин байтро ме-хонд;

Намози шом шавад, ҳар касе ба хона равад,
Мане ки хона надорам, қадом хона равам.

Мардумон қанде аз говону марқабонро дар он майдон баста монда буданд ва қанде аз эшон барои посбонӣ ба атрофи он ҳайвонон меҳобиданд. Посе аз шаб гузашта буд, ки ҳамон кайдум аз зерӣ санг баромада, ба ҷониби галаву говон ҳезқунон бар сари ҳар марқабу ҳар ҳайвон неше мезад, дарҳол он марқабу он ҳайвон ба замин афтада қон меод.

Алкисса ҳамаи он маркабону говонро неш зада, аз чони ширин бечон кард.

Ҳотам ин ҳама кардаи он каядумро дида даст ба даст мезад ва мегуфт: «Илоҳо, ин ҳама санъат бе амри ту нахоҳад шуд».

Боз ҳамаи каядум дар зерин санг даромада пинҳон шуд. Алкиссабох мардумони деҳа омада диданд, ки говону маркабон бо ниғаҳбонон чони ширин ба чонофарин таслим намуда ва аз баданҳои эшон заҳро мезад ва тамомини гушти бадани онҳоро фуру кашадааст.

Мардумон ин ҳолро дида мутаҳайир шуданд ва мегуфтанд, ки ғазаби илоҳӣ бар моён нозил шуда, молҳоро ҳалок карда, ҳуди моён зинда мондаем.

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, имшаб аҷаб тамошое дидам, ки дар тамомини умри худ надида будам.

Ва тамомини кардаву қори каядумро ва боиси ҳалокати говону маркабону посбонро як-як баён кард ва ҳамаи он мардумон дар таъҷуб шуданд ва мегуфтанд:

— Инчунин амри аҷибро дар тамомини умри худ надида ва нашонида будем.

Дар ҳамаи гуфтугӯ буданд, ки каядум аз зерин санг даромада хез карда буд, ки ҳамаи он мардумон бесаранҷом шуда истоданд.

Каядум расида бар сари раиси деҳа чунон неш зад, ки дарҳол чони ширин ба чонофарин таслим намуд.

Аз мардумони он деҳа шӯру ғавғое бархост ва ҳуди он каядум роҳи биёбонро пеш гирифта роҳи шуд.

Ҳотам низ пай гирифта, аз тақуби он каядум равона шуд. Тамомини рӯз роҳ рафта, ҳангоми шом наздики шаҳре расид ва он каядум ҳилате карда ба сурати мори сиёҳи пурсалобат шуд.

Ҳотам дар дил мегуфт: «Ин чӣ сир аст, ки чунон буд ва чунин шуд?»

Дарҳол он мор дар суроҳе даромада аз назар ғойб шуд.

Ҳотам гуфт: «Дар ин ҷо ҳам бояд истод».

Посе аз шаб гузашта буд, ки мор аз суроҳи даромада ба қониби шаҳр равона шуд. Ҳотам низ аз тақуб мерафт. Ногоҳ рафта-рафта дар зерин қасре расида ва аз девори он қаср даромада, дохили шаҳр гарид. Қучаҳои шаҳрро тай карда, дар зерин қасри подшоҳ расид. Аз девори қаср гузашта ва дохили ҳарамии шоҳ шуда дид, ки шоҳ бар болои тахти мурассаъ хобида. Дарҳол расида дар

айни хоби ширин шохро газида аз ҳарам берун шуд ва дар ҳарами шох шуре пайдо шуд ва худи он мор ба тарафи дигаре равона шуд.

Ҳотам низ мерафт, ногоҳ рафта дар қасри дигаре дохил шуд ва писари вазирро газида, боз ба ҳамон сӯрохи даромада пинҳон шуд.

Ҳангоми субҳ буд, ки шӯру ғавғои аҷибӣ аз мардумони шаҳр бархост ва ҳамаи мардумон мегуфтанд, ки подшоҳ ва писари вазир ҳалок шудаанд. Ҳамаи мардумон иттифок карда, писари подшохро ба ҷояш гузарониданд.

Алкисса, мор аз он сӯроҳӣ баромада, ба тарафи дигаре равона шуд. Ҳотам низ аз паи ӯ мерафт.

Ногоҳ ба қанори дарё расида, ғалте зада ба сурати шере шуд. Тамомии шаб гузашт, субҳ бидамид, мардумон барои об омаданд ва ҳайвонотро низ барои ҷаро оварданд. Дарзамон он шер аз ҷангал баромада, ҷанд одаму ҷанд ҳайвонро ҳалок карда, ба ҷониби биёбон бадар рафт.

Ҳотам низ аз таоқуби ӯ мерафт.

Ногоҳ дар арзи роҳ ғалте зада, ба сурати зани соҳибчамоли дар синни ҷаҳордаҳсола шуда, дар зерӣ дарахте бинишаст.

Ҳотам дар гӯшае нишаста тамошо мекард ва мегуфт: «Зиҳӣ қудрати комилаи ӯ ки ҳар махлуқро ба навъе офарида».

Баногоҳ ду савор ба сари манзили ӯ расиданд. Диданд, ки як ҷавонзани соҳибчамол дар зерӣ дарахте гиря карда нишастааст. Дарҳол ҳардуи онҳо гуфтанд, ки:

— Эй нозанин, ҷаро дар ин ҷо нишаста гиря мекуни?

Зан гуфт:

— Эй ҷавонон, шавҳари ҷавоне доштам, бо ҳамроҳии ӯ аз хона баромада, ба ҷониби хонаи падари худ мерафтам. Ногоҳ дар ин ҷо расида меҳостам, ки аз ин макон бигзарем аз парраи биёбон шере пайдо шуда расид ва шавҳари маро ҳалок кард. Ман гурехта, ба ҷандин машаққат аз ҷанги ӯ ҳалос шуда, дар ин ҷо нишастаам ва роҳи рафтан намеебам, дар ин макон ҳайронам.

Дарҳол яке аз он ду савор гуфт:

— Эй нозанин, моён бародаронем, яке аз моёнро қабул кун.

Он зан гуфт:

— Қабул дорам ба шарте ки дар хона зан набошад бошед, дуйӯм он ки машаққати хонаро аз ман нахоҳед, сейӯм он, ки аз ҳеч чиз маро наранҷонед.

Яке аз он ду гуфт:

— Эй барно, ман то ба ҳол кадхудо нашудаам, ҳар се шарти туро қабул намудам.

Алқисса, зан калони он дуру ихтиёр намуд.

Дарҳол он занро бардари калонӣ бар пушти аспи худ гирифта, ба чониби хонаи худ равона шуд. Порae роҳ рафта буд, ки зан ба шавҳари худ гуфт:

— Эй мушфиқи чон, қариб аст, ки аз ғалабаи ташнагӣ ба ҳалокат бирасам, ба ман оби хурдан ёфта бидех.

Он чавон аз асп фуруд омада ва он занро бо ҳамроҳин бародараш гузошта, барои об рафт.

Зан ба бародари хурдӣ гуфт:

— Дили ман туро меҳаҳад, чӣ мешавад, ки маро ба занӣ қабул кунӣ?

Бародари хурдӣ гуфт:

— Акнун ту ба ҷои модари ман шудӣ, инчунин сухани бадро бар ман нагӯй ва туро шайтон аз роҳ баровардааст.

Он зан гуфт:

— Агар маро қабул накунӣ, бар ту тӯхмат хоҳам намуд ва ба бародарат ин мақолотро хоҳам гуфт.

Боз бародари хурдӣ гуфт:

— Ҳарчӣ донӣ дар ҳаққи ман бикун, гуфтаи туро қабул нахоҳам кард.

Дар ин гуфтугу буданд, ки бародари калонӣ об ёфта омад. Дарҳол он зан муҳои худро канда шуре бардошт.

Бародари калон гуфт:

— Ин чӣ мочарост?

Зан гуфт:

— Эй номард, бародари ту маро дастдарози карда, ба хиёнат назар кард ва ман ба чандин укубату машаққат аз дасти ӯ халосӣ ёфтам.

Он мард дар ғазаб шуда гуфт:

— Эй номард, ҳеҷ кас дар ҳаққи бародари худ инчунин феъли ношоистаро кардааст, ки ту мекунӣ?

Дарҳол он бечора қасам ёд карда гуфт:

— Эй бародар, ин зан маро тӯхмат карда инчунин бадгӯй мекунад, бояд ки ту қавли уро бовар навори

Бародари калонӣ қавли ӯро қабул накарда, шамшер аз ниём бикашид ва ба сари бародараш чунон зад, ки ба мағзи сараш фуру нишаст.

Дар айнаи талош бародари хурдӣ як ханҷар ба рони калонӣ чунон зад, ки то мағзи устухон фуру рафт.

Ҳардуи эшон захмдор шуда, ҳар кадом ба як ҷое аф-

тоданд. Баъд аз соате харду чон ба чонофарин сунори-
данд.

Ин ҳолро дида Хотам ашки ҳасрат аз дидагони худ
фуру рехт ва мегуфт: «Ё оллоҳ, ин чӣ мочарое буд?»

Дарҳол он зан ғалте зада, ба сурати ҷосусе шуда
равона шуд. Хотам низ аз таққуби ӯ равона шуд ва дар
дили худ мегуфт: «Боз хонаи кадом бечораро хароб ме-
карда бошад?»

Баъд аз чанд вақт қариби деҳае расид. Мардумони
он деҳа садди роҳи ӯ шуданд. Хостанд ки ӯро гирифта
бикушанд, чандеро ба лағад зада ва чандеро ба шох зада
кушт, боз ба ҷониби биёбон равона шуд.

Хотам дар акиби ӯ буд. Чанд масофа роҳ рафта бу-
данд, ки боз ғалте зада, ба сурати пирамарде шуд.

Хотамро тоқат намонда рафта домани пирамардро
гирифтӣ гуфт:

— Эй худонотарс, ин чӣ сир аст, ки бар бандагон ва
бар ҳайвонот ин ҳама ҷабру ситам мекунӣ ва қардӣ, бо-
яд ки ҳақиқати ин ҳама қардаву қирдори худро бар ман
бигӯӣ.

Пирамард гуфт:

— Эй Хотам, бигзор, ки қори ман шитоб аст.

Боз Хотам гуфт:

— Эй пири пуртадбир, чӣ донистӣ ки ман Хотамам?

Пир гуфт:

— Эй ҷавон, ҳафт пушти туро ба мураттаб медонам.

Алқисса, Хотам ҳамаи дидагихои худро аз пири пур-
тадбир пурсид.

Пир гуфт:

— Эй Хотам, туро ба ин қор чӣ қор, бирав ба қори худ
машғул бош, оқибат ин савдо бар сари ту низ хоҳад омад.

Хотам гуфт:

— Эй пир, маро пеш аз он огоҳ қардонӣ.

Пир гуфт:

— Эй Хотам, маро ки мебинӣ, аҷали ҳамаи махлуко-
нам. Чун рӯзи аввал, ки дидӣ қаждӯми ҳафтранг будам,
ҳукми худованди ҷаҳон буд. Вучудӣ марғи подшоҳу пи-
сари вазирро сабаб заҳри мор буд, ки ба сурати мор
шуда, эшонро ҳалок сохтам. Ба ҳукми илоҳӣ аҷал ба ҳар
қӣ расад, ба ҳар сурат шавад ба ҳамон сурат қони ҳама
махлуқотро қабз намоям.

Хотам гуфт:

— Эй пир, бигӯ, аҷали ман ба қадом сурат хоҳад шуд
ва маро ба қадом навъ ҳалок хоҳӣ қард?

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, ҳангоме ки саду панҷоҳсола шави, аз баланди хоҳӣ афтод ва аз димоғи ту хун чорӣ хоҳад шуд ва дар он вақт чон ба чонофарин хоҳӣ супурд. Алҳол умри ту бисъёр аст ва ҳар чӣ аз дастат меояд, дар ҳаққи ҳар инсон ва ҳар ҳайвон дарег мадор.

Дарҳол Ҳотам шукри худоро ба ҷо оварда сар ба сачда ниҳод ва зорӣ мекард. Ҳангоме ки аз сачда сар бардошт аҷалро надид ва аз он ҷо ба ҷониби кӯҳи Қоф равона шуд.

Чанд моҳ дар ободӣ роҳ рафт ва чанд моҳ дар биёбони қазову қадар саргардон буд. Лаби ташнаву шиками гурусна ба ҳар ҷониб медавид ва гоҳо барги гиёҳ меҳурдӣ ва гоҳо ба замини реғу санг хобидӣ.

Алкисса, муддати чанд рӯз роҳ рафта ба замини сиёҳ расид. Ҳангоми шом буд, ки морони сиёҳ аз ҳар тараф пайдо шуда омада Ҳотамро дар миёна гирифтанд ва қасд ба ҷониби Ҳотам карданд.

Ҳотам дарзамон асон ҳурчинро ба замин ҳалонида дар зерӣ ӯ бинишаст ва морон гирдогирди Ҳотамро гирифта фаш-фаш мекарданд ва наздик намеоманд ва тамоми шабро ба ин тариқа гузаронид. Чун рӯз шуд ҳамаи морон ба макони худро рафтанд ва шаби дуввум боз ба ҳамон қисм ба гирди Ҳотам ҷамъ шуданд ва қасд ба ҷониби ӯ мекарданд, аммо аз тарси асон Ҳурчин наздик карда наметавонистанд. Шаби дуввум низ гузашт. Алассабоҳ аз замини сиёҳ гузашта ба замини сафед расид ва он замин чунон сафед буд, ки ба монанди байзаи мург.

Муддати чанд вақт роҳ рафта, аз замини сафед баромад ва ба замини сабз расид. Боз морони он ҷо буи Ҳотамро гирифта, ба гирдогирдаш ҷамъ шуданд ва ба ҷониби ӯ нигоҳ карда фаш-фаш мекарданд.

Алғараз, ба чандии машаққат аз замини сабз баромада, ба замини сурх дохил шуда дид, ки ранги он замин ба монанди хун метобад, пой ниҳода равона шуд. Ва он замин чунон гарму сӯзон буд, ки ба шарҳ рост намеояд ва пойҳои Ҳотам обила карданд. Ташнагиву гуруснагӣ ғолиб омада, аз рафтор бозмонд ва ба худ гуфт, ки «ҷон мурдан ҳамин аст ва аз ин ҷо ҷунбидан муяссар наоҳад шуд». Агар пештар меравам, ҳалок хоҳам шуд. Ба ҳар ҳол аз баргаштан мурдан беҳтар аст». Ин бигуфт, қадам пештар ниҳод, боз як фарсанг роҳ рафт. Аз ҳад афзун ташнагӣ ғолиб омада, бар замин афтод ва аз худ беҳуш шуд. Дар он вақт ба сари манзили Ҳотам пирамарде расид, дасти Ҳотамро гирифта бардошт ва гуфт:

— Эй Хотам, чаро муҳраи паризодро ба даҳони худ гирифта ба кори худ машғул намешавӣ?

Дарҳол он муҳраро ба даҳони худ гирифт ва аз хосияти он муҳра даҳонаш сероб шуд.

Хотам аз пирамард пурсид, ки:

— Ё бузург, ин гармӣ аз қадом сабаб аст?

Пир гуфт:

— Эй Хотам, ин гармӣ аз ҳарорати мори сурх аст ва ӯ заҳри даҳони худ дар ин замин андохтааст ва илло ин замин ҳамеша сабзу хуррам буд.

Алғараз, Хотам аз пирамард рухсат гирифта равона шуд, то ба нисфи роҳ рафта дид, ки мори азиме ба монанди куллаи кӯҳе ва сари ӯ ба мисли гунбад, гардан таҳминан яксаду понздаҳ газ. Нек-нек назар кард, ки аз сӯроҳи бинии он оташ ба монанди қура мерезад. Аммо ҳарорату гармии ӯ чунон асар карда буд, ки аз он қариб буд устунҳои Хотам сӯхта ҳокистар шавад, аммо нишони муҳраи сурх зоҳир намешуд. Ҳар замон мори сурх гармии нафас ва шарораи оташ ба суи Хотам меандоخت, Хотам асои Ҳурчинро ба замин ҳалонида, дар зерӣ ӯ ништа буд ва мори сурх наздик омада наметавонист.

Алкисса, мори сурх ҳар тилисме, ки аз дасташ меомад, кард. Ба ҳеҷ қадом аз тилисмот Хотамро набуд карда наметавонист. Дар ин муқаддима шаб гузашта буд. Рузи ҷаҳонафруз дар ин олами зулмонӣ тулуъ кард ва дар ин хангом Хотам дар даҳони мор гулулаи сурхе дид. Мор наздик расида ба як ҳамла онро аз даҳони хеш берун андоخت. Хотам асои Ҳурчинро аз замин канда, ба гирди сар дар ҷарх даровард. Мори сурх аз тарси он асо ба худ мепечид ва муҳраро аз даҳон берун андохта, ба ҷониби макони худ равона шуд. Хотам хост, ки наздик рафта муҳраро бигирад, аз таъсири оташи ӯ метарсид.

Алкисса, баъд аз чанд соат ба машаққати бисёре он муҳраро гирифт ва ба дастори худ барбаст. Дарҳол он замин ба асли қадим сабзу хуррам шуд.

Хосияти дигари он муҳра ин буд, ки дар ҳар се сола як муҳра аз шиками ӯ пайдо мешуд ва ҳукамони қадим чунон навишта буданд, ки дар ин муҳра ҳазору як хосият аст.

Билохир Хотам он муҳраро гирифта, ба хизмати ошики мунтазир даррасид ва он бечора Хотамро дида пойбуси намуд.

Дарҳол Хотам муҳраро ба дасти толиб дода гуфт:

— Бирав, ин мӯхраро ба дасти Мусаххар бидех ва матлуби худро хосил кун.

Он чавон гуфт:

— Эй Хотам, биё бо ман дар назди Мусаххар рафокат варз.

Хотам низ рафокат карда дар пеши чоду рафтанд ва он мӯхраро бароварда, дар назди Мусаххар гузоштанд.

Мусаххар гуфт:

— Инро озмоиш бояд кард, ки ин мӯхраи мори сурх аст ё не.

Он чавон гуфт:

— Ба ҳар тавре, ки дилат меҳаҳад, чунон кун.

Дарҳол ба чандин тилисм озмоиш карда фаҳмид, ки мӯхраи мори сурх будааст, на чизи дигар.

Боз Мусаххар гуфт:

— Эй чавон, як шартӣ дигар боки мондааст, онро низ ба ҷо ори.

Чавон гуфт:

— Бифармо, то ӯро ба ҷо орем.

Чоду гуфт:

— Эй чавон, акнун дар деги равғани чушон даро.

Чавон ба ҷониби Хотам нигоҳе карда гуфт:

— Эй бузург, ин корро тадбир ҳаст, ё не?

Хотам гуфт:

— Эй Мусаххар, равғану деги худро тайёр кун!

Дарҳол чоду ба мулозимони худ фармуд, ки ҳамон кузаи оҳанро пӯр аз равған карда биёред ва дар ҳамон деги оҳанин андохта шаш шабонаруз дар зери он оташ карда хуб чушонед, ба ниҳоят, ки санг афтад дар да-руни он об шавад ва он ошики бечора ин суҳанро шу-нида рангаш ба мисли заъфарон зард гашт ва дар назди Хотам омада гуфт:

— Чоду чунину чунон мегуяд.

Хотам гуфт:

— Эй чавон, ғам махур ва ҳеҷ андеша дар дили худ роҳ мадеҳ ва ин мӯхараро ба ту медиҳам, дар даҳони худ гирифта дар деги равғани чушон даро ва санъати худойро мушоҳида намой, ки ҳаргиз гармии равғану оташ таъсир нахоҳад кард.

Алқисса, чавон мӯхраро гирифта назди чоду рафт ва ҷушии равғанро дида мутаҳайир шуд. Ҳама мар-думон ҷамъ шуда омада буданд. Чавон ваҳшат хурда биистод.

Ҳотам гуфт;

— Эй номард, чаро истодаӣ? Дами оташи ишк аст, ки туро дар ин водӣ оварда; хоҳ сӯзӣ ва хоҳ бимони ва як номи нек аз ту дар олам хоҳад монд. Мардон дар ин боб аз ҷон гузаштаанд.

Ҷавон дид, ки Ҳотам ба гӯшаи чашму абру ишорат мекунад, дарҳол он муҳраро ба даҳони худ гирифта, чашмҳои худро пӯшонид ва дар деги рағғани ҷӯшон даромада, чанд ғута зада ва соате дар даруни ӯ бинишаст, гуё ки он рағған ба монанди оби ҳавз дар зимистон бошад.

Ҷоду дид, ки ҷавон саломат ва оташу рағған таъсир намекунад, дар андеша афтода ҳарос кашид ва гуфт:

— Эй ҷавон, берун ой.

Дарҳол он бечора аз даруни дарёи оташ берун омад.

Ҷоду дар паи сеҳр шуд. Чизе хонда ба ҷониби он ҷавон дам меандохт.

Ҳотам гуфт:

— Эй номард, акнун ҷӣ хуччат дорӣ? Ҳар ҷӣ фармудӣ, он бечора ба ҷо овард. Ба ваъдаи худ вафо накарда, дар паи сеҳр шудӣ. Ва андеша намекуни, мабодо сеҳр ба худӣ ту мурочиат кунад, чаро ки он ҷавон муҳран дигар дорад, ин ҳама сеҳрҳои туро манъ хоҳад намуд.

Ҷодуро аз шунидани номи муҳра ваҳме дар дил афтод. Дарҳол он ҷавонро дар назди худ талабида, навозиши бисёре кард ва гуфт:

— Ихтиёр мар турост.

Ҳотам фармуд:

— Акнун асбоби кадхудой саранҷом намоед.

Дарҳол он ҷавонро бо Ҳотам дар ҳонаи худ нигоҳ дошта, аҷиб тӯе ва тамошое бунёд кард, ки Ҳотам ва он ҷавон дида мутаҳайир шуданд.

Духтарро акд намуда, ба он ҷавон супориданд. Он бечора дар шабистони духтар даромада коми дил ҳосил кард.

Ҳотам бо он ҷавон видоъ карда, ба ҷониби кӯхи Алқон равона шуд. Манзилу мароҳил тай карда, баъд аз чанд рӯзе ба кӯхи Алқон расид.

Соате дар он ҷо дам гирифта нишаста буд, ки баногоҳ хайли паризодонро гузор аз болои Ҳотам афтод. Ҳотам дид, ки як села парӣён дар даруни ғор даромада мераванд. Дарҳол шитобон худро ба дари он ғор расонид.

Дид, ки роҳи убур кардан¹ ва макони пой ниҳодан нест.

Охируламр, дароз кашида ба синаи худ роҳ мерафт ва мегуфт: «Он паризодон дар кучо рафта бошанд?»

Пештар рафта дид, ки қасри олий сар ба Сурайёе касида. Наздиктар расида буд, ки чанде аз паризодон хез карда омаданд ва гуфтанд:

— Эй одамизод, ин ҷои ту нест. Туро дар ин ҷо ки овард?

Ҳотам гуфт:

— Эй парӣён, он зоте ки мову шумоёнро халк кардааст, маро дар ин ҷо овардааст.

Боз гуфт:

— Эй парӣён, бигуед, ин кӯҳро ҷӣ ном аст ва ин боғи кист?

Паризодон гуфтанд:

— Ин кӯҳро кӯҳи Алқон мегуянд ва соҳиби ин маконро Алканпарӣ мегуянд ва моён ниғаҳбонони ин боғем. Фардо Алканпарӣ дар ин ҷо хоҳад омад ва истодани ту дар ин ҷо аз маслиҳат нест, ба ноҳақ кушта хоҳӣ шуд ва моён ин суҳанро ба ту аз рӯи мурувват мегуем.

Ҳотам гуфт:

— Ҳар зотеро ҷон даркор бошад, ба ризои оллоҳ хоҳам дод.

Паризодон аз ин гуфтаи Ҳотам завқе карда қарибтар омаданд ва гуфтанд:

— Эй бечора, гардани нарма шамшер нахоҳад буррид, моён туро дар гушаи боғ пинҳон кунем, агар завқи дидан дорӣ, маликаро аз гушаи ин боғ тамошо хоҳӣ кард.

Ҳотам гуфт:

— Ҳар чизе, ки ба хотири шумоён мерасад, муборак аст.

Рузи дуйум буд, ки малика барои сайри боғ бо арқони давлат хиромон сайркунон омада, бар болои тахт бинишаст.

Дарҳол парӣён Ҳотамро оварда назди сӯроҳе гузоштанд ва гуфтанд:

— Эй одамизод, аз ин сӯроҳи маликаро тамошо хоҳӣ кард.

Дарҳол аз он сӯроҳи нигоҳ карда Алканпариро дид, ки рӯй ба монанди офтоби ҳовар, аз шаъшаъи ҷамолаш олами зулмонӣ мунаввар. Дарсоат аз хуш рафта мурдавор афтод.

¹ Убур кардан — гузаштан.

Баъд аз соате ба хуш омада, ба хусну чамоли Алканпарӣ таҳсину офарин мекард, матлабҳо аз хотири Ҳотам фаромӯш шуда дар ҳасрат буд.

Шабе дар хоб дид, ки марди маҳосинсафеде мегӯяд:

— Эй Ҳотам, дар ин ҷо барои ҷӣ омада будӣ? Барҳез, он коре ки камар бастай, саранҷом бикун, ба амонати касе хиёнат нақун.

Дарҳол ларзида аз хоб бедор шуд, ҳеҷ касеро дар назди худ наид.

Ҳотам ба паризодон гуфт:

— Эй нозанин, маро дар пеши малика баред, ки паёми он оширо ба ӯ расонам.

Мулозимон дарҳол ба арзи малика расониданд, ки:

— Эй маликаи олам, дар ин мақом одамизоде омада, ҷӣ ҳукм месозед?

Дарҳол, Алканпарӣ дар хотири худ овард: «Шояд ки ҳамон ҷавон омада бошад».

Дарсоат фармуд, ки:

— Эй мулозимон, сару гардани ӯро баста биёред!

Дарзамон мулозимон сару гардани Ҳотамро баста, дар назди малика оварданд.

Вай гуфт:

— Эй мулозимон, сару гардани одамизодро кушода дар назди ман биёред!

Дарсоат ҷунин қарданд ва бар болои маснади шохӣ аз дасти Ҳотам гирифта бинишонд.

Малика пурсид, ки:

— Эй ҷавон, аз кучой ва ҷӣ ном дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй нозанин, қиссаи ман дуру дароз аст, аз шаҳри Яман, Ҳотам бинни Тай бинни Қахлонам.

Малика ин суҳанро шунида аз ҷои худ барҳост ва аз болои тахт худро ба замин гирифтӣ гуфт:

— Эй Ҳотам, аз забони бузургон шунида будам, ки Ҳотам ном одамизоде ба вучуд омада, дар роҳи хайр корҳо хоҳад кард.

Боз гуфт:

— Эй Ҳотам, қадами сафо овардӣ ва ин қулбаи шиқастаро равшану мунаввар сохтӣ.

Ва бар болои тахти подшоҳӣ бинишонд ва таому зиёфат фармуд. Аз аҷоиботу ғароиботи дунё гуфтушунуд мекарданд.

Малика ба чанди тавозуъ пурсид, ки:

— Эй ҷавон, боиси омадани ту дар ин ҷо чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, авсофи ҳамидаи туро шунида будам, ки отифати ту дар ҳаққи бандагон бекарон аст, ба ҳазор забон шарҳи хубии туро адо наметавонам кард.

Ин гуфта ин байтро меҳонд:

Дар олами даҳр як паризод туй,
Хушкوماتу сарви озод туй,
Мо бандаи лутфу эҳсонӣ туем,
Дар ҳайли парӣ соҳиби иршод туй.

Алқисса, гуфт:

— Эй малика, банда ба тарафи дашти Хумро мерафтам. Дар аснои роҳ бар болои кӯҳ ҷавонеро дидам, дар зери дарахте нишаста ва ҷашм пушида нолаву зорӣ мекард, ки чигари санг об мешуд. Оҳи сард аз дили пурдард мекашид ва ин байтро меҳонд:

Биё, биё, ки намондаст тоби маҳчурӣ,
Кашидаем басе дардҳои ранчурӣ...

Аз он бечора пурсидам ки:

« — Эй ҷавон, ҳоли худро бар ман маълум кун, аз чи сабаб ин ҳама нолаву зорӣ мекуни? ».

Он ҷавон ҳеч дам назад.

Боз пурсидам, он бечора гуфт:

« — Муддати ҳафт сол аст, дар ин ҷо бо ин алам гирифтаам. Чун ту касон бисёр омада пурсиданд. Илоҷи дарди худро наёфтам, бинобар он дер ҷавоб додам, ки суҳанро бо касе гуянд, ки муддао муяссар шавад ва илло ҷӣ ҳоҷат аст? ».

Охируламр, ҳамаи саргузашти худро як-як баён намурад. Ман аҳлу паймон карда гуфтам:

« — Агар ба матлаб восил нагардонам, Ҳотам бини Тай набуда бошам ».

Малика гуфт:

— Дар ҳақиқат он бечора аз хоҳири ман фаромуш шуда буд, валекин ба хоҳири ту уро қабул мекунам, аммо бо ӯ мусоҳиб намешавам, чаро ки ӯ муносиби ман нест.

Ҳотам гуфт:

— Чанд вақт мусоҳиб шудед, у муносиби ту буд, акнун ҷӣ шуд, ки ӯ муносиби ту нашуд?

Боз гуфт:

— Эй малика, агар ту уро қабул накуни, обу таоми туро нахурам ва дар ин макон ба хори ва ба зори чон хоҳам дод. Аммо замони¹ ман ба гардани ту хоҳад шуд — ин мегуфт ва ин байтро меҳонд:

Раво мадор, ҷавоне бимирад аз ғами ту
Ту ҳам, ҷавониву аз худ умедҳо дори.

Дарҳол малика фармуд:

— Эй мулозимон, рафта он ҷавонро биёред!

Мулозимон рафта, баъд аз се шабонарӯз он ҷавонро ба хизмати малика оварданд. Валекин барои хотири он ҷавон ҳафт шабонарӯз Ҳотам чизе нахӯрда дар зери дарахте хобида буд. Дар хоби ширин шахсе ба Ҳотам гуфт:

« — Ин париро Алканпарӣ мегӯянд, ҷӣ ҷавонон дар фироки ишки у қолабтиҳӣ шудаанд ва ин парӣ ба як қавл нахоҳад истод».

Боз гуфт:

« — Эй Ҳотам, бояд, ки ҳамон мӯҳраро соида, бо қадаҳи об ба он ҷавон бидиҳӣ ва он ҷавон ғарғара карда даруни об андохта ба у бидиҳад».

Баъд аз ин Ҳотам аз малика илтимос кард, ки ба ин бечора як бор ҷамоли худро нишон бидеҳ.

Малика гуфт:

— Хуб аст, уро биёред.

Дарҳол оварданд. Чашми он бечора низ ба рӯи малика ки афтод, то се шабонарӯз беҳуш шуда афтод. Баъд аз он ба ҳуш омада, чашмони худро аз рӯи малика ҷудо намекард ва малика ба он бечора ҳеҷ илтифот намекард.

Ҳотам мӯҳраи париро ба кадре об соида, ба он ҷавон дод ва он ҷавон ғарғара карда дар косаи об андохт.

Баногоҳ малика об хост. Дарҳол Ҳотам он обро ба дасти малика дод. Аз дасти Ҳотам гирифта, лочуръа² даркашида буд, ки дилаш моил ба он ҷавон шуда аз ишки у беқарору бетоқат шуд, гуё сардие дар миён намонда бошад.

Ҳотам аз рӯи мутоиба ба ҷониби малика нигоҳе карда гуфт:

¹ Замон — зомини кафил.

² Лочуръа — то катраи охири.

— Чи мешавад, ки ба он бечораи хичронкашида ба лутфу карам илтифот сози?

Малик гуфт:

— Эй Ҳотам, дарзамон ба ҳоли худ назар мекунам, ин ҳама фитна дар дили ман ангехтааст, аммо итти-соли¹ мо бо ӯ бе ичозати падар нахоҳад шуд.

Ҳотам гуфт:

— Хуб аст.

Дарҳол малика падару модари худро талабида, дар он маком чашне ороост. Падари ӯ ба Ҳотам дар як ҷо мусоҳиб шуда аҳволпурсӣ кард. Ҳотам таъзими уро ба ҷо оварда, ҳамаи саргузашти худро дар пеши ӯ як-як баён намуд.

Падари Алканпарӣ ба ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офарин гуфт ва ҷамеи парӣён ва акобирону сарҳангонро талабида, ба чандин тамошову сурур духтарро акд карда, ба он ҷавон супориданд. Ва он ошики бечора дар шабистони Алканпарӣ даромада коми дил ҳосил кард.

Ҳамаи он парӣён Ҳотамро меҳмондорӣ карда хушҳол сохтанд. Баъд аз ҳафт рӯз Ҳотам аз ҳамаи онҳо рухсат гирифта ба ҷониби дашти Хумро равона шуд.

Чанде аз паризодонро малика фармуд, ки Ҳотамро ба кӯхи Хумро бурда гузоранд. Дарсоат паризодон Ҳотамро бар души худҳо бардошта ба ҳадди кӯхи Хумро бурда гузоштанд.

• Дарзамон овозе ба гӯши Ҳотам расид:

Ҳар кӣ бадӣ кард ба бад ёр шуд,
Ҳам ба бадӣ хеш гирифта шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй парӣён, маро дар ин ҷо корест.

Онҳо гуфтанд:

— Хуб аст.

Ҳотам аз паризодон ҷудо шуда, аз пайи он овоз роҳӣ шуд. Дар ҷое расида дид, ки дарахти азиме сар бар фалак кашида ва дар шохи он дарахт пирамардеро дар қафас андохта овезон гузоштаанд. Ва он пир бар шохи дарахт ва дар даруни қафас ин байт хонда нишастааст.

Ҳотам гуфт:

¹Иттисол — васл, чуфт шудан.

— Эй пир, ба кадом сабаб ин каломи дилсузро гуфта, дар даруни ин кафас овоз мекуни?

Пир гуфт:

— Эй чавон, аз аҳволи ман чизе мапурс, агар ме-пурсӣ бо ман аҳде кун, то ман аҳволи худро бо ту арза наоям ва илло ба роҳи омадаи худ бирав!

Ҳотам гуфт:

— Эй пир, қасам ба ягонагии ҳақ ки ба доди ту бирасам.

Пир гуфт:

— Эй чавон, асли ман савдогар будам ва номи ман Ҳумро буд. Чун ба ҳадди балоғат расидам, дар ин навоҳӣ падарам ба номи ман шаҳре бино карда, ҳуди ӯ ба нияти тичорат бозрафт ва мани ноаҳл ба андак вақт ҳамаи молхоро исроф намудам ва аҳвол парешон шуд.

Билохир дар ёфтани зарҳон мадфуна¹ падар шуда, тараддуи бисёре кардам, ба ҳеҷ вачҳ ба даст наомад ва падарам дар он сафар вафот ёфт.

Баъд аз чанд муддат чавонеро ёфтам, ӯ меғуяд, ки касеро хазина гум шуда бошад, аз рӯи ҳикмат пайдо карда медиҳам ва ман дар назди ӯ рафтам. Аҳволи худро ба ӯ гуфтам.

Ӯ гуфт:

— Ба шарте, ки чаҳоряки он зари гумшударо бар ман бидиҳӣ.

Ман ҳам қабул карда, он чавонро дар хонаи худ овардам. Дарҳол аз рӯи ҳикмату фаросат ҳамаи он зарҳоро ёфта бар ман дод ва ман дидам, ки зар бешумор — аз қавли худ баргаштам ва нукси аҳд кардам.

Соате хомӯш монд, баъд аз соате бар ман муболиға кард. Ду-се мушт зада, аз хона берун кардам ва он чавон ноумед шуда бадар рафт.

Баъд аз дувоздаҳ рӯз он чавон омада роҳи хизмат пеш гирифт. Чанд муддат бо ман ҳамроҳ буд. Ман ҳам уро хуб медидам.

Рузе гуфт, ки:

— Як ҳунаре дорам: дар ҳар чое зару ганчи гуркарда бошад, дар назари ман даромада бар ман маълум хоҳад шуд.

Ман гуфтам:

— Ин ҳикматро бар ман биёмузон.

¹Мадфуна — гур кардашуда, пинҳон кардашуда.

Чавон гуфт:

— Худ илме намебошад. Як тарқиби сурма хаст, хар ки дар чашм кашад, ба тамоми зару ганчи зери заминиро мебинад.

Ман гуфтам:

— Чӣ шавад, ки аз он сурма дар чашми ман ҳам кашӣ?

Чавон гуфт:

— Хуб аст.

Алқисса, харду ру ба сахро ниҳода, дар зери дарахте расида бинишастем. Дарҳол сурмае аз киси худ бароварда, андаке дар чашми ман кашид. Дарзамон харду чашми ман кӯр шуда, аз дидан бозмондам.

Гуфтам:

— Эй бародар, чӣ коре буд, ки дар ҳақи ман кардӣ?

Ӯ гуфт:

— Сазои бадахдӣ ҳамин аст. Агар меҳоҳӣ ки чашми ту равшан шавад, дар ин қафас даромада бинишин ва мисли зогон фарёд кун ва нидо бихон:

Хар кӣ бадӣ кард ба бад ёр шуд,
Ҳам ба бадӣ хеш гирифтор шуд.

Маро дар ин қафас андохта бар шохи ин дарахт овехт.

Боз гуфтам:

— Эй чавон, маро дар ин ҳол андохтӣ, худоро чӣ ҷавоб хоҳӣ дод?

Чавон гуфт:

— Он замоне, ки худоро дар миён андохта аҳд кардӣ, боз он аҳдро шикастӣ, ин интиқоми нуқси ҳамон аҳд хоҳад шуд.

Охируламр гуфтам:

— Тавба кардам.

Он чавон гуфт:

— Бош то вақте ки як ҷавоне омада, гиёҳе аз дашт оварда, дар чашми ту бикашад, чашмиҳои ту равшан хоҳад шуд.

Ҳотам гуфт:

— Чанд вақт шуд?

Он пир гуфт:

— Надонистам.

Ҳотам боз гуфт:

— Чӣ гуна дар ин ҷо зинда мондӣ ва кути худро аз кучо меҳурӣ?

Пир гуфт:

— Кути маро худон таоло аз ғайб мерасонад.

Дархол Ҳотам гуфт:

— Эй бечора, хотири худро чамъ дор, ман рафта ҳамон гиёхро хоҳам овард. Ин гуфта ру ба роҳ ниҳод ва баъд аз чанд вақт он гиёхро оварда, дар чашми пир кашид. Чашмҳои у равшану мунаввар шуд ва он пир аз ҷои худ бархост ва дар зерӣ қадами Ҳотам афтод.

Баъдаҳу Ҳотам бо он пир видоъ карда, ба ҷониби Хуснобод роҳӣ шуд. Манзилу мароҳил тай карда, дар шаҳри Хуснобод дохил шуд ва дар корвонсаро даромада, шахзодаро мулоқот кард ва ҳамаи саргузашти худро дар назди шахзода як-як баён намуд.

Алқисса Ҳотам бо шахзода ба дари қасри малика омаданд.

Дархол малика хабар ёфта, дар паси парда бинишаст ва Ҳотамро бо шахзода андарун талабида гуфт:

— Эй Ҳотам, ҳамаи саргузашти худро баён соз!

Дархол Ҳотам ҳамаи дидаву кардаи худро дар назди малика як-як арза намуд.

Малика гуфт.

— Рост гуфти.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун саволи ҷаҳорӯмро бифармо, то ба талаби ҷавоби у кушам.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, шахсе ба дарвозаи худ навишта ки: «Ростгӯро ҳамеша роҳат дар пеш аст».

Байт:

Ростӣ овар, ки шавӣ растагор

Ростӣ аз ту, зафар аз кирдигор.

Мазмуни ин суҳанро ба зудӣ ёфта биёр, ки рост гуфта, ҷӣ роҳат ёфтааст?

САФАРИ ЧОРҶУМ

Ҳотам аз қасри малика баромада, ба ҷониби биёбон равона шуд. Баъд аз чанд вақт дар зерӣ кӯҳе расида, гузораи ба сарчашмаи обе афтод. Дид, ки тамоми

оби он чашма ба монанди хун фаввора кашида меравад. Мутаҳайир шуд ва гуфт: «Ин қисм обро ҳеч надида будам». Ин гуфта болорӯяи он об равона шуд, расида дид, ки дарахти азиме сар бар фалак кашида. Аз болои он дарахт оби сурх ба монанди хун мерезад. Нек назар карда дид, ки бар шохҳои он дарахт сарҳои одамиро бурида овехтаанд.

Соате дар он ҷо бинишаст. Дар он ҳин ҳамаи сарҳо коҳ-коҳ дар ханда даромаданд. Ҳотам мутаҳайир шуда гуфт: «Ҳақиқати ин сирро аз кӣ пурсам?».

Болотар нигоҳ кард, ки як сар аз ҳамаи сарҳо мукаддамтар. Ошику фирефтаи у шуд, беҳуш афтод. Баъд аз соате ба ҳуш омада, дар фикр шуд: «Чунин нозанинро сар буридаанд ва агар ба ҷое расида, ин ҳодисаро накл кунам, шунавандагон аз ҳақиқати ин пурсанд, ҷи ҷавоб хоҳам дод? Пас, чанд рӯзе дар ин ҷо бошам, шояд, ки ҳақиқати ин сир бар мо маълум шавад».

Чун тамоми рӯзро ба фикр гузаронд ва шаб бар сари даст даромад, дид, ки он сарҳо аз шохҳои дарахт чудо шуда, дар толоб афтода фуру рафтанд. Ва дар миёни толоб нишемане буд. Ногоҳ он нозанин аз толоб баромада, бар нишеман дохил шуда, бар болои тахти подшоҳи бинишаст ва дигарон бар болои курсиҳои заррин бинишастанд. Ҳотам аз дидани он нозанин боз беҳуш шуда афтод. Баъд аз соате ба ҳуш омада дид, ки ҳамаи нозанинон завқи тамошо карда нишастаанд. Хангоми ними шаб буд, ки чандин қисм таоми лазиз оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд ва гуфтанд:

— Эй мусофир, ин ҳама таомҳоро малика ба ту фиристодааст.

Ҳотам гуфт:

— Эй мулозимон, маликаи шумоёнро ҷи ном аст?

Мулозимон гуфтанд:

— Туро бо ин кор ҷи кор?

Ҳотам гуфт:

— Эй ходимон, то номи маликаро нагуед, таомро нахоҳам хӯрд.

Мулозимон омада ба малика гуфтанд.

Малика гуфт:

— Рафта бигуед, аввал таом бихӯрад, баъд аз он ном хоҳам гуфт:

Мулозимон омада гуфтанд:

— Эй ҷавони мусофир, малика чунин ва чунон мегуяд.

Ночор ба хӯрдани таом муқайид шуд, баъд аз фароғи таом гуфт:

— Эй мулозимон, акнун номи маликаи хешро баргӯед.

Мулозимон гуфтанд:

— Эй чавон, фардо хоҳем гуфт.

Ҳотам хост ки яке онҳоро бигирад, дарҳол дар зери толоб ғутае зада рафтанд, ва баъд аз соате аз об берун омада, рӯ ба рӯи малика даст баста истоданд.

Шаб гузашта хуршеди ҷаҳонафрӯз ба ин олами зулмонӣ тулӯъ карда буд, ки он нозанини тахтнишин бо ҳамроҳии он ходимон дар зери об ғута зада рафтанд. Баъд аз соате ҳамаи он сарҳо аз танҳои хеш ҷудо шуда, аз зери об берун шуданд ва дар шоҳҳои дарахт ба монанди рӯзи аввал овезон гардиданд. Баъд аз соате ҳамаи он сарҳо ба дастури собиқ қоҳ-қоҳ дар ханда шуданд. Рӯз гузашт. Чун шаб бар сари ҷанг даромад, боз ҳамон сарҳо аз шоҳҳои дарахт ҷудо шуда, дар зери толоб фуру рафтанд.

Баъд аз соате ҳамаи он сарҳо ба ҷасади худҳо пайваستا аз он толоб берун шуданд ва он нозанин бар болои тахт нишаста, дигарон рӯ ба рӯи ӯ даст баста истоданд.

Ҳотам дар дил гуфт: «Имшаб ҳақиқати кори эшон маълум хоҳад шуд».

Чун посе аз шаб гузашта буд, дар пеши он нозанин ҷандин қисм таом оварда ниҳоданд. Он нозанин бо тобеон ба хӯрдани таом муқайид шуд ва як хони пур аз таом дар назди Ҳотам фиристод. Мулозим оварда таомро дар назди Ҳотам гузошта буд, ки Ҳотам гуфт:

— Эй дилрабо, акнун ваъдари вафо кун, то таоми туро бихӯрам.

Дарҳол он дилбар омада ба маликаи худ гуфт:

— Он чавон мегӯяд, ки то номи маликаро нагӯӣ, таом нахоҳам хӯрд.

Малика гуфт:

— Баъд аз фароғи таом номи хеш хоҳам гуфт.

Он мулозим омада гуфт:

— Эй чавон, баъд аз фароғи таом номи он дилором хоӣ шунид.

Ҳотам хост, ки даст гирад, боз ба ҳамон толоб ғута зада, аз зери нишман баромада, ру ба рӯи малика даст баста истод.

Ҳотам низ худро дар толоб андохта фуру рафт.

Баъд аз соате пойҳои у бар замин расид. Чашм кушода дид, ки не толоб ва не он тахт ва не он нозанин — дар як сахрое афтодааст. Охи сард аз дили пурдард мекашид. Зор-зор чун абри навбаҳор мегирист ва дар он сахро девонавор мегашт.

Алқисса, муддати ҳафт шабонаруз Дар биёбон хайрону сарсон медавид. Дар он хин Хочаи Хизр ба сарвакти Хотам расиданд. Дидан ҳамоно Хотам давида омада, дар зери қадами эшон афтод. Эшон дасти Хотамро гирифта гуфтанд:

— Эй чавон, дар ин сахрои хирсу ҷоду ҷи кор мекуни ва аз барои ҷи кор дар ин ҷо омади?

Хотам гуфт:

— Ё бузургвор, ба коре мерафтам, ба ҷое расида воқеаи ачибе дидам...

Ва ҳамаи дидагиҳои худро ба хизмати эшон арза намуд.

Эшон гуфтанд:

— Эй Хотам, худро дар миёни толоб андохти ва он толобу он дарахт тилисмот буд ва аз он ҷо то бар он толоб ҷаҳорсад фарсанг роҳ аст.

Хотам аз шунидани ин суҳан худро дар ҳоки мазаллат андохта зор-зор чун абри навбаҳор гиря мекард ва мегуфт:

— Эй азиз, ба муроди худ норасида, дар ин биёбон ҷон хоҳам дод.

Эшон пурсиданд, ки:

— Муроди ту чист?

Хотам гуфт:

— Муроди ман ин ки боз дар ҳамон толоб бирасам.

Эшон гуфтанд:

— Асои маро бигир ва чашми худро бипуш.

Дарҳол Хотам чашмҳои худро пушонид ва асои мубораки эшонро гирифт.

Баъд аз замоне чашм кушода, худро бар сари он толоб дид. Ин ҷи сир аст, гуфта ба ҷониби сарҳо назар мекард. Хусусан сари маликаро дида афсус меҳурд. Хост, ки бар болои дарахт баромада, сари он нозанинро кушода бигирад, дарҳол ду дасти Хотам бар танани он дарахт часпид. Ба машаққати бисёре дастҳои худро аз танани он дарахт ҷудо кард. Болоруяи дарахт равона шуд ва дар миёнаҷой расида буд, ки дарҳол садои таракко-турук пайдо шуд. Дар лаҳза он дарахт тар-

кида Хотамро фуру кашидан гирифт. То камар фуру рафт, тарсе дар дили Хотам пайдо шуд ва гуфт: «Ин чӣ балое буд, ки пеш омад?» Ҳарчанд зӯр карда берун мекашид, дарунтар мерафт.

Алқисса, дар байни он дарахт чунон ҷой шуд, ки ҳеҷ нишоне ва асаре аз у нанамуд.

Ҳамон замон ҳазрати Ҳизр ба сари вақти Хотам расида гуфтанд:

— Эй ҷавон, худро ба ин бало ҷаро мубтало карди, магар аз ҳаёти худ сер шудай?

Хотамро ҳол дигаргун буд, ҷавоб надод.

Дарзамон Ҳизр алайҳиссалом ба асои муборак он дарахтро чунон заданд, ки он дарахт ҳамчун мум гашт. Даст дароз карда Хотамро аз даруни он дарахт кашида гирифтанд. Баъд аз дере Хотам ба худ омад. Эшон гуфтанд:

— Эй Хотам, туро бо ин сархо чӣ кор аст, худро дар балоҳо меандозӣ?

Хотам гуфт:

— Эй бузургвор, воқеаи ин сар маълуми ман шавад. Ва бо ин сари нозанин дил додаам, хоҳ одамӣ бошад ва хоҳ парӣ, дар қайди никоҳи худ дарорам.

Эшон гуфтанд:

— Эй Хотам, бидон ва огоҳ бош, ин сари нозанинро, ки мебинӣ, сари духтари Сомӣ Аҳмари ҷодуст: дигарон хидматгорони ӯ. Ва маскани падару модари ӯ дар саҳрои куҳи Аҳмар аст.

Хотам гуфт:

— Ё бузургвор, ҷаро сарҳои эшон аз танаҳои ҳеш ҷудо шуда чунин мешаванд?

Эшон гуфтанд:

— Эй Хотам огоҳ бош, рӯзе духтари Аҳмар ба падари ҳеш гуфт ки:

— Эй падар, ба балоғат расидаам, бояд ки маро ба шавҳар бидиҳӣ.

— Аҳмари ҷоду аз шунидани ин сухани духтар дар ғазаб даромада тилисме сохта, аз он рӯз то ба имрӯз духтарро бо ходимонаш ба ин бало мубтало гардонидааст. Аз ин ҷо то ба макони ҷоду сад фарсанг рох аст, аммо аз қуввати сеҳр аз ин ҷо то ба он ҷо дар як рӯз мерасад, ва ӯ алҳол зиндааст ва ба даст афтодани ин духтар мушқил аст.

Хотам аз эшон ин суханро шунида гуфт:

— Ё бузургвор, маълум шуд, ки марги ман дар ҳамин ҷо будааст.

Эшон гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ҳанӯз умри ту дароз аст, агар рабати духтари ҷоду дорӣ, худро ба ин бало андоз, вагарна баргард, ки дар ин роҳ хатар бисёр аст.

Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, даст аз ҷон шустаам ва аз баҳри ҳамаи ҷизҳо гузаштаам.

Даст аз талаб надорам то коми ман барояд,
Ё тан расад ба ҷонон, ё ҷон зи тан барояд.
Бикшой турбатамро баъд аз вафоту бингар,
К-аз оташи дарунам дуд аз кафан барояд.

Алқисса, Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, аз баҳри ҷон гузаштаам, ҳарчи бододод, то ин нозанин ба даст надарояд, аз ин роҳ бознагардам.

Ҳазрати Хизр гуфтанд:

— Муроди ту чист?

Ҳотам гуфт:

— Меҳоҳам ки сари ман дар баробари сарҳон эшон шуда, мусоҳиби ӯ бошам.

Ҳазрати Хизр гуфтанд:

— Парешон хоҳӣ шуд.

Ҳотам гуфт:

— Ҳарчи муқаддароти ман бошад, онро хоҳам дид.

Дарҳол асои муборак бар дарахт зада, аз назари Ҳотам ғойб шуданд.

Дар он хин сари Ҳотам аз танааш ҷудо шуда бар шохи дарахт овозон шуд ва танааш дар толоб фуру рафт.

Ғирев аз ҳамаи сарҳо баромад, гӯё ки олам зеру забар шуда бошад ва мегуфтанд:

— Ин ҷавон ҳам дар тилисмоти ҷоду гирифтор шуд.

Чун рӯз гузашта шаб расид, ҳамаи сарҳо бо сари Ҳотам дар толоб афтоданд. Баъд аз соате ҳама аз толоб баромада, ба дастури собиқ ба ҷои худҳо истода шуданд.

Ҳотам низ дар ғӯшаи ру ба руи малика даст ба сини истод. Чун посе аз шаб гузашта буд, ки чандин қисм таом оварда дар назди малика гузоштанд.

Дарҳол малика дасти Ҳотамро гирифта, дар назди худ нишонид ва ба хӯрдани таом муқайид шуданд. Баъд

аз фароғи таом тамоми шабро ба айшу ишрат гузаро намуданд. Чун рӯз шуд, сари Ҳотам бо он сархо дар шохҳои дарахт овехта шуд.

Ба ҳамин тариқа чанд вақт рӯз мурдаву шаб зинда гузашт. Ва боз ҳазрати Хизр ба мадади Ҳотам омаданд.

Дарҳол сари Ҳотамро ба асои муборак аз шохи дарахт гирифтанд ва исми аъзамро хонда дам андохта буданд, ки таркиби Ҳотам ба асли қадим омад.

Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, ба чое расида худро дар бало андохтаам.

Эшон гуфтанд:

— Эй Ҳотам, то падари ин кушта нашавад, ин нозанин ба дасти ту нахоҳад омад.

Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, акнун қасди куштани падараш хоҳам кард.

Эшон гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ба ҳеҷ вачҳ он ҷодуро ба даст натавонӣ овардан, магар он ҷӣ ба ту фармоям ва ба он амал кунӣ ва аз фармудаи ман берун наравӣ, шояд ки муроди ту ҳосил шавад.

Дарҳол Ҳотам дар зери қадами эшон афтода гуфт:

— Иншооллоҳ аз фармудаи шумо берун нахоҳам рафт.

Хизр гуфтанд ки:

— Туро исми аъзам биёмузам, бояд, ки одоби онро ба ҷой оӣ.

Шароити исми аъзам бо исми аъзам ба Ҳотам таълим намуданд ва ҳуди эшон аз назари Ҳотам ғоиб шуданд.

Ҳотам ба куҳи Аҳмар равона шуд.

Баъд аз муддате ба куҳи Аҳмар расида, дид, ки аҷаб куҳи пуршукӯҳу лолазор аст.

Болои куҳ баромада хост, ки қадам ниҳода пештар равад, дарҳол сангҳои он куҳ қадами Ҳотамро гирифтанд.

Ҳотам дар обу арак ғута хӯрда мегуфт: «Ин ҷӣ сирре буд, ки ҳарчанд қувват мекунам, пеш рафта наметавонам».

Донист, ки ин куҳ куҳи Аҳмар аст.

Дарҳол исми аъзамро хонда дамида буд, ки пояш кушода шуд ва ӯ ба ҷониби болорӯяи он куҳ равона

шуд. Пештар рафта дид, ки чашмаи обе. Дар он чашма гусл карда ба хондани исми аъзам муқайид шуд. Аз хосияти исми аъзам ҳамаи даррандагону газандагон пароканда шуда, ба ҳар чониб рафтанд ва ин хабар ба самъи ҷоду расид, ки ҷонварони сеҳркарда кайҳо аз сеҳр халос шуда ба ҳар чониб рафтанд.

Ҷоду пештар ба қуръа дарёфта буд, ки рӯзе Хотам ба ин қуҳ хоҳад омад ва тамоми сеҳрхоро ботил хоҳад кард.

Дарзамон қуръа андохта дид, ки Хотам ба ин қуҳ омада ва бар сари фалон чашма исми аъзам хонда нишастааст ва дар дил фикр карда меғуфт, ки: «Омадани Хотамро дар ин мақом сабаб чӣ бошад?» Боз ба ҷои дигари китоби худ назар карда ёфт, ки Хотам ба духтари ӯ ошиқ шуда ба қасди қуштани ӯ омадааст. Ҳазрати Хизр исми аъзамро ба ӯ ёд додаанд, ки сеҳри ҳамаи соҳиронро ботил хоҳад кард.

Ҷоду низ ба хондани афсун муқайид шуда, ба ҷаҳор тарафи худ медамид. Баъд аз соате хайли паризодон дар назди Хотам ҳозир шуданд ва дар миёнаи эшон маликаи Зарринпӯш суроҳӣ¹ ба даст гирифта, ба суи Хотам нигоҳи муҳаббатомез кард. Дарлаҳза Хотам он сабӯро² аз дасти малика гирифта лочуръа даркашид ва беҳуш шуда афтод ва он нозанин боз ба сеҳр худро ба сурати деви сиёҳ карда, дасту пой Хотамро барбаст ва бар пушти худ бардошта, дар назди Аҳмари ҷоду овард.

Ҷоду шаклу шамоили Хотамро дида гуфт:

— Инчунин ҷавонро қуштан аз муруват дур аст. Аммо чӣ қунам, ки ин маро душман аст.

Мулозимони худро фармуд, ки инро бурда дар ҷои оташин андозед. Дарҳол мулозимон чунин карданд. Гармии оташ ба Хотам таъсир накард, ҷаро ки муҳраи париро дар даҳони худ гирифта буд.

Ҷоду боз ба китобаш назар кард, ки ба Хотам ҳеҷ осебе нарасидааст ва ӯ зинда буда, муҳраи парӣ дар даҳон дорад. Ҷоду дар ишқи муҳра шуда гуфт, ки:

— Хотамро биёред.

Дарзамон шогирдон Хотамро оварданд.

Ҷоду фикр карда гуфт, ки «Муҳраро аз дасти Хо-

¹Суроҳӣ — қузаи май.

²Сабӯ — қуза.

там гирифтаи маҳол аст, чи бояд кард? Магар ба тилисми муҳра аз дасти ин гирифта шавад».

Боз фармуд, ки:

— Ҳотамро бурда бар сари ҳамон чашма гузоред ва ба сурати духтар шуда, аз дасташ муҳраро гирифта биёред.

Мулозимон дарҳол чунин карданд ва худӣ ҷоду ба хондани сеҳр мукайид шуд. Баъд аз соате аз қуввати сеҳр ҷамоае паризодон аз суи боғ пайдо шуданд ва маликаи Зарринпуш дар назди Ҳотам омада гуфт:

— Эй ёри ҷонӣ, туро аз дуртар хоҳам дид. Як бор дар пеши ту омада будам. Падарам деви сиёхро фирис-тода туро бурда буд ва дар ҷоҳи оташи андохта ва маҳбус сохта. Худои таоло аз он балои оташ туро халосӣ дода. Мабодо ки дар пеши ту бинишинам, падарам воқиф шуда сеҳр бикунад. — Ин гуфта нишаст.

Ҳотам даст дароз карда аз банди дасти «малика» гирифт ва ба суи худ кашид ва зориву таваллоҳо мекард.

Ва он сурати малика гуфт:

— Рост бигу, ки маро дуст медорӣ, ё не?

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, ин ҳама ҷонбозиҳо барои ту мекунам.

«Малика» гуфт:

— Ҷони ту дар амони худо бошад, аз ту як чизе мехоҳам, бояд ки уро ба ман бидиҳӣ.

Ҳотам гуфт:

— Ҳазор ҷон фидои ту бод, ҳар чизе, ки аз ман талаб намоӣ, аз ту дарег нахоҳам дошт.

Он сурати сеҳр гуфт:

— Дар назди ту муҳрае будааст, ҳамон муҳраро бар ман ато намоӣ, то падарам маро аз он ҷо халос созад.

Ҳотамро ҳиммат баланди карда гуфт, ки:

— Аз ту азизтар ва дусттар касе дар назди ман намебошад.

Хост муҳраро бароварда таслим намояд, баногоҳ хазрати Хизр бонг ба Ҳотам зада гуфтанд:

— Эй Ҳотам, муҳраро аз даст мадеҳ, ки ҷон ба саломат нахоҳӣ бурд.

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, шумо кистед, ва маро аз додани муҳра ҷаро манъ мекунед?

Эшон гуфтанд:

— Ман ҳамон касам, ки исми аъзамро ба ту омухтаам, ин сурат сурати малика нест, балки ин сеҳр аст ва туро фиреб медиҳад. Маликаи Зарринпуш алҳол дар тилисмоти ҷодуст.

Дарҳол Хотам дар зери кадамашон афтод.

Ҳазрати Хизр гуфтанд:

— Эй нодон, ту чӣ андеша карда, ба ин сарчашма нишастай. Агар ҳаёт меҳоҳӣ, бесабаб ин муҳраро ба ҳеч касе мадеҳ ва исми аъзамро хонда дамидан гир.

Хотам пой мубораки эшонро буса дода, ба оби он чашма вузуи тоза кард ва ба хондани исми аъзам муқайид шуд. Дарҳол аҳволи он ҷамоа дигаргун шуда, ларза дар андоми онҳо афтод. Сурати малика бо он сурати паризодон дандон ба дандон мезад, чунон ки садои дандонҳои эшон ба фалак печида, олабро шуре ва ғавғое пайдо шуда буд. Дарҳол ҳамаи он суратҳо чун хезуми хушк даргирифта хокистар шуданд. Хотам ин ҳолро дида афсус меҳурд.

Ногоҳ хобаш даррабуд. Дид, ки ҷоду рафта дар пеши иблис даромада мегуяд, ки сеҳрҳои маро фалон ном шахсе исм хонда ботил гардонид.

Иблис Хотамро дар ғафлат андохта, эҳтиломе¹ гардонид, то он ки дар ҳини нопокӣ муҳраро аз дасти у бигирад. Ин гуфта ҷодуро хабардор гардонид.

Алқисса, ҷоду вақти худро ғанимат ёфта, дар афсуни сеҳр оғоз кард. Як дева аз замин пайдо шуда, ба ҷониби Хотам давида наздик расид.

Хотам дебро дида дармонда шуд ва гуфт:

«Ман дар хоб олуда шуда ғул накардаам, чи гуна бо ин ҷоду муқобил шавам? Акнун дар ин ҷо кушта хоҳам шуд». Ин гуфта аз ҷони худ умед канд. Дарҳол дев дасти Хотамро гирифта, ба пеши Аҳмари ҷоду овард ва ҷоду гуфт: «Агар инро бикушам, муҳра ба даст нахоҳад омад. То ба ихтиёр надихад, ҳосият намедихад». Ин суҳанро гуфта ғуллу занҷир ба гардани Хотам андохт ва дар зери тахтасанги азиме биниход.

Хотам дар он дам лаб фуру баста, дар дил тазаруву зори мекард.

Ҷоду боз гуфт, ки ба гардани ин ҳалқа зада боҳабар бошед, то он ки муҳраро ба дасти худ бидихад.

¹Эҳтилом — дар хоб нопок шудан.

Алқисса, ҳафт шабонаруз гуруснаву ташна умр ба сар бурд. Баъдаҳу ҷодувон пурсиданд, ки:

— Эй Ҳотам, чӣ ҳол дорӣ?

Ҳотам ҳеч нагуфт.

Боз гуфтанд, ки:

— Эй Ҳотам, муҳраро бидеҳ, то туро аз мурдан ҳалос гардонем ва илло ба хории хор ҳалок хоҳӣ шуд.

Ҳотам гуфт:

— Рафта ба Соми Аҳмар гӯед, агар духтари худро ба ман ақд карда бидиҳад, муҳраро ба ӯ хоҳам дод ва илло не!

Ҷодувон гуфтанд:

— Эй Аҳмар, Ҳотам чунину чунон мегӯяд.

Аҳмар аз шунидани ин суҳан дар ғазаб даромад, наздики Ҳотам расид ва гуфт:

— Эй ҷавон, муҳра аз ҷони ту азиз нест, мурданро ихтиёр макун!

Ҳарчанд ҷодувон ҳила карданд, муҳраро надод. Баъд аз он Ҳотамро бароварда, чунон сангборон карданд, ки ба шарҳ рост намеояд. Ончунон сангҳо заданд, ки агар ба девори фӯлод мезаданд, аз ҳам ҷудо мешуд. Аммо ҳар санге ки назди сари Ҳотам меомад, аз сараш дур меафтод. Чунон ки гирди сари Ҳотам аз сангҳо гунбади баланд монанди кӯҳ намудор гашт. Ҳама ҷодугарон ба дил гуфтанд, ки Ҳотам бимурд. Аммо Соми Аҳмар медонист, ки ханӯз зиндааст.

Ҷодугарон назди Соми Аҳмар рафта гуфтанд, ки:

— Агар ӯ оҳантан бошад ҳам, ба хок баробар шуда бошад.

Соми Аҳмар гуфт:

— Агар бовар надоред, сангҳоро аз болон ӯ дур карда бубинед.

Ҷодугарон сангҳоро дур карда диданд, ки Ҳотам саломат монда. Ҳайрон шуданд ва боз ба сари руи ӯ сангҳо мезаданд. Дучанди собиқ санг заданд. Чун сангҳо боз карданд, диданд, ки зиёне ба Ҳотам нарасидааст.

Соми Аҳмар ба ҷодугарон таъкид намуд, ки даст аз санг задан боздоред ва ниғаҳбониҳо ба воқеӣ кунед ва хабардорӣ намоед. — Ин гуфта ба хонаи худ рафт ва дар ҷодуву сеҳри худ машғул шуд.

Ҷодугарон Ҳотамро зери тахтасанги гароне ниҳоданд. Ҳотам аз гуруснагиву ташнагии забун шуда буд. Баъд аз соате ба ҷодугарон гуфт:

— Эй азизон! Шумо хосияти ин муҳра бидонед, ки дар чохи оташин насухтам ва дар зери сангборон намурдам. Ҳоло он касро муҳра бидиҳам, ки ба сари он чашма, ки нишаста будам, расонад. Аҳмари чоду кадом сеҳр буд, ки бар ман накард ва ман аз хосияти ин муҳра дар сеҳр мубтало нашудам. Боз хосиятҳои бисёр дар ин муҳра аст. Агар касе хоҳад, ки Соми Аҳмарро бикушад ва подшоҳии уро бигирад, ба воситаи ин муҳра метавонад.

Чодугарон ба Ҳотам ҷавоб додан, ки:

— Даркор нест!

Як чодугар, ки наздиктар нишаста буд, ишораи чашм кард, ин «чун шаб шавад, туро бар чашма барам, муҳраро ба ман хоҳӣ дод?»

Ҳотам низ ба ишораи чашм гуфт: «Беҳтар».

Чун нима аз шаб гузашт, ҳама чодугарон, ки гирди Ҳотам нишаста буданд, ҷобачо хуспиданд. Ҳамон чодугар бедор монда буд. Оҳиста аз он ҷо бархоста наздики Ҳотам омада гуфт:

— Эй ҷавон, агар бигӯӣ, туро бар он чашма барам.

Ҳотам гуфт, ки:

— Маро токат нест, ки аз зери ин санг бароям.

Он чодугар гуфт:

— Ман туро берун хоҳам кард.

Боз Ҳотам гуфт:

— Чунин санг аз ту танҳо чи гуна бардошта шавад?

Чодугар гуфт, ки:

— Ман аз қуввати сеҳр бардорам,— баъда афсун хонда буд, ки ду деви сиёҳ пайдо шуданд ва он тахта-санг, ки чун кӯҳ гарон буд, аз болои синаи Ҳотам бардоштанд.

Ҳотам бархост ва ҳамроҳи он чодугар равон шуд. Чун бар он чашма расид, чома аз тан бароварда ғул кард.

Чодугар гуфт:

— Эй ҷавон, акнун муҳра ба ман деҳ, ки барои рағбати муҳра туро аз зери санги гарон халос кардаам.

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, чун ту бо ман неки кардӣ, ман низ ивази он ба ту хоҳам кард.

Чоду гуфт:

— Чӣ иваз хоҳӣ дод?

Ҳотам гуфт:

— Эй чоду, агар худо хоҳад Аҳмари чодуро кушта подшоҳии уро ба ту хоҳам бахшионд.

Чоду гуфт:

— Маро подшоҳӣ даркор нест, маро муҳра ба кор ояд.

Хотам гуфт:

— Ин нишонаи дуст аст, аз худ чудо нахоҳам кард.

Боз гуфт:

— Эй чоду, барои чӣ муҳраро аз ман меҳохӣ?

Чоду гуфт:

— Барои Соми Аҳмар меҳоҳам.

Хотам гуфт:

— Эй аҳмак, агар барои худову худ меҳостӣ, ме-
додам.

Чоду гуфт:

— Худои ман чодуи калон аст ва у устои Соми Аҳмар аст. Бачуз чодуи калон офаридгор кист?

Хотам гуфт:

— Эй махлуки малъун, махлукро холик мегӯи, бир-
рав, аз пеши ман ва илло туро пора-пора хоҳам на-
муд.

Чоду гуфт:

— Эй Хотам, акнун маълум шуд, ки халос шудӣ ва ба таври худ муҳраро намедихӣ, муҳраро аз ту гирифт-
тан мушқил нахоҳад буд. Туро ба ин оби чашма он микдор гута бидиҳам, ки аз ҷон бечон шавӣ, биё он муҳраро ба хубии хуб ба ман бидеҳ.

Хотам гуфт:

— Эй чоду, иншооллоҳ Аҳмари чодуро бо усто-
даш сазовори ҷаҳаннам гардонам. Чун ту бар ман неки кардӣ, тавонам туро дар мамлакати чодуи калон под-
шоҳ кард.

Дар ин замон аз хосияти исми аъзам ларза дар ан-
доми чоду афтод ва аз назди Хотам гурехта, пеши ҷа-
мои худ рафт. Тамомии шаб дар миёнаи онҳо хобид.

Чун субҳ шуд, чодувон аз хоб бедор шуда, зери тах-
тасангро диданд, ки Хотам ғойб шуда. Аз тарс хок бар сари худҳо карда, пеши чоду рафтанд ва гуфтанд:

— Он ҷавон аз зери санг ғойб шудааст.

Аз шунидани ин хабар охи сард аз дили пурдар-
ди худ баркашид. Китоби худро дид, ки: Хотамро Сар-
мак аз зери санг раҳо карда ва у бар сари чашма ни-
шастааст.

Дарҳол Аҳмар дарғазаб шуда гуфт:

— Эй Сармак, чаро уро халос намудӣ? Акнун туро зинда нахоҳам гузошт!

Сармак аз чон тарсида дар дили худ гуфт, ки аз ин ҷо ғурехта назди Ҳотам равам, он ҷӣ аз сар гузашт, ба ӯ бигӯям, шояд, ки ӯ маро аз ғазаби Аҳмар халос созад.

Дарсоат назди Ҳотам омада, воқеаро ба Ҳотам гуфт.

Ҳотам гуфт:

— Эй Сармак ту хотири худро чамъ дор, ман ба ту эҳсонҳо хоҳам кард.

Соми Аҳмар дид, ки Сармак аз наздаш ғурехта рафтааст, дарҳол афсун хонда, ба ҷониби Сармак дамидан гирифт. Сеҳри Аҳмар ба Сармак таъсир кард, фарёд баровард:

— Эй Ҳотам, сухтам.

Дарҳол Ҳотам исми аъзамро хонда, ба ҷониби Сармак дам андохт. Оташи сеҳри Аҳмар ба Сармак таъсир накард.

Сармак гуфт:

— Эй Ҳотам, акнун яке аз мулозимони ту шудам, маро аз офати Соми Аҳмар нигоҳ дошгӣ.

Ҳотам аз ҷои худ бархоста бо ҳамроҳии Сармак ба ҷониби ҷоду равона шуд.

Соми Аҳмар бохабар шуда бо ҷамеи ходимони хеш аз шаҳр берун шуд.

Ҳамаи ҷодувон ба фармони Аҳмар ба сеҳр мукайид шуданд. Чунон ки ба гирдогирди он шаҳр соиқаи раъду барқ¹ пайдо шуда ғирев аз ҳамаи олам баромад.

Сармак гуфт:

— Эй Ҳотам, ин ҳама барку соиқа аз сеҳри Аҳмар аст, бохабар бош!

Ҳотам исми аъзамро хонда, ба ҷониби ҷодувон дам андохтан гирифт. Дарзамон ҳамаи он барку соиқа бар сари ҳуди ҷодувон расидан гирифт. Аҳмар донист, ки Ҳотам сеҳри эшонро рад кардааст. Боз ҷоду сеҳрро ба қисми дигаре хонда буд, ки як кӯҳи азим аз замин баромад хост, ки бар болои сари Ҳотам бияфтад.

Сармак гуфт:

— Ҳотам, хабардор бош, ки ин сеҳри дигар аст! Ҳотам исми аъзамро хонда ба ҷониби он кӯҳ бида-

¹Соиқаи раъду барқ — гулдурроси раъду барқ.

мид. Он кӯх пора-пора шуда, бар сари ҷодувон афтод. Қариб ҷаҳор ҳазор ҷоду дар зери сангҳои он кӯх монда ҷон ба моликони дузах супориданд. Ва он санг ҳавола ба ҷониби Аҳмар шуда мехост, ки нарма-нарма ва гард-гард кунад. Ҷоду худро он сӯ кашид ва он санг аз як тарафи сари ӯ гузашта ба замин фуру рафт.

Ҳотам қадам пештар ниҳода, ба ҷониби Аҳмар роҳӣ шуд. Ҷоду дид, ки Ҳотам наздик расидааст, сеҳро ба навъи дигар хонд. Ҷунон ки аз ҷаҳор тараф аждаҳорон пайдо шуда, ба ҷониби Ҳотам ҳез карданд.

Ҳотам дарҳол исми аъзамро хонда дамида буд, ки ҳамаи он аждаҳорон ба ҷониби худӣ ҷоду ҳавола шуданд.

Ҷоду худро аз аждаҳорон базур халос кард.

Ба ҳамин минвол чанд тариқа сеҳр оғоз кард. Ҳотам ҳамаи сеҳрҳои ӯро рад кард ва он аждаҳорон панҷ ҳазор ҷодуро фуру бурда буданд. Аз дувоздаҳ ҳазор ҷоду се ҳазор ҷоду боқӣ монда буд.

Аз ин корҳои Ҳотам тарсида ҳамаи онҳо дар назди Аҳмар рафта гуфтанд:

— Эй Сом, ин ҷавон саҳт соҳир аст. Бигурез, ки ҷон ҳам ғанимат аст.

Аҳмар дид, ки ин гуфта ҳамаи ҷодувон гурехта мераванд, дарҳол бонг бар онҳо зада гуфт, ки:

— Эй намакҳаромон, акнун гурехта кучо меравед, инак, ин ҷавонро дар қайд хоҳам кашид.

Ҷодувон гуфтанд:

— Ин ҳарфи ношуниданист,— ва овози Аҳмарро гуш накарда, ҳамаи онҳо дар гурез шуданд.

Аҳмар дид, ки ҳамаи онҳо гурехта рафта истодаанд, афсуне хонда ба тарафи онҳо дамида буд, ки ҳамаи онҳо ба сурати дарахт даромаданд ва Аҳмари ҷоду танҳо монда мегуфт, ки «ҳарчанд бо ин ҷавон сеҳр мекунам, кор намекунад», ин гуфта афсуне хонд ва ба худ бидамид, дарҳол парвоз карда, ба руи ҳаво рафт ва аз назари Ҳотам ғойб шуд.

Ҳотам аз Сармак пурсид, ки:

— Ҷоду кучо шуд?

Сармак гуфт:

— Аҳмар гурехта дар назди ҷодуи калон, устои худ рафт.

Ҳотам гуфт:

— Маро кори азиме дар пеш аст, то Аҳмар ба даст наояд, кори ман тамом нахоҳад шуд.

Сармак гуфт:

— Аҳмарро аз пеши ҷодуи калон хоҳӣ ёфт, на аз ҷои дигар.

Ҳотам гуфт:

— Ҷодуи калонро чӣ ном аст?

Сармак гуфт:

— Ҷуро ном Қамаллоқ мегӯянд, ҳамаи ҷодувон ӯро ба ҷои худо мепарастанд ва ватани ӯ дар кӯҳ аст ва дар он кӯҳ аз руи сеҳр осмоне дуруст карда ва бар он осмон офтобу моҳтоб ва ситорагон барпо кардааст. Ва дар зери он осмон аз сеҳр шаҳре сохта бо сӣ ҳазор ҷоду дар он шаҳр мутаваттин аст.¹

Ҳотам гуфт:

— Ту кӯҳи Қамаллоқро медонӣ, ки чанд фарсанг роҳ бошад?

Сармак гуфт:

— Аз ин ҷо то ба кӯҳи Қамаллоқ роҳ дур аст.

Боз Сармак гуфт:

— Чандон ки хосияти исми аъзамро дидам, ихлосам аз ин ҷодувон гашт ва ҳамаи корҳои онҳо ботил будааст. Аз ту илтимосе дорам, ки маро ба хизматгори қабул фармой.

Ҳотам гуфт:

— Бигӯ, ки лашкари ҷоду кучо шуд?

Сармак гуфт:

Ин ҳама дарахтон ки мебинӣ, ҳамаи лашкари Сомӣ Аҳмар аст, ки ӯ сеҳр карда рафтааст; то ба қиёми қиёмат инҳо ба ҳамин сурати дарахт дар ин ҷо хоҳанд монд. Боз гуфт:

— Эй Ҳотам, метавонӣ онҳоро ба сурати асли оварда, мутеи худ гардонӣ, бо мо ҳамроҳӣ карда хоҳанд рафт.

Дарсоат Ҳотам гуфт:

— Эй Сармак як пиёла об биёр.

Сармак давида рафт, як пиёла об овард. Ҳотам ба он об дам андохт ва ба дасти Сармак дода гуфт:

— Ин обро зери ҳар кадоми ин дарахтон бирез.

Сармак он обро дар зери ҳар кадоми он дарахтон рехт. Дарҳол се ҳазор ҷоду ба сурати аслии худҳо омаданд ва аз Сармак пурсиданд, ки:

— Сомӣ Аҳмар кучост?

Сармак гуфт:

— Шумоёиро ба сурати дарахтон карда худи ӯ ба-

¹ Яъне: ватан гирифтааст.

дар рафт. Маълум мешавад, ки назди устои худ — Қамаллоқи чоду рафтааст.

Сармак боз гуфт:

— Эй чодувон, шумоён аз аҳволи худҳо хабар диҳед, ки ба чӣ кайф будед?

Онҳо гуфтанд:

— Моён дар як ҷо истода будем, аммо қудрати роҳ рафтан ва ҳаракат кардан надоштем ва тамоми аъзои моён ҳолӣ аз ғаму андӯх набуд. Алҳол ба баракати ин ҷавонмард ба асли қадим омадем, аммо ин ҷавонмард аҷаб будааст, ки аз сеҳри Аҳмари чоду наҷот ёфта, ўро пеш кардааст. Акнун моён аз ин ҷавонмард ҷудо нахоҳем шуд, — гуфта дар пеши Ҳотам омаданд ва дар зерӣ қадами ў бандавор афтоданд.

Баъд аз соате гуфтанд:

— Эй хидеванд, акнун иродаи чӣ дорӣ ва кучо хоҳӣ рафт?

Ҳотам гуфт:

— Аз паи Аҳмар хоҳам рафт ва ўро ба даст хоҳам даровард. Бубинам, ки ба рағбати худ духтарро ба ман медиҳад ё не.

Чодувон гуфтанд, ки:

— Духтари Аҳмарро дар кучо дидӣ, ки мубталои ў шудӣ ва ба талаби ў мегардӣ?

Ҳотам гуфт:

— Дар саҳрои харғушу хурус дида будам ва дар талаби ў бисёр ранҷҳо кашидам ва он чи ҷабру ситами Сомӣ Аҳмар дар ҳақи ман дарег надошт шумоён ҳам дидед. Иншооллоҳ ўро ба даст оварда, интиқом хоҳам ситонид.

Чодувон гуфтанд:

— Эй Ҳотам, бидон ва огоҳ бош, ки устои ў Қамаллоқ баланд соҳир аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, агар завқи тамошо доред, бо ман биёед, вагарна дар ҳамин ҷо бошед, ман донам.

Чодувон гуфтанд, ки:

— Эй Ҳотам, ту барои моён эҳсон кардӣ ва аз муруват нест, ки дар назди Қамаллоқ ва Сомӣ Аҳмар танҳо фиристонем. Агар сеҳри онҳоро рад карди, беҳтар бошад ва илло бо ту ҳамроҳ хоҳем мурд.

Ҳотам гуфт:

— Эй чодувон, биёед, ки ба ҷониби Аҳмару Қамаллоқ биравем.

Дарҳол ҳамаи ҷодувон бо ҳамроҳии Ҳотам ба ҷониби кӯҳи Қамаллоқ равона шуданд.

Ба ҷое расида диданд, ки толоби ачибе.

Аз оби тодроб нӯши ҷон карданд. Дарҳол то ба нофи худҳо фуру рафтанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, ин чи сир аст, ки чунин шудем?

Ҷодувон аз ҷавоб додан очиз буданд.

Ҳотам аз онҳо ҷудо намешуд ва афсӯс меҳӯрд. Дарзамон ба хотири Ҳотам номи аъзам расид. Иسمи аъзамро хонда дамида буд, ки оби нилгун аз биниву нофи онҳо ҷорӣ шуд. Мартабаи сейӯм, ки хонда буд, ҳамаи онҳо аз оби толоб берун омада, ба сурати асли қоим шуданд ва Ҳотамро дуои хайр карданд.

Ҳотам пурсид, ки:

— Эй ёрон, чӣ ҳол буд, ки шумоён чунину чунон шудед?

Онҳо гуфтанд:

Маълум шуд, ки Соми Аҳмар аз ин роҳ рафта ва оби ин толобро бо сеҳри худ дуруст кардааст.

Ва гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ту аз баракати номи аъзам ҳамаи сеҳрҳои ӯро ночиз гардонидӣ ва ба шарофати ту моён ҳам аз балои сеҳри ӯ халос шудем.

Баъд Ҳотам дид, ки асари сеҳр дар оби толоб намонд, якero амр кард, ки аз оби толоб қадре бинуш, Дарҳол ӯ аз оби толоб қадре нӯшид. Соате биистод, диданд, ки ба ӯ ҳеч ҳодиса нашуд. Ҳотам ва дигар ҷодувон аз он об нӯшида ғул карданд.

Сабукрӯҳ шуда, офият ёфтанд ва ҳамаи онҳо ба хизмати Ҳотам камари ҳиммат бар миёни худҳо баста буданд ва мегуфтанд:

— Эй ҷавонмард, акнун бубин чунон ҳикматҳо кунем, ки ба шарҳ рост наояд.

Алқисса, ҳамаи онҳо ба ҷониби Аҳмари ҷоду равона шуданд.

Аҳмар хабар ёфта дар назди Қамаллоқ омад.

Қамаллоқ гуфт:

— Эй Аҳмар, туро чӣ шуд, ки бо ин ҳол гурехта омадӣ?

Аҳмар гуфт:

... — Эй устод, дар макони ман Ҳотам ном шахсе омада, тамоми сеҳрҳои маро ботил гардонид ва аксари

лашкари маро кушта, баъзеи онҳоро мутеи худ кардааст.

Камаллоқ дар ғазаб даромада гуфт:..

— Эй Аҳмар хотири худро чамъ дор, ман ўро ғулу занҷир карда ба ту хоҳам дод.

Алқисса, Камаллоқ сеҳре хонда ба гирди макони худ бидамид. Дарҳол ба гирди макони ӯ ҳисоре барпо шуд, ки ба гуфтан рост намеояд ва гирди он ҳисор оташ сар барзадан гирифт.

Баъд аз панҷ рӯз Ҳотам ба кӯхи Камаллоқ расида дид, ки ҳисори азиме ва гирдогирди он оташ фаввора мезанад.

Дарҳол исми аъзамро хонда, ба ҷониби он кӯхи оташ бидамид, он кӯх бартараф шуд.

Мулозимон хабар ба Камаллоқ расониданд, ки ҳамон ҷавон дар зери кӯх расида, ҳамаи оташҳоро барҳам зад.

Боз Камаллоқ афсуни дигаре хонда, ба ҷониби Ҳотам дамид. Ногоҳ аз ҷаҳор тарафи Ҳотам ва тобеони ӯ дарёи азиме пайдо шуда мавҷзанон наздик расид. Ҳамаи рафикон фарёд бароварданд, ки:

— Эй хидеванд, бохабар бош, ки дарёи сеҳр меояд ва ҳамаи моёнро ғарку ҳалок хоҳад гардонид.

Дарҳол Ҳотам исми аъзамро хонда, ба ҷониби он дарё дамид ва он дарёи пуршӯр баргашта, ба ҷониби Камаллоқ равона шуд.

Камаллоқ дид, ки дарёи сеҳр меояд, агар илоҷ накунад, тамомии шаҳру маконҳоро хароб хоҳад гардонид. Дарзамон сеҳри дигаре хонда он дарёро ночиз кард.

Аҳмар гуфт:

— Эй раҳнамо, Ҳотам қасди баромадани кӯх дорад.

Боз Камаллоқ бо Аҳмар ба хондани сеҳр муқайид шуд. Дарзамон бар болои сари Ҳотам сангҳои панҷмани ва даҳмани ба монанди жола борида гирифт. Ҳотам ба хондани исми аъзам муқайид шуд ва он борони санг ба Ҳотаму рафикони ӯ нарасида, ба атрофи эшон чамъ мешуд.

Алқисса шабона рӯз ба гирдогирди эшон санг борида, ба мисли қалъаи баланд шуд.

Ҳотам, исмро хонда пештар қадам ниҳод.

Дид, ки не кӯх ҳаст ва не Камаллоқ.

Мулозимон гуфтанд ки:

— Эй Хотам, Қамаллок он кӯхро аз назар ғоиб кардааст.

Хотам низ дар ҳамон ҷо нишаста исм хонда дамидан гирифт. Баъд аз се рӯз кӯх ба назари онҳо намудор шуд.

Хотам аз ҷои худ бархоста бо рафиқон бар болои кӯх мерафт.

Мулозимони Қамаллок шӯру ғавғо бардошта гуфтанд, ки:

— Он ҷавон бо ходимон аз болои кӯх омада истодааст.

Дарҳол Қамаллок илоҷ наёфта, аз сеҳр осмоне дурӯст кард, ки баландии он ҳазор газ. Бо тобеони худ бар болои он осмон баромада бадар рафт.

Хотам бо тобеони худ дар даруни шаҳр даромада дид, ки чандин қисм таом пухта тайёр гузоштаанд. Дарҳол Хотам бо рафиқон аз он таомҳо хурдан гирифт.

Ҳар кадоме, ки як лӯқма аз он таомҳо хӯрд, дарҳол хуни бинӣ аз ӯ ба монанди оби равон ҷорӣ шуд.

Хотам донист, ки малъунон ба ҳамаи ин таомҳо сеҳр карда рафтаанд. Дарҳол исми аъзамро хонда дамид. Сеҳр аз ҳамаи он таомҳо бартараф шуд ва рафиқони Хотам аз он таомҳо ишқамсерӣ хӯрданд.

Хотам пурсид, ки:

— Эй рафиқон, осмони Қамаллок дар кучост?

Рафиқон гуфтанд, ки:

— Бар рӯи ҳаво монанди гунбад менамояд, ҳамон аст. Хотам ғуслу вузуи тоза карда, исми аъзамро хонда ба ҷониби осмони Қамаллок дамид. Дарзамон осмони Қамаллок пора-пора шуд. Ҳамаи ҷодувон аз болои он осмон сарнагун афтода, ҷон ба молики дузах сурӯнданд.

Қамаллок бо Аҳмар ба зӯри сеҳр аз он ҷо низ дар гурез шуд.

Хотам мутаокиб шуда¹ исми аъзамро хондан гирифт. То ба хангоме, ки оташ аз зери домони Қамаллок бархост. Дарзамон сухта хокистар гашт.

Устои худро ҷунин дида, Соми Аҳмар саросема шуда ва аз кӯх афтода, устухонҳои ӯ нарма-нарма ва гардгард шуд.

Хотам шукр ба ҷо овард ва ҷамъи ҷодувон дар зери қадами ӯ афтода таҳсину офаринҳо кӯрданд.

¹Яъне: таъкиб карда, таъкибкунон...

Ҳотам рӯ ба ҷониби Сармак карда гуфт:

— Эй Сармак мо подшоҳии ҳамин мулкро ба ту додем, ба шарте, ки бар бандагони худо зулму тааддӣ накуни ва ҳамаи раоёро аз худ розӣ гардонӣ.

Баъд аз он рӯ ба ҷониби рафиқон карда гуфт ки:

— Шумоён ҳам сардории Сармакро қабул намоед.

Онҳо гуфтанд, ки:

— Фармонбардорем.

Ҳотам боз гуфт:

— Эй дӯстон, акнун ман ба ҷониби маликаи Зарринпӯш хоҳам рафт.

Ҷодувон гуфтанд:

— Эй хидеванд, моён низ бо шумо ҳамроҳ хоҷем рафт.

Ҳотам боз гуфт:

— Эй ёрон, ҳамаи насихатҳои моро қабул намоед ва маро танҳо гузоред.

Онҳо гуфтанд:

— Эй азиз, ҳаргиз аз гуфтаи ту ва Сармак берун наравем.

Ҳотам бо онҳо видоъ карда, ба ҷониби толоб равона шуд. Баъд аз чанд рӯз бар сари толоб расида дид, ки толоб нопадид шуда, он дарахт ба ҷояш истодааст. Аммо ба ҷои толоб маҳаллае аз шиша дар назар менамояд. Дарҳол ба дарвоза расида дид, ки ҳамаи он моҳруён ба дарвозаи он маҳалла дарбон шуда нишастаанд.

— Чун Ҳотамро диданд, пурсиданд, ки:

— Ту кистӣ ва аз кучо меой?

Ҳотам гуфт:

— Ман ҳамон шахсам, ки бо шумоён ба шохи дарахт овезон шуда, укубатҳо кашида будам. Бархезед, саломи маро ба маликаи Зарринпӯш расонед, ки барои ӯ муждаҳо овардаам.

Дарҳол мулозим рафта гуфт:

— Эй маликаи ҷаҳон, ҷавоне омада ва мегӯяд, ки маликаро мулозимат менамоям.

Малика соате сар фуру карда, баъд сар бардошта гуфт, ки:

— Рафта пурс, падарам чӣ гуна аст?

Дарзамон мулозим рафта гуфт:

— Малика аз ҳақиқати кори падари худ мепурсанд.

Ҳотам гуфт:

— Худ рафта ба хизмати малика аҳволи падари
ӯро баён хоҳам намуд.

Дарзамон мулозим рафта гуфт:

— Чавон чунину чунон мегуяд.

Малика фармуд:

— Дарҳол рафта ӯро биёред.

Мулозимон Ҳотамро дар назди малика оварданд.

Назари Ҳотам ба руи малика афтод, дарҳол беҳуш
шуда сарнагун афтод.

Малика фармуд, ки:

— Ҷушбӯй ба димоғи ин чавон доред.

Мулозимон чунин карданд. Ҳотам ба ҳуш омада
дид, ки малика бар болои сари ӯ истодааст.

Ҳотам шод шуда, дар дили худ гуфт: «Боре маъ-
шук аз ҳоли аламзадагон хабар мегирифтааст».

Малика ба ҳазор нозу карашма бар болои тахт гу-
зашта бинишаст ва гуфт:

— Эй мулозимон, барон Ҳотам курсии заррин биё-
ред.

Мулозимон чунин карданд. Ҳотамро низ бар курсӣ
нишониданд.

Малика ба забони ширин хитоб ба ҷониби Ҳотам
карда гуфт:

— Эй азиз, саргузашти худро гӯй, то бишназем.

Ҳотам ба чандин узру таъзим ҳамаи саргузашти
худро ва аҳволоти падари ӯро дар назди малика як-як
баён намуд ва гуфт:

— Эй маликаи қаҳон, ин ҳама меҳнату машаққат-
хоро барои ту кашидаам. Бояд, ки ин ҳама кулфатхоро
мубаддал ба роҳат гардонӣ ва дили ин мискини гириф-
торро дар қайди зулфи мушқбори худ ҳамеша дорӣ.
Мурод ва орзуи ин бечора ҳамин аст.

Дарзамон мулозимон гуфтанд:

— Эй малика, Ҳотам подшоҳзодаи Яман аст, ин
ҳама ранҷу машаққатро аз барои ту кашида омадааст.
Акнун бояд саранҷоми шодӣ намоӣ ва падарат ҷодуи
золиме буд, аз ин олам бартараф шуда, дар пешгоҳи
қаҳаннам ҷой гирифт.

Дарҳол малика аз болои тахти худ бархост ва ан-
дар ҳарामी худ рафта, ниқоб бар руи худ кашида би-
нишаст.

Мулозимон дар саранҷоми шодӣ шуда, муддати
хафт шабонарӯз ба созу нағма ва таомҳои гуногун ҷаш-

не оростанд. Рузи ҳафтум ба расми обову ачдоди худ-
хо маликаро ақд карда ба Ҳотам супориданд.

Алқисса малика бар болои бистарҳои заррин бо
хамроҳии Ҳотам бинишаст.

Ҳотам хост, ки чанд бӯса аз гули рӯи малика ги-
рифта коми дил ҳосил кунад, дар ҳамон вақт ба назараш
шаҳзода Мунир расид. Ларзону ҳаросон бархост.

Малика мутаҳайир шуда ба худ гуфт: «Чӣ айб аз
ман ёфт, ки дар айни висол даст аз ман бардошт? Маъ-
лум шуд, ки дили ин аз ман рамида фикри дигаре
кард».

Байт:

Ваъдаи васл чун расад наздик,
Оташи шавк тезтар гардад.

Алқисса, малика боз ба хотир овард: «Ин сирро чӣ
гуна пурсам?».

Дарзамон Ҳотам фаҳмид, ки ба хотири малика чи-
зе омада, мутафаккир шудааст. Ин фикрро аз дили
малика берун кардани шуда, ҳаман саргузашти худ ва
ҳикояти шаҳзода ва қиссаи маликаи Хуснбонуро дар
пеши ӯ як-як баён намуд ва боз гуфт:

— Эй дилором, дар хотир ҳеҷ маёр, ки ман барои
муҳимме омадаам. Дар ин вақт интизории он бечора
ба хотирам расида, аз ҷои худ бархостам. Эй малика,
хотири мубораки худро ҷамъ дор. Ман аз висоли ту
зиёда хуррам ва хурсандам.

Боз гуфт:

— Эй малика, сё саволи уро ҷавоб ёфтам. Акнун
дар тараддуи ҷавоби саволи ҷаҳоруми ӯям. Меҳоҳам,
ки барои ҳамин ҷавоб ба ҷониби Қулзум равам.

Малика гуфт:

— Пас моро дар кучо гузошта меравӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй дилором, туро дар ватани худ ва дар пеши
падару модари худ хоҳам фиристод.

Алқисса, муддати ҳафт шабонарӯз саранҷоми кори
худҳоро карда, китобате ба хизмати падари худ на-
вишт. Маликаро бо ҷамеи молу ашё ва канизони моҳ-
ру ба ҷониби Яман равона намуд ва худ ӯ бо малика
видой карда, ба ҷониби Қулзум равона шуд.

Манзилу марохил тай карда, баъд аз чанд рӯз дар навоҳии Қулзум расид. Аз мардумони он ҷо пурсид:

— Кадом шахсест, ки мегӯяд:

«Ростгӯро ҳамеша роҳат дар пеш аст».

Онҳо гуфтанд:

— Инчунин суҳанро ҳеҷ касе дар ин ҷоҳо нагуфта ва намегӯяд, аммо марди куҳансоле дар фалон қалъа сокин буда ва ин суҳанро ба дарвозаи худ навишта мондааст. Аз ин ҷо то ба макони ӯ се фарсанг роҳ аст ва номи он қалъаро Қурм мегӯянд. Ва мақсуди ту дар ҳамон ҷо хоҳад буд.

Дарҳол Ҳотам ба ҷониби Қурм равона шуд. Баъд аз муддате ба он ҷо расида дид, ки қасри баланде, ба дарвозаи он навиштаанд, ки:

«Ростгӯро ҳамеша роҳат дар пеш аст».

Байт:

Ростӣ овар, ки шавӣ растагор,
Ростӣ аз ту, зафар аз кирдигор.

Алқисса, Ҳотам ба хизмати он пир расида дид, ки азизе бар болои маснади шоҳаншоҳӣ нишаста. Ба чандин адаб таъзироти пирро ба ҷо оварда, салом дод ва он азиз аз ҷои худ бархоста, Ҳотамро дар канор гирифт ва бар болои маснад бинишонда, аз Ҳотам пурсид, ки:

— Эӣ писар, номи шарифи шумо чист ва аз кадом ҷониб омадед ва ба кадом тараф меравед ва чӣ матлаб доред, ки дар ин ҷоҳо то ба ҳол ҳеҷ касе наёмадааст.

Ҳотам саргузашти худ ва аҳволи шахзодаи Мунирро як-як баён намуд.

Он азиз ба ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офаринҳо мекард.

Ҳотам гуфт:

— Эӣ азиз, шуморо марди куҳансол мегӯянд. Акнун ки шуморо мебинам, тораи мӯе аз риши шумо сафед нашудааст ва аз ибтидои бинои ин шаҳр шумо ба олами вучуд буда. Ба кадом кайфият ин дараҷаро ёфтед?

Он азиз гуфт:

— Эӣ ҷавони ҳумоюнқадам, аз замони обод ва бунёд шудани ин шаҳр ҳафтсад сол гузаштааст ва ум-

ри мани пир зиёда аз ҳафтсад сол буда. Чунон ки дар аввали вақт марди қиморбозе будам ва дар шабона-рӯзӣ қиморбозӣ мекардам. Рӯзе дар дасти ман чизе намонд. Чун шаб шуд, барои дуздӣ аз хона берун шуда, ба хотирам гузашт, ки дар хонаи раоё равам, чизе ёбам ё не, биё ки дар боргоҳи подшоҳ равам.

Алқисса, дар зерӣ қасри подшоҳ рафта, каманд андохта боло баромадам. Атрофу ҷониби он қаср гашт карда, ба ҷое расида дидам, ки духтари подшоҳ бар болои тахт хобида ва канизони ӯ бар атрофи он тахт низ хобидаанд. Як дона гавҳари шабчароғ ба гардани он духтар будааст. Он замон кушода гирифтам ва аз қасри шоҳ берун шуда ба ҷое расидам. Дидам, ки дар он ҷо ҷамоати дуздон молу матои бисёре дуздида оварда, дар қайди тақсим будаанд. Дарзамон назари онҳо бар ман афтод. Маро дар пеши худҳо хонда пурсиданд, ки ту кистӣ.

Ман аз рӯи ростӣ кору кирдори худро ба онҳо гуфтам. Дуздон хостанд, ки он гавҳарро аз ман биситонанд. Ногоҳ шахсе ба овози муҳиб бонг бар онҳо зад, ки аз зӯри овози ӯ тамомии шаҳру саҳро биларзид.

Дуздон тарсида, аз пеш гурехтанд ва он ҷамоати матоъ ва моли эшон дар назди ман монд.

Дарлаҳза он овоздиханда ҳозир шуда гуфт:

«— Ту кистӣ? Рост бигӯ ва илло туро дар ин ҷо ҳалок хоҳам кард».

Ман ҷамоати саргузашти худро баён намудам. Он мард гуфт:

«— Чун ту рост гуфти, туро гузоштам», — ва ҷамоати молу матои дуздонро бар ман бахшид.

Он шахс боз гуфт ки:

«— Эй бародар аз қиморбозӣ тавба кун».

Дарҳол аз қиморбозӣ тавба кардам. Он шахс боз гуфт:

— «Эй бародар, умри ту ба ҳафтсад сол хоҳад расид».

Дарҳол ҷамоати он молу матоъоро бардошта дар хонаи худ овардам ва ин қасро аз он молҳо бино кардам. Мардумоне, ки бар ман инод¹ доштанд, ғаммозӣ карда ба асаси² шаҳр гуфтанд, ки ин мард бисёр иф-

¹Инод — ба маънии кина, бахилӣ.

²Асас — миршаб.

лос буд, ин микдор молро аз кучо ёфта, ки ин ҳама қасру иморат месозад?

Асаси шаҳр маро талабида пурсид, ки:

«— Ин ҳама молро аз кучо ёфти?»

Ман аз рӯи ростӣ ҳамаи саргузашти худро дар пеши ӯ як-як байён намудам. Ба шоҳ бурданд, низ рост гуфтам.

Шоҳ гуфт:

«— Эй мардумон, инро ҳеҷ нагуед, ки ростгӯ будааст ва ин қисм одамиро ҳеҷ кас надида, ки айби дуздии худро дар пеши подшоҳ изҳор созад.

Бинобар риояи ростӣ ҳамаи он зарҳоро шоҳ ба ман бахшид. Чандин сол аст, ки аз он зарҳо харҷ мекунам, ҳаргиз адо намешавад. Аз он замон то ба ин замон хосияти ростиро ба дарвозаи худ навишта мондаам, ки «ростгӯро ҳамеша роҳат дар пеш аст». Ҳар кӣ бошад, ба ҷуз ростӣ дигар сухан нагӯяд.

Чанд рӯз Ҳотамро нигоҳ дошта, меҳрубониҳои ачибе намуд. Баъд аз чанд рӯз Ҳотам рухсат хост ва он мард ӯро рухсат намуд. Дарҳол Ҳотам рӯ ба саҳро карда равона шуд.

Баъд аз чанд рӯз маликаи Зарринпуш ба хотири Ҳотам расида, ба ҷониби Яман роҳӣ шуд. Баъд аз чанд вақт ба ҳадди Яман расида дид, ки чашмаи обе дар назари ӯ даромад. Бар сари он чашма рафта даме об нӯшида дид, ки чуфте бутемор¹ омада бар лаби об нишастанд ва бо якдигар дар гуфтугӯ шуданд.

Ҳотам гӯш андохта шунавид, ки модаи он мегӯяд:

— Эй чуфти азиз, маро танҳо монда кучо меравӣ, аз ин кори худ мамнӯъ шав²

Нари ӯ гуфт:

— Эй зани нодон, барои хайр дар ин кор камари саъй бастаам ва аз ин кор маро манъ карда, ба монанди иблис фиреб медиҳӣ ва ту маро чӣ кор хоҳӣ омад дар дунё, ки ман бо ту машғул бошам ва кори хайрро фаромӯш намоям. Бидон ва огоҳ бош, ки ҳаргиз гуфтаи туро қабул нанамоям. Акнун бишнава, ки туро ҳикояте ёд орам:

Дар шаҳри Чоблуко подшоҳе барои шикор баро-

¹Бутемор — ғамхӯрак; мувофиқи ақидаҳо мурғе будааст, бар лаби об нишаста ташна бошад ҳам об намехӯрдааст, то ин ки об ба поён нарасад.

²Яъне: баргард.

мада, дар биёбон бисёр гашт, ҳаргиз шикори ӯ барор накард ва аз аркони давлати худ ҷудо шуда, ҳайрону сарсон мегашт. Ногоҳ боғеро дид ва дар даруни он боғ даромада сайр мекард. Ба ҷое расида дид, ки қасри баланде. Дар зери он қаср ҳавзи калоне пур аз оби соф. Аз дидани он оби ҳавз масрур шуда дар канори вай биншаст ва он обро ба дасти худ ҷунбонид. Ногоҳ занцире ба дасти шоҳ афтод ва он занцирро берун кашида дид, ки ба нӯки он сандукеро бастаанд ва қуфлу калид бо он сандук ҳамроҳ. Шоҳ он сандукро кушода дид, ки як зани мохрӯё дар даруни он сандук буда. Шоҳ аз ин кайф¹ мутаҳайир шуд.

Он зан гуфт:

«— Эй ҷавон, мӯчиби ҳайрати ту чист, магар аз дидани ман тарсидӣ? Ман мисли ту одамам». — Ин гуфта аз сандук берун шуд ва ба тарафи қасри худ рафт. Баъд аз замоне як суроҳӣ² шароб бо кабоб оварда, дар назди шоҳ гузошт ва худааш рӯбарӯи ӯ биншаст.

Чун шоҳ дид, ки дар боби хусну ҷамол дар ин олами бозавол мисол надорад, дарҳол даст дароз карда, аз дасти ӯ бигирифт ва ба ҷониби худ кашид. Чанд бўсаи башавқ аз рухсори чун моҳаш гирифт. Баъд аз фароғи айш дар хотири шоҳ лашкар ва аркони давлат расида, парешонҳол шуд. Дарзамон аз дасти худ ангуштари алмоспорае бароварда ба дасти он зан дод ва гуфт:

«— Эй нозанин, ман аз лашкар ҷудо афтода дар ин ҷо расидам. Меҳоҳам ки худро ба лашкар расонам, то ба вақти гашта омадан ин ангуштари алмос аз ман нишона ба дасти ту бошад».

Аз гуфтори шоҳ он зан қоҳ-қоҳ дар ханда даромада ва ҳаритае³ аз бағали худ берун карда, бар замин рехт.

Шоҳ дид, ки қариб ҳафтсад ангуштарӣ ҳамаи он аз алмоспора.

Ӯ гуфт:

«— Эй шоҳ, шавҳари ғайре дорам! Қасбу қори ӯ хирочгири тучқор⁴ ва мусофирон аст, рӯз меравад ва шаб меояд. Аз қамоли рашки худ маро оварда, дар

¹Кайф — ҳол, ҳолат.

²Суроҳӣ — шиша.

³Ҳарита — қиса, ҳалта.

⁴Тучқор — савдогарон.

ин сандуки об гузошта. Аз кабили ту чандин шохон ва амирон ва бозаргонон дар ин мақом омада. Ҳар кадоми онҳо ба ман ҳамхоб шуда, нишона гуён як ангуштарин-як ангуштарин дода рафта бознаёмадаанд».

Боз гуфт:

«— Эй шох, инчунин ангуштарин фаромуш хоҳад шуд».

Дарҳол шох он занро дар сандук андохта, дар оби он ҳавз гузошта, худ роҳӣ шуд.

Баъд аз чанд муддат дохили шаҳр шуда, бар забари¹ тахт бинишаст ва ҳамаи дарбонону хоҷасароёнро аз атрофи ҳарамии худ дур кард ва ҳамаи занони худро ба ҳифзи илоҳӣ супурд.

Вазирон аз ин ҳол воқиф шуда омаданд ва гуфтанд:

«— Эй шох, дарбонон чӣ гуноҳ кардаанд, ки ҳамаи эшонро мардуди² боргоҳ кардед?»

Шох тамомии дидаву кардаи худро дар назди онҳо як-як баён намуд.

Вазирон гуфтанд:

«— Эй қиблаи олам, дар шаъни занон ҳар чӣ гуянд, рост аст, аммо дар байни занон некон бисёранд. Ба ҳар тавр бошад, дарбононро боз ба мақоми хеш гузоранд, ки ба шаъне шавқати шохӣ сабаби зинат хоҳанд шуд».

Дарҳол шох ба гуфтаи вазирон ҳамаи дарбонону хоҷибонро талабида, дар мақоми эшон гузошт.

Алқисса бутемори нар гуфт:

— Эй чуфт, кори занон ба ҳамин тарик буда, чунончи Ҳотамро мебинӣ, ки ба кори шаҳзода Мунир ҷонбозӣ мекунад. Алҳол он бечораро дар Ҳуснобод мунтазир гузошта, худ дар назди малика меравад. Занони ин замон мардони худро аз кори хайр бозмедоранд, ҳаргиз гуфтаи туро дар ин боб қабул нанамоям.

Чун Ҳотам ин суҳанро аз бутемор шунид, аз раъйи худ бозгашт ва роҳи Яман гузошта, ба ҷониби Ҳуснобод роҳӣ шуд.

Баъд аз чанд муддат ба шаҳри Ҳуснобод расида, маликаро мулозимат кард. Малика аз паси парда пурсид, ки:

— Эй Ҳотам, чаро дар ин сафар таъхир варзиди?

¹ Забар — боло.

² Мардуд — радшуда, рондашуда.

Акнун ҷавоби он саволи маро бигӯ ва аз ҳақиқати он маро огоҳ гардон.

Ҳотам гуфт:

— Эй дилором, фақир дар шаҳри Қурм рафта, он шахсеро ба чашми худ дидам ва аз забони ӯ сухани ростро шунида омадам. Алҳол умри ӯ аз ҳафтсад сол гузашта, ханӯз тораи мӯе аз маҳосини¹ ӯ сафед нашуда.

Ва ҳамаи саргузашти худро дар пеши малика як-як баён намуд.

Малика ва доя гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ҳар чӣ гуфти, рост аст.

Дарҳол фармуд, ки:

— Эй мулозимон, обу таом дар назди Ҳотам биёред.

Ходимон ҷандин қисм таом оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд.

Ҳотам гуфт:

— Ин таомҳоро бурда, бо ҳамроҳии шахзода тановул хоҳам намуд.

Он замон канизони малика таомҳоро бардошта дар корвонсаро оварда, дар назди Ҳотам ва шахзода гузоштанд.

Ҳотам бо ҳамроҳии шахзода дар як суфра таом хурда, аз саргузашти худ ҷақл мекард. Шахзода ба ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офарин мекард.

Алқисса, як ҳафта дар он ҷо ором гирифт. Рӯзи ҳаштум ба хизмати малика расида гуфт:

— Эй моҳи олам акнун саволи панҷумро гӯй, банда ба талаби он хоҳам рафт.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, шунидаам кӯҳ нидо мезанад. Он кӯҳ дар кучост ва боиси нидои ӯ чист? Бояд ки аз ҳақиқати он кӯҳ ва нидои он маро огоҳ гардонӣ.

Дарҳол Ҳотам аз хизмати малика баромада, дар пеши шахзода расид ва гуфт:

— Эй шахзода, банда ба талаби кӯҳи Нидо меравам. Агар ҳаёт боқист, туро боз хоҳам дид ва илло, аз ман розӣ бош. Ин гуфта рӯ ба биёбон овард.

¹Маҳосин — ришу мӯйлаб.

САФАРИ ПАНЧУМ

Ҳотам баъд аз чанд муддат ба шаҳре расида, аз мардумони он пурсид.

Онҳо гуфтанд, ки:

— Моён бо ин ном кӯҳ нашнидаем.

Ҳотам боз ба роҳи худ равона шуд. Муддати чанд вақт аз шаҳрҳову вилоятҳо рафта мепурсид. Ҳама мегуфтанд, ки «Моён бо ин ном кӯҳ нашнидаем».

Алқисса, баъд аз як моҳ дар шаҳре расида дид, ки тамоми мардумони он шаҳр дар як ҷо ҷамъ шуда. Дарзамон аз онҳо пурсид, ки:

— Эй ёрон, боиси ҷамъ шудани шумоён чист?

Онҳо гуфтанд:

— Эй қавон, боиси ҷамъ шудан ин ки яке аз моён мурд. Расми мо ин аст, ки хоҳ ғанӣ¹ ва хоҳ фақир аз мо мирад, дар як ҷо ҷамъ шуда, ҷандин қисм таом пухта, дар суфра мегузorem ва мурдaro дар миёна гирифта менишинем, то он вақте, ки мусофире ояд. Баъд аз он ҳамаи таомҳоро бо ҳамроҳии он мусофир тановул менамоем. Баъда мурдaro дафн мекунем. Алҳол, ба толеи моён, ту омадай ва ба шарофати ту мурдaro дафн хоҳаем кард.

Ҳотам гуфт:

— Эй мардумон, агар мусофире наёяд, ҷи хоҳед кард?

Онҳо гуфтанд ки:

— Албатта он замон мурдaro дафн хоҳем кард ва барои қафорати² он занон ва мардон шаш моҳ руза хоҳем гирифт. Баъд тавбаву истиғфор³ карда, таомҳои гуногун муҳайё карда, ба мардумони ин шаҳр хоҳем хуронид ва ба сари қабри он мурда рафта, зар ба мискинону фақирон хоҳем дод.

Ҳотам тааҷҷуб мекард.

Алқисса, он мурдaro дар миёнаи хона ниҳода, ҳама ба даври ӯ нишастанд ва қадамҳои⁴ он мурдaro ба ҷашмҳои хеш меомоланд. Баъд аз соате ҳамаи он таомҳоро дар миёна гирифта муқайид ба хӯрдан шуданд.

¹Ғанӣ — давлатманд, бой.

²Қафорат — пӯшонидан гуноҳ ва ҷизе, ки барои пушонидани гуноҳ ба мардум диҳанд.

³Истиғфор — бахшиши гуноҳро дархост кардан.

⁴Қадам — қафи по, тағи по.

ва Ҳотамро низ таклиф ба хӯрдани он таомҳо карданд. Ҳотам ҳам бо ҳамроҳии эшон ба хӯрдани таом муқайид шуд. Баъд аз фароғи таом ҳамаи онҳо либосҳои ҳарир ва тоза пушиданд ва он мурдари ба сад эъзоз бурда дафн карда, ба ҷониби шаҳр гаштанд ва гуфтанд:

— Эй ҷавони мусофир, бояд ки чанд рӯзе дар ин шаҳр бошӣ.

Ҳотам гуфт:

— Неку бошад.

Дарҳол ҷое ороставу музайян барои Ҳотам тайёр намуда, Ҳотамро дар он ҷо гузоштанд. Баъд аз соате ду зани соҳибҷамолро оварда, дар пеши Ҳотам гузоштанд ва гуфтанд:

— Эй ҷавон, ин ҳам расми моён аст.

Ҳотам бо ҳуд мегуфт: «Ин мардум аҷаб расме ва қоидае доштаанд».

Чун дар ин муқаддима муддати ҳафт рӯз гузашт, занон ба сардорони худ хабар расониданд, ки ин ҷавон бисёр некбахт будааст, ки ҳаргиз дар ин муддати ҳафт шабонарӯз ба ҷониби моён майл накард ва аз завқ ба хотири худ ҳеҷ наёвард.

Ин рафтори Ҳотамро ба гӯши шох расониданд. Дарҳол шох Ҳотамро дар назди худ хонд ва бар болои маснади шохӣ бинишонду гуфт:

— Ё бузургвор, чӣ мешавад, ки ҳамеша дар ин шаҳр бошӣ. Духтаре дорам дар паси парда, онро ба қанیزی қабул фармой.

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, раво надорам, ки касе ба меҳнати ман шарик шавад, чаро ки банда ба талаби кӯҳи Нидо баромадаам. Қариб ҳафт моҳ аст, ки ба талаби кӯҳи мазкур роҳ мепаймоем. Ҳеҷ касе нест, ки аз нишони он кӯҳ ба ман хабар гӯяд. Агар шуморо хабаре аз он кӯҳ бошад, маро огоҳ гардонед, гӯе ки дар ин боб бо ман мувофиқат карда бошед.

Шох марди куҳансоле буд, аз бузургони худ шунидагӣ дошт, дарзамон гуфт:

— Эй азиз, кӯҳи Нидо кӯҳи азимест, ҷануби он тилисмот дорад, ки дар он ҷо шаҳре ба тилисмот обод аст ва дар он шаҳр ҳаргиз касе мурдани касеро надидааст ва дар он ҷо қабре ҳам нест. Шундаи ман ин буд, ки бо ту баён намудам ва дар роҳи он балову офати бисёр аст, чӣ гуна дар он ҷо бирасӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, он зоте, ки маро дар ин чо овардааст, дар он чо хоҳад расонид.

Шох гуфт:

— Касеро, ки химмату эътикод чунин бошад, ба ҳар чо қасд кунад, хоҳад расид.

Шох фармуд, мулозимон зари бисёре оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд. Ў мувофиқи ҳарчи роҳ аз он зарҳо гирифта, бокии онро ба фақирон эҳсон кард.

Ҳотам бо мардумони шаҳр видоъ карда равона шуд. Баъд аз муддати мадиде ба чое расида дид, ки шаҳри азиме ва дар атрофи он шаҳр ҳеҷ қабре нест. Ҳотам бо худ гуфт: «Ин шаҳр ҳамоно шаҳр аст, ки шох гуфта буд» ва шодикунон дар он шаҳр дохил шуд.

Мардумон пурсиданд, ки:

— Эй чавони мусофир, аз кадом ошёнӣ баланд парвоз карда омадӣ ва ба кучо меравӣ?

Ҳотам гуфт:

— Аз шаҳри Хуснобод ва ба талаби кӯхи Нидо меравам.

Мардумон гуфтанд, ки:

— Натавонӣ ба он кӯҳ рафтан, ҳазорон ҳазор бадову офат дар роҳ аст.

Ҳотам гуфт:

— Худо карим аст, бандаро ба максуд хоҳад расонид.

Он мардумон гуфтанд:

— Имшаб дар ин чо ором гир, фардо ихтиёр мар турост.

Ҳотам ҳамоно шаб дар он чо ором гирифт. Қазоро ҳамоно шаб аз мардумони он шаҳр яке бемор шудааст. Қабилан ӯ омада он беморро забҳ карданд¹. Баъд аз забҳ гӯшти ӯро тақсим карда, ба қадри расамаи худҳо гирифта бурданд. Касе, ки Ҳотам дар хонаи ӯ буд, низ аз гӯшти он мурда оварда, дар хонаи худ пухт. Баъд аз соате як табак пур аз он гӯшт оварда дар назди Ҳотам гузошт ва гуфт:

— Эй меҳмони хумоюнқадам, ба толен ту гӯшти лализе ба даст омада, гӯё ки инчунин гӯшти хуб дар тамоми умри худ нахӯрда бошӣ, чаро ки бар моён дар солеву моҳе муяссар мешавад.

Ҳотам гуфт:

— Ин чӣ гӯшт аст, ки ин ҳама таъриф мекунӣ?

¹ Забҳ кардан сар буридан

Он мард гуфт:

— Ин гӯшти одамист.

Хотам мутахайир шуда бо худ гуфт: «Ин мардумон одамхӯр будаанд». Боз пурсид, ки:

— Эй азиз, ин чӣ расм аст, ки дар ин шаҳр гӯшти одамиро меҳуранд?

Он мард гуфт:

— Эй мусофир, тавба карда, истиғфор намоӣ. Моён одамихор нестем, ки мусофиреро кушта гӯшти ӯро би-хӯрем.

Хотам гуфт:

— Худ гуфти, ки ин гӯшт гӯшти одамист.

Он шахс гуфт:

— Эй ҷавон, ҳар гоҳ, ки аз қиблаи моён касе бемор шавад, забҳ карда, гӯшти ӯро тақсим карда ме-хӯрем. Ҳамин тариқа дар шаҳри мо расм аст.

Хотам гуфт:

— Лаънати худой бар шумоён ва расми шумо бод, ки бемореро ба дасти худҳо кушта гӯшти ӯро меҳӯред. Ҳазорон ҳазор одамиро бо ноҳақ кушта, асири лашкари аҷал кардаед, рӯи шумоёнро дидан дуруст нест.

Дарҳол аз ҷои худ бархост ва дар роҳ даромада равона шуд. Ҳамаи шаб роҳ рафта, аз ҳадди он шаҳр баромад ва дар он ҳин гуруснагӣ ғолиб омада, ҷонвареро ба тир сайд карда гӯшти онро пухта тановул намуд ва дар он ҷо бинишаст.

Ногоҳ дид, ки аз парраи биёбон шери гуруснае пайдо шуда омад.

Дарҳол поре аз он гӯшт дар пеши он шер андохт ва он шер он гӯштро хӯрда, ба ҷониби беша бадар рафт. Хотам низ аз он ҷо гузашта равона шуд. Гоҳе аз ҷангал мева меҳӯрд, гоҳе ҷонвареро сайд карда, аз гӯшти он кабоб намуда тановул мекард. Рӯзе ташнагӣ ғолиб омад. Барои об хӯрдан ба ҳар тараф давида, аз дур дарахтеро дида расид. Дар зери он назар кард, ки дар он ҷо ҳам об набудааст. Аз камоли ташнагӣ дар он мақом бинишаст. Баъд аз соате уқобе аз ҷониби ҳаво парвоз карда омада дуртар бинишаст. Микдори чанд қадм ба пастӣ фуруд омада ғоиб шуд. Баъд аз замоне аз он пастӣ ба баландӣ баромада худро афшурда буд, ки аз болу пари он уқоб катраҳои об ҷакидан гирифт. Дарҳол Хотам ба ҷониби пастӣ рафта дид, ки толобест пур аз оби соф. Аз он об ба рағбати тамом хӯрда равона

шуд. Баъд аз чанд рӯз ба чое расида дид, ки мардумон чамъ шуда, оташ афрӯхта истодаанд.

Ҳотам бо худ гуфт: «Инҳо таом мепухта бошанд?»— Наздик расида дид, ки тамоми он мардумон ришу бурути худхоро тарошида, баъзе гиря мекунанд ва баъзе гирдогирди он оташ мегарданд. Ҳотам пурсид, ки:

— Эй мардумон, ин кадом мулк аст ва шумоён чӣ мардумед?

Онҳо гуфтанд:

— Эй чавони мусофир, ин мулкро Ҳиндустон ме-
гуянд ва моён аз қавми хиндуем, ки мурдаҳои худхоро ме-
сӯзонем. Алҳол шахсе мурда. Ёро бо ҳамроҳии за-
нонаш дар ин ҷо хоҳем сӯзонид.

Ҳотам донист, ки инҳо бутпарастанд, бо худ гуфт, ки: «Зудтар аз ин ҷо рафтан беҳтар аст».

Равона шуд. Баъд аз чанд рӯз наздики деҳае раси-
да об талабид. Дарзамон шахсе дар хонаи худ рафта,
дар як зарф дӯғ ва дар як зарф ширу шакар оварда,
дар пеши Ҳотам гузошт. Ҳотам он дӯғро нӯшида дар
он ҷо ором гирифт. Баъд аз замоне хост ки ширро нушад он
кас гуфт:

— Эй чавон, биринчи пухтаи тайёр дар хона дорам,
бифармой, онро дар пеши ту биёрам.

Ҳотам гуфт:

— Некӯ бошад.

Дарзамон он мард рафта биринчи пухта ва ширу
шакар баровард. Ҳотам аз он таомҳо тановул намуда
масрур гашт.

Он мард гуфт:

— Эй чавон, агар ду-се рӯзе дар ин ҷо бошӣ, хиз-
мат хоҳам кард.

Ҳотам гуфт:

— Агар ризои ту дар ҳамин аст, чанд рӯз дар ин
ҷо хоҳам истод.

Он мард аз ин гуфтаи Ҳотам бисъёр хушвакт шуд.
Дарҳол ҷомаи хоб оварда, дар зери қадами Ҳотам ан-
дохт ва гуфт:

— Эй чавон, муддатест, ки машаққатҳои кашида
дар ин ҷо омадаӣ, ба хотирҷамъии тамои фароғат вар-
зӣ.

Баъд чандин қисм таоми лазиз оварда, дар назди
Ҳотам гузошт. Ҳар замон Ҳотам аз он таомҳо тановул-
кунон мегуфт, ки:

— Ҳиндустон гулистоне будааст.

Баъд аз фароғи таом Ҳотам ба он мард гуфт:

— Дар ин мулки шумо ачаб расме будааст, ки зани зиндаро бо шавҳари мурда месӯзонанд.

Он мард гуфт:

— Эй чавон, дар миёни зану шӯй муҳаббати бисёраст. Нисбати мобайни зану шӯйро ташбеҳ ба нисбати мобайни маъшуку ошиқ кардаанд. Агар яке бимираду дигаре зинда монад, худро дар оташ меандозад. Агар дар ин шаҳр чанд рӯз бошӣ, туро бинамоям.

Ногоҳ, раиси он деҳа бемор буд, чон ба чонофарин супурд ва ўро ҷаҳор зан буд. Аз зани калони ў ду писар ва аз зани дуйўми ў ду духтар буд. Зани сейўм ва ҷаҳорўми ўро ҳеҷ фарзанд набуд. Дарзамон мурдаи раисро барои сӯзонидан берун карда буданд.

Ҳар ҷаҳор занаш низ аз ақиби он ба порчаҳои рангину тамои зевар печида ва худро бо зебу зинат орошта ва ҷанбарҳои гул дар гардан овехта ва кашка дар байни абрувон ниҳода ва барги танбул хӯрда ва мӯйҳоро парешон сохта баромаданд. Ҳама мардуми қабиларо ҳама дар поҳи эшон меафтаданд ва аз сӯхтан боздоштани мешуданд; онҳо гуфтаи касеро қабул намекарданд.

Ҳотам наздик расида гуфт:

— Эй парирӯён, ин чӣ равиш аст, ки шумоён аз сатр¹ бе сатр шудаед ва боз худҳоро дар оташ андохта месӯзонед?

Он занон қоҳ-қоҳ дар ханда даромаданд ва гуфтанд, ки:

— Эй чавон, туро шарм намеояд, ки ҷашмони номаҳраи худро ба рӯи занони бегона меандозӣ ва ҳамаи моён мурдагонем. Хидеванди моро аҷал дарёбад, чӣ мурувват аст, ки моён дар ин ҷо зинда бимонем ва доим дар фироқи ў ғамгин бошем.

Инчунин суханонро гуфта, зеварҳои худро аз гардан ҷудо карда гирифтанд ва ҷашмҳои худро пӯшонида, бо ҳамроҳии мурдаи шавҳар дар даруни анбори ҳезум рафтанд.

Ҳотам дид, ки яке аз он занон сари шавҳарро дар бағал гирифта, яке ба ҷониби рост ништа, дигар ба

¹Сатр — парда, чодар.

ҷониби чап нишаста ва яке пойҳои шавҳарро дар бағал гирифта, ба завқи тамоми бинишастанд.

Ҳотам дар дил гуфт: «Инҳо чӣ хоҳанд кард?» — Дарзамон рафта наздики он занон бинишаст.

Занону мардон гуфтанд:

— Эй ҷавон, берун ой, акнун оташ мефурузем.

Ҳотам гуфт:

— Берун нахоҳам шуд.

Мардумон гуфтанд:

— Эй ҷавон, ин занон барои шавҳари худҳо месу-
занд, магар ту ба ин занон ошиқ шудай?

Ҳотам гуфт:

— Эй мардумон, шумоёнро бо ман чӣ кор?

Онҳо гуфтанд:

— Акнун замон¹ аз гардани моён соқит шуд. — Дар-
замон аз ҳар тараф оташ гузоштанд.

Ҳотам дар дил мегуфт: «Ин занон аз ин оташ ҳа-
мин замон хоҳанд гурехт».

Он занон ҳақдону шодмон бар болои шавҳари худҳо
мисли хезум сӯхта хокистар шуданд.

Ҳотам ба сурати он занон афсӯс меҳӯрд ва бар ва-
фодории онҳо таҳсину офарин мекард. Вай аз он ҷо
гашта ба хонаи он ҳинду омад.

Ҳинду гуфт:

— Эй ҷавон, расми ин мулкро ба чашми худ дидӣ?

Ҳотам гуфт:

— Оре.

Чанд рӯз дар хонаи он ҳинду ором гирифта, рӯзе аз
он ҳинду рухсат хост.

Ҳинду гуфт:

— Кучо хоҳӣ рафт?

Ҳотам гуфт:

— Ба ҷониби кӯҳи Нидо меравам.

Ҳинду гуфт:

— Роҳи кӯҳи Нидо зиёда дур аст.

Ҳотам гуфт:

— Аҳд кардаам, ки аз роҳи худ барнагардам.

Алқисса, Ҳотам бо ҳинду видоъ карда, ба ҷониби
кӯҳи Нидо равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба канораи
шаҳре расида дид, ки мардумони он шаҳр шӯру ғавғое
барпо карда. Дарҳол пурсид, ки:

— Эй ёрон, боиси ин ҳама шӯру ғавғо чист?

¹ Замон — зоминӣ, қафолат.

Онҳо гуфтанд, ки:

— Эй чавон, духтари подшоҳ мурдааст, меҳоҳанд, ки шавҳари ӯро бо мурда дафн кунанд, ӯ қабул намекунад. Ин ҳама шӯру ғавғо барои ҳамин аст.

Ҳотам наздики калони онҳо рафта пурсид, ки:

— Ин чӣ расмест, ки зиндари бо ҳамроҳии мурда дафн мекунад? Бояд, ки ин бечораро раҳой намоед.

Он сардор гуфт:

— Эй чавон, мисли ту мусофире дар ин шаҳр омада ба духтари раис ошиқ шуда. Дар байни мо расм аст, ки чун муҳаббати ёрон аз ҳад гузашта, ки аз барои якдигар чон медиҳанд, он замон аҳду паймон мекунем ва мепурсем, ки «яке аз шумоён пештар мурад, он дигар мувофиқат мекунад?». Ҳаргоҳ ин шартро қабул намоянд, ақд карда, духтарро ба ӯ месупорем. Ин чавон низ расми моёнро дида, ҳамаи шартҳоро қабул карда буд. Акнун нуқси аҳду вафо мекунад. Ночор ӯро бо ҳамроҳии мурда дафн мекунем.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, худкардари дармон нест, чаро дар қавл худ собитқадам намебошӣ? Рӯзе аз рӯзҳо шарбати аҷалро хоҳӣ чашид.

Он мард гуфт:

— Эй чавон расми мулки мо дигар аст.

Ҳотам гуфт:

— Ҳар шаҳреро расми дигар аст. Агар сари худро ба сангҳо занӣ, инҳо қабул нахоҳанд кард. Алҳол гуфтаи инҳоро қабул карда, дар гӯр бирав ва ман тӯро дар шаб берун хоҳам кард.

Он мард гуфт:

— Эй чавони ҳамроз, то ба вақти баровардани ту чон аз бадани ман берун хоҳад шуд.

Ҳотам рӯй ба қониби он мардумон карда гуфт:

— Ин мард меғӯяд, ки чаро гуфтаи инҳоро қабул насозам. Аммо инҳо гӯрро бисёр танг месозанд, дар мулки моён расмест, ки қабро ба монанди ҳуҷрае мекунад ва дигар дар пеши зинда ду-се рӯза хӯрдани меғуздоранд. Агар ба расми вилояти ман гӯр созанд, гуфтаи инҳоро қабул хоҳам намуд.

Қалони он қавм гуфтанд, ки:

— Ин муқаққимаро ба подшоҳ бояд гуфтан.

Ҳамаи онҳо рафта ба подшоҳ гуфтанд, ки:

— Фалонӣ чунин ва чунон меғӯяд.

Ҳоким пурсид, ки:

— Дар мулки шумоён қабрро чӣ тариқа месозанд?

Ҳотам гуфт:

— Баробари хонаи қалон месозанд.

Шоҳ гуфт:

— Ҳар чӣ ин ҷавон гуяд, ҳамон кунед.

Дарҳол Ҳотам фармуд, гурро ба монанди хона қанданд. Ҳардуи эшонро дар гур андохта таом дар пеши он ҷавон гузоштанд ва даҳони он қабрро мустаҳкам намуда, ба ҷониби шаҳр бозгаштанд. Ҳотам мунтазири шаб буд. Алқисса, рӯз гузашта шаб бар сари ҷанг даромад. Ҳотам аз ҷои худ бархоста ба ҷониби гӯри он мард равона шуд ва бар сари гур расида дид, ки ҷамоае дар он ҷо нишаста. Аз яки онҳо пурсид, ки:

— Дар ин ҷо ин мардумон чӣ мекунанд?

Он шахс гуфт:

— Расми мардумони мо ин ки мурдаро дар гур ниҳанд, занони худхоро нодида, се шабу рӯз бар сари қабри мурда бедорӣ мекашанд.

Ҳотам илоҷе наёфта, ба ҷои худ бозомад.

Он мард дар даруни қабр Ҳотамро дашномҳо мекард ва мегуфт: «Он ҷавони мусофир ба ҷандин дурӯғ маро дар ин қабр андохт ва худ бадар рафт. Мани нодон ба гуфтаи ӯ амал карда, ба ин бало мубтало шудам». Ин гуфта аз ҳаёти худ умед канд ва сари худро печида, дар кунҷи он гур ба хоб мукайид шуд.

Алқисса, баъд аз се шабу рӯз Ҳотам омада фарёд кард, ки:

— Эй ҷавон, барои ту омадаам.

Он мард ҳеч ҷавоб надод. Бори дувҷум овоз кард, ҳеч ҷавоб надод. Бори сейҷум бо овози баланд садо карда гуфт:

— Эй ҷавон, зиндаӣ ё мурда? Агар зинда бошӣ, ҷавоб деҳ ва илло то ба қиёми қиёмат дар ин гур хоҳӣ монд. Ман баъд аз ин ҳеч хабар нахоҳам гирифт. Акнун аз сари худ соқит кардам, ту медонӣ...

Дар ин суҳан буд, ки он мард ба хуш омада шунид, ки касе овоз мекунад. Аз ҷой худ бархоста гуфт:

— Эй ҷавон, ту он мусофири, ки бо ман аҳду паймон карда будӣ?

Ҳотам гуфт:

— Оре.

Дарҳол хоку кулӯхро кашида, дари он қабрро кушод ва он ҷавонро аз гур берун кард ва даҳони он

кабрро мисли аввала мустаҳкам намуд. Баъд аз он гуфт:

— Эй чавон, ба ҳар тарафе, ки дилат меҳаҳад, бирав, то он ки мардумони ин мулк аз ту воқиф наша-
ванд.

Чавон гуфт:

— Эй бародар, ба чон миннат гузоштӣ, ки маро зинда гардондӣ, валекин харчи роҳ надорам, ки аз ҳади ин шаҳр бароям.

Дарҳол Ҳотам поре зари сурх аз чайби худ бароварда ба он мард дод ва он чавон бо Ҳотам видоҳ карда, шабошаб бадар рафт.

Ҳотам омада дар ҷои худ хобид. Чун рӯз шуд, аз мардумони он диёр руҳсат гирифта, ба роҳ даромад.

Мардумон ҳангоми видоҳ гуфтанд, ки:

— Эй Ҳотам, чун пештар рафтӣ, ду роҳ хоҳад омад; бояд, ки ба роҳи дасти рост биравӣ, ки ба зудӣ ба ободӣ хоҳӣ расид.

Алқисса, Ҳотам, манзилу марохил тай карда, баъд аз даҳ рӯз ба дуруҳае расид. Роҳи дасти ростро фаромӯш карда, ба роҳи дасти чап бирафт. Муддати чаҳор шабонарӯз роҳ ғашта ба ҷое расид, дид, ки ҷонварон ва даррандагон ҳазандагон аз пеш гурехта меоянд. Ҳотам худро дар канораи роҳ қашида дид, ки шеру палангу филу хирс аз тарс тарки макони худҳо кардаанд. Ҳотам худро бар болои дарахте гирифта нигоҳ кард, ки ҷонвари хурде ба сурати ҳайбатангез дум бар сари худ карда, ҳар чашм чун ҷароғи афрӯхта ҷамъи ҷонваронро пеш карда меояд. Ҳотам низ тарсида гуфт, ки: «Аҷаб балои пурзӯре буда, ки ҳамаи ҷонварон аз салобати ӯ дар гурез шудаанд». Пас теғ аз наём баркашида нишаста буд, ки назари он ҷонвар ба ҷониби Ҳотам афтод, дарҳол ба Ҳотам ҳез карда, аз болои дарахт бар замин барфиканд. Бори дуввум хост, ки Ҳотамро гирифта дарронад, Ҳотам бо ханҷари заҳролуд ба даҳони он ҷунон зад, ки ҳарду ҷакаи ӯ қалам шуда бар замин ғалтид. Боз дарғазаб шуда, ба ҷониби Ҳотам ҳез кард. Ҳотам низ тездастӣ карда ханҷари дигар ба коми ӯ зад, ки теғ ва дасти Ҳотам дар шиками он дарранда фуру рафт. Ҳотам дасти худро гирифта буд, ки рӯдаҳои он дарранда бар замин фуру рехт. Он замон думи худро бар замин зада бавл карда буд, ки тамоми дашту биёбонро оташ фуру гирифт ва дарахтҳои хушк ҳама даргирифтанд ва либосҳои Ҳотамро низ

оташ афтод. Дарзамон Ҳотам худро дар ҷӯй об андохт. Баъд аз дере аз об берун шуда, дар пеши он ҷонвар омад бинишаст ва ҷаҳор дандони онро канда дид, ки ҳар кадом ба монанди ханҷари обдоре ва ду гушро бо думи вай бурида гирифта, дар тиркаши худ андохта роҳӣ шуд. Баъд аз чанд вақт ба ҷое расида, дид, ки қалъаи азиме сар бар фалак кашида. Аз дарвозаи он қалъа дохил шуд.

Ҷамеи ҳавлиҳои он қалъаро дид, ки ҳама анвои таоми пухтаву хом мавҷуд ва муҳайё. Аммо аз ҷинси одамии ҳеҷ аҳаде нест ва дар гирди он шаҳр хандаки амиқе кандаанд. Подшоҳу вазир ва соири раоё дар тӯбхонаи қалъа банд шуда мондаанд.

Ногоҳ вазир сар бароварда дид, ки як ҷавони мусофире дар шаҳр даромад. Ба шоҳ хабар дод. Шоҳ фармуд, ки:

— Эй мулозимон, он мусофирро овоз кунед, ба ин ҷониб ояд, ки беҳуда нобуд хоҳад шуд.

Яке аз мулозимон бо овози баланд гуфт, ки:

— Эй ҷавон, ба ин ҷониб биё.

Дарҳол Ҳотам дид, ки шахсе аз дарича сар бароварда овоз мекунад, омада дар зери дарича истода шуд.

Подшоҳ аз дарича сар бароварда пурсид, ки:

— Эй ҷавон, номи ту чист? Ҷӣ гуна зинда дар ин ҷо расидӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, номи ман Ҳотам бинни Тай, аз мулки Яманам. Аз Ҳуснобод омада ба ҷониби кӯҳи Нидо ме-равам.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, роҳи кӯҳи Нидоро ғалат кардаӣ, аҷал туро ба ин ҷо овардааст. Ҳамин замон раҳти сафар аз ин ҷаҳони пурхатар хоҳӣ баст.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ҳарчи пеш ояд, онро хоҳам дид. Эй шоҳ, акнун ҳақиқати аҳволи худро маълум соз, ки чаро дар ин қалъа маҳбус мондаӣ?

Шоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, бидон ва огоҳ бош, ки волии ин шаҳр манам ва дар ин мамлакат балои азиме пайдо шуда; ҳеҷ кас ӯро илоҷ натавонист кард. Ҳамаи фуқаро ва фузало аз ман рӯйгардон шуданд ва ба ҳар тараф парешон шуда рафтанд ва ман аз рӯи номус бо вазирону фарзандон дар ин тӯбхонаи қалъа банд шуда мондаем.

Не фикри ба чои дигар рафтан ва не токати ўро куштан аст. Муддати бисёрест, ки дар ин чо истодаем ва касони бисёро аз ин шаҳр ночиз кардааст¹.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, он бало ба чӣ қисм аст? Ва таркиби² ўро баён намо.

Шоҳ гуфт:

— Таркиби ў ба монанди шер аст, аз кӯҳи Қоф омада, рӯзе як бор сайди одамиён мекунад ва ба чониби ин тўпхона хез мезанад. Ба як хез ба кунгураи ин тўпхона мерасад. Азбаски чои истодан нест, баргашта ба замин меафтад ва ҳар рӯз кори ў ҳамин аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, муборак бод! Бидон ва огоҳ бош, ки он балоро нопадид гардонидам.

Пас Ҳотам ҳамаи саргузашти худро як-як дар пеши шоҳ баён намуд. Дарҳол подшоҳу вазир аз тўпхонаи қалъа фуруд омада, Ҳотамро дар канор кашиданд ва аз дасти ў гирифта бар болои қалъа бароварда, ба макони шоҳӣ бинишонданд. Баъд аз он шоҳ пурсид, ки:

— Эй чавон, он балоро ба чӣ тариқа куштӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, бидон ва огоҳ бош, нишони ўро овардаам,— ин гуфта аз тиркаши худ ҷаҳор дандон, дум ва гуши ўро бароварда дар назди шоҳ гузошт. Дарҳол шоҳу вазир дар зери қадами Ҳотам афтодаанд ва гуфтанд:

— Эй чавон, боракалло бар химату ғайрати ту, ки инчунин балои азимро кушта, аз ўҳдаи ҷанги ў баромадаӣ.

Шоҳ хотирҷамъ шуда, ба атрофу ҷавониб номаҳо фиристод, ки он балои азим ба дасти Ҳотам ном шахсе кушта шуда. Бояд, ки ҳамаи фуқаро омада дар ин шаҳр сукунат варзанд.

Баъд аз чанд рӯз Ҳотам аз шоҳ рухсат хоста гуфт:

— Эй шоҳ, як одам бидех, ки маро ба кӯҳи Нидо роҳбарӣ намояд.

Шоҳ гуфт:

— Эй Ҳотам, акнун ин шаҳрро аз худ доништа, сукунат ихтиёр намоӣ, духтаре дорам дар паси пардаи исмат, ўро ба ту бидиҳам.

¹Яъне: куштааст.

²Таркиб — ба маънии шакл.

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, ман то кори одамонро ба анҷом нарасонам, ишрат нахоҳам варзид.

Шох гуфт:

— Эй Ҳотам, магар бо касе аҳд кардаӣ?

Ҳотам саргузашти худ ва аҳволи шахзода Муниро дар назди шох баён намуд. Шох ба ин ҳама қорҳои Ҳотам таҳсину офарин карда мулозимеро фармуд, ки:

— Ин ҷавонро ба кӯҳи Нидо расонида хати расид биёр.

Мулозим гуфт:

— Фармонбардорам.

Шох поре зари сурх ва ҷавоҳири қиматбаҳо оварда, дар назди Ҳотам гузошт. Ҳотам аз он зарҳо мувофиқи харчи роҳ гирифта, бо ҳамроҳии он мулозим равона шуд. Баъд аз чанд рӯз бар сари дуруҳае расиданд. Он мулозим гуфт:

— Эй ҷавон, роҳи дасти рост ба кӯҳи Нидо мерасонад. Бояд ки аз ин роҳ берун нашавӣ.

Ҳотам бар сари он дуруҳа нишаста, чанд калима арзи аҳвол навишт ва ба дасти он мулозим дода, ба ҷониби шох фиристод ва худ ба тарафи кӯҳи Нидо равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида дид, ки шаҳри азиме, қалъаи он сар бар фалак кашида. Аз дарвозаи шаҳр даромада хост, ки дар қорвонсаро рафта фуруд ояд. Дарвозабонон расида ва дасти Ҳотамро гирифта, ба хизмати шоҳи он шаҳр равона шуданд. Баъд аз соате аз дари борғох даромада, ба шох салом кард. Шох ҷавоби салом дода, аз ҷои худ бархост ва аз дасти Ҳотам гирифта, ба ҷои худ нишонд ва гуфт:

— Эй ҷавони мусофир, аз замони мулки Искандар то ба ин дам ҳеҷ мусофире дар ин шаҳр наёмада. Бониси омадани ту дар ин ҷо чӣ бошад?

Ҳотам саргузашти худ, шахзода ва саволи маликаро дар назди шох як-як баён намуда гуфт:

— Эй шох, каминаро аз асрори кӯҳи Нидо огоҳ гардонед.

Шох гуфт:

— Эй ҷавон, алҳол хабар аз кӯҳи Нидо нашояд гуфт. Бояд ки чанд рӯз дар ин ҷо бошӣ. Аз ҳақиқати кӯҳ ва нидои ӯ вофиқ шавӣ.

Ҳотам гуфт:

— Неку бошад.

Муддати чанд рӯз дар он ҷо истода, бо мардумон

улфату ошноӣ намуд. Рӯзе аз мардумони он шаҳр қариб дусад кас дар як ҷо нишаста буданд. Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, кӯҳи Нидо кадом аст?

Онҳо гуфтанд:

— Эй ҷавон, ҳамин қуллае, ки рӯ ба рӯи туст, нидо аз он қуллаи кӯҳ мебарояд.

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки ногоҳ овозе аз он кӯҳ баромад:

«Ё Ҳумро бинни Ҳорис, биё!»

Дарҳол ҷавоне аз миёнаи он ҷамоа бархоста, ба ҷониби он кӯҳ равона шуд.

Қабилаи ӯ хабардор шуда расиданд. Ҳарчанд, ки манъ карданд, қабул накарда даvon-даvon бирафт.

Ҳотам гуфт:

— Эй ёрон, ин ҷавонро чӣ шуд, ки бо касе сухан накарда, девонавор меравад?

Онҳо гуфтанд:

— Аз худи ӯ бояд пурсид.

Ҳотам расида ҳарчанд сухан кард, ҷавоб надода, чун бод бирафт ва ба зери он кӯҳ расида аз назар ғойб шуд. Дарҳол мардумон дар зери он кӯҳ ҷамъ шуда, сачдае карда сари худхоро ба он кӯҳ зада бозгаштанд. Чандин қисм таом пухта ба мардумон дода, ба кори худҳо машғул шуданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, маълум нест, ки он ҷавон ба куҷо рафта бошад?

Онҳо гуфтанд:

— Эй ҷавон, он чӣ моён дидем, ту низ дидӣ. Акнун чӣ мепурсӣ?

Ҳотам ин ҳолро дида гирён шуд.

Мардумон гуфтанд:

— Эй ҷавон, расми ин мулкро дидӣ, ҳамин аст. Агар меҳоҳӣ, ки чанд рӯз дар ин ҷо бошӣ, бояд ки бо моён мувофиқат намоӣ ва аз барои он ҷавон гиряву нола накуни ва илло туро аз ин шаҳр бадар хоҳем кард.

Боз гуфтанд:

— Эй ҷавон, хабари кӯҳи Нидо ҳамин буд, ки дидӣ ва шунидӣ.

Ҳотам гуфт:

— Ханӯз асрори ин кӯҳ ва ҳақиқати нидои ӯ маълуми ман нашуд.

Алқисса шаш рӯзи дигар дар он ҷо биистод. Дар он хин Ҷом бинни Сом ном шахсе ба Ҳотам бародар-

хонд шуда, ошноии тамом пайдо карда буд. Шабу рӯз бо Ҳотам мусоҳиб шуда, авқотро ба хушӣ мегузaronид. Мардумони дигар ба гирди эшон ҷамъ шуда, ба суҳанҳои Ҳотам хандаҳо мекарданд. Дар он замон ногоҳ аз тарафи он кӯҳ овозе баромад, ки:

«Ё Ҷом бинни Сом, биё!»

Дарҳол он ҷавон аз ҷои худ бархост ва ба тарафи он кӯҳ равона шуд. Қабилai ӯ омада, атрофи уро гирифтанд. Ҳарчанд ки манъ карданд, Ҷом қабул накарда, чун бод мерафт. Ҳотам донист, ки Ҷом низ рафта, ба он кӯҳ шарбати аҷалро хоҳад чашид. Афсӯси бисёр хӯрда дар дил мегуфт: «Ошнои ҷонӣ пайдо карда будам, ҳамин замон аз ин чудо хоҳам шуд ва бо ин ошно болои кӯҳ баромада, дар ин сафар бо ӯ ҳамроҳӣ кардан лозим аст, то ки ҳақиқати нидои ин кӯҳ маро маълум шавад». — Ин гуфта аз ақиби Ҷом равона шуд ва дар арзи роҳ расида дасти Ҷомро бигирифт. Ғалтону хезон болоруи он кӯҳ бо Ҷом рафта, аз назари мардумон ғойб шуд. Мардумон се маротиба он кӯхро сачда карда, ба тарафи шаҳр бозгаштанд ва аз барои Ҳотам афсӯс меҳурданд. Рафтани Ҳотамро шоҳ шунида гуфт:

— Эй нодонон, то ба ин вақт ҳеҷ касе бе талаби он кӯҳ нарафта буд. Чаро он мусофирро гузоштед, ки бе талаб рафта, аз ҷони ширин чудо шавад?

Мардумон гуфтанд.

— Эй шоҳ, ҳарчанд манъ кардем, қабул накард ва гуфт:

«Ҷом ҷони ман аст, кай раво дорам, ки дар ин роҳ танҳо равад».

Дарҳол шоҳ ҳамаи калонони он шаҳрро дар банд кашид. Ноилоҷ ҳамаи он калонон ҷурмона¹ ба шоҳ дода, худхоро аз банд халос гардониданд.

Алқисса, Ҳотам бо ҳамроҳии Ҷом бар болои кӯҳ рафта-рафта, ба ҷое расида дид, ки ғоре амиқи пурхайбат ва дар даруни он ғор даромада роҳӣ шуд. Ба ҷое расида дид, ки майдони васеи сабзу хуррам. Микдори се гази он майдон ҳолӣ аз сабза. Дарҳол Ҷом аз Ҳотам чудо шуда, дар он ҷои ҳолӣ рафта ғалтида ва дасту по задан гирифт. Баъд аз соате чашм пушида ҷон бо ҷонофарин супурд.

Ҳотам он ҳолро дида дар гиря шуд. Ногоҳ ҳамон

¹ Ҷурмона — маблағе, ки барои авфи гуноҳ диҳанд.

‘чой шақ¹’ шуда, Чомро фуру кашида, боз фароҳам омад. Баъд аз соате бар болои мадфани² Чом сабзаву гиёҳ руид. Хотам донист, ки марги мардумони ин шаҳр ба ин тариқ будааст ва ин кӯхро нидо аз ин вачҳ буда ва бо худ гуфт: «Ҳақиқат ва боиси нидои инро донистам, бояд ки ба тарафи шаҳр ирода намоям». Аз он ҷо бозгашта, тамомии он майдонро мегашт асаре ва нишоне аз он кӯҳ намеёфт, ба ҳар ҷониб давида мегуфт: «дар ҳоли ачибе афтодаам, ки роҳи рафтан намеёбам». Муддати ҳафт шабонарӯз гуруснаву ташна роҳ гашта, даст аз ҷон шуста буд. Дар он ҳин дарёи ази-меро дида, ба канори он бирасид ва фикр кард, ки: аз ин дарё ҷи гуна бигзарам. Билохир дид, ки дар даруни дарё кишти ба ҷониби ӯ меояд. Наздик расид, дид, ки он киштӣ холист. Дарҳол бар он киштӣ савор шуда, роҳи гардид ва ба атрофу ҷавониби он киштӣ назар карда дид, ки ду нону қабоби моҳӣ. Дар дил гуфт: «Ин нону қабобро маллоҳ аз барои ҳудаш пухта бошад ва киштӣ аз дасти ӯ раҳо шуда, ба ин тараф омада. Ин нону қабобро набояд хӯрд, ки ҳаққи бегона аст». Ногоҳ бода бархоста, киштиро ҷун тири паррон мебурд. Баъд аз се шабонарӯз ба як канора баромад. Дид ки аҷоибу ғароиби билониҳоя ва дар дил мегуфт: «Роҳи шаҳрро аз қуҷо ёбам? Ҳақиқати қори он ҷавонро ба мардумони шаҳр мегуфтам, хуб мешуд». Боз ҳафт шабонарӯз роҳ гашта дар зери қуҷе расида дид, ки санғҳои он қуҷ ба монанди нуқраи хом. Ба ҷониби он қуҷ қадам ниҳода равона шуд. Пештар рафта дид, ки аз зери ҳар қадам санғҳои он қуҷ хун ба мисли қуи об қорӣ шуда меравад. Аз дидани ин ҳол мутааҷҷиб шуда гуфт: «Ҳақиқати ин сунъро аз кӣ пурсам?»

Билохир, аз зери он қуҷ боло рафта дид, ки ҳамаи хоки он қуҷ ба манзалаи хун сурх буда. Миқдори ду фарсанг роҳ гашта дид, ки дарёи азиме пур аз хуни қушон. Аз гурриши он қуҳу дашту биёбон ҳамчун кӯраи симоб дар ларза даромада. Хотам мутаҳайир шуда мегуфт: «Аз ин дарё ҷӣ гуна бигзарам?» — Ин гуфта ба тарафи ибтидои он дарё равона шуд. Муддати як моҳ роҳ рафта, ба ҷое расида дид, ки ҳеч паррандае

¹Шақ — шикф, сӯроҳ.

²Мадфан — қабр.

пар намезанад ва дар дил мегуфт: «Эй Хотам, як мох меҳнат кашида пой аз рафтор мондӣ. Агар даҳ соли дигар роҳ равӣ, ғайр аз дарёи пурхун ҳеҷ чизе дар назари ту нахоҳад даромад». Дар ин андеша буд, ки ногоҳ бар руи дарё чизе намудор шуд. Наздик расида дид, ки он чиз киштӣ будааст. Дарҳол бар он киштӣ савор шуда, муддати ҳафт шабонарӯз дар даруни он дарё роҳ рафт. Рӯзи ҳаштум ба ҷое расида дид, ки аҷоиботе менамояд. Чун аз он ҷо гузашта, муддати ҳафт шабонарӯзи дигар роҳ рафт, ташнагӣ ғолиб омада, аз дур ба назараш чизе намуд. Расида дид, ки дарёи азиме. Аз ташнагӣ хост, ки қадре об аз он дарё бинӯшад, даст андохта дид, ки ҳамаи оби он дарё нукра будааст ва дастҳои ӯ нукрагин шуданд. Дар дил гуфт: «Аҷаб дарёе буда, агар дар ин дарё ғута занам, тамоми бадани ман нукра хоҳад шуд». Ва бо ин ҳама андеша сар ба зону ниҳода фикр мекард ва гоҳо сар бардошта, ба ҷониби чапу рост назар мекард. Баъд аз дере киштиё наздики Хотам расид ва дар он киштӣ даромада равона шуд. Баъд аз ҷаҳор рӯз дар зери кӯҳе расида дид, ки сангрёзаҳо сабзу сурху сафед. Беҳтар назар кард, ки ҳама ҷавохир. Порчае аз он ҷавохирот бардошта роҳӣ шуд. Баъд аз чанд муддат бар сари ҷашмае расида, дасти худро ба оби он ҷашма шуста буд, ки гӯшту пӯсти дастҳояш ба сурати асли омада, аммо нохунҳои ӯ ба сурати нукра монд ва бар сари он ҷашма қарор гирифт. Чун шаб бар сари даст даромад, дид, ки ду касе аз даруни он ҷашма пайдо шуда, сари эшон ба монанди сари одамон ва пойҳои эшон ба монанди пойи фил ва нохунҳои эшон ба монанди нохунҳои шер. Хотам тарсида, аз ҷои худ бархост ва гуфт: «Инҳо аҷаб балоеанд», — ва ба ҷониби онҳо тире биандохт. Он ҳарду тирӣ Хотамро дар даст гирифта гуфтанд, ки:

— Эй Хотам, аз тарси ҷони худ тир меандозӣ? Моён ҳам аз ҷумлаи махлуқоти ин оламом ва касд бо ту намедорем, хотири худро ҷамъ дор.

Хотам ин суҳанро шунида, тирро камонро аз дасти худ биандохт ва сари худро фуру карда гуфт:

— Шуморо бар ман чӣ кор аст?

Ҳарду наздики Хотам омада гуфтанд:

— Эй Хотам, тиро набояд тамаъ бар чизи дунё намудан. Ангӯштнамои олам хоҳӣ шуд ва номи неки

ту то ба қиёми қиёмат ба эҳсон хоҳад монд ва агар ба зару ҷавоҳир назар сози, номи нек дар олам нахоҳи баровард.

Ҳотам гуфт:

— Ман бар ҷавоҳири кадом кас тамаъ кардаам?

Онҳо гуфтанд, ки:

— Эй Ҳотам, ҷавоҳире, ки аз фалон кӯҳ овардӣ, магар азони туст?

Ҳотам гуфт:

— Дар замин афтода буд, аз ҳеҷ кас нахоҳад буд.

Онҳо гуфтанд:

— Эй Ҳотам, рост мегӯӣ, аммо он ҷавоҳирот ба номи фиркаи¹ дигаре халқ шуда.

Ҳотам гуфт:

— Кадом фирка аз одамии шарифтар аст?

Онҳо гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ин ҳама ҷавоҳирот аз париён аст, ки эшон бардошта мебаранд ва ба кори худҳо сарф менамоянд.

Ҳотам гуфт:

— Магар лоики ин ҷавоҳирот одамии набуда?

Онҳо гуфтанд, ки:

— Одамииёро сарват дар кӯҳу рег ниҳон аст, аз ақл ба даст оранд.

Ҳотам гуфт:

— Чанд ҷавоҳир чихати намуна барои азизон бардошта будам.

Онҳо гуфтанд, ки:

— Эй Ҳотам, агар дар мулки худ қасди саломат рафтан дорӣ, ин ҳама ҷавоҳирҳоро биандоз. Мабодо ки бар ту нуксоне бирасад.

Ҳотам ноилоч шуда, он ҷавоҳирҳоро биандоخت ва гуфт:

— Эй азизон, бар ман ҷабру ситам намудед, ман ин ҳама сангпораҳоро ба чандин машаққат аз роҳи дур бардошта оварда будам ва аз мулки касе надуздида будам.

Боз гуфтанд:

— Агар музд мехоҳӣ, ба ту музд диҳем.

Ҳотам хомӯш монд. Алғараз, андак ҷавоҳир ба Ҳотам дода гуфтанд:

— Инро бурда ба қавми худ бинамо.

¹ Фирқа — қавм, гурӯҳ.

Аз ин кирдори эшон Ҳотам шод шуда гуфт:

— Эй азизон, ба ман роҳ бинамод, ки ба ватани худ бирасам.

Онҳо гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ба кори хайр дар ин чоҳо омада буди ва илло ҳеҷ касе дар ин маконҳо омада, чон ба саломат нахоҳад бурд ва умри ту дароз аст, аз ин ҷо саломат хоҳӣ рафт ва дар ин дунё корҳои нек карда, то ба қиёми қиёмат номи ту хоҳад монд ва туро ҳамаи аҳли олам хоҳанд ёд кард; аммо роҳ ҳамин аст ва дар пеш дарёи оташ аст; аз ин дарё ки гузаштӣ, ба ватани худ хоҳӣ расид. — Ин гуфта дар ҳамон чашма пинҳон шуданд.

Ҳотам шабро дар ҳамон ҷо гузаронид. Ҳангоми субҳ роҳ тай карда, ба ҷое расид, дид ки ҳама ҷоро об гирифта. Аз он об гузашта ба ҷое расид, дид, ки наҳри азиме. Бар лаби он наҳр дурри ятиме¹ баробари байзаи мурғ ва зиёи² он дурр чашмро хира мегардонд ва дар ҳазинаи ҳеҷ подшоҳе нахоҳад буд. Бар лаби он наҳр биншаст. Оби он наҳр аз асал ширинтар ва аз мушк хушбӯтар ва аз шир сафедтар буд. Ҳотам дар дили худ мегуфт: «Агар ин об дар шаҳр бошад, қатрае аз ин ба кас нахоҳад расид», — ва аз он наҳр гузашта равона шуд. Чанд рӯз роҳ рафта, ба зери кӯҳе расида дид, ки ҳамаи он кӯҳ аз тиллои аҳмар. Бар болои он кӯҳ баромада дид, ки дарахте аз тилло. Аз он ҷо гузашта муддати чаҳор шабонарӯз роҳ рафта ба ҷое расид васеъ. Пештар рафта дид, ки қасре аз тиллои аҳмар. Дарвозаи онро кушода дид, боғи фирдавсмонанд, чандин алвон мева ва дарахтони сабзу булбулони хушилхон дар шохҳои он дарахтон машғули хонишанд. Аз ин ҷо гузашта пештар рафта дид, ки ҳавзи хуше, чаҳор ҳадди ўро аз ҷавоҳиру марворид оростаанд. Бар лаби он ҳавз бинишаст. Дар ин асно парӣён омада диданд, ки одамизоде бар лаби ҳавз нишаста. Ҳотам парӣёнро дид, мутаҳайир шуд ва гуфт:

— Эй раъноён, шумоён чӣ касонед ва ин макон аз они кист?

Парӣён гуфтанд:

¹Ятим — якка, танҳо.

²Зиё — шуоъ.

— Ин макон азони маликаи Нӯшлаб аст. Малика аз ақиб хоҳад омад.

Дар ин гуфтугӯ буданд, садои болзании кабутарон ба гуши Ҳотам расид. Дарзамон маликаи Нӯшлаб бо понсад парӣ аз сӯи осмон фуруд омада ба ҷои худ қарор гирифт. Ҳотам рӯи маликаро дида беҳуш афтод. Малика бар болои сари Ҳотам омада гуфт:

— Эй мулозимон, шишае аз атру гулоб биёред!

Дарҳол оварданд. Чанд мискол атру гулоб бар рӯи Ҳотам пошида, ўро ба ҳуш оварданд. Малика дасти Ҳотамро гирифта, ба ҷониби тахти худ равона шуд. Ҳуд бар болои тахт биншасту Ҳотамро бар болои курсии заррин бинишонд.

Ҳотам пурсид, ки:

— Эй маликаи олам, ин мақом тааллуқ ба кӣ дорад ва ин кӯҳро чӣ ном аст?

Малика гуфт:

— Эй одамӣ, ин кӯҳро кӯҳи Заррин мегӯянд ва ин макон ба подшоҳ Шаҳбол тааллуқ дорад ва ман яке аз хизматгорони ўям.

Малика Ҳотамро ҷаҳор шабонарӯз нигоҳ дошт. Баъд аз ҷаҳор рӯз рухсат намуд, ки:

— Эй одамӣ, бирав, истодани ту дар ин ҷо ҳуб нест.

Ҳотам аз онҳо гузашта равона шуд, муддати шонздаҳ шабонарӯз бар болои он кӯҳ роҳ рафт. Баъд ба канори дарёи заррин расид. Дид, ки тамомии сангҳои регҳои дарё ҳама аз тилло ва оби он дарё чун тиллои гудохта мавҷзанон меравад ва ғурриши он бар фалак печида. Ҳотам бар лаби он дарё нишаст ва фикр карда мегуфт: «Аз ин дарё чӣ гуна бигзарам». Ногоҳ киштие аз болорӯяи он дарё ба канори он бирасид. Ҳотам ба он кишти савор шуда, муддати чихил шабу рӯз дар даруни он дарё роҳ рафта, ба канорае расид ва аз дарё берун шуда, муддати ҳафт шабонарӯз бар лаби он дарё роҳ гашта, ба регистоне расида дид, ки ҷунон гарму сӯзон, ки гӯё дар тахти он оташ карда бошанд. Чанд қадам роҳ рафта, аз ғояти гармӣ беҳуш шуда бар он замин афтод. Қудрати он надошт, ки мӯҳра ро дар даҳани худ бигирад. Дар ҳамин вақт ҳамон ду касе, ки ҷавохирҳоро аз Ҳотам гирифта буданд, расида чанд катра об дар гулӯи Ҳотам ҷаконида ба ҳуш оварданд. Ҳотам ҷашм кушода дид, ки ҳамон ду кас бар сари ӯ истодаанд.

Ҳотам гуфт:

— Дар ҳамин вақти фурумондагӣ мададгори ман шудед. Акнун гӯед, ки ба кадом роҳ равам?

Эшон гуфтанд:

— Роҳ ҳамин аст, аз ин пештар дарёи оташ аст ва гармии ин ҳудуд аз асароти он дарест, агар аз ин дарёи оташ саломат бигзарӣ, ба ватани худ хоҳӣ расид ва илло роҳ намудан кори моён нест. — Ин гуфта мӯҳрае ба дасти Ҳотам доданд ва гуфтанд: — Эй Ҳотам, ин мӯҳраро дар даҳони худ гири, гармии дарёи оташ ба ту таъсир нахоҳад кард. Чун аз дарё бигзарӣ, мӯҳраро бар замин монда равӣ, ки туро зиён мерасад.

Ҳамаи шабро дар он ҷо гузаронид. Алассабоҳ мӯҳраро дар даҳон андохта рӯҳ мерафт. Баъд аз се рӯз ба дарёи оташ расида дид, ки мавҷу шӯълаи оташи он дарё бар осмон печида. Ҳотамро хуш аз сар pariда гуфт: «Паноҳе нест, чӣ бояд кард?» Дар ин ҳин киштие наздики Ҳотам расид. Дар он киштӣ савор шуда роҳӣ шуд. Мавҷҳои оташро дида, ваҳме дар дилаш афтода, дар он киштӣ дароз кашида чашмҳои худро намекушод. Баъд аз бисту як рӯз киштӣ дар миёни дарё чун санги осие истода дар гардиш даромад. Ҳотамро якин гардид, ки ғарқ хоҳад шуд. Дар он ҳин киштӣ дар даруни он дарё фуру рафт. Ҳотам дил аз зиндагонии худ канда, муддати чаҳор рӯз дар дарёи оташ бо он киштӣ мерафт. Баъд аз чаҳор рӯз ба замин расида чашм бикшод. Дид, ки не киштиву не дарё ва не оташ. Дарҳол мӯҳраро аз даҳони худ андохта равон шуд. Қариб чаҳор фарсанг роҳ рафта дид, ки ба сарҳадди Яман расидааст. Пештар рафта дид, ки деҳконе зироати худро об медиҳад. Пурсид, ки:

— Эй деҳкон, ин кадом навоҳӣ ва ин деҳаро чӣ ном аст?

Деҳкон ба тарафи Ҳотам нигоҳ карда мутаҳайир шуд.

Ҳотам гуфт:

— Магар гӯши ту кар аст, ки суҳанро ҷавоб намедихӣ?

Деҳкон гуфт:

— Ба суҳанони ту ҳайронӣ парешонам ва туро ба шаҳзодаи худ монанд кардам.

Боз гуфт:

— Ин навоҳӣ ҳадди Яман аст ва ин деҳа Сарҳин

ном дорад ва моён ҳафт пушт раияти подшоҳи ҳамин мулкем, ки номи неки ӯ Ҳотам бинни Тай аст. Қариб нӯҳ сол аст, ки тарки подшоҳӣ карда, ба кори хайр рафтааст. Дар ин муддати нӯҳ сол як бор хабари худро бо маликаи Зарринпӯш расонида. Алҳол падару модари ӯ, хусусан маликаи Зарринпӯш дар ғами ӯ мубтало шуда.

Ҳотам гуфт:

— Эй деҳкон, чизе хӯрдани дорӣ, ки биёри, бисёр гуруснаам.

Деҳкон дарҳол таоме оварда, дар пеши Ҳотам гузошт. Ҳотам он таомро тановул карда гуфт:

— Худоро шукр, ба ватани худ расидаам.

Он деҳкон дар зери қадами Ҳотам афтода гуфт:

— Эй шахзода, чаро худро аз ман пӯшида медорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй деҳкон, маро нек шинохтӣ, лекин аҳд карда будам, ки то рафта руи падару модарро набинам, аҳволи худро ба касе изҳор нанамоям.

Деҳкон гуфт:

— Эй шох, ду-се рӯзе дар ин ҷо осуда шав ва маро шод гардон. То падарат шунида, бо ман таарруз¹ нанамояд, ки хизмати шахзодаро ба ҷо наёвардӣ.

Ҳотам гуфт:

— Дар ин ҷо истодан аз маслиҳат нест. Онҳо хабар ёфта хоҳанд омад. Худ рафта падару модари маро хабар расонӣ, ки Ҳотам бандагӣ намуда, ба ҷониби Ҳуснобод сикат ва саломат гузашта рафт.

Дарҳол деҳкон ба хонаи худ даромада, нонҳои рағанӣ бароварда, дар назди Ҳотам гузошт ва узри тақсирот менамуд, ки ман хизмати бандагӣ ба ҷо наёвардам.

Ҳотам гуфт:

— Эй деҳкон, ман аз ту розӣ ҳастам.

Алғараз, бо деҳкон видоъ намуда, роҳи Ҳуснободро пеш гирифта роҳӣ шуд. Баъд аз як моҳ ба канори Ҳуснобод расид. Мулозимони малика Ҳотамро ба ҷандин таъзим ба дари боргоҳ бурданд. Малика фармуд, ки курсии заррин оварда, дар зери қадами Ҳотам ниҳоданд. Дарҳол аз паси парда пурсид, ки:

— Эй Ҳотам, хуш омадӣ, акнун маро аз асрори кӯхи Нидо огоҳ гардон.

¹ Таарруз — хашм, итоб.

Ҳотам тамоми саргузашти худро бо воқеоти кӯхи Нидо дар назди малика як-як баён намуд. Малика гуфт:

— Эй чавон, таҳсину офарин бод бар чуръату химати ту! Ҳарчӣ гуфти рост аст, ки шундаи ман чунину чунон буд.

Ҳотам гуфт:

— Офарин бод бар ту ва бар омузгоре, ки инчунин чизҳои ғариб ба ту омухта будааст.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, ҳеҷ нишонае аз кӯхи Нидо овардӣ?

Ҳотам аввал нохуни дасти худро биномуд, дуввӯм он чавохироте, ки аз кӯх гирифта буд, дар назди малика гузошт.

Малика бо ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офарин мекард. Дар он ҳин мулозимони малика хони заррини пур аз таоми латиф оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд.

Ҳотам гуфт:

— Ин таомро бурда, дар корвонсаро бо шахзода тановул хоҳам намуд.

Ин гуфта аз боргоҳи малика баромад, ба шахзода Мунир мулоқот варзид.

Хизматгорони малика чандин навъ таом оварда, дар назди Ҳотам ва шахзода гузоштанд. Ҳардуи онҳо ба хӯрдани таом муқайид шуданд. Баъд аз фароғи таом Ҳотам тамоми саргузашти худро дар назди шахзода як-як баён намуд. Шахзода ба ин ҳама корҳои Ҳотам офарин карда, сари худро дар зери қадами Ҳотам гузошт. Ҳотам сари шахзодаро бардошта дар канор гирифт ва гуфт:

— Эй шахзода, ман тану ҷони худро дар роҳи хайр бохтаам.

Алғараз, се рӯз дар ин ҷо ором гирифта, баъд ба хизмати малика рафт. Мулозимони малика хабар расонида гуфтанд, ки:

— Эй малика, Ҳотам ба хизмат ҳозир шуд.

Малика дар паси парда нишаста ва Ҳотамро бар болои курсии заррин шинонида гуфт:

— Эй Ҳотам, туро матлаб чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун саволи шашӯмро бифармо, то ман ба талаби ҷавоби он биравам.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, акнун хабари Ҳаммоми бодгارد биё-

рӣ. Шундаам, ки ҳаммоме мегардад ва мардумон дар он ҳаммом чи гуна ғусл мекунанд ва соҳти он ҳаммом ба кадом равиш аст ва бунёди ӯ ба кадом навъ аст?

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, ҳеҷ медонӣ, ки он ба кадом тараф аст?

Малика гуфт:

— Шундаам, ки байни Ғарб ва Ҷануб аст, аммо намедонам, ки ба кадом роҳ мерафта бошанд.

Ҳотам аз хизмати малика баромада, дар назди шахзода омад. Шахзодаро видоҳ намуда, рӯ ба биёбон ниҳод.

САФАРИ ШАШҶҶМ

Ҳотам пас аз чанд рӯз бар сари чоҳе расида дид, ки мардумони бисёр ҷамъ шудаанд.

Пурсид, ки:

— Эй ёрон, дар ин ҷо чӣ ҳодиса аст?

Яке аз онҳо гуфт:

— Писари ҳоким ин чоҳро дида девона шуда ва дар ин чоҳ афтодааст, ҳарчанд ки меҷӯянд, зинда ё мурдаи ӯро намеёбанд. Маълум нест, ки дар ин чоҳ чӣ бало бошад. Ҳеҷ кас аз тарси ҷон дар ин чоҳ намедарояд.

Ҳотам гуфт:

— Дар ин чоҳ сирре хоҳад буд.

Ин суҳанро шунда падару модари ӯ гиребонҳои худро то ба доман ҷок зада, нолону гирён дар назди Ҳотам омаданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй алаҳрасидагон, сабр намоед, ки гирияи шумоён суде надорад.

Онҳо гуфтанд, ки:

— Эй ҷавон, рост мегӯӣ, аммо аз фироқи фарзанд бекарорем ва ин ҳама нола мекунем. Касе нест, ки ба мо ёри диҳад.

Ҳотам гуфт:

— Эй кулфатрасидагон, шумоён сабр намоед, ман дар ин чоҳ даромада, аз фарзанди шумо хабар хоҳам гирифт. Аммо шумоён бар сари ин чоҳ то як моҳ бошед. Агар дар ин муддати як моҳ берун омадам, бисёр хуб ва илло ба кори худҳо биравед.

Ин бигуфту худро дар он чоҳ андохт, нафас дарун гирифта дар зери он фуру рафт. Вакте буд, ки пойҳои Ҳотам бар замин расид чашм кушода дид, ки не об хасту не чоҳ, балки майдони васеъ ва равшане. Ҳотам пештар рафта боғе дид. Дар даруни он боғ даромада сайркунон мерафт. Ногоҳ айвоне намуд, наздик расида дид, ки чамоате паризодон дар миёни он айвон тахтҳои мурассаъ рӯ ба рӯи якдигар гузошта, бар болои он тахтҳо бо чандин нозу карашма нишастаанд. Аз ҳамаи он паризодон мукаддамтар бар болои як тахти олии чавони соҳибчамоли некӯсурат ва бар болои як тахти дигар як нозанини офтобталъате ба чандин нозу истиғно нишаста. Ҳамаи паризодон бар гирди тахти он нозанин саф кашида истодаанд. Дарҳол назари паризодон ба ҷониби Ҳотам афтода, шӯре бардошта ва ба он нозанини тахтнишин гуфтанд, ки:

— Эй чаҳонафрӯз, як одамизоде дар ин мақом омадааст.

Он нозанини тахтнишин ба ҷониби он чавон нигоҳе карда гуфт:

— Эй чавони накӯчеҳра, аз қавми шумо яке дар ин мақом омадааст, агар фармояд, уро талабида шарти меҳмондорӣ ба ҷой орем.

Чавон гуфт:

— Хуш бошад.

Дарҳол он паризод гуфт:

— Он чавонро биёред.

Хизматгорон Ҳотамро ба иззати тамои дар пеши он чавони нозанин оварданд. Ҳотам наздик расида буд, ки он чавон аз болои тахт фуруд омада тавозӯи бисёре ба ҷо оварда, Ҳотамро бар болои тахти олии бинишонд. Дарҳол фармуд, ки таом биёред.

Мулозимон чандин қисм таом оварда, дар назди Ҳотам гузоштанд. Ҳотам мувофиқи иштиҳо аз он таомҳо тановул намуд. Баъд аз фароғи таом он чавон аз Ҳотам пурсид:

— Эй чавон, аз кучой ва дар ин ҷо барои ҷӣ омади ва ҷӣ ном дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй барно, бидон ва огоҳ бош, асл аз Яманам ва номи ман Ҳотам бинни Тай аст. Алҳол аз ҷониби Ҳуснобод омада, ба тарафи Ҳаммоми бодгард меравам ва дар ин мақом чамоаеро дидам, ки бар сари ҷоҳе истода гиря мекунанд...

Ва хамаи саргузашти худро як-як баён намуда буд, ки он чавон гуфт:

— Эй бародар, писари он подшоҳ манам. Рӯзе аз қазо бар сари чоҳ омада, ин нозанинро дидам. Тири ишқаш бар ҷафҳои синаи ман расида, ошиқу мубталои ӯ гардидам. Билохир ихтиёр аз ман рафта девонавор худро дар зерини чоҳ андохтам. Дарҳол ба зерини он чоҳ расида, худро дар ин боғ дидам ва ин нозанин маро ба висоли худ шодмон гардонид. Акнун ба хотирчамъини тамои ба висоли дилбари худ ишқбозӣ дорам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шахзода, ту дар ин ҷо умри худро ба айшу ишрат мегузаронӣ, падару модари ту гирён ва дар оташи ҳаҷри ту синабирёнад.

Чавон гуфт:

— Эй бародар, ихтиёр ба дасти ман нест, балки ихтиёри ман ба дасти малика аст. Агар маро рухсат бидиҳад, ба хизмати падару модар хоҳам рафт.

Ҳотам гуфт:

— Андаке сабр намоӣ, арзи аҳволи падару модари турс ба хизмати малика бирасонам.

Ҳотам рӯ ба ҷониби малика карда гуфт:

— Эй моҳи олам, ин кор аз эҳсон дур аст, ки ту мекуӣ. Падару модари ин чавон дар фироқи ӯ қариб аст, ки ба ҳалокат бирасанд. Бояд ки лутф намуда, ин чавонро рухсат фармой, то рафта падару модари худро хотирчамъ намуда биёяд.

Паризод гуфт:

— Эй чавон, ман ӯро кай манъ кардаам? Худи ӯ мубталои ман шуда, худро дар ин чоҳ андохтааст. Акнун ҳар ҷо рафтани бошад, биравад.

Ҳотам гуфт:

— Эй шахзода, паризод рухсат фармуд.

Шахзода гуфт:

— Эй бародар, ин калом пур маъние дорад. Ин чавоб нест, балки айни эътироз аст. Чавоби аҳсан ҳамин, ки бо ман аҳду паймон намояд. Дар ҳар ҳафтае ду шаб дар назди ин барно бошам.

Ҳотам гуфт:

— Эй маликаи хубон, меҳрубониҳо дар бораи ин чавони гирифтӣ дарғ надошта қабул фармой. Ман дар фалон кӯҳ рафта, фалон дарёро дида аз ҷамоати шумоён чандин қисм шафқату меҳрубонӣ дидаам, ки дар бани-одам надидаам.

Он нозанин гуфт:

— Эй чавон, некӯ гуфтӣ, аммо ӯ нодон аст ва маро аз дилу чон дӯст намедорад.

Чавон гуфт:

— Эй раъно, ман туро аз чон дӯсттар дорам, ба-рои ту аз падару модар ва аз ватан гузашта, худро дар ин чо андохтаам ва илло маро дар зери ин чоҳ чӣ кор аст? Туро аз ҳама чизҳо дӯсттар медорам. Ва ин чӣ сухан аст, ки ту мегӯӣ?

Парӣ гуфт:

— Дӯст доштани ман чунин аст, ки ҳар чӣ гуям, қабул намоӣ, он замон медонам, ки ту маро дӯст медорӣ.

Шаҳзода гуфт:

— Бифармо, то ба чон оварам.

Паризод аз ҷои худ бархоста паризодонро фармуд, ки як деги оҳанин оварда, бар болои дегдони пур аз оташ гузоред ва он дегро пур аз рағған карда, хуб доғ кунед.

Дарҳол мулозимон ҳамчунон карданд. Парӣ дасти шаҳзодаро гирифта бар сари он деги пур аз рағғани тафсон омада гуфт:

— Эй шаҳзода, агар маро дӯст медорӣ, дар ин деги ҷӯшон худро биандоз.

Чавон гуфтаи париро қабул намуда хост, ки дар деги рағғани ҷӯшон дарояд.

Паризод дасти шаҳзодаро гирифта гуфт:

— Ҳарчӣ фармой, қабул аст. Дониستم, ки дар ишқ собитқадамай.

Билохир Ҳотамро бо шаҳзода дар он чо нигоҳ дошта, муддати як моҳ меҳмондориҳо намуд.

Мардумоне, ки бар сари чоҳ буданд, ваъдаи як моҳро мешумурданд ва мегуфтанд:

«Агар он чавон имруз аз ин чоҳ берун ояд, хуб аст ва илло фардо ҳама ба хонаҳои худ хоҳем рафт».

Алғараз, Ҳотам аз ҷои худ бархоста гуфт:

— Эй барно, ваъдае бо падару модари шаҳзода карда будам, имрӯз тамом хоҳад шуд. Ту низ меҳрубони-ро ба олами зухур оварда, ваъдаи худро ба такдим расонӣ. Берун шудани моён аз ин чоҳ зарур. Зеро имрӯз ҳама чашми интизор бар моён хоҳанд дошт ва низ бо ин шаҳзода аҳд намуда қасами меҳтари¹ Сулаймон дар миён ороӣ, то он ки бовар созем.

¹ Меҳтар — бузург.

Дарҳол паризод аҳд баста қасами меҳтари Сулаймон дар забон оварда, аҳди худро мустаҳкам гардонид. Баъд аз он париёро фармуд, ки ин ду ҷавонро аз ҷоҳ бароварда, дар пеши мунтазирон гузоред.

Паризодон дасти ҳардуро гирифта, яке хез карда, бар сари ҷоҳ бароварда гузоштанд. Падару модар ва ҷамъи хизматгорон шаҳзодаро дар канор гирифта нолаву зорӣ мекарданд ва дар ҳаққи Ҳотам дуои хайр менамуданд.

Подшоҳ Ҳотамро бо писари худ дар шаҳр дароварда, меҳмондориҳо бинамуд.

Ҳотам дар назди шаҳзода, ду ҳафта истода дид, ки он парӣ ба ваъдаи худ вафо карда, ҷаҳор маротиб омада шаҳзодаро аз коми васли худ шод гардонид, дар тааҷҷуб шуда мегуфт: «Худоё агар дар миёни инсон инчунин вафову ростӣ мешуд, фаришта мешудандӣ. Офарин бод бар кавме, ки ваъдаи худро вафо менамоянд».

Алғараз, Ҳотам аз подшоҳ ва шаҳзода рухсат гирифта, аз паи матлаби худ роҳӣ шуд. Тамомии дашту сароро мегашт. Рузе дар ободие расида шаҳре дид. Дар беруни шаҳр пирамарде нишаста буд. Ҳотамро дида гуфт:

— Ассалому алайкум, эй ҷавон, хуш омадӣ ва кадами сафо овардӣ.

Ҳотам ҷавоби салом дод.

Пирамад гуфт:

— Эй ҷавон, меҳоҳам, ки имшаб дар кулбаи ман кадам ранча намоӣ ва бо ман ҳамнамак шавӣ.

Ҳотам гуфт:

— Хуб аст.

Он пирамард Ҳотамро дар хонаи худ бурда, шаронти меҳмондорӣ ба ҷой овард ва пурсид, ки:

— Эй ҷавон, чӣ ном дорӣ ва ирода ба кадом тараф овардаӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, номи ман Ҳотам ва ватани ман дар шаҳри Яман аст. Алҳол аз тарафи Ҳуснобод омада, ба ҷониби Ҳаммоми бодгард қасди рафтан дорам.

Пир гуфт:

— Эй ҷавон, он кадом душмани ҷони ту будааст, ки туро ба талаби Ҳаммоми бодгард фиристода? Аввал он, ки нишони ӯ маълум нест; сонӣ, шунидаам, ки ҳар кӣ ба талаби Ҳаммоми бодгард рафт, ба саломат бознаёмадааст. Ту кори бепоёнро ихтиёр намудӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй бузург, ман чони худро фидои кори хайр кардам. Ҳар кӣ хоҳад, сари худро дар пеши ӯ гузорам. Агар аз ҳақиқати Ҳаммоми бодгард шуморо огоҳе бошад, маро маълум намоед, то чон дорам, ба талаби вай хоҳам кушид.

Пир гуфт:

— Ин қадар дар хотир дорам, ки Қаттон ном шахрест ва Ҳорис подшоҳи он диёр буда ва дар навоҳии он мулк кӯхистоне буд; устодон дар он кӯх тилисмоти Ҳаммоми бодгардро бино кардаанд. Касе дар он тилисмот рафта бознаёмадааст. Акнун Ҳорисшоҳ чанде аз хизматгориҳои худро дар он ҷо посбон гузоштааст. Агар касе дар он ҳад ба талаби Ҳаммоми бодгард бирасад, посбонон ба хизмати шоҳ мебаранд. Он ҳам маълум нест, ки шоҳ уро мегузорад ва ё мекушад.

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, ҳақиқати кори худро ба ту арз менамоям.

Пир гуфт:

— Эй чавон, бигӯ саргузашти худро.

Ҳотам воқеаи шахзода Мунир ва духтари бозаргонро дар назди он пир як-як баён намуда гуфт:

— Эй азиз, бинобар хоҳиши он шахзода ин ҳама ранҷхоро ба худ ихтиёр намудаам.

Пир гуфт:

— Эй чавон, аз ин роҳ баргард, ки Ҳаммоми бодгард дар тилисмоти пурзӯр аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй пир, акнун чӣ гуна бозгардам, ки чандинсола меҳнатҳои ман зоеъ хоҳад гардид ва дар ин боб хилоф ба аҳди худ мекарда бошам.

Пир гуфт:

— Эй чавон, бар чони худ раҳм кун, вагарна талаф хоҳӣ шуд. Чунончи, Сафдаъ сухани қавми худро қабул накарда пушаймон шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй азиз, боре бигӯ, ҳақиқати он чӣ гуна аст?

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, дар навоҳии Шом дачлаест ва дар он дачла Сафдаъ ном чонваре маскан карда буд. Рузе ба хотир гузаронид, ки «акнун ба дачлаи дигар рафта ватан бояд кард». Аз ин вачҳ ба қавми худ машварат карда гуфт:

— Эй бародарон, мецохам, ки аз ин макон рафта ба ҷое дигар ватан намоем, ҷаро ки макони тоза неа хоаад шуд ва дилхоро равшан хоаад гардонид ва муф-лисонро¹ тавонгар созад. Дар ин ватан ҷаргиз рӯи давлатро надидам.

Қавми ӯ гуфтанд:

— Ин ҳавасро аз дили худ дур кун, ҷаргиз роҳат нахоҳӣ ёфт ва пушаймон хоҳӣ шуд. Бе вачҳ аз ватан гузаштан маънӣ надорад. Ҷар кас гуфтаи бузургонро ба гуш нагирад, оқибати кори ӯ ба расвой хоаад кашид. Ин андешае, ки ту ба худ роҳ додай, маълум мешавад, ки парешоние туро пеш омадааст, боқӣ ихтиёр бо ту.

Сафдаъро бод бар димоғ ҷо шуда буд. Гуфтаи қавми худро қабул накард. Бо зану фарзандон аз дачла баромада, роҳи хушкиро пеш гирифт, ба ҳаёли дачлаи дигар хушхонӣ карда мерафт. Аммо ҷонварони обиро дар хушкӣ роҳ гаштан бисёр мушкил ва маҳол буд. Ҷаро ки дар хушкӣ офати ҷонварон бисёр аст. Сафдаъ шодикунон дар биёбон роҳ мерафт. Дар он дачла море буд, ки Сафдаъ бачагони он морро хӯрда буд. Қазоро он мор аз он дачла баромада, ба хоки гарм галтида буд. Ташнаву гурусна дар миёни хок хобида буд, ки садон Сафдаъ ба гуши ӯ расид. Сар аз хоб бардошта дид, ки Сафдаъ хушхонӣ карда рафта истодааст, ба умеди он ки ба дачлаи дигаре ватан созад. Сафдан дигаре шунида, ба истикбол баромада раксҳо мекард. Дар ин ҳин мор расида зану фарзандони он Сафдаъро як-як фуру мебурд. Сафдаъ дид, ки балон азиме пайдо шуда зану фарзандони ӯро як-як фуру бурд, ба сад ҳила худро дар як сӯроҳии муш гирифта, зану фарзандонро аз даст дода, бо чандин машаққат аз даст мор халосӣ ёфт. Ва шаб бар сари даст даромада буд, ки аз он ҷо гурехта ба ватани қадимии худ омад. Қавм онро дида сарзаниш карданд ва гуфтанд:

— Сухани моёиро қабул нокарда рафти, зану фарзандони худро барбод додай, хонаи худро ҷароб кардай.

Ҷарчанд, ки қавм ӯро сухан карданд, аз шармандагӣ сари худро боло намекард, эшонро ҷавоб намедод. Пир гуфт:

¹Муфлис — бечора, камбағал.

— Эй Хотам, туро низ хамин мукаддима пеш омадааст, гуфтаи маро қабул намо ва аз ин роҳ баргард, ки ба Ҳаммоми бодгард касе нарасидааст ва аз ин роҳ мурод ҳосил накардааст.

Ҳотам гуфт:

— Эй пир, ҳарчӣ гуфтӣ, аз рӯи дустии ман мегуӣ ва тимсоли нек баён намудӣ. Лекин муносиб нест, ки маро аз кори хайр манъ намоӣ. Агар медонӣ, роҳи Ҳаммом ба ман бинамоӣ, илло худ хоҳам рафт.

Пир узри бисёре пеш оварда гуфт:

— Эй чавон, маъзур медорӣ, ки ба хизмати ту пургӯӣ намудам. Маълумам шуд, ки ту чавонмардӣ. Имшаб дар ин мақом бош, то туро фардо роҳбарӣ намоям.

Шаб гузашт, чун рӯз шуд, Хотам гуфт:

— Эй азиз, акнун маро роҳнамоӣ кун.

Пир дид, ки Хотам дар ин роҳ собитқадам аст, ночор баромада порае роҳ рафта, бар сари дуруҳае расиданд.

Пир гуфт:

— Эй Хотам, ба роҳи дасти рост бирав, шахрест ва дар атрофи он шахр қаряхост¹. Чун аз онҳо бигзарӣ, кӯҳи азиме бинамояд ва дар зери он кӯҳ аҷоиботи бисёре туро пеш хоҳад омад. Бояд ки дил қавӣ дорӣ. Чун аз он ҷо бигзарӣ, биёбони азиме намояд ва дар он биёбон бирасӣ, қудратҳои худойро мушоҳида хоҳӣ кард. Чун аз он биёбон бигзарӣ, ду роҳ пеш хоҳад омад, зинҳор бо роҳи дасти чап биравӣ, ки роҳи дасти рост хатарнок аст. Ҳар дуи он роҳҳо ба шаҳри Қаттон мерасанд, аммо роҳи рост наздик ва хатарнок аст ва роҳи чап дур ва бехатар.

Ҳотам гуфт:

— Чунин хоҳам кард. Валекин ҳеҷ кас бе аҷал намурдааст, бо роҳи наздик хоҳам рафт.

Пир гуфт:

— Эй чавон, нашнидаӣ, ки корафтадагон гуфтаанд:

Ба роҳи дида рав, ҳарчанд ки дур аст.

Зани мардум магир, ҳарчанд ки хур аст,—

ва агар ба гуфтаи ман амал накунӣ, офату хатари бисёре хоҳӣ дид. Дигар ихтиёр мар турост.

¹Қаря — деҳа.

Ин бигуфту видоъ карда бозгашт.

Ҳотам аз пир чудо шуда равона гардид. Алқисса, баъд аз як моҳ ба шаҳре расид, ки овози нақораву сурной тамоми он шаҳро фуру гирифта, дар дил гуфт, ки: «Дар ин шаҳр тӯе барпо кардаанд». Наздик расида дид, ки ҳарчо-ҳарчо хаймаҳо барпо карда, палосҳои шоҳона фарш кардаанд ва ҳамаи мардумони он шаҳр чандин қисм нағмаву соз дар навозиш оварда нишастаанд ва таббоҳон деғҳои ҷаҳоргушаву ҳаштгӯша бар болои оташдонҳо ниҳода, чандин анвоъ таом пухта истодаанд.

Ҳотам пештар рафта пурсид, ки:

— Эй бародарон, дар ин шаҳр чӣ шодиест?

Онҳо гуфтанд:

— Эй бародар, ҳар сари чанд вақт мори азиме меояд ва ба сурати одаи мешавад ва як духтари соҳибҷамол аз моён талаб менамояд. Ҷамъи духтарони ин шаҳро берун меорем, ҳоҳ аз шох бошад ва ҳоҳ аз гадо ва бо ин тариқа дар ин мақом хаймаҳоро ба маснадҳои шохӣ ораста мегардонем. Чандин қисм таом пухта, нағмаву созу сӯхбат медорем ва он мор наздик расида гел мезанад, ба сурати ҷавони соҳибҷамол шуда, дар ҳар хайма медарояд. Ҳар кадом аз ин духтарони хайманишин хубу марғуб намояд, гирифта мебарад. Бинобар он ҳар кадоми моён тӯи духтари худро ба тақдим мерасонем ва илло ҳамаи вилоятро ҳаробу ночиз мегардонад. Ночор ба фармудаи он амал менамоем. Маълум нест, ки имрӯз омада духтари кадоми моёнро мебурда бошад. Ин ҳама корҳо барои арӯсии мор аст. Он замон, ки мор духтарро мебарад, падару модар ва ҳешон то як ҳафта мотами он духтарро медоранд.

Ҳотам гуфт:

— Эй азизон, балои азиме бар шумоён нозил шуда, ин ҳама шодмониҳо муқаддимаи мотам будааст.

Ҳамаи он мардумон гуфтанд:

— Чӣ чора созем? Илоҷи онро наметавонем кардан.

Ҳотам гуфт:

— Умед аст, ки он балоро аз сари шумоён дур хоҳам намуд, шумоён хоҳири худро ҷамъ доред.

Мардумон ин суханро аз даҳони Ҳотам шунидан баробар дар пеши бузургони худ рафта гуфтанд, ки:

— Як ҷавони мусофир ҷунину ҷунон мегӯяд.

Дарҳол калонон рафта, ба хизмати подшоҳ арз на-
муда гуфтанд, ки:

— Эй шоҳ, мусофире омада, мегуяд, ки он балон
азимро аз сари шумоён дур хоҳам кард.

Шоҳ фармуд, ки:

— Он мусофирро дар назди ман биёред.

Ҳамон соат хочибон Ҳотамро дар пеши подшоҳ овар-
данд.

Ҳотам аз дари боргоҳ даромада, таъзиму тавозуи
шоҳро ба ҷо оварда, ҳамаи саргузашти худро як-як
арза намуд. Баъдаҳу шоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, медонӣ, ки чӣ офату балост?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ин чин аст. Чиниён ру ба фасоду зулм
ниҳода, дар озори мардумон кӯшида, халқро парешон
мезананд.

Шоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, агар ин бало чин аст ва ба сабаби ту
аз сари моён дур хоҳад гардид, ту эҳсони беандоза дар
бораи моён хоҳӣ кард.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, дар ин кор аз барои ҳақ ва хайр қадам
хоҳам ниҳод, ба шартӣ он ки ҳарчӣ ман гӯям, ҳамаи
онро қабул намоед.

Шоҳ гуфт:

— Бигӯ.

Ҳотам гуфт:

— Вакте ки он мор духтари ҳар кадоми ин мар-
думонро бурданӣ шавад, падару модари он духтар гӯ-
янд, ки: «Бузургзодае доштем ва ӯ аз моён чудо шуда
муддатест, ки ба ҷое рафта буд, алҳол он бузургзода
омада мегуяд, ки духтарҳои худхоро бе изни ман ба
шавҳар надихед ва илло ҳамаи шумоёнро ба қатл ра-
сонида, ин ҳама макону манзилҳои шумоёнро харобу
ночиз хоҳам гардонид. Агар бе изни ӯ духтарро ба ту
бидихем, ҳамаи моёнро кушта ин мулкро хароб хоҳад
кард».

Ҳамаи он мардумон гуфтанд:

— Фармонбардорем, ин суҳанхоро ба он бало хо-
ҳем гуфт!

Шоҳ бо ҷамеи он мардумон он рӯзро ба айшу фа-
роғат гузаронид. Ҳангоми шом буд, ки садои ҳаракати

¹ Изи — руҳсат, иҷозат.

он мор ба гуши мардумон расид. Ҳамаи мардумон ба чониби он мор нигоҳ карда диданд, ки мор сар бар фалак кашида меояд ва дарозии вай сар то сари биёбонро фаро гирифта. Деворхову санғо, ки дар зери синаи ӯ мемонд, ҳамчун сӯрма нарма-нарма мегардид.

Ҳотам он морро дида гуфт:

— Ин чин аст, ки ба тилисм ин ҳама корҳо мекунад.

Ҳамаи он мардумон мегуфтанд: «Ин чавон бо ин бало чӣ муомила мекарда бошад?»

Он мор наздик расида, думи худро яке чунбонида буд, ки ҳамаи он мардумон сар ба замин ниҳода, мадхуш афтоданд ва он мор ба ҳар тараф нигоҳ карда ва ҳамаро мадхуш дида, дарҳол ғалте зада, ба сурати чавони некӯрӯй шуд ва ба чониби боргоҳи шоҳ роҳи гардид. Шоҳ ин ҳолро дида, сарупо бараҳна берун рафта он золиро аз даст гирифта оварда ва бар болои тахти худ нишонд. Соате гузашта буд, ки чавон — мор аз ҷои худ бархоста гуфт:

— Акнун духтарҳои худҳоро ба ман як-як бинамояд.

Шоҳ гуфт:

— Иштиёр мар турост.

Дарҳол чин тамоми он духтарҳоро як-як дида, ҳеҷ кадоми онҳоро ҳуш накард. Охируламр, дар қасри шоҳ даромада духтари подшоҳро хост ва гуфт:

— Эй шоҳ, духтари ту маро ҳуш омада, акнун ӯро ба ман бидиҳӣ, ки гирифта ба мақоми худ барам.

Шоҳ гуфт:

— Ҳарафе дорам, шунида ҷавоби ӯро гӯӣ, духтарро ба ту хоҳам дод.

Чин гуфт:

— Эй шоҳ, ҳарфи худро бигӯӣ.

Дарҳол шоҳ ҳамаи гуфтаҳои Ҳотамро як-як баён кард ва гуфт:

— Бе изни он бузургзода духтарро ба ту додан мӯчиби қатли моён ва ҳаробии ин мулк аст. Бояд, ки дар ин боб ба ӯ машварат намоям.

Чин гуфт:

— Ӯ дар кучост? Дар ин мақом ҳозир созад!

Дарҳол Ҳотамро дар назди чин ҳозир карданд.

Чин гуфт:

— Эй чавон, муддатест, ки дар ин шаҳр рафтуомад дорам, тӯро ҳаргиз дар ин ҷоҳо надида будам, то ба ин вақт кучо рафта ва аз кучо омадӣ ва мардумонро чаро ваҳшат додӣ, ки аз додани духтари худҳо мамнӯъ шу-

даанд ва бе изни ту духтарҳои худхоро ба касе намеди-
ханд? Меҳохӣ, ки ҳамаи эшонро гумроҳ карда, ин мулк-
ро харобу ночиз гардонӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй чавон, калонон аз гузаштагони моён расму
қоидае доштанд, ки инҳо онро гузошта, расми дигаре
баровардаанд, ки туро ҳукм ба он ҷорист.

Чин рӯ ба ҷониби подшоҳ карда гуфт:

— Эй шоҳ, ҳар чизе ки бузургони шумо карда бо-
шанд, онро кардан беҳтар аст.

Шоҳ рӯ ба ҷониби Ҳотам карда гуфт:

— Эй бузург, акнун шумо расми бузургон ва гу-
заштагонро дар ин боб ҷорӣ кунед.

Ҳотам гуфт:

— Эй чавони некӯрӯй ва некӯхӯй, бузургон ва гу-
заштагон ин мӯҳрае, ки дар дасти ман аст, ба об соида
домоду духтарро ба он об ғусл мекунониданд, ки хоси-
яти неке дорад ва дар мобайни духтару домод мувофи-
кат ва созгорӣ ҳосил мешавад.

Чин гуфт:

— Ҳамчунон бояд кард.

— Ҳотам мӯҳраро ба об соида, онро дар пеши чин ни-
ҳод. Дарҳол рубъи¹ он обро чин лочуръа даркашид.
Бақияи он обро, Ҳотам дар хуми калоне, ки он ҷо ҳо-
зир буд, андохта гуфт:

— Эй домоди некқадам, дар ин хуми об даромада
бадани худро хуб шӯед, ки хосияти неке дорад, баъд аз
он духтари шоҳро ба шумо таслим хоҳем намуд. Вагар-
на ҳазор лаъл ва ҳазор дона алмоспора, ки дар зери
нигини парӣён аст ва ҳар кадом ба монанди байзаи мур-
ге, чурмона дода духтарро хоҳи бурд ва илло не.

Азбаски чин пурзӯр буд, ба ҳудаш мағрур шуда, дар
хуми об даромаданро қабул намуд ва гуфт:

— Некӯ бошад.

Дарҳол аз ҷои худ бархоста, либосҳоро аз бари худ
кашида дар он хуми об бетаваққуф даромад ва дар за-
мон тилисмоте ки бо худ дошт, ҳама якбора аз дилаш
маҳв шуд. Ҳотам сари хумро мустаҳкам намуда, ба хон-
дани исми аъзам муқайид шуд. Исми аъзамро чанд ма-
ротиб хонда дамида буд, ки сари он хум ба монанди
садди Искандари Зулқарнайн мазбуту мустаҳкам гар-
дид. Ҳотам овоз дода гуфт, ки:

¹ Рубъ — чорьяк.

— Эй «домод», берун ъед, ҳама мунтазири дидори шумоем.

Чин ҳарчанд зӯр кард, берун натавонист баромадан. Ҳотам рӯ ба ҷониби мардумон карда, гуфт ки:

— Эй ёрон, ҳема¹ чамъ кунед, домод дар даруни об сард хӯрдаанд, гарм хоҳем намуд.

Мардумон ба фармудаи Ҳотам ҳемаи бисёре чамъ карда, аз атрофи он хум оташ ниҳоданд. Болову поёни он хум ҳолӣ буд. Ҳарорати оташ аз болову поён таъсир карда, он хум ба монанди оҳан сурх шуда ва чин дар даруни он хум фарёду фиғон мекард, ҳеч суде надошт.

Билохир, фарёд карда-фарёд карда, ба монанди саргин сӯхта бимурд.

Мардумон ба ҷониби Ҳотам нигоҳ карда гуфтанд:

— Эй бузург, акнун ҷӣ бояд кард?

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, хотири худҳоро чамъ доред, ки бало аз сари шумоён дур шуд.

Ҳамаи мардумону подшоҳ дар қадами Ҳотам афтода офаринҳо мекарданд. Дарҳол зари биоёре чамъ карда ба хизмати Ҳотам оварданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародарон, ин ҳама зару зевари шумоён маро даркор нест. Ҳарҷӣ кардам, ба ризои ҳақ кардам, на аз барои зару моли дунё.

Дарзамон ҳамаи он мардумон дастҳои худҳоро ба дуо бардошта гуфтанд:

— Илоҳӣ ба умри ҷавони ҳамин бузургзода баракат ато кунӣ ва ба матолиби ду ҷаҳонӣ восил гардонӣ. Аммо ин зарҳо, агар даркори ту нест, ба дасти худ ба фақирону мискинон ато намо, ки онҳо низ туро ба дуои хайр ёд хоҳанд кард.

Ҳотам ҳамаи он зарҳоро ба ҳуди инҳо таслим намуфта гуфт:

— Ҳуди шумоён ба фақирон ато намоед.

Дарҳол ҳамаи он зарҳоро ба мустаҳиккон тақсим карда доданд. Баъдуҳо шоҳ ва ҳамаи раоёи вай Ҳотамро ҳафт шабонарӯз нигоҳ дошта меҳмондорихо намунонданд. Баъд аз ҳафт рӯз Ҳотам аз шоҳ ва аз чамъи мардумон рухсат гирифта, ба тарафи шаҳри Қаттон равои шуд.

¹ Ҳема — ҳезум.

Баъд аз ҳафт рӯз ба он кӯҳе, ки пир гуфта буд, расид ва аз он кӯҳ гузашта пештар рафта дид, ки биёбони азиме ва дар он биёбон ҳафт рӯз роҳ гашта, аҷоиботу ғароиботро тамошо карда мерафт. Билохир, бар сари дуруҳае расида фикр кард ва ба худ гуфт: «Ба фармудай бузургон амал бояд намуд». Ба роҳи дасти чап равона шуд, чаро ки пирамард роҳи дасти ростро пурхатар гуфта буд. Боз дар дил овард: «Ба роҳи дасти чап чанд қадам гаштаам, акнун ба роҳи дасти рост рафтан беҳтар аст». Ин бигуфт ва ба роҳи дасти рост даромада равон шуд ва дар дил овард, ки:

«Ҳамаи балоҳову офатҳои ин роҳро бо хости худ дур ва дафъ хоҳам гардонид ва аз мардумони он шаҳр низ дуои хайр хоҳам гирифт. Агар дар ин роҳ ба ҳалокат расам, боке нест». Ин андешахоро карда роҳ мерафт. Ногоҳ мағелоне аз пеш баромад. Ба чандон машаққат аз он хористон гузашт ва дид, ки тамомини баданаш ва либосҳояш пора-пора гашта. Дар дил овард, ки «гуфтаи он пир рост будааст». Боз чанд вақт роҳ гашта ба дашти чихилпоён расид. Ҳотам дид, ки ҳазорон-ҳазор чихилпоён ҳар кадом баробари паланге, қасди хӯрдани ӯ карда расиданд. Тарсе дар дилаш пайдо шуда, ларза дар баданаш афтод ва дар кори худ дармонд. Дар ин ҳин рӯ ба ҷониби осмон карда менолид. Дарсоат ҳазрати Хизр расиданд ва гуфтанд:

— Эй Ҳотам, касе ки ба гуфтаи бузургон амал накунад, ин ҳол ӯро пеш ояд.

Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, бад кардам

Ҳазрати Хизр гуфтанд:

— Эй Ҳотам, ҳамоно мӯҳрае, ки дар даст дорӣ, бар замин андоз.

Ҳотам он мӯҳраро аз миёни худ гирифта, бар замин андохт. Дид, ки замин аввал зард шуд, дуввум сиёҳ, саввум сабз, чаҳорум сурх гардид.

Эшон дар он ҳин аз назари Ҳотам ғоиб шуданд ва он чихилпоён девонавор бо якдигар дарафтоданд ва ба ҷанг якдигарро пора-пора мекарданд. Ҳотам ин ҳолро дида мутааҷҷиб мешуд.

Алқисса, чихилпоён се шабонарӯз бо якдигар дарафтоданд ва яке зинда намонд. Ҳотам хост, ки мӯҳраро аз замин бигирад, боз ба дил гуфт: «Мабодо ки боз зинда шаванд. Гузорам, пушту гушти инҳо об шуда, ба хоки сиёҳ яксон гардад, он замон мӯҳраро аз замин хо-

хам гирифт». Дар он мақом се рӯз биистод. Пӯсту гӯшти чихилпоён пӯсида бар замин яксон шуд. Баъдуху мӯҳраро аз замин гирифта равона шуд. Муддате роҳ гашта буд, ки бешаи рӯин¹ пеш омад. Пештар рафта буд, ки рӯини бисёр, дар наълайни² Ҳотам даромада, пойҳои ӯро маҷрӯҳ кардан гирифтанд. Ҳарчанд ки либосҳои худро пора карда мепечид, ҳеҷ суде надошт. Билохир, рӯинон пойҳои Ҳотамро пора-пора карданд. Ҳотам дар дил гуфт: «Эй Ҳотам, мисли ту ноқобиле дар тамоми олам набуд. Он пир дастгири ту шуда, роҳи ростӣ бехатар намуда буд, ҳар офату меҳнате туро пеш ояд, равост, акнун пушаймонӣ суд надорад».

Алкисса, дар даруни он беша лангон-лангон роҳ гашта, баъд аз чанд муддат аз он беша гузашта наълайн аз пой берун карда дид, ки тамомии наълайн ва пойҳои ӯ ба монанди ғирбол сӯроҳ-сӯроҳ шуда. Резаҳои рӯинро аз пойҳои худ кашида берун андохт ва ба ҷониби шаҳри Қаттон равона шуд. Дар дил мегуфт: «Аз ҳамаи балоҳо халос шуда, ба хотирҷамъӣ роҳ хоҳам гашт», аммо намедонист, ки балои азим дар пеш аст.

Алғараз, муддате роҳ гашта, дар биёбоне расид. Дид, ки он биёбон макони кайҳомон будааст. Бӯи Ҳотамро гирифта ҳамаи он кайҳомон аз замин сар бароварда, ба ҷониби Ҳотам давиданд. Ҳотам дид, ки калонии ҳар кадоми он кайҳомон монанди рӯбоҳ ва тахтаи пушти онҳо ба монанди санги осӣ. Дидан баробар ларза дар андоми Ҳотам афтод ва ақлу ҳуш аз даст дода, ба ҷаҳор тарафи худ назар мекард. Ногоҳ он пир ба сарвакhti Ҳотам даррасид ва гуфт:

— Эй Ҳотам, мардона бош ва лаҷомӣ тоқат аз даст мадеҳ!

Ҳотам гуфт:

— Ё бузургвор, ин ҳама газандаҳоро дидан маро тоқат нест. Агар неши худҳоро ба фил зананд, тамомии бадани фил заҳроб хоҳад гардид.

Пир гуфт:

— Эй Ҳотам, ҳамон мӯҳраи худро бар замин андоз.

Ҳотам хост, ки мӯҳраро гирифта бар замин андозад, дасташ чандоне қувват надод ва пир мӯҳраро гирифта бар замин андохт. Вақте ки мӯҳра бар замин аф-

¹ Рӯин — оҳан, мис, биринҷи ва ғайра.

² Наълайн — кафш.

тод, ранги замин ба монанди биёбони чихилпоён шуда, каядумон бо якдигар дарафтоданд ва якдигарро неш мезаданд, шикам варама карда метаркиданд ва ҳалок мешуданд. Хотам се шабонарӯз дар он ҷо буд. Дид, ки аз каядумон яке зинда намонд ва ҳамаи онҳо ба хоки синёх яксон шуданд, муҳраро гирифт ва ба ҷониби шаҳри Қаттон равона шуд.

Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида, дид, ки шаҳри азиме. Мардумони он шаҳр Хотамро дида пурсиданд, ки: — Эй ҷавони мусофир, аз кадом роҳ омадӣ?

Хотам гуфт:

— Аз фалон роҳ омадам.

Ҳамаи он мардумон ҳайрон шуданд ва гуфтанд:

— Эй ҷавон, чи гуна аз он роҳ ҷон ба саломат овардӣ ва он роҳ зиёда серофат ва пурбалост. Дар он роҳ чихилпоён, каядумон, руинон ва мағелонон буданд, аз онҳо ба кадом тадбир гузашта омадӣ?

Хотам гуфт:

— Эй бародарон, бо ҳамаи он балоҳо, ки шумо мегуед, мубтало шуда будам, бо хости худо саломат ба ин ҷо расидам. Дарранда ва газандаҳои ин роҳ ба ҳалокат расида ночиз гардиданд, аммо руинон ва мағелон ҳастанд.

Мусофирон ва тоҷирон, ки дар ин шаҳр буданд, хостанд ба роҳи дур раванд. Чун аз Хотам ин суханро шуниданд, рафтани аз он роҳро ихтиёр намуданд. Аз забунии он роҳ шаҳр қариб харобу вайрон шуда буд.

Алқисса, подшоҳи шаҳрро хабар шуд, ки як ҷавони мусофире аз он роҳи пурхатар омада мегуяд, ки роҳ аз ҳамаи офату газандҳо¹ ҳолӣ ва беҳатар шудааст, бозаргонон ихтиёри рафтани бо он роҳ кардаанд.

Шоҳ фармуд:

— Ҳеҷ кас бо он роҳ бетаҳқиқ наравад!

Шоҳ роҳдоронро фармуд, ки рафта аз он роҳи пурхатар хабар гиред, ки ҳамин муқаддима рост аст ё дурӯғ. Хотамро дар назди худ хонда гуфт:

— Эй ҷавон, ин ҳама ранҷи роҳ кашида омадӣ, дар ин шаҳри мо чанд рӯзе ором гир, то кӯфти роҳ аз ту дур шавад.

Шоҳро мақсуд аз истодани Хотам доништини ин буд.

¹ Газанд — хавф, зарар.

ки сухани ў рост аст ё дурӯғ. Агар рост бошад, бисёр хуб ва илло сар аз танаш чудо карда ба дор бикашад.

Чун мулозимон рафта он рохро дида омаданд, гуфтанд:

— Эй шоҳ, ҳамаи даррандагону хазандагон аз он роҳи пурбало нопадид шудаанд.

Шоҳ аз шунидани ин сухан шодмон шуда, ба атрофу ҷавониб номаҳо фиристод, ки «роҳи пурбало ба амният табдил ёфтааст, ҳамаи офатҳо дур ва дафъ шудааст. Албатта беҳарос ва бемулоҳиза тоҷирон ва ҳоҷатмандон омадурафт аз он роҳ намоянд». Ҳотамро бар макони олий нишонида симу зар бахшид ва узри бисёре карда гуфт:

— Эй ҷавон аз ман хатои бисёре ба вуқӯъ омада, онро авф намой.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, чӣ хато будааст? Аз он рӯзе, ки дар ин шаҳр дохил шудам, тамоми авқоти худро ба хушвақтӣ гузаронидам. Маро ҳеч маълум нест, ки ин ҳама узрҳои туро сабаб чӣ бошад.

Шоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, туро аз мӯҷиби узри ман хабар набуда. Ба зоҳир озод будӣ, аммо пинҳонӣ чанд нафарро ба ту ниғаҳбон гузошта будам, ки ҷое наравӣ, то он ки роҳдорон рафта аз роҳ хабар биёранд. Агар сухани ту дурӯғ бошад, саратро чудо карда ба дор бикашам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ин ҳама андешаҳо, ки ту кардаӣ, айни адолат аст, чаро ки дурӯғгӯро инчунин ҷазо лозим аст, аммо ман дурӯғ нагуфта будам.

Боз гуфт:

— Эй шоҳ, ҳамаи он узри туро қабул намудам ва аз ҷамеи андешаҳои ту даргузаштам ва ин ҳама симу заре, ки дар пеши ман ниҳодаӣ, маро чӣ кор ояд, касе надорам, ки бор карда барам.

Шоҳ гуфт:

— Туро борбардор низ хоҳам дод. Чанде аз мулозимонро фармоям, ин ҳама зарҳоро дар ватани ту расонанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, маро дар пеш корест, то ҳақиқати он кор маълуми ман нашавад, рӯ ба ватан наёрам.

Шоҳ гуфт:

— Эй чавон, бигӯ, туро чӣ пеш омадааст? Агар ҳамроҳ мебохӣ, бо ту рафоқат намоем.

Ҳотам гуфт:

— Дар ин кор аз касе ёрӣ нахоҳам. Бояд ки маро роҳи шаҳри Қаттон намоӣ.

Шоҳ гуфт:

— Магар туро дар шаҳри Қаттон корест?

Ҳотам гуфт:

— Шундаам Ҳаммоми бодгард дар он ҳудуд будааст.

Шоҳ гуфт:

— Эй чавон, чандин шоҳону амирон ба талаби ӯ рафта наёфта, хиҷолатманд шуда омадаанд ва дигар касе, ки дохили Ҳаммоми бодгард шуд, аз тилисмоти он ҳаргиз набаромад ва ҳеҷ асаре аз он маълум не, ки аз сари эшон чӣ гузашта бошад ва ба кучо рафта бошанд.

Ҳотам гуфт:

— Бо вучуди ин ҳама балоҳову тилисмот, ин корро ихтиёр намудаам, ҳарчи бодо бод. Умед аз карами худо дорам, ки ҳама мушкилоти маро осон гардонад ва ҳақиқати Ҳаммом маълуми ман шавад.

Ҳарчанд ки шоҳ насиҳат кард, Ҳотам қабул намекард. Шоҳ дид, ки Ҳотам беихтиёр шуда сухани ӯ таъсир нахоҳад кард, ноилоҷ чанде аз мулозимони худро фармуд, ки ба ин чавон роҳи шаҳри Қаттонро намуда боз оянд. Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Алқисса, Ҳотам бо подшоҳ видоъ намуда, бо мулозимони шоҳ равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида диданд, ки гузаштан аз он ҷо маҳол буда.

Мулозимон гуфтанд:

— Эй чавон, моёро рухсат фармо, ки аз ин маком бозхоҳем гашт. Аз ин ҳад он ҷониб ҳадди шаҳри Қаттон аст.

Ҳотам онҳоро рухсат намуда, худ роҳӣ шуд. Баъд аз ду рӯз ба деҳае расид. Мардумони он деҳа пурсиданд, ки:

— Эй чавон, аз кучой ва аз кадом роҳ омадӣ?

Ҳотам ҳамаи саргузашти худро баён карда буд, ки ҳамаи он мардумон аз ин суханҳои Ҳотам шод шуданд ва Ҳотамро дар он ҷо шаб нигоҳ дошта меҳмондорихо намуданд. Алассабоҳ аз ин деҳа баромада ба ҷониби

шаҳри Қаттон равона шуд. Баъд аз чанд рӯз ба шаҳри Қаттон расида дохили корвонсаро гардид. Чанд рӯз дар он мақом ором гирифта, кӯфтаи роҳро аз худ дур кард. Баъд аз чанд рӯз ду лаъл ва чанд алмоспора тӯхфа гирифта, ба дари боргоҳи Ҳорисшоҳ рафт. Ҳочибон дида ба хидмати шоҳ расонданд, ки чавоне омада ба дари боргоҳ истода, рухсат меҳаҳад. Шоҳро фармон чӣ бошад?

Шоҳ гуфт:

— Уро андарун биёред.

Дарҳол мулозимон Ҳотамро андарун расониданд. Ҳотам аз дари боргоҳ даромада забон ба васфи шоҳ кушода, таслимоту адаби шоҳона ба ҷой овард. Даст дароз карда ду лаъл ва алмоспорае, ки оварда буд, дар пеши шоҳ гузошт. Шоҳ ин ҳама тӯхфаҳои Ҳотамро дида хушҳол шуд, чаро ки дар хазонини худ инчунин сангпораҳои қиматбаҳо надошт.

Шоҳ донист, ки ин чавон ақибирзода аст. Дарҳол Ҳотамро бар курсии мурассаъ нишонда пурсид, ки:

— Эй чавон, аз кучой ва ба кадом сабаб дар ин ҷойҳо қадам овардӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, бидон ва огоҳ бош, муддатест, ки ихтиёри саёҳат карда шаҳр ба шаҳр мегардам. Аммо ватани фақир Яман аст. Алҳол аз мулки Хуросон ва аз шаҳри Ҳуснобод меоям. Чанд вақт аст, ки авсофи ҳамидаи шаҳри ҷаҳонпаноҳро шунида, орзуи дидани ҷамоли боқамолашон дар дил ҷой гирифта.

Шоҳ аз шунидани ин калом Ҳотамро навозиши бисёре намуда гуфт:

— Эй чавон, хуш омадӣ ва қадами сафо овардӣ. Алҳол истиқомат дар кучо дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, алҳол дар корвонсаро қарор гирифтаам.

Шоҳ гуфт:

— Эй чавон, наздики ман ҳучраест, бояд ки чанд рӯз дар он ҷо ором гирӣ.

Ҳотам гуфт:

— Фармон мар шуморост.

Алқисса, омада дар он ҳучра маскан карда, ҳар рӯз ба каломҳои рангин ва суҳанҳои ширин шоҳро ба худ мубтало карда буд. Агар шоҳ Ҳотамро як рӯз намедид,

чанде аз муътабарони худро фиристода дар сӯхбати худ меовард. Бад-ин минвол шаш моҳ гузашт. Шох дар аксари авқот Ҳотамро дар назди нудамон худ таъриф-ҳо менамуд ва мегуфт:

— Эй кубаро¹, ин чавон дар ин шаҳри мо муқим мешуд, ҷӣ хуб ва беҳтар буд.

Надимон гуфтанд, ки:

— Эй шох, дар боби хубруй ва ширингуӣ назир надорад ва аз ҳеҷ ваҷҳ кӯтоҳӣ ҳам надорад. Муҳаббатӣ ин чавон дар дили моён низ ҷой шудааст.

Алғараз, рӯзе Ҳотам шохро шодмон дида, чанд ҷа-воҳири қиматбаҳо дар назди шох гузошт.

Шох гуфт:

— Эй чавон, пеш аз ин маро бо эҳсони худ мамнун гардонида будӣ, ҳанӯз аз ўҳдаи он берун намешавам. Муддатест, ки дар назди ман ҳастӣ, ҳеҷ чизе аз ман талаб наменамоӣ. Орзуе дар дил дорам, ки ҳар ҷӣ туро ба қор ояд, онро муҳайё намоям.

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, аз айёми давлати шумо маро ба ҳеҷ чизе эҳтиёҷ набуда, ҷаро ки мардумони сайёҳ ба такал-луф қоре надоранд.

Шох гуфт:

— Эй чавон, ин мулкро аз худ дониста, ҳарҷӣ мар-ғуби табъи ту бошад, бифармо, то онро ҳозир созем ва ҳамаи ҳосону мутеъони ман фармонбардори ту бошанд. Ҷаро ки туро ман ба ҳукумати ин мулк шарик қардаам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, ҳамаи орзуҳои ин дунё аз ман рафта, магар як мақсуд то дами мурдан дар дили ман буда.

Шох гуфт:

— Он кадом аст? Бигӯ, агар туро рағбат ба зан бошад, духтаре дорам дар паси парда, онро ба ту биди-ҳам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шох, духтари ту ба ҷои хоҳари ман бошад, аммо орзуе, ки дар дил дорам, ба хизмати шох арза на-моям, мақбул шавад, бисъёр хуб ва илло шох мухто-ранд.

Шох гуфт:

— Эй чавон, агар тахти мамлакат дарқор аст, инак

¹ Кубаро — кабирон, бузургон.

туро арзонӣ намоям. Ва ҳар максуде, ки туро бошад, муяссар хоҳам намуд.

Ҳотам гуфт:

— Мамлакат насиби шоҳи олампаноҳ бод.

Шоҳ гуфт:

— Эй чавон, муроди худро ба зудӣ изҳор намоӣ.

Ҳотам гуфт:

— Агар аҳду паймон ба ҷой оранд, орзуи худро арза хоҳам намуд.

Дарҳол шоҳ дасти Ҳотамро гирифта, қасам ёд кард ва гуфт:

— Эй чавон, ҳарчӣ муроди дили ту бошад ба он расонам.

Ҳотам хотирчамъ шуда гуфт:

— Эй шоҳ, каминаро дидани Ҳаммоми бодгард дар дил ҳаст. Агар фармой, ба дидани ӯ биравам.

Шоҳ аз шунидани ин калом сар дар ҷайби тафаккур фуру бурда, соате хомӯш монд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ин ҳама фикрро сабаб чист?

Шоҳ сар боло карда гуфт:

— Чандин фикр бар сари ман афтода. Аввал он ки, аҳд баста қасам ёд кардаам, касеро ба тарафи Ҳаммоми бодгард рафтан изн надиҳам. Чаро ки ҳеч касе рафта ба саломат бознаёмадааст. Дуввӯм он ки, чун ту чавони доноро ба тарафи Ҳаммоми бодгард фиристодан камоли бемурувватист. Саввӯм он ки, бо ту аҳду паймон бастаам. Шоҳонро аз қавли худ гаштан боиси безътиборӣ ва бадномӣ хоҳад шуд. Эй чавон, дар таҳти эҳсонӣ худ маро ба бозӣ даровардаӣ. Илоҷи ин кор маро маҳол аст. Агар аҳди худро бишканам, дар тамомии олам муттаҳам ва бадном хоҳам гашт ва дар аҳди ман ҳеч касе эътимод нахоҳад кард.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, умед аз худо дорам, ки тилисмоти Ҳаммоми бодгардро шикаста ба хизмати шумо ба саломат бозоям ва сабаби рафтани ман дар он ҷо ин ки аҳде кардаам. — Ва ҳамаи саргузашти худ ва ошӣк шудани шаҳзода Мунирро ба маликаи Ҳуснбону як-як баён намуд.

Шоҳ аз шунидани ин каломӣ хайриятанҷом таҳсини офаринҳо мекард ва мегуфт:

— Эй чавон, худо ҳамеша ёру мададгори ту бод, ки

худро ба ин ҳама балоҳо андохта, роҳати дигаронро ме-
хоҳӣ.

Шоҳ боз гуфт:

— Эй ҷавон, ба ростӣ бигӯ, ки аз кадом диёрӣ ва
аслу насаби ту ба кӣ мерасад ва туро чӣ ном аст?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, бидон ва огоҳ бош: маро ном Ҳотам
бинни Тай подшоҳзодаи Яманам.

Шоҳ ин суҳанро шунида аз ҷои худ бархост ва Ҳо-
тамо дар қанор гирифтӣ гуфт:

— Фарри шоҳӣ ва шукӯҳи мардонагӣ аз ҷабини ту
хувайдост ва номи нек дар ин ҷаҳон хоҳӣ баровард, чун
ту дигаре дар ин олам нахоҳад омад.

Дарҳол шоҳ фармуд, ки ба номи посбонони роҳи
Ҳаммоми бодгард номае нависанд. Мазмуни нома ин
буд, ки «Ҳотам бинни Тай ба дидани Ҳаммоми бодгард
меравад. Бояд, ки баъд аз расидан ба тарафи Ҳаммоми
бодгард сиҳат ва саломат берун ояд, ба иззати тамои
дар назди ман биёред».

Муншиён номаро тамои қарда оварда ба дасти шоҳ
доданд. Шоҳ номаро ба дасти Ҳотам дода, ба ҳазор бе-
дили руҳсат намуда, оҳи сард аз дили пурдари барқас-
шид ва ашки ҳасрат аз дидағони худ ҷорӣ қарда афсус
мехӯрд. Ҳотам аз борғоҳи шоҳ баромада бо рафиқон
рӯ ба роҳ ниҳод. Он ҳангоме, ки Ҳотам аз дари борғоҳ
баромада рӯ ба роҳ ниҳод, шоҳ аз рӯи бетокати ва бе-
дили аз болои тахт нузул қарда, дар хилватхонае даро-
мада дарро аз дарун мустаҳкам намуда буд.

Алқисса, Ҳотам баъд аз понздаҳ рӯз ба ҷое расида
дид, ки дарвозаи баланди чун тоқи Қисро. Аз рафиқони
худ пурсид, ки:

— Эй ёрон, ин дарвоза азони кист?

Онҳо гуфтанд, ки:

— Эй шоҳ, ин дарвозаи Ҳаммоми бодгард аст, ки аз
ҳафтрӯза роҳ менамояд.

Алғараз, баъд аз ҳафт рӯз дар он ҷо расиданд. Ҳо-
там дид, ки кӯҳи азиме ва дар зерини он кӯҳ лашкаре бе-
қарон фуруд омада. Аз рафиқони худ пурсид, ки:

— Ин лашкар азони кист?

Онҳо гуфтанд:

— Ин лашкар посбонони дарвозаи Ҳаммоми бод-
гарданд, ки бо амри шоҳ Ҳорис дар ин ҷо ҳама қарда-
анд, қасеро аз дарвоза даромадан намегузоранд.

Ҳотам дохили лашкар шуда номаро ба дасти сардо-

ри лашкар Идрок дод. Идрок номаро мутолиа карда Хотамро аз даромадан манъ намуд. Хотамро дар он чо нигоҳ дошта меҳмондориҳо менамуд. Алқисса, Хотам гуфт:

— Эй Идрок, номаи шоҳро амал намуда, ба даромадани Ҳаммоми бодгард маро рухсат фармо, ки ман аз чони худ гузар карда ин чо омадаам. Монеъ шудани ту дар ин боб суде надорад. — Идрок ночор ва ноилоч шуда ба хизмати шоҳ Ҳорис бо ин мазмун ариза навишт, ки «Хотам бинни Тайро ҳарчанд, ки аз даромадани Ҳаммоми бодгард манъ намудам, қабул намекунад. Дар ин боб шоҳро фармон чӣ бошад?»

Алқисса, номаи Идрок ба шоҳ расида, мафҳуми он хосил гардид. Дар ҷавоби он шоҳ низ бо ин мазмун нома фиристод ки: «Эй Идрок, бигузор Хотам бинни Тайро, то ки аз паи матлуби худ биравад».

Номаи шоҳ ба Идрок расид, ӯ ба Хотам гуфт:

— Эй Хотам, ихтиёр мар турост, агар оби ҳаёт меҳохӣ, аз ин роҳ баргард ва илло туро пушаймонӣ пеш хоҳад омад.

Хотам гуфт:

— Эй бародар, бигузор, то аз паи муроди худ биравам. — Ин бигуфту ба чониби дарвозаи Ҳаммоми бодгард роҳӣ шуд. Чанд кадам роҳ пештар рафта дид, ки ҳайхот, дарвоза ҳамчун кӯҳ сар ба фалак кашида. Дар тамоми умри худ инчунин дарвозаи баланду босалобат надида буд. Бар пеши тоқи он навиштаанд, ки «Аз замони Қаюмарс ибни Одам то ба ин дам ҳар касе дар ин тилисмот даромада, зинда берун набаромадааст». Хотам чун ин мактубро дид, дар дили худ гуфт ки: «Даромадан дар ин мақом суде надоштааст». Хост, ки аз он чо бозгардад. Боз дар дил гуфт: «Аз ин чо муроҷиат намудан нуқси аҳд ва мӯчиби шармандагист. Дар пеши шоҳ Ҳорис ва малика чӣ гуна хоҳам рафт ва аз қавли худ баргаштан феъли номардон аст» ва аз дили худ ин ҳама фикрҳоро гузаронда ин байт меҳонд:

Ҳама кори ҷаҳон номусу ном аст.
Вагарна ними нон — рӯзӣ тамом аст.

Ин байтро хонда, ба мулозимони шоҳ видеоъ карда, кадам аз дарвоза дарун ниҳод ва равона шуд. Чанд кадам роҳ рафта бар ақиби худ назар кард. Дид, ки не

мулозимон ҳастанд ва не дарвоза. Дар биёбони бепоён афтода ҳеҷ чизе дар назараш наменамуд ва ҳарос дар дилаш пайдо шуд. Гашта ба ҷониби дарвоза равона шуд, аз дарвоза ҳеҷ нишон наёфт ва дар дил гуфт: «Аз барои ҳалокии ман Ҳаммоми бодгард сабабу боис будааст ва дар ин дашти бепоён ҳайронӣ саргардон ҷон хоҳам дод». Ба ҳар тарафе, ки назар кард, роҳи баромадан наёфт. Ноилоҷ ба як тарафи он биёбон равона шуд. Баъд аз чанд вақт аз дур сурати одамон ба назараш бинамуд. Наздик расида буд, ки он сурат аз бағали худ оинае бароварда ба дасти Ҳотам дод. Ҳотам оинаро аз дасти ӯ гирифта рӯи худро бидид.

Он сурат гуфт:

— Эй ҷавон, Ҳаммом дар гард аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй мавҷуд, ту аз муваккалонӣ Ҳаммоми бодгардӣ?

Он сурат гуфт:

— Оре.

Ҳотам гуфт:

— Дар ин ҷо чӣ хоҳӣ кард?

Он сурат гуфт:

— Ҳар касе, ки дар ин мақом ояд, ӯро гирифта дар ҳаммом медарорам ва ӯро ғул дода, хизмат менамоям ва аз он кас инъом мецоҳам. Агар дар ҳаммом дароӣ, туро хизмат ба ҷой орам.

Ҳотам гуфт:

— Неку бошад. Аз роҳи дур омадаам, мецоҳам, ки ғул карда кӯфти рохро аз худ дур созам.

Он сурат пеш-пеш, Ҳотам аз ақиб мерафт. Қариб як фарсанг роҳ рафта буд, ки гунбаде бинамуд. Ҳотам пурсид:

— Ин гунбад ҷои кист?

Он сурат гуфт:

— Ҳаммоми бодгард ҳамин аст.

Ҳотамро бар лаби ҳавзе расонид ва гуфт:

— Эй ҷавон, дарун дароӣ, ман туро об расонам.

Ҳотам гуфт:

— Бо ин ҳама либосҳои худ чӣ гуна дароям.

Дарҳол он сурат лӯнгии покизае оварда ба Ҳотам дод. Ҳотам лӯнгиро ба худ печида, дар оби он ҳавз даромад. Дарҳол он сурат оби гарм ба дасти Ҳотам дод. Ҳотам обро бар сари худ рехта буд, ки овози тараққо туруқ аз он гунбаду равоқ баромада он сурат аз назари

Ҳотам ғоиб шуд ва он ҳаммом чунон торик шуд, ки Ҳотам ҳайрони он торикӣ буд. Баъд аз соате он ҳама торикӣ бартараф шуда Ҳотам дид, ки не ҳаммом ҳаст ва не гунбад. Тамомии сахро об фуру гирифта ҳар соат зиёда мешуд. Ҳотам ба худ мегуфт: «Ин чӣ сир аст, ки об дам ба дам зиёда мешавад. Аз ин чо берун рафтан беҳтар, мабодо ки ин об маро ғарқ гардонад». Ба ҳар тараф, ки ру ниҳод, ангеzi баромадан кард, муяссар намешуд. Вақте шуд, ки об аз сари Ҳотам даргузашт. Ҳотам шиноварӣ мекард ва мегуфт: «Сабаби ҳалокати мардумон ҳамин об будааст. Эй Ҳотам, ту низ аз ин гирдоб берун натавонӣ баромадан. Ҳорисшоҳ бинобар ин манъ мекардааст».

Ин ҳама фикрҳоро карда умед аз зиндагонии худ барканд ва гуфт: «Дар кори хайр қадам ниҳодаам, худое, дастгири ман ту бошӣ. Агар ризои ту ба мурдани манаст, сад ҳазор чонам фидо бод».

Об ба ҳадде боло шуд, ки сари Ҳотам ба куббаи ҳаммом расид. Ҳотам аз шиноварӣ монда шуда хост, ки ба девори ҳаммом часпида нафас рост кунад, боз овози тараққо туруқ баромада худро дар биёбоне дид ва ба чониби он биёбон равона шуд. Дар дил мегуфт. «Аз он тӯфон ҳалос шудам, шояд ки аз тилисм баромада бошам».

Муддати се шабонарӯз дар он биёбон роҳ рафт. Аз дур иморате дар назараш даромад. Донист, ки ободие хоҳад буд. Ба он чониб равона шуд. Наздик расида дид, ки боғи олий. Аз дарвозаи он боғ даромада пештар рафта, бар ақиби худ назар карда дид, ки аз дари он боғ ҳеҷ асару нишоне набуд. Мутаҳайир шуд ва мегуфт: «Ин чӣ балое буд, ки маро пеш омад, ҳанӯз аз тилисмоти ин маком берун нашуда будаам». Ноилоҷ дар он боғ мегашт. Ногоҳ ба чое расида дид, ки дарахтони сар бар фалак кашида, меваи он дарахтон пухта ва бар замин рехта. Ҳотам гурусна буд, аз он меваҳо ҳарчанд, ки меҳурд сер намешуд, аммо хурсандӣ дар дилаш ҳосил шуда буд. Пештар рафта дид, ки қасри зарандуде. Бутҳоро ба гирдогирди он қаср овехтаанд. Ба як канори он қаср назар карда дид, ки аруси соҳибчамоле ҳамчун моҳи шаби чаҳордах. Лунгӣ дар сини ӯ баста мондаанд, ки ӯ ҳам аз санг буда. Ҳотам гуфт: «Ин чӣ сир аст, ки ҳақиқаташ маълум набуда. Кайфияти ин ҳама асрорро аз кӣ пурсам?»

Дарзамон тӯтие овоз дод, ки:

— Эй чавон, чаро истодай ва дар ин маконҳо чӣ гуна омадӣ ва ба кадом сабаб аз ҷони худ даст шустӣ?

Ҳотам он овозро шунида ба ҷониби болову поён назар кард. Ногоҳ бар тоқ даре дид ва бар болои он дар навиштаанд, ки:

«Эй бандаи худой, аз тилисмоти ин ҳаммом ҷон ба саломат нахоҳӣ бурд. Тилисмоти ин ҳаммом аз Каюмарс бинни Одам мондааст. Рӯзе Каюмарс бинни Одам ба шикор рафта буд. Алмоспорае аз шикоргоҳ ба дасти эшон афтод ва дар гаронӣ миқдори се мисқол буд. Аз ҳакимон ва надимон пурсид, ки:

— Монанди ин алмоспора мавҷуд мешуда бошад?

Ҳамон соат ҳукамо гуфтанд:

— Шунида нашудааст.

Каюмарс гуфт, ки:

— Эй ҳакимон, ин алмоспораро ба ҷое нигоҳ до-рем, ки касе дасти тасарруф нарасонад.

Бинобар он ин тилисбро бино карда, Ҳаммоми бод-гард ном ниҳодааст ва он алмоспораро дар батни ин тӯтӣ мазбут гузоштааст.

Эй бандаи худой, бидон ва огоҳ бош, ин тирӯ камо-не, ки бар болои курсӣ ниҳодаанд, бояд ки ба даст ги-рифта дар шиками тӯтӣ тир андозӣ ва хато нашуда ба шиками тӯтӣ бирасад, ҳамон тилисмот шикаста, он ал-моспора аз шиками ӯ берун хоҳад шуд ва он аломс-пораро гирифта ба саломат берун хоҳӣ омад ва илло мис-ли ин бутон санг хоҳӣ гардид».

Ҳотам ба ҷониби бутон нигоҳ карда афсӯс меҳурд. Ногоҳ аз ҷониби бутон овозе ба гӯши Ҳотам расид, ки:

— Эй Ҳотам, ту аз ин тилисмот берун нахоҳӣ шуд. Ҷони худро ба саргардонӣ андохта рафиқи моён хоҳӣ гардид.

Ҳотам шунидан баробар тирӯ камонро ба даст ги-рифт. Шаст канда ба ҷониби тӯтӣ андохт. Тири Ҳотам нарасид ва ӯ то ба зону санг гашт.

Тӯтӣ гуфт:

— Эй чавон, ин ҷои ту нест.

Тири дигаре андохт, ӯ низ хато рафт. Ҳотам то миё-ни худ санг гашт.

Боз тӯтӣ гуфт:

— Эй чавон, ин ҷои ту нест.

Ҳотам аз ҷои худ часта, миқдори сесад кадам роҳ аз пеши тӯтӣ дур афтод. Наздики он суратҳо расида миёни худро дид, ки санг гашта. Зор-зор чун абри нав-

баҳор мегирист, гӯё ки маргро муоина дида бошад. Мартабаи сейӯм чунон тире дар шиками тӯтӣ зад, ки тӯти-парида аз қафас берун афтод. Тамоми олабро соиқа гирифта, зулмот ва торикӣ пайдо шуд. Ҳотам аз худ рафта мурдавор беҳуш афтод. Баъд аз соате ба ҳуш омада дид, ки не қаср ҳасту не тире камон ва не тӯтӣ. Ва он алмос-пора ҳамчун офтоби дурахшон бар замин тофта истодааст.

Ҳотам зуд бархоста, он алмоспораро гирифта буд, ки ҳамаи он бутони сангин ба сурати аслии худҳо омада одам шудаанд ва гуфтанд:

— Эй ҷавон, аз ин тилисмот чун саломат мондӣ?

Ҳотам ҳамаи саргузашти худро дар назди онҳо баён намуд. Ҳамаи он хурду калон бандавор дар зери қадами Ҳотам афтоданд ва ҳалқаи бандагӣ дар гӯши худҳо андохта, Ҳотамро дуои хайр мекарданд.

Ҳотам ҳамаи онҳоро бо худ гирифта, ба ҷониби дарвоза равон шуд. Аммо намедонист, ки дарвоза ба кадом ҷониб аст.

Алғараз, чанд рӯз роҳ гашта ба дарвоза расиданд ва аз дарвоза баромада, ба ҷониби Идрок равона шуданд. Идрок дид, ки Ҳотам бо чандин ҷавонони моҳрӯй аз дарвозаи Ҳаммоми бодгард баромада меояд. Дарҳол чанд қадам роҳ пеш рафта Ҳотамро дар канор гирифта, муборакбод намуд ва аз дасти ӯ гирифта дар боргоҳи худ даровард ва бар болои курсии заррин биншонд. Чандин қисм таоми лазиз оварда, дар назди Ҳотам ва рафиқони ӯ гузошт. Баъд аз фароғи таом ҳамаи саргузаштро аз Ҳотам пурсид. Ҳотам ҳамаи дида ва кардаҳои худро дар назди Идрок ва лашкариён баён намуд. Идрок ва ҳамаи лашкариён ба ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офаринҳо мекарданд. Дарҳол Идрок ин ҳама кори кардаи Ҳотамро навишта ба хизмати шоҳ Ҳорис фиристод.

Баъд аз як рӯз Ҳотам бо рафиқон роҳи шаҳри Каттонро гирифта роҳӣ шуд. Номаи Идрок пештар расида, аз ҳама корҳои Ҳотам шоҳ огоҳ гардид. Аз рӯи хушвақтӣ вазири худро бо чанде аз муқаррабон ба истикболи Ҳотам фиристод.

Вазир бо рафиқон дар айни роҳ ба Ҳотам мулоқӣ шуда дарёфт кард.

Алғараз, Ҳотам бо вазир дар шаҳри Каттон даррасид ва аз дарвоза даромада дар боргоҳи шоҳ рафта шоҳро мулозимат намуд. Шоҳ Ҳорис Ҳотамро дар ка-

нор гирифта навозиш кард ва бар болои тахти худ биншонд ва чашни шоҳона ораста чандин қисм таоми лазиз оварда дар назди ӯ гузоштанд. Баъд аз он шоҳ ҳақиқати Ҳаммоми бодгардро аз Ҳотам пурсид. Ҳотам ҳамаи кардаву дидаи худро дар назди шоҳ баён намуд. Шоҳ ба ин ҳама корҳои Ҳотам офарину таҳсин мекард.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, касоне; ки аз тилисмот берун шуда омадаанд, бояд ки ҳар кадоми эшонро асп ва сару по марҳамат намоӣ. Эшон ба ватанҳои хеш хоҳанд рафт.

Дарҳол шоҳ вазирро фармуда гуфт:

— Эй вазир, бояд ки ҳар кадоми ин ҷавонони мусофирро аспӣ шоҳона ва сару пои мулукона бидиҳӣ.

Вазир ҳамаи гуфтаҳои шоҳро камоянбағӣ ба ҷо оварда меҳмонҳоро ба ҷониби ватанҳои хеш рухсат намуд. Ҳотам чанд рӯз дар назди шоҳ буд ва баъд аз чанд рӯз аз шоҳ рухсат талабид. Шоҳ фармуд, ки асбоби сафарро муҳайё намоянд. Хизматгорон ҳамаро тайёр карданд. Баъд аз он Ҳотам бо шоҳ видоъ намуда, ба ҷониби шаҳри Ҳуснобод равона шуда, баъд аз чанд вақт бо таҷаммули бисёре ба шаҳри Ҳуснобод даррасид. Қанизони малика Ҳотамро дида, мулоқот варзиданд ва ба даргоҳи малика оварданд.

Алқисса, малика Ҳотамро дар даруни қасри худ талабида пурсид, ки:

— Эй ҷавон, дер омадӣ, хуш омадӣ. Бояд, ки аз ҳақиқати Ҳаммоми бодгард маро огоҳ гардонӣ.

Ҳотам таъзироти маликаро ба ҷо оварда, тилисмоти Ҳаммоми бодгардро ва саргузашти худро дар назди малика як-як баён намуд ва алмоспорае, ки аз тилисмот берун кашида буд, дар пеши малика биниҳод. Малика он алмоспораро дида, мутаҳайир шуд ва сар дар ҷайби тафаккур фуру бурда андеша мекард.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, саволи ҳафтумро бигӯй, то ӯро низ ҷавоб гӯям.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, рафта дар қорвонсаро дар назди рафқони худ чанд рӯз ором гир ва ранҷи роҳро аз худ дур кун. Баъд аз он саволи ҳафтумро ба ту хоҳам гуфт.

Ҳотам дар қорвонсаро рафта, дар назди шаҳзода қарор гирифт ва саргузашти худро дар назди шаҳзода баён намуда буд, ки шаҳзодаро хуш аз сар рафта дар

зери қадами Ҳотам афтод. Ҳотам сари шаҳзодаро аз замин бардошта гуфт:

— Эй шоҳ, ин ҳама корхоро дар роҳи хайр кардам, дар бораи шумо ҳеҷ миннат нест.

Малика ҳар соат чандин қисм таом дар назди Ҳотам мефиристод. Ҳотам он таомҳоро бо мулозимони шоҳ Ҳорис тановул менамуд.

Баъд аз чанд рӯз Ҳотам мулозимони шоҳ Ҳорисро хилъати шоҳона ва сару пой мулукона бахшида, рухсат фармуда худ ба дари боргоҳи малика омад.

Мулозимон рафта гуфтанд:

— Эй маликаи олам, инак, Ҳотам омада ба дари боргоҳ истодааст.

Малика Ҳотамро ба даруни қасри худ талабида бар болои курсии заррин бинишонд ва аз паси парда пурсид, ки:

— Эй Ҳотам, чаро ором нагирифтӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, ман он замон ором гирам, ки ҷавоби саволи ҳафтӯро ба хизмати ту биёрам. — Боз гуфт:

— Эй малика, ба зудӣ саволи ҳафтӯро бигӯй, ки ман барои ҷавоби ӯ хоҳам рафт.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, дурре дорам, монанди уро пайдо кун.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, он дурро ба дуоғу бинамой. Малика дарҳол ҳазинадорро фармуд:

— Он дурро аз ҳазина берун кун ва дар назди ин ҷавон ҳозир соз.

Дарҳол ҳазинадор он дурро оварда ба Ҳотам бинамуд. Ҳотам дид, ки он дурр ба монанди байзаи мурғобӣ.

Ҳотам гуфт:

— Медонам, ки инро ҳаволаи ман нахоҳӣ кард. Аммо намунае мебояд, ки баробари он бошад.

Ҳуснбону заргаронро талаб кард, ки шакли он марворидро аз нуқра сохтанд. Ҳотам онро гирифта дар меҳмонсаро омад.

Ҳотам ва шаҳзода бо якдигар мегуфтанд: «Ҳеҷ дурро бо ин бузургӣ ва ҳубӣ надидаем ва нашунидаем».

Шаҳзода гуфт:

— Эй Ҳотам кучо раӣ ва мисли ин дурр аз кучо ба даст дарорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, худо ҳамаи мушкилоти мову туро осон хоҳад гардонид.

Шаҳзода гуфт:

— Эй Ҳотам, чанд рузе дар ин ҷо бошӣ, то он ки ба дидори ту сер шуда бошам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, корро ба охир расонида дар як ҷо нишаста мусоҳиб хоҳем шуд. Алҳол аз паи ҷавоби саволи малика рафтан беҳтар аст.

САФАРИ ҲАФТУМ

Ҳотам рӯ ба биёбон ниҳода роҳ мерафт. Баъд аз чанд рӯз ба ҷое расида, дид, ки тахтасанги азиме. Наздики он нишаста сар ба зонуи тафаккур монда андеша мекард: «Қӯраи ин дурро аз кучо ба даст хоҳам овард?» Дар назди он санг дарахте буд, сар ба фалак кашида. Ҳангоми шом буд, ки як ҷуфт чонваре аз канори дарёи Қаҳрамон омада ба шохи он дарахт бинишастанд ва бо якдигар нутқ мекарданд.

Модааш гуфт:

— Эй мӯниси чон, ҳавои ин мақом маро чандоне хуш намеояд, агарчанде ки куту дона дар ин ҷо бисёр аст.

Нараш гуфт:

— Эй ороми чон, рост ва некӯ гуфти, қасди истодан дар ин мақом ба дил доштам, маро низ ҳавои ин навоҳӣ хуш наёмада. Фардо азми ватани худро хоҳем намуд.

Модааш гуфт:

— Албатта салоҳ дар ҳамин аст.

Ин ҳама суҳанҳоро гуфта хомӯш гардиданд. Баъд аз соате модааш гуфт:

— Эй шоҳи паррандагон, ин кист, ки дар ин мақом сар ба зону ниҳода ғамгин нишастааст?

Нараш гуфт:

— Ин ҷавон Ҳотам бинни Тай аст, ки бар сараш ғами азим афтода, саргардон мегардад.

Модааш гуфт:

— Ғами ин шахсро сабаб чист?

Нараш гуфт:

— Эй роҳати чон, агар корҳои неки ин ҷавонро дар

тамомии умри худ бигӯям, яке аз сади онро адо натавонам кард. Аммо мухтасари калом ин, ки шаш саволи духтарро ҷавоб гуфта барои ҷавоби саволи ҳафтӯм дар ин мақом омада нишастааст. Саволи ҳафтӯми духтар ин ки «дурри дигаре биёр ба монанди ин байзаи мурғобӣ».

Модааш гуфт:

— Ин ҷавон ҷураи он дурро аз кучо ба даст хоҳад овард?

Нараш гуфт:

— Эй мӯниси ҷон, бишнавар, то туро тариқи ба даст овардани он дурро баён наоям.

Модааш гуфт:

— Гӯй, то бишнавар.

Нараш гуфт:

— Дар замони собиқ дар дарёи Қахрамон мурғонро ватан буда ва он мурғон дурре мисли дурри он духтар падида меоварданд. Муддатест, ки он баракат аз олам бархоста ва он ҳамаи дуррҳо миёни он қисм мурғон ба дарёи Қахрамон ғарқ шуда. Лекин аз он ҳама дуррҳо як дурро ба дасти шоҳ Шамнон афтода буд. Шоҳ Шамнон он дурро ба ҷавоҳири бешумор ва зари бисёр дар зери дарахте мадфун сохта буд. Баъд аз чанд вақт шоҳ Шамнон фавтида мамлакати ӯ харобу нопайдо гардид ва ҷои шаҳри шоҳ Шамнон ҳамчун саҳро шуда буд. Ва он ҳазинае, ки малика Хуснбону аз зери он дарахт ёфта ба даст оварда, ҳазинаи шоҳ Шамнон ва он дашт ҷои шаҳри шоҳ Шамнон буд. Яке аз он дуррҳо ба дасти Бурҳоншоҳи Қаёнӣ афтода. Баъд аз чанд вақт Бурҳоншоҳ низ фавтида, мулки ӯро харобӣ афтод. Ҳамаи намакхорони Бурҳоншоҳ аз он мулк баромада, рӯ ба атрофи олам оварданд ва як зани соҳибҷамоли ӯ низ ҳамон дурро гирифта аз он ҳад берун шуд. Муддате роҳ гашта хастагӣ ӯро ғолиб омад. Билохир ба ҷое нишаста, сар ба зонуи тафаккур ниҳод ва қазоро ба сарвакти он зан гузари савдогаре афтод. Дид, ки дар канори саҳро зани соҳибҷамоле ҳамчун маҳи шаби ҷаҳордаҳ нишастааст. Пурсид ки:

«— Эй бечора, туро дар ин мақом чӣ кор аст?

Зани Бурҳоншоҳ ҳамаи саргузашти худро дар назди бозаргон як-як гуфт.

Шамари бозаргон он занро духтар хонда, дар сарои худ овард ва он зан аз шоҳ дар шиками худ ҳамле дошт. Ба андак вақт фарзанди нарина аз адам ба вучуд

овард. Он писар ба синни дувоздахсолагӣ бирасид ва он бозаргон низ шарбати ачалро бичашид. Раиси он диёр ба он писар расид. Аз моли бозаргон лашкари бисёре чамъ намуда, хазонаи шоҳонро дар тасарруфи худ овард ва аз ӯ фарзандон ба вучуд омада дар он мулк подшоҳӣ мекарданд. То бар замоне, ки меҳтар Сулаймон пайғамбар ба вучуд омаданд. Ва ҳамаи билоди рӯизаминӣ ва зеризаминӣ ва ҳамаи девону ҷариён ва тамомии навоҳии кӯҳи Қоф ва дарёи Қулзум ва ҳамаи зарҳову ҷавохирҳои рӯизаминӣ ва зеризаминӣ ба он меҳтари ду ҷаҳон мутеъ ва фармонбардор шуданд.

Алғараз, он дурро аз дасти зани Бурҳоншоҳ ба маротиб ба дасти Ҳашоми Сурхкулоҳ афтод ва аз дасти Ҳашом ба дасти Меҳёри Сулаймон афтодааст. Ва Ҳашому Меҳёр аз кавми ҷариёнанд. Меҳёршоҳ дар ҷазираи Барзах аст ва девони он ҳад ба ӯ ошноии тамомдоранд ва ба ӯ фармонбардорӣ менамоянд. Меҳёршоҳ бо меҳтар Сулаймон ҳамном аст ва ӯро ду духтар аст, синни онҳо ба ҳафтдахсолагӣ расида.

Меҳёршоҳ аҳд кардааст, ки «ҳар касе замони пайдо шудани ин дурро баён созад, ман духтарони худро ба ӯ бидиҳам».

Аксар паризодон омада ҳеҷ кадоми эшон аз замони пайдо шудани он дурро воқиф набуда, мулзам ва маъюс гаштанд.

Меҳёршоҳ китобҳои мутақаддимонро хонда дониста буд, ки ин дурр дар фалон замон пайдо шудааст.

Боз гуфт:

— Эй ёри вафодор, замони пайдо шудани он дурр ин буд, ки туро баён намудам ва ин ҷавон муддатхост, ки ранҷи бепоён кашида мегардад. Бинобар он ин ҳама суҳанонро дар ин мақом ба забон овардам.

Модааш гуфт:

— Эй шоҳи биёбон, ин ҷавон чӣ гуна ба дарёи Қаҳрамон бирасад, ки роҳи ӯ зиёда пурбалост?

Нараш гуфт:

— Агар ин ҷавонро ҳаёт боки бошад, бирасад ва илло, дар роҳи Қаҳрамон ҳалок хоҳад шуд.

Боз гуфт:

— Агар ба ҷониби ҷанубрӯя равад ва аз парҳои моён бо худ барад, чун ба ҳадди кӯҳи Қоф бирасад, бешаву дашти азим аз пеш хоҳад баромад ва он дашт зиёда пурифат аст, аммо дар вақти дохил шудан дар он беша парҳои сурхи моёнро сӯзонида хокистари ӯро дар об

андохта ба тамоми аъзои худ бимолад, ба хотирчамъй роҳ хоҳад гашт. Тамоми даррандагон ва газандагон аз ӯ хоҳанд гурехт ва сурати ин ҷавон ба монанди нармадеве хоҳад шуд. Ва аз он ҷо ки гузашт, парҳои сафеди моёнро сӯзонида хокистари ӯро дар об андохта ба тамоми бадани худ бимолад, боз ба сурати аслии худ хоҳад шуд. Чун ба ҷазираи Меҳёри Сулаймон бирасад, қавми он беша ин ҷавонро гирифта ба назди Меҳёршоҳ хоҳанд расонид ва ин ҷавон матлаби худро дар миён орад. Меҳёршоҳ низ ҳамон ҳилаи худро дар миён хоҳад овард ва хоҳад гуфт, ки «Ҳар касе замони пайдо шудани ин дурро ба ман маълум намояд, духтари худро бо ин дурр ба ӯ хоҳам дод». Ва бояд ки ин ҳама суханҳои маро ин ҷавон дар хоҳири худ нигоҳ дорад ва фаромуш накунад, ки ба муроди худ хоҳад расид.

Боз модааш гуфт:

— Эй муниси ҷон, парҳои моён чӣ гуна ба дасти ин ҷавон дарояд?

Дарҳол нари он пари худро ҷунбонида буд, ки пари бисёре аз бадани ӯ бар замин афтод.

Ҳотам тамоми парҳоро аз замин ҷида бигирифт.

Боз модааш худро афшонд. Аз бадани ӯ низ пари бисёре бар замин бирехт. Ҳотам он парҳоро низ ҷида гирифт.

Боз модааш гуфт:

— Эй ёри ҷон, ту чӣ гуна донистӣ, ки ин ҷавон аз барои он дурр омада ихтиёри рафтани ин роҳи пурбало кардааст?

Нараш гуфт:

— Эй шоҳи паррандагон, дар қавми моён ҳар наре, ки бошад, аз кайфияти тамоми олам аз ибтидо то ба интиҳо огоҳу воқиф мебошанд. Модахоро ба ҷуз гӯёӣ, ҳеҷ чизе маълум набошад ва дар охир-уз-замон ҳамаи қавми моён барҳам хӯрда, яке зинда намонад, он замон одамиёнро пардаи ҳичоб дар миён хоҳад афтод. Умри қавми моён дуру дароз аст.

Нутки паррандагон то ба ин ҷо расида буд, ки субҳи оламафруз аз канори уфук дар ин маъдани зулмот сар баровард. Дарҳол ҳар дуи он паррандагон аз шоҳи он дарахт парвоз карда, ба ҷониби макони худро рафтанд. Ҳотам ҳамаи он парҳоро гирифта, ба ҷониби ҷанубрӯи он дашт равона шуд. Ба ҷое расида дид, ки рӯбохе дар ҷое афтода даступо мезанад ва фарёд мекунад.

Ҳотам пурсид, ки:

— Ба ту чӣ зулм расида, ки ин ҳама фарёду фиғон мекуни?

Рӯбоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, сайёде шавҳари маро бо бачаҳо ба ҳила гирифта буд ва ман дар фироқи эшон нолаву зорӣ мекунам. Ҳеч касе нест, ки ба фарёди ман бирасад ва ту, ки ба сарвакти ман омадӣ, ба доди ман мерасида бошӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй мазлум, қавми инсонӣ ҳарчанд аҳли фироқ бошанд, баъзеи эшон ҳалиму ҳоҷатбароранд. Маро, агарчанде ки аз ҷинси инсонам, дар табиат инсофу муруввати бениҳоят аст. Бигӯ, ки шавҳар ва бачагони туро сайёд ба кадом ҷониб бурда, то ман рафта онҳоро аз дасти ӯ гирифта биёрам.

Рӯбоҳ гуфт:

— Эй азиз, аз ин ҷо то ба макони ӯ ду фарсанг роҳ аст ва ҳамеша кори ӯ ҳамин аст. Намедонам, ки дар махлуқозорӣ чӣ фоида ёфтааст ва аз қаҳру ғазаби худо чаро натарсад?

Ҳотам гуфт:

— Танаи дарахтро аз афтодани мева чӣ ғам бошад ва он сайёдро аз мардумозорӣ чӣ андеша, ки ин корро пешаи худ сохтааст. Агар маро роҳбарӣ намоӣ, пеши он сайёд рафта, шавҳару бачагони туро ҳалос намоям.

Рӯбоҳ гуфт:

— Эй ҷавон, бо ту ҳамроҳ равам, мабодо ки бо сайёд иттифок карда, маро ҳам дар қайд кашед, ҳоли ман ҳамчун ҳоли маймун шавад.

Ҳотам гуфт:

— Эй бечора, ҳоли маймун чӣ гуна буд?

Рӯбоҳ гуфт:

— Ҷуфти маймун дар бешае ошён карда буданд ва бачагони хурдсола доштанд. Рӯзе сайёде расида нарро бо бачагони онҳо ба ҳила дар қайди сайд кашид. Агарчанде ки маймун дар миёни ҳайвонот худро ҳаромзода¹ ва оқил мешуморад, чун рӯзи бад пеш ояд, гирифтори қайд мешавад.

Алғараз, он сайёд бачагони маймунро гирифта, ба шаҳр бибурд ва бифурӯхт. Модари он дар фироқи бачагону шавҳари худ сар бар замин ниҳода нолаву зорӣ мекард ва аз ҷои худ бархоста дар пеши раиси шаҳр рафт ва арза намуда гуфт:

¹Ҳаромзода — ба маънии ҳилагар.

— Эй бузург, бачагони маро сайёд гирифта оварда. Бояд ки аз ҷониби илоҳӣ умеди хайрият карда, бачагони маро гирифта бидиҳед.

Раис аз мардумон пурсид, ки:

— Бачагони инро кӣ овардааст?

Мардумон гуфтанд, ки:

— Шавҳару бачагони инро фалон сайёд овардааст.

Раис мулозими худро фармуд, ки рафта шавҳару бачагони инро гирифта бидеҳ.

Модари маймун хушдил шуда, бо мулозими раис ба тарафи хонаи сайёд равона шуд ва мулозим ба дари ҳавлии сайёд расида овоз кард. Сайёд аз хона берун омад. Маймун дар фироқи фарзандони худ бетокати мекард ва мегуфт: «Зуд бошанд!»

Мулозим гуфт:

— Эй маймун, лаҳзае сокит бош, то он ки доди туро аз сайёд бистонам.

Маймун хомӯш шуд.

Мулозим гуфт:

— Эй сайёд, шавҳару фарзандони инро чӣ кардӣ?

Сайёд гуфт:

— Фалон рӯз ба хизмати шумо бурда фурухта будам. Агар бетокати мекунад, шумо шавҳару бачагони инро раҳо кунед ва он дурре, ки ба ман дода будед, аз ман биситонед.

Мулозим гуфт:

— Мушките пеш омад, ҳоло бар феълӣ бар бозини онҳо одат карда машғули дорам ва маро дил намешавад онҳоро бигузорам. Илоҳи дигаре бояд кард.

Сайёд гуфт:

— Инро низ дар қайд қашида дар назди шавҳару бачагонаш бигузоре.

Билохир ҷунин карданд. Раис ин ҳолро доништа дар ғазаб шуд, дигареро фармуд:

— Рафта он сайёдро бо бачагону шавҳари маймун гирифта биёр!

Дарҳол мулозим рафта сайёдро бо бачагон ва шавҳари маймун гирифта овард. Ҷун раис дид, ки бачагони маймун аҷаб махлуқе будаанд, гуфт:

— Бачагони маймуно нигоҳ доред.

Мулозимон ҳамчунон карданд. Ғами маймун садчунон аз аввал зиёда шуд ва дар дил мегуфт: «Аз борон гурехта ба новадон мубтало шудам».

Алқисса, баъд аз ҷанд рӯз бачагони маймун дар зе-

ри кайд бимурданд ва худи он дар фироки фарзандон на-
лаву зорикунон баъд аз чанд вақт чони ширин ба чоно-
фарин таслим намуд.

— Эй чавон, мабодо ки мисли ҳамон маймун маро дар
бало андозӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй бечора, хотири худро чамъ дор, ман аз қабили
онҳо нестам, бархез маро раҳбарӣ намо ва ба он мавқеъ
бирасон.

Рӯбоҳ пеш-пешу Ҳотам аз акиби ӯ роҳ мерафтанд.
Посе аз шаб гузашта буд, ки дар он мавқеъ расиданд.
Ҳотам гуфт:

— Эй рӯбоҳ акнун ту худро дар чое пинҳон кун, то ман
сайёдро бичӯям.

Дарзамон рӯбоҳ худро дар як чуқурӣ пинҳон намуд.
Чунон ки офтоби оламтоб сар аз дариҷаи зулмонӣ берун
кард, Ҳотам аз ҷои худ бархоста, ба даруни деҳа рафта
хонаи сайёдро мечуст. Билохир ба дарвозаи сайёд омада
таваккуф кард. Марде аз хона сар бадар карда дид, ки
чавони хубрӯе дар беруни дар истодааст. Ба ҷониби Ҳо-
там нигоҳе карда гуфт:

— Эй чавон, туро дар ин ҷо чӣ кор аст? Мебинам, ки
аз ин диёр нестӣ.

Ҳотам гуфт:

— Бале, ман аз Яман омадаам ва маро озоре¹ пеш
омада. Ҳукамо фармуданд, ки аз хуни рӯбоҳ тамоми
бадани худро бишӯй, шифои комил хоҳӣ ёфт. Шунидам,
ки ту рӯбоҳу шағолро шикор мекардаӣ, бинобар ин дар
ин ҷо омадам.

Сайёд гуфт:

— Эй чавон, чанде аз рӯбоҳ сайд кардаам, агар туро
даркор аст, бигир.

Ҳотам гуфт:

— Дар назди ман биёр.

Дархол сайёд ҳамаи он рӯбоҳонро дар назди Ҳотам
овард. Ҳотам дид, ки яке нар, дигарон бачагони вай. Дар-
замон аз кисаи худ чанд динори сурх бароварда ба даст
сайёд дод ва он ҳафт рӯбоҳро гирифта аз он мавқеъ
берун шуд. Дар гушаи сахро расида буд, ки модаи рӯбоҳ
давои давои дар пеши Ҳотам омад. Шавҳару бачагони
худро дида, рақсҳо мекард ва бачагони ӯ аз ҷои худҳо бар-

¹ Озор—дард, беморӣ.

хоста модари худро дарёфт карда, ба канори худ биги-
рифтанд. Мода аз ҷои худ бархоста дар назди ҷуфти худ
омад. Дид, ки шавҳараш бадҳол шуда, бар сари худ хок-
хоро кашида нолаву зорӣ мекард.

Ҳотам гуфт:

— Чаро худро дар нолаву зорӣ андохтӣ?

Рӯбох гуфт:

— Эӣ ҷавон тоҷ аз сари ман меравад.

Ҳотам гуфт:

— Туро тоҷ кадом аст?

Рӯбох гуфт:

— Нашунидаӣ, мардон тоҷи сари занонанд ва ин ҷуф-
ти маро аз гуруснагиву ташнагӣ ҷон ба лаб расида ва ра-
маке дар бадани ин мондааст. Қариб аст, ки ба ҳалокат
бирасад. Агар ҳамин замон илоҷи ўро намоем, зинда би-
монад ва илло аз ҳаёти дунё даст хоҳад шуст.

Ҳотам гуфт:

— Чӣ илоҷ бояд кард?

Рӯбох сар таҳ карда дар фикр шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эӣ рӯбох, чаро сар фуру мекуни; бигӯ, ки инро илоҷ
намоем, то туро тоҷ аз сар наравад.

Рӯбох гуфт:

— Эӣ Ҳотам, бидон ва огоҳ бош, агар аз ин мавқеъ
рафта яке одамиро биёри ва ўро кушта хуни гарми ўро
дар даҳони ин рези, зинда бимонад ва илло не.

Ҳотам гуфт:

— Туро бо мардуми ин деҳа чӣ душманӣ буда ва ба-
рои шавҳари ту одамиро куштан чӣ маънӣ дорад? Син-
фи одамӣ аз ҳамаи ҷонварон ба шарофат халқ шудааст,
ин чӣ ҳарф аст, ки мегӯӣ? Агар туро яқин бошад, ки шав-
ҳари ту ба он зинда шавад, дарҳол хуни гарми одамӣ пай-
до карда хоҳам дод.

Рӯбох гуфт:

— Албатта.

Ҳотам гуфт:

— Аз кадом узи одамӣ хун даркор аст?

Рӯбох гуфт:

— Кадом узе ки бошад.

Дарҳол Ҳотам нештарро аз тирка бароварда ба ра-
ги дасти чапи худ бизад. Хун ба монанди об равона шуд.

Ҳотам гуфт:

— Эӣ рӯбох, чандон ки хун даркор бошад, бигир.

Дарзамон рӯбох нари худро кашола карда дар зери

дасти Ҳотам оварда, хунро дар даҳони ӯ бирехт. Наррубоҳ хуни дасти Ҳотамро хӯрда буд, ки ба ҳол омад. Баъд аз он Ҳотам дасти худро баста гуфт:

— Эй рубоҳ, аз ман розӣ шудай ё не? Рубоҳи нар худро бехтар дида бо фарзандон сари худро дар зерикадами Ҳотам гузошта дуои хайр мекард ва мегуфт:

— Эй Ҳотам, мақсади дучаҳонӣ туро муяссар бод. Билохир, рубоҳ Ҳотамро видоъ карда ба ҷониби ватани худ роҳи шуд.

Ҳотам низ рӯ ба роҳ ниҳода мерафт, шабу рӯз роҳ меппаймуд. Рӯз роҳ мегашт ва шабро дар ҷои беҳавфе мегузаронид. Ҳӯроки вай меваҳон саҳро буд.

Баъд аз муддате, ба даште расид. Чун офтоб гарм буд, дар талаби об ба ҳар сӯ нигарон буд, ки аз дур чашмае дар чашми Ҳотам намуд. Ҷониби он чашма қадам зад. Чун наздик расид, дид, ки чашма нест, балки морест, ки ҳалқа ҳобидааст ва аз дур чун чашмаи об менамояд. Хост ки баргардад, ки мор бо ӯ ба суҳан даромад ва гуфт:

— Эй ҷавони Яманӣ, чаро бозмегардӣ, ба ҷӣ кор омадаӣ?

Ҳотам чун дид, ки мор дар суҳан омад, гуфт:

— Ман ташна будам, дар талаби об омадаам. Чун туро дидам, бозгардидам.

Мор гуфт:

— Эй азиз, ҳама чиз дар ин ҷо мавҷуд аст. Хотири худ ҷамъ дор. — Ва равона шуду гуфт: — Ҳамроҳи ман биё.

Ҳотам дар дил андешид, ки... ҳарчанд ин мор суҳан мегуяд, ҳамроҳи ӯ набояд рафт, ки зиёнкор аст.

Мор чун дид, ки аз омадан дар андеш аст, гуфт:

— Эй ҷавон, ҳеҷ маяндеш ва моро ёр дон.

Ҳотам равона шуд. Мор Ҳотамро дар боғе овард. Ҳотам боғро дида шод шуд ва дар дил овард, ки: «Ба ҷуз одамӣ боғро кӣ орояд?». Чун андарун шуд, ҷунон боғе дид, ки гоҳе надида буд, магар дар мулки парӣён. Дарахтони мевадору гулҳои рангоранг ва оби ҷӯи равон. Ҳотам шод шуд ва тамошокунон ба нишеман рафт.

Мор гуфт:

— Ин ҷо биншин.

Ҳотам дид, ки фарши подшоҳона андохта ва тақяхониҳода. Пеши нишеман ҳавзи калон сохта. Мор Ҳотамро бар он маснад нишонд ва гуфт:

— Замоне таваккуф кун, ки бозоям — ва даруни ҳавз афтод.

Ҳотам мутаҷҷиб шуда донист, ки макони ӯ дар ҳавз аст.

Ҳотам ба тамошони боғ рафта мегардид ва мунтазир буд, ки мор бозояд. Баъд аз соате парируён хонҳои мурассаъ дар даст гирифта аз ҳавз берун омаданд ва пеши Ҳотам истоданд. Ҳотам пурсид, ки:

— Шумо кистед?

Онҳо гуфтанд:

— Хидматгорони он касем, ки туро ҳамроҳи худ овардааст ва ин ҷо нишонида рафта. Ин ҳама назди ту фирис-тодааст. Онҳо пур аз ҷавоҳир аст, агар қабул фармой.

Ҳотам гуфт:

— Маро чӣ даркор? Одаме ҳамроҳ надорам, ки ба ӯ бидиҳам ва чандин матоъ чӣ гуна бардошта барам?

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки дигарон хонҳо дар даст гирифта берун омаданд. Ҳотам эшонро пурсид, ки:

— Дар ин хонҳо чист?

Гуфтанд, ки:

— Тӯхфае ҷавоҳир аст.

Ҳотам гуфт:

— Эй мохруён, ин ҳам дар назари ман ҳеҷ аст, балки ба ҷаве намеарзад.

Мохруёни дигар хонҳо дар даст гирифта баромаданд. Ҳотамро салом карданд.

Ҳотам пурсид, ки:

— Дар ин хонҳо чист?

Гуфтанд:

— Таом аст.

Ҳотам шод шуд ва гуфт:

— Меҳмон ҳозир аст, аммо мизбон кучост?

Дар ин гуфтугӯ буданд, ки хел-хел парируён аз оби ҳавз берун шуданд. Ҳотам онҳоро дида мутаҳайир шуд ва аз ҷои худ бархоста биистод. Яке аз он париён омада дасти Ҳотамро гирифта бар болои курсӣ нишонид. Баъд аз он гуфт, ки:

— Эй Ҳотам, маро мешиносӣ?

Ҳотам гуфт:

— Туро ҳаргиз надида будам.

Парӣ гуфт:

— Эй Ҳотам, ман ҳамон зотам, ки туро ҳамроҳи худ оварда будам.

Ҳотам гуфт:

— Эй парӣ, ин чӣ шакл аст, ки чунин гаштай? Кайфӣ-
яти холи худро ба ман маълум намоӣ.

Парӣ гуфт:

— Эй Хотам, андаке сабр намо.

Дарҳол чандин қисм таом оварда, дар назди Хотам гузошт. Хотам ба хӯрдани таом мукайид шуд ва пурсид, ки:

— Эй паризод, ин чӣ сир аст, ки аввал ба сурати мор будӣ алҳол ба ин сурат гашта аз оби ҳавз берун шудӣ?

Парӣ гуфт:

— Эй Хотам, ман дар асл паризодам. Шамсшоҳ ном маро падаре буд ва худ ном Афрасшоҳ дорам. Дар аҳди меҳтари Сулаймон азми рӯи замин карда дар боғе фуруд омадам. Обу ҳавои он макон маро ҳуш омад. Дар хотирам гузашт, ки «фардо бо тамоми лашкари худ омада чинси инсониро аз ин макон бех канда ба қатл расонам ва ин мулкро аз худ созам» ва ба тамомии қавми худ фармудам, ки фардо тайёрии худҳоро намоед. Алассабоҳ бо қазми инсонӣ қанги қаттол хоҳам намуд.

Ҳамаи қавм гуфтанд:

— Фармонбардорем.

Чун шаб шуд, дар хоб рафтам. Рӯзи ҷаҳонафруз дар ин олами зулмонӣ сар бадар кард. Дидам, ки ҳамаи қавмро пар рехта ва маро сурат табдил ёфта, ба шакли мор гаштаам. Рӯз дар замин ғалтида, шаб овезон мешудам. Ҳарчанд тавбаву зорӣ менамудам, овозе ба гӯши ман мерасид, ки «Касе аз аҳду паймони худ баргардад, ўро ҳамин ҳол пеш ояд». Баъд аз дере овозе ба гӯши ман расид, ки: «Эй надоматкунанда, чанд рӯзе ба сабру таҳаммул кӯшӣ, ки подшоҳзодаи Яманро гузар ба сарвакти ту афтад ва дуое дар ҳаққи ту хоҳад кард ва ба сабаби дуои он бузург ба сурати аслии худ хоҳӣ омад». Муддати ҳаштод сол ба сурати мор будам ва муддати сӣ сол дар ин дашт ба роҳи ту интизорӣ мекашидам. Худоро шукр, имрӯз ту ба сарвакти ман расидаӣ. Донистам, ки ту Хотам подшоҳзодаи Яманӣ, бинобар он туро хизмат варзидам. Намедонам, ки туро макбул шуда бошад, ё не. Агар дуои хайр дар ҳаққи мани бечора намоӣ ва маро аз ҳамаи ғамҳо азод гардонӣ, аз ҷумлаи мурувват ва саховат хоҳад буд. Агар кӯтоҳие аз ман ба зӯҳр омада бошад, амр намо, ки ба маросими хизматгориву ҷонсупорӣ иқдом намоям.

Хотам гуфт:

— Эй парӣ, ин аҳд аз кадом вачҳ буд, ки нукси он намудай ва ба ин ҳол мубтало шудӣ?

Паризод гуфт:

— Эй азиз, дар замони меҳтар Сулаймон обову аҷдои моён аҳду паймон карда буданд, ки моён ва авлоди моён то ба қиёми қиёмат аз одамиён касеро наранҷонем ва агар аз чинси паризодон яке аз одамиёро ранҷонанд ва қасди мулки эшон кунанд, сурати ӯ бадал шавад. Ва аз он рӯз то ба имрӯз аз қавми паризодон ҳеҷ одамеро наранҷонидаанд. Ва мардумозорӣ накардаанд, магар мани рондаи даргоҳ, ки дар хотир овардам озори одамиёро. Ин ҳол маро пеш омад. Эй шоҳ дар ҳузури ту ба сидқи дил тавба созам, минбаъд инчунин ҳаёли фосидро дар хотир наёрам. Эй азиз, дуои хайр дар ҳаққи ман ва қавми ман намо, ки маро сурати аслии ва қавми манро парубор барқарор гардад.

Ҳотам аз ҷои худ бархост ва ғусл карда сар бо сачда гуфт:

«Илоҳо, тавбаи ин бандагонатро иҷобат фармо, то аз даргоҳи ту ноумед нараванд». Дарҳол дуои Ҳотам мақбул шуда он паризод ба сурати аслии худ омада ҳама қавми ӯро парубор баромад. Алқисса паризод гуфт:

— Эй шоҳ, маро рост бигӯ, ки қасди кучо дорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй парӣ, меҳоҳам, ки ба қазираи Барзах биравам. Ва он сурати дурр, ки аз нукра сохта бо худ оварда буд, ба Афрасшоҳ нишон дод.

Афрасшоҳ гуфт:

— Монанди ин дурр дар қазираи Барзах ба дасти Меҳёри Сулаймон аст, аммо шарте дар миён оварда, ки ҳар кас ибтидо ва замони пайдо шудани он дурро гуяд, он дурро бо духтари худ ба он шахс бидиҳад. Ту дар он ҷо ҷи гуна хоҳӣ расид, дар роҳи ӯ балову офат бисёр аст ва инсоне нест, ки дар он ҷо ба саломат бирасад.

Ҳотам гуфт:

— Ҳарчӣ бодо бод, ихтиёри рафтани он ҷоро қазм кардам.

Афрасшоҳ боз гуфт:

— Эй Ҳотам, дар роҳи ӯ девони одамхор бисёранд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, парвардигор нигоҳбони ман аст.

Шоҳи парӣён гуфт:

— Эй Ҳотам, хотир чамъ дор, чанде аз навкарони

худро фармоям, туро ба ҷазираи Барзах раҳбарӣ намоянд.

Ин гуфта ру ба ҷониби мулозимони худ карда гуфт:

— Эй қавм, ба шарофати ин ҷавон аз балои азим наҷот ёфтед ва ин ҷавонро кори мушките пеш омада, шумоёро лозим аст, ки аз барои ин ҷавон ҷони худҳоро фидо намоед.

Паризодон гуфтанд:

— Эй шоҳ, фармонбардорем, аммо матлаби ин ҷавонро бигӯед, то маълуми моён шавад.

Шоҳ гуфт:

— Ин ҷавон иродае ба ҷониби ҷазираи Барзах дорад.

— Эй шоҳ, ба ҷазираи Барзах расидани моён аз ҳарчӣ мушкилтар аст, — гуён паризодон сар фуру бурданд. Баъд аз соате сар боло карда гуфтанд:

— Эй шоҳ, агар худи шумо бо моён ирода намоед бо девон ҷанг воқеъ шавад, ҳамаи моён ҷонбозӣ карда дар зери қадами шумо ҷон хоҳем дод. Лекин дар ин роҳ бе шумо ҳеҷ коре натавонем кард.

Шоҳ гуфт:

— Неку бошад. Аммо дар ин муддати мадид салтана-ту подшоҳӣ барҳам хӯрда, маро рафтан осон нест. Шумоён бо ин ҷавон ҳамроҳ равед, агар дар роҳ бо девон ҷанг воқеъ шавад, ба ин ҷониб қосид фиристонед, албатта худро ба шумоён хоҳам расонид.

Дарсоат подшоҳ ҳазинадоронро фармуд, ки курсии зарандуде биёред. Мулозимон курсии зарандуде оварданд. Шоҳ фармуд, ки Ҳотамро бар болои курсии заррин нишонида ҷаҳор паризод курсиро дам ба дам барҳаво баранд.

Алқисса, ҷаҳор паризод курсиро бардошта ба руи осмон равона шуданд. Баъд аз ҷаҳор шабонарӯз курсиро дар ҷое фуруд оварданд, ки дар он мақом деве буд. Паризодон аз он дев воқиф набуданд. Паризодон бо якдигар гуфтанд, ки:

— Муддати ҷаҳор шабонарӯз аст, ки чизе нахурдаем. Бояд ки дар ин мақом муддате ором гирифта чизе бихӯрем.

Ҳотам гуфт:

— Бехтар бошад.

Чанде аз эшон дар пеши Ҳотам нишаста дигарон барои хӯрдани рафтанд. Чанде аз девон ба шикор баромада буданд. Ногоҳ гузори эшон ба сарвакти Ҳотам афтод. Диданд, ки одамизоде бо як парӣ бар болои курсие ни-

шастааст. Дарҳол ҳамаи он девон гирдогирди курсиро гирифта ғавғое барпо карданд, ки дар ин мақом одамизод пайдо шудааст. Паризодон хостанд, ки Ҳотамро монда бигрезанд, роҳи гурез наёфта ба ҷанг пайвастанд. Чанде аз девонро кушта билохир ба дасти девон асир гаштанд. Дарзамон девон курсии Ҳотамро бардошта ба макони худҳо бурданд ва аз паризодон пурсиданд, ки:

— Ин одамизодро ба кучо мебаред?

Паризодон гуфтанд, ки:

— Эй девон, ин одамизод дӯсти Афрасшоҳ аст, албатта инро маёзored, ки ба балои бад гирифтор хоҳед шуд. Девон гуфтанд:

— Афрасшоҳ чанд вақт аст, ки аз миёни қавми худ ғойб шудааст.

Девон қавли паризодонро қабул накарда ҳамаи эшонро дар қайд кашиданд ва гуфтанд:

— Баъд аз хӯрдани таом ин одамизодро хоҳем хӯрд.

Он паризодон, ки барои хӯрдани рафта буданд, омада диданд, ки чанде аз девон Ҳотамро бо посбонон рабудаанд, ба якдигар гуфтанд, ки:

— Ба зудӣ ин корро ба таҳқиқ расонида, Афрасшоҳро огоҳ гардонем.

Билохир наздики мурдаи девон омада таҳқиқ карданд, як деверо чон дар рамак монда. Дар гулӯи ӯ об ҷаконида буданд, ки ба худ омад. Аз вай пурсиданд:

— Ту кистӣ ва дар ин мақом чӣ ҳодиса шуд?

Дев гуфт:

— Эй париён, ман аз мулозимони Макрасшоҳи девам. Чанде аз девон ба шикор баромада будем. Нигоҳ дар ин ҷо расида дидем, ки як одамизоде бо чанд паризод нишастааст. Қасди гирифтани эшон намуда будем, он паризодон бо моён дар ҷанг шуда чанде аз девонро ба қатл расониданд. Билохир девон эшонро дар қайд кашида бурданд.

Дарҳол паризодон он деви захмдорро бардошта дар ду шабонарӯз ба дари боргоҳи Афрасшоҳ расиданд ва фарёд кашиданд.

Шоҳ дид, ки чанде аз париён омада ба дари боргоҳ фарёд бароварданд, фармуд, ки андарун биёред. Ҳочибон рафта эшонро дар пеши Афрасшоҳ оварданд.

Шоҳ пурсид, ки:

— Шумоёнро чӣ зулм расида?

Паризодон он деви захминро манзури шоҳ карданд.

Шоҳро ғазаб муставлӣ шуда фармуд, ки вазирон лашкар ораста гардонанд.

Дарҳол вазирон лашкари бисёре ораста гардониданд. Алассабоҳ шоҳ бо сӣ ҳазор лашкар савор шуда, баъд аз се рӯз дар он макон расид. Ҷосусонро фармуд, ки:

— Рафта, аз девони нобакор хабар биёред.

Ҷосусон рафта хабар оварданд ва гуфтанд:

— Эй шоҳ, Макраси дев бо мулозимони худ дар шикор аст.

Афрасшоҳ фармуд, ки:

— Эй мулозимон, сӣ ҳазор лашкар ба якбора марказ барангезед, қасам ба номи меҳтар Сулаймон медиҳам, ки ба девон раҳм накунад ва илло пӯст аз косахонаи сари шумоён хоҳам кашид!

Аз ин фармони шоҳ дар ситез шуда, сӣ ҳазор лашкар якбора худхоро дар хайли девон зада дар кашокашӣ афтоданд. Девон саросема шуда, саруқори худхоро гум карда буданд. Паризодон чунон ба ҷанги девон пайвастанд, ки ҳамаи аҳли олам офаринҳо мекарданд. Сар чун ғуе, даст чун ҷавгон дар маъракаи майдон аз зарби теги дилварон рақсқунон афтодан гирифт. Охируламр девонро мунҳазим карда¹, баъзеро баста ба хизмати шоҳ оварданд. Дарҳол шоҳ фармуд, ки:

— Ҳамаи бандиёро қатл намоед.

Худи Макрасро дар назди худ талабида гуфт:

— Эй малъун, намедонистӣ, ки Афрас зиндааст, ба мулозимонаш чи гуна озор расонам, ки ӯ маро қасос карда интиқом хоҳад гирифт? Акнун бигӯ, ки одамизодро чӣ кардӣ?

Дев гуфт:

— Эй шоҳ, ҳамон замон ӯро хурда будам.

Афрасшоҳ гуфт:

— Эй малъун, шумоён дар назди меҳтар Сулаймон аҳд накарда будед, ки: то ба қиёми қиёмат ба ҷинси ода-мӣ зарар нарасонем ва аз ҷинси одами ҳеҷ нахурем.

Дев гуфт:

— Сулаймони пайғамбар дар қучаст, аз умматони ӯ ҳеҷ касе дар олам нест, ки моро сазо бидиҳад.

Афрасшоҳ гуфт:

— Эй паризодон, ҳемаи бисёре ҷамъ карда ва ин малъунро дар оташ бисӯзонед. Паризодон дарҳол ҳемаи

¹ Яъне: ғурезонда, мағлуб карда.

бисёре чамъ карда ва Макрасро дар миёни хирмани ҳема гузошта аз ҷаҳор тараф оташ афрухтанд.

Макраси дев дид, ки дар миёни хирмани оташ хоҳад сӯхт, дарзамон гуфт, ки:

— Эй паризодон, агар одамизодро бо он париён ҳозир гардонам, маро хоҳед гузошт?

Мулозимон ин каломи девро ба Афрасшоҳ расониданд.

Шоҳ гуфт:

— Эй Макрас, мову ту аз як чинсем. Агар одамизодро бо он париён оварда бидихӣ, дар миёна ҳеч адовате нахоҳад монд ва туро аз ин нори сӯзон начот хоҳем дод.

Макрас гуфт:

— Эй шоҳ, агар ба номи меҳтар Сулаймон касам дар миён оӣ.

Афрасшоҳ гуфт:

— Албатта!

Алқисса, Макрас гуфт:

— Одамизод бо он паризодон дар фалон ҷоҳ маҳбусанд.

Дарҳол паризодон рафта Ҳотамро бо он париён аз ҷоҳ берун карда дар назди шоҳ оварданд.

Афрасшоҳ Ҳотамро дар канор гирифта навозишҳо бинамуд ва бар болои тахти худ нишонда гуфт:

— Эй бародар, пештар туро маълум намуда будам. Дар ин роҳ девони одамхор бисёранд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, фарзанди одам сарнавишти худро хоҳад дид.

Баъд аз он Афрасшоҳ гуфт:

— Эй мулозимон, Макраси девро дар миёни анбори ҳема гузошта оташ диҳед, ки уро раҳо кардан аз ҳикмат нест ва ӯ мӯчиби озори аҳли олам аст ва девони дигарро танбеҳу ибрат хоҳад шуд ва эшон аҳди меҳтар Сулаймонро нахоҳанд шикаст.

Макрас гуфт:

— Эй шоҳи паризодон, аҳди меҳтар Сулаймонро дар миён овардӣ ва аҳди худро кучо кардӣ?

Афрасшоҳ гуфт:

— Эй нодон, ту дар ҳузури меҳтар Сулаймон аҳду паймон баста ва он аҳдро кучо фиристодӣ ва ба забони худ иқрор намудӣ, ки одамизодро хурдаам. Алҳол бо зӯрии ҷубу оташ иқрор намудӣ ва дар ботини худ нигоҳ доштӣ ва ман низ нӯкси аҳд кардам, ки ту барин нобако-

ри мардумозорро гузоштан ва амон додан аини хатост.
Ин гуфта фармуд, ки:

— Эй мулозимон, Макрасро бо навкарони ӯ дар миёни анбори ҳема гузошта оташ диҳед.

Мулозимон дарҳол ҳамчунон карданд ва Макрасшоҳ бо навкарон дар миёни хирмани оташ фарёдкунон чон ба молики дӯзах супориданд.

Баъд аз он Афрасшоҳ мамлакати девонро ба яке аз париён тафвиз намуда¹ гуфт:

— Аз ин мулки девон бохабар бошӣ.

Афрасшоҳ ба Хотам рӯ оварда гуфт:

— Эй Хотам, туро мурод чист?

Хотам гуфт:

— Эй шоҳ ба ҷониби ҷазираи Барзах хоҳам рафт. Афрасшоҳ ба ҷониби паризодон нигоҳ карда гуфт, ки:

— Эй париён, дар миёни шумоён куҳансоле бошад, ки ин ҷавонро ба ҷазираи Барзах расонад?

Чаҳор паризод аз ҷои худҳо бархоста гуфтанд, ки:

— Агар илтифоти шоҳи олампаҳо шавад, ин хизматро моён ба ҷой хоҳем овард.

Афрасшоҳ, «хуб аст», гуфта Хотамро бо он паризодон рухсат намуд ва он паризодон Хотамро бар болои курсие нишонида, бар рӯи ҳаво дар парвоз даромаданд.

Алғараз, бад-ин тартиб бисту як рӯз роҳ рафтанд. Баъд аз он бар болои кӯҳе фуруд омада диданд, ки як паризоди соҳибҷамол нишаста ва нолаву зорӣ мекунад. Овози гирияи ӯ ба гӯши Хотам расид.

Хотам гуфт:

— Эй париён, ин овози кист, ки дар ин мақом нолаву зорӣ мекунад.

Париён гуфтанд:

— Моёнро аз ҳоли ӯ огоҳе нест.

Дарзамон Хотам аз ҷои худ бархоста дар паи он овоз равона шуд. Дар ҷое расида дид, ки ҷавони хубрӯе сар ба зону ниҳода нолаву зорӣ мекунад.

Хотам гуфт:

— Эй ҷавон, туро ҷӣ зулм расида, ки ин ҳама нолаву зорӣ мекунӣ?

Паризод сар аз зону бардошта дид, ки одамизоде ба сарвакти ӯ омада.

¹ Тафвиз — супурдан, додан.

Гуфт:

— Эй чавон, чаро дар ин маконҳо омадаӣ ва туро дар ин ҳад кӣ овард?

Ҳотам гуфт:

— Маро дар ин мақомҳо ҳудои таоло овард.

Паризод гуфт:

— Бесабаб нахоҳад буд, бигӯ ки мӯчиби омадани ту дар ин ҷо чист?

Ҳотам гуфт:

— Эй паризод, ман барои дурри мургӯбӣ омадаам ва он дурр дар назди подшоҳи қазираи Барзах будааст.

Паризод гуфт:

— Эй одамизод, ба даст овардани он дурр маҳол аст, чаро ки подшоҳи он қазира замони пайдо шудани он дурро савол мекунад. Дар ин олам ҳеҷ маҳлуке нест, ки замони пайдо шудани он дурро донад ва саволи подшоҳи қазираро ҷавоб гуяд. Маро, ки мебинӣ, аз чинси паризодон, подшоҳзодаи қазираи Тумонам, аз тамоми олам хабар дорам, саволи подшоҳи он қазираро ҷавоб натавонистам гуфтан. Ту чи гуна уро ҷавоб мегуфта боӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй паризод, бигӯ, ки туро чӣ алам расида, ки дар ин кӯҳ нолаву зорӣ мекунӣ?

Паризод гуфт:

— Эй чавони одамизод, ман ба духтари подшоҳи қазираи Барзах ошиқу мубтало шуда, аз фироқи ӯ нолаву зорӣ мекунам ва номи падари ман Шохмехр аст ва номи ман шаҳзода Мехровар аст. Рузе дар маҷлиси умаро нишаста будам, баъзе аз эшон забон дар авсофи духтари шоҳи қазираи Барзах кушоданд, он ҳамма тавсиф карданд, ки ғойбона ошиқи ҷамоли боқамолӣ ӯ гашта. Алғараз, ирода ба ҷониби қазираи Барзах оварда, ба дари боргоҳи шоҳи он қазира расида, духтари ӯро хостам. Шоҳи қазира маро бар болои нимтахт нишонид, дар пеши ман дурреро биниҳод ва гуфт:

«— Эй шаҳзода Мехровар, замони пайдо шудани ин дурро бигӯ, ки ин дурр дар кадом дарё ва дар кадом замон пайдо шудааст?»

Ман замони пайдо шудани он дурро намедонистам ва аз кайфияти он дурр огоҳ набудам, балки бузургони ман ҳам намедонистанд ва аз ҷавоби саволи шоҳи он қазира очиз омадам. Дарзамон фармуд, мулозимони ӯ маро аз он маҷлис дур карданд. Хангоме ки аз дари боргоҳи шоҳ берун шудам, дидам, ки он духтар бар болои қасри худ

баромада оламро тамошо мекунад ва ин чашмони хун-
рези ман ба рӯи дилсӯзӯ ошиккуши ӯ афтод ва новаки
дилсӯзи ӯ бар чигарам халида мурдавор беҳуш афтодам.
Баъд аз дере ба ҳуш омада дидам, ки он оламсӯзи фит-
наангез худро дар паси парда кашидааст. Ночор аз он
ҷо бархоста ва ин ҷониб омадам. Муддатест, ки дар ин
мақом нолаву зорӣ мекунам, ки:

Ё чон расад ба ҷонон, ё чон зи тан барояд.

Ҳотам гуфт:

— Эй ҷавон, хотири худро ҷамъ дор, иншооллоҳ за-
мони пайдо шудан ва кайфияти он дурро гуфта духтари
шоҳи ҷазираро бар ту гирифта хоҳам дод.

Паризод хандида гуфт:

— Эй одамизод, чӣ мегӯӣ? Магар кӯдакам, ки маро
бозӣ медорӣ?

Ҳотам гуфт:

— Эй паризод, ман кайфияту замони пайдо шудани
он дурро беҳтар медонам. Агар бо ман ҳамроҳ равӣ, хо-
ҳӣ шунӣ. — Боз гуфт:

— Эй шоҳзода, он дурр аз батни садаф нест¹, балки
байзаи мурғобист ва он ҷазира аввал мақоми одамиён
буд. Алҳол макони паризодон шуда. Эй паризод, бархез
бо ман рафокат намо, то туро ба матлаб расонам.

Паризод андак нишоне шунӣ буд ва дар қадами
Ҳотам афтод. Ҳотам рӯ ба ҷониби паризодон карда гуфт:

— Шумоёнро қуввати он ҳаст, ки ҳардуи моёнро бар-
доред?

Паризодон гуфтанд:

— Оре.

Билохир, Ҳотамро бо шаҳзода Меҳровар бар болои
курсӣ нишонида, курсиро бардошта мерафтанд. Дар ми-
ёни роҳ мақоми девон буд. Дар димоғи эшон бӯи Ҳотам
расида, сарҳанги² девон гуфт:

— Париён бар болои курсӣ шахсеро ниҳода меба-
ранд. Бояд, ки ҳамаи онҳоро гирифта дар назди ман би-
ёред.

Дарзамон девон рафта париёнро бо ҳамроҳии Ҳотам
гирифта дар назди сарҳанг оварданд. Манколи дев дид,
ки Ҳотам бо ҳамроҳии як паризод бар болои курсӣ ни-
шастааст ва ҷаҳор паризоди дигар ҳаммолони он курсӣ.
Пурсид, ки:

¹ Яъне: аз садаф набаромадааст.

² Сарҳанг — сарлашкар.

— Эй париён, рост гӯед, аз кучо омадед ва ин одами-
зодро ба кучо мебаред?

Париён гуфтанд:

— Эй Манкол, моён мулозимони Афрасшоҳем.

Дев гуфт:

— Эй париён, муддати мадид аст, ки Афрасшоҳ аз
миёни қавми худ ғоиб гашта, парҳои қавми ӯ рехта буд.

Париён гуфтанд:

— Моён аз қавми ӯем ва аз баракати дуои ин одами-
зод ба сурати асли омадаем.

Манкол боз гуфт:

— Ин одамизодро кучо мебаред?

Париён гуфтанд:

— Ба қазираи Барзах мебарем.

Дев боз гуфт:

— Ин паризодро ном чист?

Шаҳзода гуфт:

— Эй дев, маро намешиносӣ ва фаромӯш кардаӣ?
Ман шаҳзода Меҳровар, подшоҳзодаи қазираи Тумонам.

Дев гуфт:

— Эй шаҳзода, ту ба ватани худ бирав, ин одамизод-
ро хоҳам хӯрд.

Шаҳзода гуфт:

— Эй Манкол, гуфтаи меҳтар Сулаймонро фаро-
мӯш кардаӣ, ки мардумозорӣ дар хотир овардаӣ?

Дев гуфт:

— Меҳтар Сулаймон дар кучост? Ин одамизодро ҳар-
гиз мағзорам, ки аз ин ҷо равад ва даҳони худро ба ғӯш-
ти ин намакин хоҳам кард.

Шаҳзода дид, ки дев пурчаҳл аст, гуфт:

— Эй Манкол, ба хӯрдани як одамай туро чӣ ҳосил
ояд? Ба ивази ӯ туро даҳ одамизод оварда бидиҳам.

Дев гуфт:

— Хуб аст, гуфтаи туро қабул намудам.

Шаҳзода гуфт:

— Эй Манкол, бояд ки ин одамизодро ба ҷое нигоҳ
дорӣ ва озор нарасонӣ, ки он дӯсти ҷони ман аст. Зуд раф-
та ивази инро хоҳам овард.

Манкол гуфт:

— Бидав ва ин одамиро дар ҷои худ бигуздор.

Дар макоми девон ҷаҳорбоғе буд. Шаҳзода гуфт:

— Маро ин ҷаҳорбоғи ту хуш омадааст, ин дӯсти худ-
ро дар он ҷаҳорбоғ хоҳам гузошт.

Дев гуфт:

— Неку бошад.

Алқисса, Ҳотамро бо чанде аз девони посбон дар он чаҳорбоғ гузошта худ бо рафиқон берун шуд ва парвозкунон ба рӯи ҳаво мерафт. Баъд аз соате ба ҷое фуруд омада, бо рафиқони худ машварат кард, ки:

— Агар ба вилоят равам ва лашкар биёрам, дер хоҳад шуд. Бехтар аст, ки мунтазир бошем ва ниғаҳбононро ғофил ёфта. Ҳотамро аз ин мақом берун орем. То ба вақти даמידани субҳ чанд фарсанг роҳ хоҳем рафт. Ин маслиҳат ба рафиқон нек афтод ва гирдогирди он боғро гашта мепоиданд ва ниғаҳбононро ҳеҷ хатар дар хотир набуд, ки париён Ҳотамро дузда мебурда бошанд. Аксари эшон дар шикор, баъзеи эшон дар хоб, баъзе онҳо гургу хуқро сайд карда, дар гирди он боғ пухта ба хӯрдани гӯшту қабоб машғул буданд. Ба ҳақде ки аз гӯшти гургу хуқ хӯрдан эшонро хоб ғолиб омада, ҳамчун мурда бар замин ғалтидан гирифтанд.

Париён вақти худхоро ғанимат ёфта, Ҳотамро аз он боғ гирифта дар ҳаво шуданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй париён, агар девон хабардор шаванд, ҷӣ бояд кард?

Париён гуфтанд:

— Эй Ҳотам, вақте ки моён дар ҳаво шавем, девон асари моёнро нахоҳад дид. Ҷӣ ҷои он ки девон аз паи моён бирасанд.

Паризодон Ҳотамро бар болои курсӣ нишонида дар ҳаво шуданд. То ба вақти баромадани офтоб сад фарсанг роҳ рафтанд. Девон хабардор нашуданд, ки одамизодро паризодон бурдаанд. Девон боғро ниғаҳбонӣ менамуданд, паризодон курсии Ҳотамро бардошта роҳ тай менамуданд. Рӯзона дар ҷойҳои беҳавф фуруд омада осоиш намуда обу таом меҳӯрданд.

Инҳоро дар рафтан гузошта чанд калима аз девон шунавем.

Манкол чун дид, ки мӯҳлати ваъда ба охир расиду шаҳзода наомад, ба мулозимон фармон дод, ки:

— Рафта одамизодро биёред, имруз нӯши ҷон хоҳам намуд.

Чанде аз мулозими ӯ рафта диданд, ки одамизодро аз он ҷо париён гирифта бурдаанд.

Дарзамон ба Манкол расониданд, ки:

— Эй шоҳ, одамизод аз он боғ ғоиб шудааст. Ман-

кол ба посбонон ғазаб карда гуфт, ки одамизодро худ шумоён хурдаед.

Девон гуфтанд, ки эй шоҳ, моёнро аз одамизод ҳеч хабар нест.

Манкол гуфт, ки:

— Эй мулозимон, ҳамаи ин сагонро дар қайд кашед.

Дарҳол мулозимон чунин карданд. Ҳарчанд ки посбонон қасами меҳтар Сулаймон дар миён оварданд, Манкол бовар накард.

Алкисса, паризодон ба машаққати бисёре Ҳотамро гирифта ба канори дарёи Қаҳрамон расиданд. Яке аз мулозимони Манкол ба канори дарёи Қаҳрамон рафта буд, дид, ки паризодон одамизодро гирифта ба канори дарёи Қаҳрамон расиданд. Хост, ки Ҳотамро гирифта бар ҳаво шавад. Шаҳзода Меҳровар аз ин ҳол огоҳ шуда теге аз наём бароварда ба дасти он дев чунон зад, ки аз китфи он қалам шуда бар замин афтод ва дев мегуфт:

— Аз барои як одамизод аз дасти худ ҷудо шудам ва девони ин ҷазираро хабар расонида мегӯям, ки париеён одамизодро гирифта гурехта мераванд.

Шаҳзода гуфт:

— Эй дев, ту аз кадом пардаӣ?

Дев гуфт:

— Аз пардаи Манкол.

Шаҳзода гуфт:

— Эй дев, рафта ба Манкол бигӯ, ки одамро ман овардам. Боз ҳавои одамхорӣ дар хотир дошта бошад, пардаи ўро тороч намуда, ба хоки сиёҳ яксон хоҳам кард. Чунон ки Афрасшоҳ дар ҳаққи Мақраси дев кард, ман низ ҳамон кунам. Дев ин ҳама суҳанхоро шунида ва дасти худро бой дода, дар ҳаво шуд. Паризодон низ аз он ҷо парвоз карда, ба ҷое расида Ҳотамро дар он ҷо гузоштанд ва гуфтанд:

— Эй бузург, аз ин пеш рафтан моёнро ҳад нест. Бояд, ки аз ин ҷо моёнро рухсат фармуда, худ биравӣ.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародар, раво надорам, ки аз ҷиҳати ман ба ту ранҷе бирасад. Аммо медониста бошӣ, ки аз ин роҳ ҷи гуна гузашта мешавад?

Шаҳзода гуфт:

— Эй азиз, ғайр аз дев ҳеч касро ҳадди он нест, ки аз ин дашт бигзарад ва агар паризодонро аз ин дашт гузар афтад, девони ин биёбон эшонро бараҳнаву луч месозанд.

Агар мард аст, мекушанд, агар зан аст, улфату рағбат мекунанд, паризод аз буи бади эшон чон мелиҳад. Дар замони пеш як маротиб паризодон бо лашкари бекарон омада поре аз девони ин дастро ба қатл оварданд ва худҳои эшон кушта шуданд. Боз паризодон сулҳ дар миёни оварданд ва гуфтанд, ки минбаъд якдигарро наранҷонем ва одамизоде, ки дар ин маконҳо ояд, зинда нагзорем.

Боз гуфт:

— Эй Ҳотам, девони ин макон инчунин ҳаромзодагӣ дар хотир доранд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, агар ба сурати деве шавам, аз ин биебон саломат хоҳам гузашт ё не?

Шаҳзода гуфт:

— Саломат хоҳӣ гузашт.

Ҳотам парҳои сурхи ҷонваронро дар оташ сузонида ҳокистари онро дар об андохта, ба бадани худ молида буд, ки дарзамон омосе дар бадани ӯ пайдо шуда ҳамчун ангишт сиёҳ гашт. Баъд аз соате ғал зада ба сурати нарадеве шуда аз ду тарафи сараш ҳамчун манорае ду шохи пуртумтароқе баровард.

Шаҳзодаро дар дил ҳаросе афтод ва гуфт:

«Аҷаб одамизодест, ки агар хоҳад тамоми девони кӯхи Қофро пора-пора гардонад ва бо ин сурат дар назди Меҳёри Сулаймон равад, духтари худро бе саволу ҷавоб хоҳад дод».

Алқисса, Ҳотам чанд қадам роҳ рафта буд, ки ҳамаи даррандагону газандагон ва паррандагон Ҳотамро дида дар гурез шуданд.

Шаҳзода Меҳровар гуфт:

— Эй бародар, инчунин парҳои бахосияти ҷонваронро аз қучо ёфтӣ ва боз ба сурати асли ҷи гуна хоҳӣ шуд?

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, ин ҳама парҳо парӣ он мурғон аст, ки байзаи эшон дурӯ шуда, ба дасти Меҳёри Сулаймон ва малика Ҳуснбону афтода — ва ҳамаи ҳикояти худро ба шаҳзода баён намуд.

Шаҳзода гуфт:

— Эй Ҳотам, офарин бод! Ин ҳама қорҳо, ки дар арсаи офоқ ту қардаӣ, умед аст, ки қори маро низ ба субут расонӣ.

Аммо Ҳотам ҳақиқати пайдо шудани он дурро ба шаҳзода нагуфт, ки «мабодо пештар рафта қори худро

ба итмом расонад ва ман аз пайдо кардани он дурр маҳрум бимонам ва ин ҳама меҳнатҳои ман зоеъ шаванд».

Алқисса, рӯ ба роҳ ниҳода равона шуд. Шаҳзода низ дар миёни замину осмон дар парвоз буд.

Тамомии чондорони он биёбон сурати Ҳотамро дида мегурехтанд ва девонро низ ҳарос дар дил афтода музоҳим намешуданд. Шаҳзода Меҳровар бар болои сари Ҳотам ҳамчун уқоби тезпар мерафт. Ҳангоми шаб дар як ҷо мебуданд. Чун рӯз шавад дар баробари якдигар роҳ гашта мондагӣ ғолиб омада дар ҳоби фароғат фуру монданд.

Ногоҳ аз девон яке бар сари эшон даргузар шуда дид, ки ду кас хобидаанд. Ба худ гуфт, ки:

«Ҳардуи инҳоро гирифта дар пеши шоҳ барам». Деви дигаре он ҷо расид ва гуфт:

— Эй бародар, туро чӣ зарар расида, ки инҳоро озор медиҳӣ. Инҳо низ аз қавми моёнанд. Ҳоҳ дев бошаду хох парӣ бошад, шояд ки аз барои эҳтиёче дар ин мақом омада бошанд.

Шаҳзода бедор шуду гуфтугӯи девонро шунид. Яке аз девон гуфт:

— Бедор карда пурсем, ки эшон аз кадом парда бошанд?

Дигаре гуфт:

— Туро бо пардаи эшон чӣ кор?

Он дев гуфт:

— Магар туро тарс аз Сулуксар нест, ки ин ҳама муҷодаला мекунӣ. Яке аз девон гӯяд, ки дар фалон саҳро як дев бо як парӣ хобида буд, фалон-фалон девон дар назди эшонон рафта буданд. Он вақт чӣ ҷавоб хоҳӣ гуфт ва ҳоли моён дар он вақт чӣ хоҳад шуд?

Алқисса, девон ҳардуи онҳоро бедор карда буданд, ки Ҳотам аз ҷои худ бархоста ба забони девон бо онҳо тақаллум кард ва гуфт:

— Эй девон, аз роҳи дур омада дар ин мақом хобидаам ва боиси бедор кардани шумоён чист?

Девон гуфтанд:

— Ту аз кадом пардаӣ?

Ҳотам гуфт:

Шумоён нашунидаед, ки Афрасшоҳи паризод пайдо шуда Макрасро бо қавму қабилаи ӯ дар оташ андохта сузонид ва макону мамлакати ӯро дар тасарруфи худ дароварда, яке аз мулозимонро дар он ҷо гузоштааст.

Девон гуфтанд:

— Сабаби адовати у кадом аст?

Хотам гуфт:

— Ба хотири як одамизод ин ҳама корҳо кардааст.

Боз гуфт:

— Эй девон, мулозимони Афрасшоҳ одамизодеро ба курсӣ нишонида ба ин ҳад овардаанд ва худи он мулозимон гашта рафтаанд. Шумоён он одамизодро ба хизмати шоҳ ёфта баред, муқарраби боргоҳи ӯ хоҳед шуд. Мани бечора аз тарси қони худ гурехта дар ин ҷо омадаам. Шумоёнро бо ман чӣ кор, душмани худҳоро бичуед.

Девон гуфтанд:

— Шумоён ором бошед, акнун моён аз пай он одамизод хоҳем рафт.

Шаҳзода гуфт:

— Бархез, аз ин беша берун шавем.

Посе аз шаб монда буд, ки ҳарду аз он беша баромада равона шуданд. Рӯз роҳ рафта шаб меосуданд.

Алқисса, баъд аз се шабонарӯз бар лаби дарёе расиданд.

Шаҳзода гуфт:

— Эй Хотам, дарёи Қахрамон ҳамин аст.

Хотам аз ҷушу хуруши он дарёе мутаҳайир шуд. Овози гурриши ӯ бар фалак печида, ҳамаи дашту биёбонро фуру гирифта буд.

Хотам гуфт:

— Эй шаҳзода, аз ин чӣ гуна хоҳем гузашт?

Шаҳзода гуфт:

— Мурғро маҷоли гузаштан аз ин дарё нест, чаро ки аз ин ҳад то ба он ҳадди дарё ҳафтруза роҳ ҳаст.

Хотам гуфт:

— Ба қазираи Барзах расидан зиёда мушкил будааст.

Шаҳзода гуфт:

— Эй бародар, чанд рӯзе дар ин ҷо қарор гирӣ, илоҷи гузаштан аз ин дарё хоҳам намуд.

Хотам гуфт:

— Неку бошад.

Боз шаҳзода гуфт:

— Эй бародар, дар ин миён қазираест ва подшоҳи уро ном Шаҳмон аст ва ӯ аспоне дорад, ки дар ҷои дигар пайдо намешавад. Ман рафта ду асп аз ӯ хоҳам овард.

Хотам гуфт:

— Неку бошад.

Дарзамон шахзода ба чониби шоҳ Шаҳмон равона шуд. Баъд аз як рӯз расида, аз дари боргоҳи Шаҳмон дохил шуда бо шоҳ мулоқот кард.

Шоҳ гуфт:

— Эй шахзода, мучиби омадани ту дар ин диёр чист?

Шахзода гуфт:

— Эй шоҳ, маро ду аспи тезпар даркор шудааст, агар марҳамат намоед, айни лутф хоҳад шуд.

Шоҳ гуфт:

— Падарро аз ин аҳволи ту хабар набуд, ки дар ин мақом танҳо омадӣ?

Шахзода гуфт:

— Чунин аст.

Шахзода боз гуфт:

— Эй шоҳ, ду аспи тезпар бидихед, ки дар тамоми умр дар таҳти эҳсони шумо бошам ва ҳар хидмате, ки фармоям, таксир наноям.

Шаҳмон гуфт:

— Эй мулозимон, ду аспи тезпар бароварда ба шахзода бидихед.

Дарҳол мулозимон чунон карданд.

Дар ҳини бозгашт шоҳ аз ҷои худ бархост ва шахзодаро дар канор гирифт гуфт:

— Эй фарзанд, агар ҳазор асп гӯӣ, аз ту дарег нахоҳам кард, ки ту бародарзодаи мо будай.

Алқисса шахзодаро рухсат фармуда гуфт:

— Эй шахзода, меҳоям, ки чанде аз паризодонро бо ту ҳамроҳ намоям.

Шахзода гуфт:

— Эй шоҳ, ҳамроҳи қобиле дорам, маро дигар ҳамроҳе лозим нест.

Ва аз боргоҳи шоҳ баромада рӯ ба роҳ ниҳод. Мудате дар миёни заминро осмон парвоз карда дар пеши Ҳотам расид.

Алқисса, бар болои аспон савор шуда, яке тозиёна бар сағрии онҳо кашиданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шахзода, магар ин аспон бар ҳаво мепаранд.

Шахзода гуфт:

— Оре, эй Ҳотам, лаҷоми тақовари худро баланд доӣ, ки болҳои худро кушода дар ҳаво хоҳад шуд.

Ҳотам ҳамчунон кард, дид, ки аспон болҳои худро кушода ҳамчун мурғи тезпар бар рӯи само мерафтанд.

Муддати чаҳор шабонаруз аспон дар миёни замину осмон дар парвоз буданд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, маро ташнагӣ ва гуруснагӣ ғолиб омада, инро илоҷ чист?

Дарҳол шаҳзода аз бағали худ чанд меваи ширин ҳамачун асал бароварда ба дасти Ҳотам дода гуфт:

— Инҳо ташнагиву гуруснагии шуморо хоҳанд шикаст.

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, ин меваҳоро аз кучо овардӣ.

Шаҳзода гуфт:

— Аз пардаи Шаҳмон овардаам.

Алқисса, баъд аз чанд рӯз аз он дарёи пуршӯр гузаштанд.

Шаҳзода гуфт:

— Эй бародар, асп сусттар гузореда, майл ба пастӣ намояд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода, ман шунидаам, ки қазираи Барзах дар миёни дарёст.

Шаҳзода гуфт:

— Ибтидон ин қазира аз ҳамин ҷо аст, ки ману ту нишастаем, Гумон набарӣ, ки аз дарёи Қахрамон гузаштаем. Ин канораи дуйӯми он нест, балки ин ҳам аз ҷазоири мулҳақаи Барзах. Ҳамчунин бисёр ҷазоир ба он мулҳақанд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳзода, ин ҷо то ба ободӣ чӣ миқдор роҳ бошад?

Шаҳзода гуфт:

— Баъд аз даҳ рӯз хоҳем расид, — ва боз илова кард:

— Эй бародар, суҳане дорам, мақбули шумо шавад ё не?

Ҳотам гуфт:

— Изҳори он лозим аст.

Шаҳзода гуфт:

— Рафта аз қазираи худ лашкар биёрам, то ин ки ба шаъну салтанат дохили қазираи Меҳёр Сулаймон шавам.

Ҳотам гуфт:

— Эй шаҳзода магар шумо ба ҷанги Меҳёр меравед?

Шаҳзода гуфт:

— Лашкар бо худ барои чангу қатл нест, балки мову ту танҳо равам, ба зудӣ дар маҷлиси Меҳёр роҳ нахоҳем ёфт, чаро ки ӯ дар миёни париён соҳиби шаъну таҷаммул аст ва ӯ подшоҳи азим аст. Ҳеҷ аҳадеро ҳади он нест, ки хабари омадани мову шуморо ба ӯ расонад. Агар бо лашкар дохили шаҳри ӯ шавем, хабари моён ба зудӣ ба ӯ хоҳад расид.

Ҳотам гуфт:

— Эй шахзода, ба чанд рӯз рафта хоҳӣ омад?

Шахзода гуфт:

— Ба як ҳафта меоям.

Ҳотам гуфт:

— Эй бародар, кайфияти ин беша ба шумо маълум аст, ки аҳволи ман дар ин ҷо чӣ хоҳад шуд?

Шахзода гуфт:

— Ин ҷазираро ҳеҷ офату боло нест, ки касе озор ёбад ва ин қавми париён зараркунандаро дар ин ҷо намегузоранд.

Ин суҳан гуфта бо ҷониби ҷазираи худ баромада рафт.

Алқисса, ба панҷ рӯз ба ҷазираи худ бирасид. Паризодон омада дар зери қадами шахзодаи худҳо афтоданд. Шӯру ғавғое дар он ҷазира пайдо шуда хабар ба падару модари шахзода расид. Шахзода дар шаҳри худ даромада, дар қадами падару модари худ афтада зорзор мегирист. Падару модар шахзодаро дар оғуш гирифта пурсиданд.

— Эй нури ҷашм, бо лашкари бекарон ба хизмати Меҳёр рафта боз аз лашкар ҷудо шуда, дар ғӯшае ғойб шудед ва тамомии лашкар дар талаби шумо хоҳону ҷӯён парешон ба атрофи олам гаштаанд.

Боз гуфтанд:

— Эй нури ҷашм ин ҳама ташвишотро қашида, мақсуд ҳосил кардед ё не?

Шахзода сар таҳ карда гуфт:

— Эй падари бузургвор, гуфтаи шуморо ғуш накарда саргардону нолон мегаштам ва ҳеҷ бандаро ин чунин рӯзи саҳт пеш наёмада. Чун толеъ баланду бахт ёр будааст, бо мадади дуои шумоён Ҳотам ном одамизоде ба сарвакти ман расида, аҳду паймон бастааст ва меғуяд, ки туро ба мурод расонида ҳамаи мушқилҳои туро осон хоҳам гардонид ва духтари Меҳёрро бе машаққат ба ту гирифта хоҳам дод.

Падару модари шахзода дар ханда шуда гуфтанд:

— Эй фарзанд, маълум мешавад, ки ту ҳанӯз ба да-

рачаи кӯдакӣ ҳастӣ. Паризодони доно аз ӯҳдаи ҷавоби у набаромадаанд. Одамизоди бечора аз ӯҳдаи ҷавоби у кай барояд ва ӯро чӣ гуна ҷавоб гуяд? Туро ваъдаи хом кардааст. Агар саволи Меҳёрро ҷавоб гуяд, духтарро ба ту нахоҳад дод ва худӣ ӯ он духтарро дар акд хоҳад даровард ва ӯ аз роҳи дур ин ҳама ранҷҳо кашида омада, меҳнати худро зоеъ нахоҳад гардонид. Эй писар, ҳаёли фосидро аз сари худ дур кун.

Шаҳзода гуфт:

— Эй шоҳ, одамизоде ки гуфтам, подшоҳзодаи Яман аст ва шоҳонро аз қавли худ гаштан мӯчиби безътиборӣ хоҳад буд ва дигар, ӯро ба навъе дидам, ки дар миёни инсон дар боби доноӣ мисл надорад. Чунон ки замони пайдо шудани он дурро аз забони мурғон шунида ва андаке бо ман изҳор намуд. Аз забони Меҳёри Сулаймон ҳар чизе, ки бишнида будам аз забони ин низ ҳамон тавр шунидам. Ба ин боис маро бо у эътиқод ҳаст. — Ва боз илова намуд:

— Эй шоҳ, у ачаб одамизод, ки забони девону парӣён ва забони ҳамаи ҷондоронро медонад.

Шоҳ гуфт:

— Одамизодро дар кучо гузоштӣ ва барои чӣ аз у ҷудо шудӣ?

Шаҳзода гуфт:

— Эй падар, лашкари ин ҷазираро бо худ бурда, ба салтанат дохили ҷазираи Меҳёри Сулаймон шавам, аз ҳарчӣ маро беҳтар ва хубтар бошад ва одамизодро дар қанори ҷазираи Қаҳрамон гузошта омадаам ва ӯ интизори ман аст.

Дарҳол шоҳ дувоздаҳ ҳазор лашкар ҷамъ карда, бо таҷаммули бисёр фарзанди худро ба ҷониби ҷазираи Барзах роҳӣ гардонид.

Шоҳ гуфт:

— Эй фарзанд, ҳаргоҳ духтари Меҳёр муяссар шавад, моро хабар расонӣ, ки лавозимот ва шодии туйро саранҷом намуда низ хоҳем рафт.

Шаҳзода гуфт:

— Эй падар, албатта чунон хоҳам кард.

Шаҳзода бо падару модар видоъ карда, бо салтанати шоҳӣ баъд аз панҷ рӯз ба қанори дарёи Қаҳрамон расида, дид, ки Хотам дар ҷои худ нест ва дар хотир овард, ки гуфтаи падару модар рост буда, ки ваъдаи худро вафо нанамуд.

Дарзамон фармуд, ки лашкариен ҳамаи хаймаҳо ва боргоҳро дар он ҷо барпо гардонанд. Дар он вақт аз ҷои худ бархоста дар боғ даромада ва мулозимони худро фармуд, ки одамизодро дарёб д.

Ҳамаи паризодон атр фу ҷониби боғро мегаштанд. Ногоҳ яке аз париевро назар ба Ҳотам афтод. Дид, ки Ҳотам сар ба зону ниҳода дар зери дарахте мутафаккир нишастааст.

Давида омада гуфт:

— Эй шаҳзода одамизод дар зери дарахте нишаста.

Дарзамон шаҳзода аз ҷои худ барҷаста ба тарафи Ҳотам равона шуд. Наздиқ расида дид, ки Ҳотам сар ба зонуи тафаккур монда нишастааст. Меҳровар гуфт:

— Эй бародар, сар бардор, ки омадам.

Ҳотам аз ҷои худ бархоста шаҳзодаро дар канор гирифта ва якдигарро пурсуҷу намуданд. Дарзамон дар лашкаргоҳ омаданд.

Ҳотам дид, ки лашкари бисёре ва саропардаҳо барпо карда нишастаанд, гуфт:

— Эй шаҳзода, ин ҳама лашкар азони шумост?

Шаҳзода гуфт:

— Оре.

Харду ба дари боргоҳ омаданд.

Ҳотам дид, ки аҷаб боргоҳ ораста тахти мурассаъ дар миёни ниҳодаанд. Ҳамаи онро аз тиллои аҳмар кардаанд.

Дарҳол шаҳзода дасти Ҳотамро гирифта бар болои он тахт нишонид ва худ дар паҳлуи Ҳотам қарор гирифт.

Табболони¹ лашкарро фармуд, ҳамаи нақораву таблҳоро дар навозиш дароварданд, наздиқ буд, ки гуши гардун ва шерозаи фалак пора-пора гардад. Чандин қисм таом пеш гирифта, ба хӯрдани таом муқайид шуданд. Баъд аз фароғ мутрибони хушилхон ва раққосон дар рақс даромада аҷаб сӯхбате ораста гардониданд.

Алқисса, тамомии шабро ба созу нағма гузаронида, алассабоҳ нақораву кӯсро дар садо дароварданд ва ба тарафи Меҳёршоҳ равона шуданд. Тамомии даштро лашкар гирифт.

Баъзе паризодон, ки дар атрофи он дашт ватан доштанд, хабар ба Меҳёршоҳ расониданд ва гуфтанд:

— Эй шоҳ лашкари бекарони паризодон бо тачам-

¹ Таббол — нақорачӣ.

мули бисёре меоянд. Маълум нест, ки эшонро чи матлуб бошад.

Меҳёр дар ғазаб шуда фармуд, ки чиҳил ҳазор паризод рафта ҳар кадом эшонро дар кайди занчиру банд кашида биёранд.

Дарҳол сарҳангон бо лашкари бекарон омада, садди роҳи лашкари шаҳзода шуданд.

Лашкари шаҳзода диданд, ки диловарон садди роҳи эшон гирифта омодаи ҷанг шуданд.

Шаҳзода ҷанде аз сарҳангонро фиристода гуфт, эшон киёнанд ва ҷаро ихтиёри ҷанг доранд. Моёро ки мебинед, ба ҷанг наёмадаем ва ман шаҳзода, Меҳёршохро хизмат ба ҷо меорам.

Ин хабарро ба Меҳёршоҳ расониданд.

Шоҳ шунда хушҳол шуд ва фармуд, ки:

— Қасе музоҳими эшон нашавад, шаҳзода Меҳроварро ба иззати тамои дар назди ман биёред.

Алғараз, сардорон рафта шаҳзодаро ба дари боргоҳи шоҳ оварданд ва аз шаҳзода пурсиданд, ки ин одамизод бо шумо чи гуна ҳамроҳ аст.

Шаҳзода гуфт:

— Эй сарҳангон ин низ подшоҳзадаи Яман аст, ба мулозимати Меҳёршоҳ омада.

Сардорон омада ба хизмати Меҳёршоҳ ҳамаи суҳанҳои шаҳзодаро як-як баён намуданд.

Шоҳ пурсид, ки:

— Эй сардорон, боиси омадани эшон чист?

Сардорон гуфтанд:

— Эй шоҳ, як одамизодеро бо худ оварда, мегуяд, ки ин низ подшоҳзадаи одамиён аст, ба хизмати шоҳ арзе дорад ва аз ҷониби шоҳи олиҷоҳ ҳоҷат меҳаҳад.

Дарзамон шоҳ вазирро фармуд, ки рафта таҳқиқ намоем, ки Меҳроварро боиси омадан чист ва эшон чӣ мақсад доранд.

Дарзамон вазир саломи бопаёми шоҳро расонида гуфт:

— Эй шаҳзода, боиси омадани шумо чист ва чӣ мақсад доред?

Шаҳзода гуфт:

— Эй вазир, дар назди шоҳ изҳори матлуб хоҳем кард.

Вазир бозгашт карда омад ва гуфт:

— Эй шоҳ, Меҳровар ҷунону ҷунин мегуяд.

Алқисса шаб гузашта ҷун руз ҷаҳонафруз шуд, шоҳ низ вазирро фармуд, ки рафта Меҳроварро бо ҳамроҳии одамизод биёрад. Вазир рафта шаҳзодаро бо ҳам-

роҳии Ҳотам ба ҷониби боргоҳ тақлиф намуд. Шаҳзода бо Ҳотам ва бо муқаррабон ба ҷониби боргоҳи шоҳ равона шуд.

Паризодон дар кучахову дар растаҳо баромада буданд, диданд, ки Ҳотам бо шаҳзода Меҳровар рикоб ба рикоб омада ба дарборгоҳи шоҳ нузул фармуданд. Дарзамон дарбонон Ҳотамро бо ҳамроҳии шаҳзода гирифта дар боргоҳи шоҳ дароварданд. Ҳотам наздики тахт расида ва замин бӯсида, одоби шоҳона ба ҷой овард. Шоҳ ҷавоби салом дода Ҳотамро дар канор гирифт ва навозиши бисёре карда дар болои курсии заррин нишонида пурсид, ки:

— Эй одамизод, боиси омадани ту дар ин ҷо чист, ва аз балоҳои роҳи пуршӯр ҷӣ гуна гузаштӣ? Ва туро матлаб чист?

Ҳотам дарҳол даст дар ҷайби худ карда ҳамон сурати дурре, ки аз нукра карда буд, бароварда дар пеши шоҳ гузошт ва гуфт:

— Эй шоҳ, духтарест дар мулки Хуросон, дурре дорад ба монанди ин. Ҷӯраи он дурро аз ман талаб кардааст. Ва ӯ ҳафт шарт дар миён оварда буд, ҳамаи шартҳои ӯро ҷавоб гуфтам, магар ёфтани ҷӯраи ҳамон дурр. Аз тамоми олам пурсуҷу карда хабари ҷӯраи ҳамон дурри ӯро аз давлатхонаи шумо ёфтам.

Шоҳ гуфт:

— Эй одамизод, ба даст овардани ҷӯраи он дурр аз ҳар чиз мушқилтар аст.

Ҳотам гуфт:

— Ин ҳама ранҷҳо кашида омадаам, нахоҳад, ки шоҳ аз давлатхона навмеду хушк фиристонад, чаро ки эҳтиёҷи гадоён аз шоҳон мебарояд, на аз ҳар кас.

Шоҳ донист, ки шаҳзодаи аслу доност, ноилоҷ гуфт:

— Эй одамизод, моро низ шарте буда. Агар он шартро ба ҷо оӣ, ҷӯраи он дурро бо духтари худ ба ту хоҳам дод.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, маро дурр даркор аст ва духтарро ба ҳар ки хоҳам, бидиҳам?

Шоҳ гуфт:

— Чун шарти маро ба ҷо оӣ, ихтиёр мар турост. Хоҳ худ бигирӣ, хоҳ ба дигаре бахши.

Ҳотам гуфт:

— Неку бошад. — Ва боз гуфт: — Шаҳзода Меҳроварро дар ин ҷо ҳозир кунанд.

Дархол шахзодаро оварда, бар болои курсии заррин нишониданд. Хотам ба шоҳ нигоҳ карда гуфт:

— Эй шоҳ, дурро дар он ҷо ҳозир созанд, то саволи шуморо ҷавоб гӯям.

Шоҳ фармуд, ҳазинадорон дурро дар пеши шоҳ оварда бинҳоданд. Шоҳ гуфт:

— Эй одамизод, замони пайдо шудани ин дурро баён намо.

Хотам ҳарчи аз мурғон шунида буд, баён намуд. Шоҳ сар боло карда гуфт:

— Эй ҷавон, офарин бар доноии ту, ки ростиро пешаи худ кардай. Рост ва неку гуфти. Акнун ин дурро аз он туст ва ихтиёри духтар низ мар туро бошад, ба ҳар касе ки хоҳӣ, бидиҳӣ.

Хотам аз ҷои худ бархоста, таъзиму одоби шоҳона ба ҷо оварда, он дурро аз замин гирифт ва дар ҷайби худ андохта гуфт:

— Эй шоҳ, духтари шумо ба ҷои хоҳари ман бошад ва уро муносиби шахзода Меҳровар дидаам. Агар ҷаноби шоҳи олампаҳо иҷозат диҳанд, маликаро ба шахзода бидиҳам, чаро ки ӯ ҳамчинси малика аст ва мулозимати малика ба ҷаноби шоҳ ҳамеша муяссар хоҳад шуд.

Меҳёршоҳ аз ин гуфтаҳои Хотам завқи аҷибе карда вазирони худро фармуд, ки саранҷоми қадхудой карда маликаро ба шахзода Меҳровар таслим намоёнд.

Шахзода ин ҳама меҳрубониҳоро аз шоҳ дида, аз ҷои худ бархост ва дар поёни боргоҳ рафта бандавор истода шуд.

Меҳёршоҳ фармуд, сарупои мулукона оварда ба шахзода пӯшониданд. Ҳамаи сарҳангон муборакбодкунон чанд сар ҷавоҳир бар болои сари шахзода нисор карданд. Баъда шоҳ ба гӯшаи абруи ишорат карда гуфт, ки:

— Эй шахзода, гузашта ба мақоми худ қарор гирӣ.

Шахзода ба ҷандин адаб гузашта дар ҷои худ қарор гирифт.

Шоҳ фармуд, ки таббохон ва бакавулон таомҳои рангоранг биёранд.

Дарзамон шарбатдорон ҷандин қисм таоми лазиз оварда дар назди Хотам ва шахзода ва дар назди ҷамеи сарҳангон ниҳоданд. Баъд аз фароғи таом Хотам ва шахзода аз хидмати шоҳ баромада дар саропардаи худҳо оманданд.

Шахзода дар қадами Хотам сар монда мегуфт, ки:

— Эй бузург, эхсоне, ки дар бораи ман намудед, модоме ки зинда бошам, талофии онро намоям.

Алқисса, Меҳровар ҳамаи саргузашт ва ҳусули мақосиди худро нома навишта, ба ҷониби падару модари худ равона намуд. Мазмуни нома ин буд, ки маро мақсуд ба туфайли одамизод ҳосил шуд. Бояд ба расидани нома саранҷоми тӯро карда ба инҷониб озим шаванд.

Номаи шахзода расид. Дарҳол падару модари шахзода ҷамен лавозимоти тӯи ва арӯсиро тайёр карда, бо таҷаммули бисёре ба ҷониби ҷазираи Барзах равона шуданд.

Баъд аз чанд рӯз ба ҷазираи Барзах расиданд. Шахзода аз омадани падару модар хабар ёфта истиқбол намуд ва сари худро дар қадами падару модар монду узрхо мегуфт.

Падару модар сари шахзодаро аз замин бардошта бӯса аз гули рӯи ӯ карда, Ҳотамро мепурсиданд ва мегуфтанд:

— Эй нури ҷашм, он одамизод дар кучост?

Шахзода гуфт:

— Ӯ дар боргоҳ нишастааст.

Дарзамон падару модари шахзода омада дар қадами Ҳотам афтоданд ва мегуфтанд:

— Эй бузург, ин ҳама некӣ, ки дар бораи фарзанди мо кардаӣ, модоме ки зинда ҳастем, гулому канизаки зарҳаридаи ту бошем.

Алқисса, ҳабари омадани падару модари шахзода ба гуши шоҳ расид. Шоҳ вазири худро ба мулозимати эшон фиристонд.

Вазир омада, падару модари шахзодаро бандавор хизмат ба ҷо овард ва гуфт:

— Қудуми шоҳ бо мутеонашон болои дида.

Шахзода ишорат ба хизматгорон карда буд, ки мулозимон хилъати шоҳона оварда вазирро пушониданд.

Шахзода гуфт:

— Эй вазир, фардоба хидмати шоҳ хоҳем рафт.

Вазир аз боргоҳи шахзода баромада, ба хидмати подшоҳ расид ва ҳамаи арзи бандагии шахзодаву падару модари ӯро як-як баён кард.

Шоҳ гуфт:

— Некӯ бошад.

Алқисса, шаб гузашта рӯзи ҷаҳонафрӯз аз канораи уфук сар берун карда буд, ки табболон табли шодӣ ва нақораи хурсандӣ дар садо дароварданд. Падару мода-

ри шахзода омада шохро мулозимат намуданд. Муддати як ҳафта русум ва лавозимоти арусиро мухайё намуда, тамоми умарову фуқароро хилъат бахшида, чандин алвон таом доданд. Баъд аз чанд рӯз маликаро акд баста ба шахзода супурданд.

Алқисса, ошиқи бечора ба туфайли Ҳотам ба муроди хеш расид. Шахзода дар шабистони малика даромада коми дил ҳосил кард.

Тамоми паризодон мубталои сӯхбати Ҳотам буданд. Меҳёршоҳ мегуфт, ки:

— Сад дарег, ин одамизод духтари маро нагирифт, ҳамеша дар пеши ман мешуд.

Баъд аз як моҳ шахзода ва Ҳотам ба дари боргоҳи шоҳ омада рухсат хостанд.

Меҳёршоҳ ба чандин бедилӣ зару ҷавоҳири бисёре дода рухсат фармуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй шоҳ, ин ҳама зару ҷавоҳир маро чӣ кор ояд ва ба ин роҳи дуру дароз худро базӯр хоҳам бурд.

Шоҳ гуфт:

— Эй одамизод, ин ҳама зару ҷавоҳирхоро мулозимон дар мақоми ту хоҳанд расонид.

Дарҳол шоҳ фармуд:

— Эй мулозимон, Ҳотаму шахзодаро бо ин зарҳо ба мақоми эшон расонида бозоед.

Дарҳол мулозимон Ҳотамро бо ҳамаи он зарҳо ва падару модари шахзода бар лаби дарёи Қаҳрамон расониданд.

Ҳотам хост, ки аз шахзода чудо шуда ру ба роҳи омадаи хеш орад, шахзода гуфт:

— Эй бузург, ин чӣ расм аст, ки дар ватани ман но-рафта азми рафтан ба ҷониби ватани хеш кардай?

Ҳотам гуфт:

— Ҳар чӣ муроди шумоён бошад, ҳамон кунам.

Алқисса, шахзода Ҳотамро дар қазираи худ бурда меҳмондорӣи шоҳона ва тавозуи мулукона ба ҷо овард. Баъд аз чанд рӯз Ҳотам аз шахзода рухсат хост.

Дарзамон шахзода бо зару ҷавоҳири бисёре Ҳотамро бар болои курсии мурассаъ нишонида, бо дувоздаҳ ҳазор паризод рӯ ба роҳ овард. Баъд аз чанд рӯз аз дарёи Қаҳрамон гузашта, ба ҳадди макони девон расиданд. Девон хабардор шуда диданд, ки дар ҳадди мулки эшон лашкари бисёре омадааст.

Тамоми девон чамъ шуда садди роҳи паризодонро гирифтанд.

Дарҳол шахзода яке аз сарҳангони худро фиристода гуфт, ки:

— Эй девон, моён дар ин мақом аз барои ҷанг наёмадаем ва дар пеши Афрасшоҳ аз барои муборакбодӣ меравем, ки у ҳамчинси мост ва аз офати саъбе халос шудааст.

Девон гуфтанд:

— Моён низ аз барои ҷанг наёмадаем, балки барои мулоқоти шахзода омадаем.

Сарҳангони девонро шахзода дар пеши худ талабида инъоми бисёре ато намуд.

Девон гуфтанд:

— Эй шахзода, як рӯз дар ин мақоми моён бошед, то ин ки шуморо хизмат ба ҷо орем.

Шахзода гуфт:

— Дар ин ҷо ҷӣ ҳарф аст, мову шуморо ҷудой нест. Боз шахзода фармуд, бакавулон таом оварда бо девон тановул намуданд.

Девон гуфтанд:

— Эй азиз, агар ба мақоми моён қадам наёред, мӯчиби шармандагии моён хоҳад шуд.

Шахзода гуфт:

— Эй девон, дар бозгашт ба мақоми шумоён нузул хоҳам фармуд.

Девон гуфтанд:

— Мӯчиби сарафрозии моён хоҳад шуд.

Аммо шахзода Хотамро дар ғӯшае пинҳон намуда буд.

Алқисса, девонро рухсат карда мулозимони худро фармуд, ки:

— Рӯ ба роҳ оред.

Мулозимон дар миёни замину осмон дар парвоз даромада баъд аз ҷанд рӯз ба сарҳадди Макдас расиданд.

Яке аз паризодон воқиф шуда, ба арзи Афрасшоҳ расонид ва гуфт:

— Эй шох, шахзода Меҳровари тумонӣ бо лашкари бисёре омада, дар мулки Макраси дев нузул фармудааст.

Афрасшоҳ шунидан баробар дар ғазаб шуда бо лашкари ораста ба ҷанги шахзода Меҳровар рӯ овард. Баъд аз ҷанд рӯз наздик расида, ду лашкар дар муқобили якдигар қарор гирифт.

Шахзода Хотамро фармуд, ки:

— Эй бародар, шумо пештар рафта хақиқати ҳолро бо Афрасшоҳ маълум намоед, мабодо ки аз ду тараф лашкариён дар ситез шаванд, кор ба ҷанг хоҳад анҷомид. Дарҳол Хотам пеши лашкари Афрасшоҳ омад.

Лашкариён Хотамро шинохта рафта гуфтанд, ки:

— Эй шоҳ, ҳамон одмизоде, ки ба дуои ӯ моёнро пару бол ва шуморо сурати асли омада буд, бо ин лашкар омадааст.

Шунидан баробар Афрасшоҳ ба ҷониби Хотам равона шуд. Наздик расида аз тақовари худ фуруд омад.

Хотам низ мулозимат намуда ва якдигарро дар ҷанг гирифтанд.

Афрасшоҳ аз Хотам аҳвол пурсид.

Хотам ҳамаи саргузашти худро баён намуда буд, ки шоҳ ангушти ҳайрат ба дандони таҳсин газида офаринҳо мекард. Шоҳ бипурсид, ки:

— Шахзода Меҳровар дар кучост?

Хотам гуфт:

— Ӯ дар лашкари худ буда маро пештар фиристод, ки мабод ду лашкар дар ситез шаванд, ман ҳам ба ҷанг рафтам. Шоҳ аз пас ҳама расид.

Шунидан баробар Далершоҳ ном писари худро бо вазир фармуд, ки рафта шахзода Меҳроварро дар ҷанг омад. Далершоҳ шароити меҳмондорӣ қарор дода ба ӯ ҷой оред. Ва он мавзеъ ҳавои хуш дорад.

Дарзамон ҳарду ба хизмати шахзода расиданд.

Меҳровар Далершоҳро дар бағал қашида пурсуҷуи бисёре намуд. Далершоҳ шахзодаро ба мавзее фуруд оварда меҳмондорӣ ачибе намуд. Баъда ҳардуи эшон ба хизмати Афрасшоҳ равона шуданд. Наздик расида буд, ки Афрасшоҳ аз ҷои худ бархоста шахзода Меҳроварро дар ҷанг омад ва гуфт:

— Эй шахзода, раҳмати худо бар шумо бод, ки ин ҷавонро сикату саломат ба ман расонидед ва ман ба ӯ ин одамизод алақадаро дар андеша будам, ки оқибати кори ӯ чӣ шавад?

Мулозимону бақавулони Афрасшоҳ ҷандин қисм таом оварда, дар назди шоҳон гузоштанд. Онҳо таомҳоро тановул намуда, ҳамон шабро дар он ҷо гузарониданд. Алассабоҳ ҳарду лашкар ба роҳ даромада, манзилу мароҳил тай карда ба шаҳри Афрасшоҳ расиданд. Дар он ҷо, ки Хотам омада буд, шахзодагон фуруд омаданд.

Муддати чихил шабу руз ба айшу ишрат гузарониданд. Баъд аз чихил руз Ҳотам аз шоҳон рухсат хоста буд, ки шоҳон бо якдигар гуфтанд:

— Ин одамизод эҳсоне, ки дар бораи моён карда буд ҳеч офарида нахоҳад кард. Мебояд, ки бо ин чавон рафокат карда ба шукӯҳи тамои дар миёни одамиён расонем.

Ҳама гуфтанд, ки:

— Салоҳ дар ҳамина аст.

Алқисса, ҳамаи шоҳон Ҳотамро бар болои тахти мурассаъ нишониданд, ки баҳои он аз хироҷи ҳафт иқлим бештар буд. Бо зари бешумору ҷавоҳири бисёре ба ҷониби Ҳуснобод парвоз карда равона шуданд. Ҳар ҷо ки ҳавои дилкаш ва макони фараҳбахш диданди, нузул фармуда шабро ба айшу ишрат гузарониданди, алассабоҳ озиими роҳ шуданди.

Алқисса, баъд аз даҳ рӯз миқдори ҷаҳор фарсанг қариби Ҳуснобод расида фуруд омаданд. Табболои ва меҳтаронро фармуданд, ки табиҳову нақораҳоро дар садо дароварданд. Овози созу нағма тамоми биёбонро фуру гирифта буд. Мардумони он биёбон дар гурез шуда ба Курдоншоҳ хабар расониданд, ки:

— Эй шоҳ, лашкари бекарон пайдо шуда тамоми заминро фуру гирифта меояд. Маълум нест, ки ҷи тоифа бошанд ва аз қучо меомада бошанд.

Аз шунидани ин хабар шоҳ бекарон шуда фармуд, ки:

— Дарвозаҳои шаҳро барбандед.

Вазирон ва сарҳангони худро талабида дар машварат шуда ҷосусеро фармуданд, ки:

— Рафта хабар гир, ки лашкариён аз қучоянд ва ҷи муддао доранд.

Ин хабар низ ба маликаи Ҳуснобод расид, ки лашкари бекарон бо ин шукӯҳ тамоми дашту биёбонро фуру гирифта меояд. Маълум нест, ки барои ҷи омада бошад. Малика низ дарвозаҳои шаҳри худро баста буд.

Алқисса, шоҳон бо ҷамеи лашкар ва девони одамхор хаймаву сарпардаҳоро барпо карданд, ки ҷаҳми бинанда надида буд. Мардумони Курдоншоҳ ва хизматгори малика ҳамчун қураи симоб дар ларза буданд.

Алғараз, Ҳотам аз лашкари паризодон ҷудо шуда ба ҳазор салтанат ба дарвозаи шаҳри малика расида биистод. Мулозимони малика Ҳотамро шинохта гуфтанд, ки:

— Ин ҳамон чавонест, ки аз барои чавоби саволи ҳафтӯм рафта буд.

Дарзамон Ҳотам садои худро баланд карда гуфт:

— Чаро дарвозаҳои шаҳрро бастаед?

Мулозимон гуфтанд, ки:

— Аз биму ҳароси ин лашкариён.

Ҳотам гуфт:

— Ин лашкари бегона нест ва ошност.

Дарҳол мулозимон дарвозаҳоро кушода берун шуданд ва дар зери қадами Ҳотам афтоданд ва мегуфтанд:

— Эй шоҳ, умеди моён ин ки ин хонаро соҳиб мешуда бошад.

Дарсоат хизматгори ӯ бо мулозимат рафта гуфтанд, ки: —

— Эй маликаи олам, ҳамон чавоне, ки барои саволи ҳафтӯм рафта буд, ба дари боргоҳ омада истодааст. Ин ҳама лашкар аз вай будааст.

Маликаро аз қасрати биму ғам не танро тавоноӣ ва не руҳро зебоӣ монда буд ва гули руҳсораш ба зафаронай мубаддал шуда.

Малика фармуд, ки боргоҳро орошта карда, он чавонро ба дарун биёред.

Мулозимон ҳамчунон карданд.

Малика пардае кашида, дар пеши парда худ бинишаст. Ҳотамро андарун талабида бар болои курсии заррин бинишонид ва гуфт:

— Эй чавон, дер омадаӣ ва саргузашти худро баён намоӣ ва чавоби саволи ҳафтӯми моро бигӯӣ.

Ҳотам аз ҷои худ бархоста чун банда истода шуд ва гуфт:

— Эй малика, чашм аз мушоҳидаи ҷамоли ту нур ёфт ва аз ғайзи қавқабӣ толеъ димоғам ба авҷи нишот расид ва давлати висол рӯ ниҳодаву айёми меҳнату машаққату муфорақат намонд.

Ва гуфт:

— Эй малика, андӯхе, ки дар ин сафар маро пеш омад, агар дар тамоми умри худ ба шарҳи он пардозам, яке аз ҳазори онро натавонам гуфтан.

Алқисса, Ҳотам ҳамаи саргузашти худро дар назди малика як-як баён намуд.

Малика ба ин ҳама корҳои Ҳотам таҳсину офаринҳо мекард.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун ҳеҷ ғуссаро ба худ роҳ мадеҳ

ва омодаи шодмонӣ бош. Субҳи иқбол аз уфуқи давлат дамида офтоби мурод аз машрик тулуъ намуда, рузи хичрон ба охир расид.

Ин ҳама суҳанҳоро гуфта Ҳотам ин байтро мехонд:

Задаам фол, ки он охири кор охир шуд,
Окибат дар қадами ёр баҳор охир шуд.

Ин байтро хонду чуфти дурро аз бағали худ бароварда дар пеши малика бинҳод. Малика дурро дида, сар дар чайби тафаккур бурда хомӯш монд.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, акнун чоӣ он аст, ки ба ҳоли шахзода Мунир раҳм намоӣ.

Малика беҳиҷоб, дар пеши Ҳотам ниқоб аз рӯи худ баргирифт. Ҳотам бар рӯи малика назар карда дид, ки мисли моҳи шаби ҷаҳордаҳ дар миёни инсонӣ паризодон ба монанди ин маликаи ҷаҳон нахоҳад буд. Ҳотам дар дили худ гуфт: «боракалло бо ин ҳусну ҷамол, малика. Инчунин оромичони ҷаҳонсӯз дар ин олам пайдо нахоҳад шуд».

Алқисса, ин хабарро ба Курдоншоҳ расониданд, ки:

— Эй шоҳ, ин ҳама лашкариён тобеону мутеони Ҳотам будаанд.

Шоҳ шодмон шуда, мулозимати Ҳотамро воҷиб донист.

Малика нигоҳе ба ҷониби Ҳотам карда гуфт:

— Эй диловар, чуфти худро ҳамбистари ғайр кардан расми кадом аст? Ва хирмани номуси хешро пок сӯхтан тариқии ин аст, ки аз замзамаи мардон бадар афти ва дар олам ба номардӣ алам гардӣ. Ин ҳаёли фосиду андешаи ботилро ба худ роҳ мадеҳ, ки ба ҳеҷ вачҳ ба ҳусул напайвандад.

Ҳотам гуфт:

— Эй тозагули гулистони исмату навниҳоли боғи ифбат, мани мачнуни бодияи муҳаббат, ки дар роҳи ошноӣ кадам ниҳода ваъдаву паймон ба ҷо овардаам, мехоҳӣ, ки дар назди ҳаққу халқ ба беномусӣ муттаҳам гардонӣ? Ин аз мурувват дур аст. Бояд, ки ба маслиҳати Курдоншоҳ ҳамаи лавозимоти арӯсиву домодиро барпо дорӣ.

Алқисса, малика шаҳри худро оинабандӣ карда бо ҳосон ба мулозимати Курдоншоҳ равона шуд. Баъд аз

чанд рӯз, ба хидмати Курдоншоҳ расида кайфияти ҳолро арза дошт. Шоҳ гуфт:

— Эй фарзанд, бояд ҳар аҳде, ки бо Ҳотам намудай, ба он устувор бошӣ ва дар ин боб хилофу инҳироф наварзӣ. Агар нукси аҳд намоӣ, мӯчиби безътибории ту хоҳад шуд ва он ҳама меҳнату машаққат аз барон ту кашиданд, нашоёд, ки эшонро аз хони карами худ ноумед гардонӣ ва дар гуфтори худ собиткадам набошӣ. Эй малика, бархезу тамоми лавозимоти тӯи худро тайёру муҳайё гардон ва он шахзодаро ба шавҳарӣ қабул бинмо.

Малика аз боргоҳи Курдоншоҳ баромада ба ҷониби шаҳри худ мурочаат намуда расид. Мулозимонро фармуд, ки Ҳотамро биёред. Дарзамон мулозимон Ҳотамро дар пеши малика оварданд.

Малика гуфт:

— Эй Ҳотам, бояд ки асбоби табху тӯиро тайёр намуда шоҳону шахзодагонро ҳозир оӣ. Шахзодаро ба шавҳарӣ қабул хоҳам намуд.

Ҳотам гуфт:

— Эй малика, умри ту дароз бод ва давлати тӯро бақои абадӣ бод. Ҳар чӣ фармонӣ, ба ҷону дил қабул намоям.

Алқисса, Ҳотам аз хидмати малика баромада дар назди шахзода омад ва ҳамаи гуфтаҳои маликаро як-як би-гуфт. Шахзода гуфт:

— Эй бародар, ихтиёр мар шуморост. Ҳарчи лавозимоти арусиву меҳмондорист, ба расми мардумон ба ҷо оред.

Алқисса, Ҳотаму шахзода он ҷавохирҳо, ки паризодон дода буданд, ҳамаро ба асбоби тӯю аруси сарф намуда, муддати мадиде бар вай шоҳону париёну одамиён ҷашне ораста ҳафтад гуна таом кашиданд, ҷамеи фузалову фуқароро таом медоданд. Раккосон дар ракс даромада мераксиданд.

Табболон таблу нақорахоро дар навозиш дароварда аҷаб шӯре ва ғавғое барпо карда буданд, ки тамоми оламро овози созу наво фаро гирифта буд, ки малак дар боми фалак таҳсину офарин мекард.

Алқисса, ҷамъи шоҳонро хилъати мулукона пӯшонид. Тоҷ бар сари эшон ниҳоданд ва ҷамеи фузало ва фуқароро сару по пӯшонда аҷаб тӯе ва маъракае барпо карданд. Баъд аз фароғи созу сӯҳбат шахзода Мунирро дар ҳузури шоҳон оварда хилъати шоҳона пӯшонида тоҷи шохӣ бар сари у биниҳоданд. Дарзамон мали-

ка Хуснбонуро акд карда ба шахзода таслим намуданд. Шахзода баъд аз фароғи созу сӯхбат кадам ба дари боргоҳи малика ниҳода, дохили ҳарамӣ ӯ шуд. Дид, ки хонҳои мурассаъ ва бистарҳои чавоҳирдӯзӣ, ки инчунин фаршу қаср дар ҳеҷ подшоҳе нахоҳад буд. Иштиёки васл дар дили шахзода ҳосил шуда бар болои бистарҳои чавҳардӯзӣ баромада маликаро дар оғӯш кашид ва давлати васли уро дарёфт.

Алассабоҳ аз ҳарамӣ малика баромада, ба хизмати шоҳон мурочиат намуд. Ҳамаи шоҳон ба ҷониби шахзода нигоҳҳо карда муборакбод намуданд.

Шоҳзода таъзиму тавозӯи шоҳонро ба ҷо оварда, бар болои тахти заррин қарор гирифт. Ҳамаи шоҳон бо якдигар видоъ карда бо лашкари худ ба ҷониби мамлақати худҳо мурочиат намуданд.

Баъд аз чанд рӯз Ҳотам низ ба ҷониби Яман ихтиёри рафтан намуд. Дарзамон малика ва шахзода чанде аз муқаррабони худро фармуданд, ки Ҳотамро ба иззати тамои бурда дар Яман гузоред.

Мулозимон гуфтанд:

— Фармонбардорем!

Алқисса, Ҳотам бо мулозимони малика аз Хуснбод баромада ба ҷониби Яман равона шуд. Манзили марохил тай карда, баъд аз дере ба сарҳадди Яман расид ва чанде аз мулозимонро ба ҷониби падару модари худ фиристод.

Қосидон расида падару модари Ҳотамро мулозимат намуданд ва гуфтанд:

— Эй шоҳ, инак нури ҷашми шумо Ҳотам ба мулозимат омад.

Дарҳол чанд сар чавоҳир ва зари бисёр ба муҳбирон дода, худ шоҳ бо аркони давлат савор шуд.

Баъд аз муддате расида Ҳотамро дар қанори худ бирифт. Чанд бӯса аз гули руҳсораш карда мегуфт:

— Эй нури дидаи падар, то бевақт дар қучо будед?

Ҳотам ҳамаи саргузашти худро дар назди падар якҷоя баён намуд.

Алқисса, Ҳотам бо падар ва ақобирону аркони давлат дар шаҳр даромад ва ҳамаи фузалову фуқаро Ҳотамро мулозимат намуданд ва дар урдуи худ даромада бо модару завҷан худ мулоқот карда, ҷандин рӯз барои шодмонӣ тӯи созу сӯхбат карда, ҳамаи фузалову фуқароро таом ва хилъат доданд. Баъд аз чанд рӯз мулозимони

маликаро хилъати шоҳона бахшида ба чониби Ҳуснобод рухсат фармуд.

Алкисса, баъд аз чанд муддат падари Ҳотам шарба-ти ачалро бичашид ва худ Ҳотам дар тахти падар нишаста дар мамлакати Яман подшохи мекард. Корҳои нек ва эҳсон карда оламо аз адлу инсоф равшану мунаввар гардонид, чунончи овозаи саховати ӯ аз Машрик то ба Мағриб рафта. Ҳамаи одамиён орзуи эҳсони саховати ӯ мекарданд.

«Саргузашти Хотами Тай» Мӯассисаи хурди давлатӣ, «Тоҷкалам» Душанбе, 1992, 272 сах.

Аз Рудакӣ сар карда тамоми шоирони номӣ Ҳотамро дар шеърхояшон ҳамчун шахси боқарам ва сахӣ тасвир намудаанд. Китоби мазкур дар асри XV, аз тарафи муаллифи номаълум тартиб дода шудааст. Мазмуни «Саргузашти Ҳотам» чунин аст: як соҳибҷамол ба худ қавл медиҳад, ки то ба ҳафт саволаш ҷавоби қаноатбахш надиханд, ба шавҳар намебарояд. Ҳотам ба Мунири ошиқ, ки ин шартҳои Ҳуснбонуро иҷро карда наметавонад, ёри медиҳад. Барон ба ин саволҳо ҷавоб додан Ҳотам ҳафт сафари афсонавӣ мекунад. Мазмуни китоб аз саргузаштҳои аҷоибӣ у иборат аст.

15 В.№ 5-7012-0088-4

С 5002000000 — 1 **бе эълон**
002(01) — 92

**Приключение
Хотам а**

(на таджикском языке)

Ориши *В. Захаров*
Муҳаррири техника *Л. А. Шашкова*

Ба матбаа 29.06.91 супурда шуд. Ба чопаш 17.04.92 имзо шуд.
Коғазӣ № 2. Формати $84 \times 108^{1/32}$ Чузъи чопӣ 14,28. Чузъи
нашрию ҳисобӣ 14,87. Супориши 534. Адади нашр 30000.

Муассисаи хурди давлатӣ «Тоҷикалам», кучаи Н. Қарабоев 17.
Комбинати полиграфии Вазорати матбуот ва ахбори Ҷумҳурии
Тоҷикистон.
734063. Душанбе, кучаи Айни, 126.

